LITERATURĂ UNIVERSALĂ

George Eliot

MIDDLEMARCH

****

George Eliot

Middlemarch

roman

Volumul 4

Traducere de Eugen B. Marian

Editura ALLFA
2010

EDITURA ALLFA

Middlemarch
George Eliot

Editura ALLFA:
Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,
sector 6, cod 060512 – Bucureşti
Tel.: 021 402 26 00; Fax: 021 402 26 10
Departamentul distribuţie:
Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33
Comenzi la: comenzi@all.ro, www.all.ro

ISBN General: 978-973-724-278-5
ISBN Vol. 4 - ePub: 978-973-724-514-4
ISBN Vol. 4 - PDF: 978-973-724-436-9
ISBN Vol. 4 - print: 978-973-724-277-7

Redactor: Mariana Cărbunar
Coperta: Alexandru Novac

elefant.ro

CARTEA A ŞAPTEA
DOUĂ TENTAŢII

LXIII

Aceste lucruri mărunte sunt
mari pentru omul mărunt.

Goldsmith

–L-ai mai văzut în ultima vreme pe vulturul dumitale ştiinţific, pe Lydgate? întrebă domnul Toller la una din mesele pe care le oferea de Crăciun, adresându-se domnului Farebrother, aşezat la dreapta lui.

– Nu prea des, regret că trebuie s-o spun, răspunse vicarul, deprins să zădărnicească efectul persiflărilor domnului Toller pe tema încrederii lui în noul for medical. Eu locuiesc cam peste mână, iar el este prea ocupat.

– Chiar aşa? Mă bucur să aflu, interveni doctorul Minchin, cu un amestec de suavitate şi surprindere.

Îşi dedică o parte din timp Spitalului Nou, explică domnul Farebrother, care avea motivele lui de a nu abandona subiectul. Treaba asta mi-a comunicat-o vecina mea, doamna Casaubon, care se duce des pe-acolo. Spune că Lydgate e neobosit şi face un lucru frumos din institutul lui Bulstrode. Pregăteşte un nou pavilion, în caz că se-abate holera peste noi.

– Şi presupun că pregăteşte teorii asupra tratamentului care trebuie experimentat pe pacienţi, insinuă domnul Toller.

– Haide, Toller, fii sincer! îl provocă domnul Farebrother. Eşti prea inteligent ca să nu vezi folosul adus de o minte proaspătă şi cutezătoare în medicină, precum şi în oricare alt domeniu; cât despre holeră, îmi închipui că nimeni dintre voi nu este prea sigur cu privire la ce s-ar cădea să facem. Dacă un om înaintează puţin prea departe pe un drum nou, de obicei îşi face mai mult rău lui însuşi decât oricui altcuiva.

– Sunt convins că dumneata şi cu Wrench s-ar cuveni să-i fiţi îndatoraţi, interveni doctorul Minchin, uitându-se spre Toller, fiindcă v-a trimis crema pacienţilor lui Peacock.

– Lydgate prea duce o viaţă pe picior mare pentru un tânăr începător, se pronunţă domnul Harry Toller, berarul. Presupun că îl susţin neamurile lui din Nord.

– Aşa sper şi eu, se amestecă domnul Chichely, altminteri nu ar fi trebuit să se însoare cu fata aceea drăguţă, pe care o îndrăgim cu toţii. Dă-o-ncolo, cum să nu-i porţi pică bărbatului care o răpeşte pe cea mai drăgălaşă fată din oraş.

– Oho, pe legea mea, ba şi pe cea mai bună, întări domnul Standish.

– Prietenului meu Vincy nu i-a plăcut nici de frică această căsătorie, ştiu bine asta, urmă domnul Chichely. Nu prea cred că face mare lucru pentru tinerii însurăţei. Nu pot spune cum îi sprijină rubedeniile din partea cealaltă.

În felul de a vorbi al domnului Chichely plutea un soi de reticenţă pretenţioasă.

– A, n-aş crede că Lydgate a plănuit vreodată să practice medicina pentru a se întreţine, comentă

domnul Toller, cu o uşoară notă de sarcasm, şi după aceea subiectul fu abandonat.

Nu era pentru prima dată când domnul Farebrother auzea aluzii la cheltuielile lui Lydgate, vădit prea mari pentru a face faţă cu clientela câştigată; dar îşi spunea că nu era improbabil să existe unele resurse sau speranţe care scuzau trena exagerată de la începutul căsătoriei lui Lydgate, resurse menite să stăvilească orice consecinţe nefaste de pe urma decepţiilor suferite în profesie. Într-o seară când îşi dăduse osteneala de a se duce la Middlemarch, în scopul de a sta la taifas cu Lydgate, ca pe vremuri, remarcase la el un aer încordat şi agitat, ce contrasta cât se poate de mult cu obişnuitul lui fel degajat de a păstra tăcerea sau de a o rupe cu bruscă energie, ori de câte ori avea ceva de spus. Lydgate vorbi fără oprire cât timp se aflară în odaia lui de lucru, aducând argumente pro şi contra probabilităţilor anumitor vederi biologice; dar nu avea de spus ori de prezentat niciunul dintre acele argumente certe care vorbesc despre o răbdătoare cercetare neîntreruptă, caracteristică pentru el în trecut, când afirma că „trebuie să existe o sistolă şi o diastolă în orice cercetare”, şi că „mintea unui om trebuie să fie în continuă expansiune şi contractare între întregul orizont uman şi orizontul unei lentile”. În seara aceea părea că discută mai cu seamă de dragul de a evita orice aluzie la situaţia personală; iar la scurt timp intrară în salon, unde Lydgate, după ce o rugă pe Rosamunda să le dăruiască un interludiu muzical, se cufundă tăcut în fotoliul său, dar având o licărire stranie în ochi. „Se poate să fi luat un preparat cu opiu, fu gândul care străbătu mintea domnului Farebrother, poate că are un *tic douloureaux*[1], sau necazuri medicale.”

Nu-i trecu prin cap că mariajul lui Lydgate nu-i prilejuia încântare: credea, şi el, ca şi restul cunoştinţelor, că Rosamunda era o făptură amabilă, docilă, deşi totdeauna o considerase destul de neinteresantă – aducea cam prea mult cu tiparele de carton de la cursurile de finisaj; iar mama lui nu-i putea ierta Rosamundei că părea să nu constate niciodată prezenţa Henriettei Noble într-o încăpere. „Oricum, Lydgate s-a îndrăgostit de fată, îşi spuse vicarul în sinea sa, şi pesemne că trebuie să fie pe gustul lui.”

Domnul Farebrother îşi dădea seama că Lydgate era un om mândru, dar având în fiinţa lui o foarte redusă calitate corespunzătoare, şi prea puţină grijă pentru demnitatea personală – afară de demnitatea de a nu părea meschin ori nătâng – cu greu putea găsi suficientă justificare pentru felul în care Lydgate se ferea, ca ars, de a rosti orice cuvânt despre treburile lui particulare. Şi la scurtă vreme după conversaţia aceea de la domnul Toller, vicarul află ceva care îl făcu să pândească cu mai multă înfrigurare un prilej de a-i da a înţelege lui Lydgate, în mod indirect, că, dacă voia să-şi deschidă inima mărturisind vreo dificultate personală, o ureche prietenească era dispusă să-l asculte.

Prilejul se ivise în casa domnului Vincy, unde în seara de Anul Nou avusese loc o petrecere la care, în mod inevitabil, domnul Farebrother fusese invitat, pe temeiul că nu trebuia să uite de vechii lui prieteni la primul revelion de când ajunsese şi el un om însemnat, paroh şi vicar în acelaşi timp. Petrecerea avea un caracter cu totul amical: erau de faţă toate doamnele din familia Farebrother; toţi copiii domnului Vincy cinau la masa festivă, iar Fred îşi convinsese mama că, dacă nu o invită pe Mary Garth, Farebrotherii ar fi privit această neglijare ca pe o ofensă personală, Mary fiind prietena lor intimă. Mary veni, şi Fred manifestă o foarte bună dispoziţie, deşi bucuria lui era cam pestriţă; o notă de gelozie vârstă triumful prilejuit de gândul că mama lui urma să vadă ce trecere avea Mary la personajele principale ale petrecerii când domnul Farebrother se aşeză lângă fată. Fred obişnuia să

se comporte mult mai degajat, vorbind despre propriile lui realizări, pe vremea când nu începuse încă să se teamă că va fi „scos din joc de Farebrother”, şi spaima aceasta plutea acum pe faţa lui. Doamna Vincy, în cea mai deplină înflorire a majestăţii sale de matroană, se uita la feţişoara lui Mary, la părul ei aspru, cârlionţat, şi la chipul cu totul lipsit de crini şi de roze, şi se mira; încerca fără succes să se închipuie bucuroasă de înfăţişarea lui Mary în veşminte de mireasă, sau să simtă o plăcere la gândul unor nepoţi care să moştenească trăsăturile familiei Garth. Totuşi, petrecerea era voioasă, iar Mary deosebit de strălucitoare, bucurându-se, de dragul lui Fred, că neamurile lui arătau mai multă bunăvoinţă şi, de asemenea, foarte dornică să vadă şi ei cât de mult o preţuiau alţii, pe care trebuiau să-i recunoască drept mai buni judecători.

Domnul Farebrother observă că Lydgate părea plictisit, şi că domnul Vincy vorbea cât mai puţin posibil cu ginerele lui. Rosamunda avea o graţie şi un calm desăvârşite, şi numai efortul unui observator subtil – pe care vicarul nu se simţise stârnit să i-l dedice – ar fi perceput totala absenţă a acelui interes pentru prezenţa soţului ei, pe care-l vădeşte orice soţie iubitoare, chiar dacă eticheta o ţinea la distanţă de el. De câte ori Lydgate lua parte la conversaţie, Rosamunda nu-şi îndrepta ochii spre el, stând asemenea unei Psiche sculptată, modelată ca să se uite în altă direcţie – iar când, după ce fusese chemat în oraş pentru un ceas sau două, Lydgate reintră în încăpere, ea păru să ignore total acest fapt, care cu optsprezece luni mai înainte ar fi avut efectul unei cifre puse înaintea unităţilor. În realitate, însă, era perfect conştientă de glasul şi mişcările lui Lydgate; şi frumosul ei aer bine echilibrat, de totală impasibilitate, reprezenta o negare studiată, prin care îşi manifesta rezistenţa lăuntrică, fără a încălca buna-cuviinţă. După ce doamnele trecură în salon, iar între timp Lydgate fusese chemat la un pacient, tocmai când se servea desertul, doamna Farebrother aşteptă până ce Rosamunda se nimeri să fie lângă ea şi i se adresă:

– Eşti nevoită să renunţi o bună parte din timp la compania soţului dumitale, doamnă Lydgate.

– Da, viaţa unui medic este foarte spinoasă; mai cu seamă când manifestă atâta devotament pentru profesiunea sa ca domnul Lydgate, răspunse Rosamunda care stătea în picioare, şi se depărtă cu degajare la sfârşitul acelei mici fraze corecte.

– Viaţa e îngrozitor de mohorâtă pentru fata mea când nu e înconjurată de societate, explică doamna Vincy, care era aşezată alături de bătrâna doamnă. Nu, negreşit, am ajuns la această părere când Rosamunda a fost bolnavă şi am stat cu ea. Ştiţi, doamnă Farebrother, în casa noastră domneşte veselia. Eu personal sunt o fire veselă, iar domnului Vincy îi place ca întotdeauna să avem casa plină. Cu asemenea trai a fost obişnuită Rosamunda. Adică ceva foarte diferit de un soţ care e mereu plecat, la ore imposibile, fără să ştie vreodată când se întoarce acasă, şi înzestrat pe deasupra cu o fire închisă, trufaşă, cred *eu* – indiscreta doamnă Vincy rosti cu glas uşor scăzut această paranteză. Dar Rosamunda a avut întotdeauna o fire angelică; fraţii ei obişnuiau adesea să o necăjească, numai că o fată ca ea nu-şi dă drumul nevoilor; de mic copil era întotdeauna bună ca o mieluşea, şi cu un chip mai presus de orice. Ei, dar, slavă Domnului, toţi copiii mei au o fire bună.

Această afirmaţie era lesne de crezut pentru oricine s-ar fi uitat la doamna Vincy, când îşi aruncă pe spate panglicile bonetei largi şi le zâmbi celor trei fetiţe ale familiei, care împliniseră între şapte şi unsprezece ani, Dar în privirea aceea zâmbitoare fu obligată să o includă şi pe Mary Garth, pe care cele trei fetiţe o trăseseră într-un colţ ca să le spună poveşti. Mary tocmai isprăvea desfătătoarea

poveste a lui Rumpelstiltskin, pe care o ştia pe de rost, fiindcă Letty nu se mai sătura niciodată să le-o împărtăşească ignoranţilor ei fraţi mai mari, citind-o dintr-un volum roşu favorit. Luiza odorul doamnei Vincy, alergă spre ea cu ochii măriţi de o serioasă aţâţare, strigând:

– O, mămico, mămico, omuleţul a izbit aşa de tare în duşumea, că n-a mai putut deloc să-şi scoată piciorul de-acolo!

– Fii binecuvântat, îngerul meu, exclamă mămica, ai să-mi istoriseşti mâine despre întâmplarea asta. Du-te acum de ascultă!

Şi apoi, cum ochii ei o urmăriră pe Luiza întorcându-se spre ungherul acela atrăgător, se gândi că, dacă Fred voia s-o mai invite pe Mary, n-o să mai ridice nicio obiecţie, de vreme ce copiii se simţeau atât de bine cu ea.

Dar ungherul deveni de îndată şi mai însufleţit, pentru că apăru şi domnul Farebrother care, aşezându-se în spatele Luizei, o luă pe genunchii lui; fetiţele stăruiră în cor că trebuie să asculte şi el peripeţiile lui Rumpelstiltskin cerându-i lui Mary s-o ia de capăt. Vicarul stărui şi el, şi Mary, fără fasoane, o luă de la capăt, în felul ei îngrijit, folosind exact aceleaşi cuvinte ca şi mai înainte. Fred, care se afla şi el prin apropiere, ar fi trăit un moment de adevărat triumf, fiind martor la talentele lui Mary, dacă domnul Farebrother nu s-ar fi uitat la ea cu evidentă admiraţie, mimând interes pentru poveste, ca să le facă plăcere copiilor.

– N-o să vă mai pese de uriaşul meu cu un singur ochi, Loo, se plânse Fred, când fata sfârşi de povestit.

– Ba da, o să-mi pese. Povesteşte-mi despre el chiar acum, ceru Luiza.

– A, n-aş mai îndrăzni; sunt făcut praf. Rugaţi-l pe domnul Farebrother.

– Da, adăugă Mary, rugaţi-l pe domnul Farebrother să vă povestească despre furnicile a căror căsuţă frumoasă a fost doborâtă la pământ de un uriaş numit Tom, iar el credea că nici nu le pasă fiindcă nu le poate auzi cum plâng, şi nici nu le vedea cum îşi folosesc batistele.

– Te rog frumos, imploră Luiza, înălţându-şi ochii spre vicar.

– Nu, nu, eu sunt un paroh bătrân şi serios. Dacă încerc să scot din tolbă o poveste, iese o predică în locul ei. Vreţi să vă ţin o predică? întrebă el, punându-şi pe nas ochelarii de miop şi ţuguindu-şi buzele.

– Da, zise Luiza, cam cu jumătate de gură.

– Ia să vedem, atunci. Împotriva plăcintelor: cum se vădeşte că plăcintele sunt lucruri rele, mai cu seamă dacă sunt dulci şi au şi prune în ele.

Luiza cam luă în serios treaba asta şi se dădu jos de pe genunchii vicarului, ca să se ducă la Fred.

– Aha, văd eu că nu merge să ţin predici în ziua de Anul Nou, grăi domnul Farebrother, ridicându-se şi plecând de-acolo. Descoperise de curând că începuse să stârnească gelozia lui Fred şi, în acelaşi timp, că Mary nu-şi pierdea în ochii lui întâietatea faţă de orice altă femeie.

– *Miss* Garth este o tânără încântătoare, spuse doamna Farebrother care urmărise mişcările fiului ei.

– Da, încuviinţă doamna Vincy, obligată să-i replice ceva, deoarece bătrâna doamnă se întoarse spre ea, plină de aşteptare. Păcat că nu e chipeşă.

– Nu pot spune asta, afirmă categoric doamna Farebrother. Îmi place înfăţişarea ei. Nu trebuie să pretindem totdeauna frumuseţe, când bunul Dumnezeu a judecat potrivit să făurească o tânără minunată şi fără de asta. Eu una pun mai presus bunele maniere, şi *Miss* Garth va şti cum să se poarte, indiferent ce poziţie socială va ocupa.

Bătrâna doamnă adoptase un ton puţin tăios, căci dispunea de autoritatea conferită de perspectiva ca Mary să-i devină noră; întrucât poziţia lui Mary faţă de Fred prezenta inconvenientul de a nu putea fi încă făcută publică, cele trei doamne de la parohia din Lowick îşi mai păstrau speranţa că *Miss* Garth va fi aleasa lui Camden.

Intrară şi alţi musafiri, iar salonul fu hărăzit muzicii şi jocurilor, în vreme ce mesele de whist erau pregătite în camera tihnită, de la celălalt capăt al holului. Domnul Farebrother jucă un *rober*, ca să o satisfacă pe maică-sa, care privea ocazionalele ei partide de whist ca un protest împotriva bârfelilor şi o inovaţie adusă în opinii, şi în lumina aceasta până şi o renonsă[2] îşi avea demnitatea ei. Dar la sfârşitul *rober*-ului îl puse pe domnul Chichely să treacă în locul lui şi părăsi camera. În timp ce străbătea holul, Lydgate tocmai se întorsese şi îşi scotea paltonul.

– Eşti omul pe care aveam de gând să-l caut, zise vicarul; şi, în loc de a intra în salon, se duseră şi se rezemară de cămin, unde aerul îngheţat adus de Lydgate formă o pală sclipitoare.

– Vezi, acum pot părăsi destul de lesne masa de whist, urmă el zâmbindu-i lui Lydgate, dacă nu mai joc pentru bani. Asta ţi-o datorez dumitale, aşa spune doamna Casaubon.

– Cum? întrebă cu răceală Lydgate.

– Aha, nu voiai să aflu acest amănunt – asta numesc eu o reticenţă lipsită de generozitate. Trebuie să laşi omul să aibă plăcerea de a simţi că ai pus umărul pentru el. Nu împărtăşesc antipatia pe care o încearcă unele persoane faţă de cei cărora li se simt obligaţi; pe cuvântul meu, eu unul prefer să le fiu îndatorat tuturor fiindcă s-au purtat frumos cu mine.

– Nu pricep ce vrei să spui, se apără Lydgate, doar dacă te referi la faptul că i-am vorbit despre dumneata doamnei Casaubon. Dar nu m-am gândit că o să-şi încalce promisiunea de a nu pomeni despre acest lucru, urmă Lydgate, rezemându-se cu spatele de colţul şemineului, fără a arăta deloc o faţă radioasă.

– Brooke te-a dat de gol abia alaltăieri. Mi-a făcut complimentul de a spune că e foarte bucuros că am căpătat beneficiul, deşi dumneata ai luat-o înaintea manevrelor lui tactice şi m-ai lăudat ca pe un Ken şi un Tillotson, şi genul ăsta de lucruri, până ce doamna Casaubon nici n-a mai vrut să audă de altcineva.

– A, Brooke e o gură-spartă, rosti dispreţuitor Lydgate.

– Ei bine, atunci mă bucur de spărtura asta. Nu văd de ce nu ţi-ar plăcea să aflu că ai vrut să-mi faci un serviciu, bunul meu prieten. Şi neîndoios mi l-ai făcut. E într-adevăr o serioasă frână pentru mulţumirea de sine să descoperi în ce măsură buna ta comportare se datorează faptului că nu ai nevoie de bani. Niciun om nu va fi ispitit să rostească Tatăl nostru de la coadă la cap, atâta timp cât n-are nevoie de serviciile diavolului. Acum nu mai sunt nevoit să depind de capriciile norocului.

– Fără noroc, nu văd cum se pot obţine bani, replică Lydgate. Dacă un om scoate bani din profesia lui, e aproape sigur că norocul şi-a vârât coada.

Domnul Farebrother socoti că poate considera cuvintele acelea – care contrastau atât de izbitor

cu felul cum Lydgate se exprima mai înainte – drept un indiciu al perversităţii care ţâşneşte adesea din acreala unui om cu ghinion în afaceri. Răspunse pe un ton împăcat şi bine dispus:

– A, lumea asta merge într-un fel care-ţi cere o răbdare enormă. Dar îi vine mai uşor unui om să aştepte cu răbdare atunci când are prieteni care-l iubesc şi care nu-i cer altceva decât să-l ajute să răzbească, atât cât le stă-n puteri.

– O, da, zise Lydgate, pe un ton nepăsător, schimbându-şi atitudinea şi uitându-se la ceas. Oamenii fac mai mult caz de greutăţile lor decât e nevoie.

Ştia cât se poate de lămurit că din pricina domnului Farebrother i se oferea în acest chip posibilitatea unui ajutor, şi nu putea să suporte asemenea gest. Noi, muritorii, suntem mânaţi de o atât de stranie îndărătnicie, încât, după ce vreme îndelungată pe Lydgate îl măgulise ideea că-i făcuse, în particular, un serviciu vicarului, gândul că vicarul înţelesese nevoia lui de a i se face în schimb un alt serviciu îl făcea să se închisteze într-o rezervă de neclintit. Pe lângă aceasta, după toate ofertele de acest gen, ce anume avea să urmeze? – trebuia să „menţioneze cazul lui”, explicând că are nevoie de un anumit sprijin. În momentul acela, i se părea mai lesne să recurgă la sinucidere.

Domnul Farebrother era un om înzestrat cu un spirit prea pătrunzător ca să nu prindă tâlcul acelei replici, iar purtarea şi tonul lui Lydgate sugerau ceva atât de masiv, corespunzând cu fizicul lui, care, când făcea să-ţi ricoşeze avansurile din prima clipă – scotea cu totul din cauză argumentele folosite în pledoaria ta.

– Cât e ceasul? întrebă vicarul, înghiţindu-şi susceptibilitatea rănită.

– Unsprezece trecute, zise Lydgate.

Şi intrară amândoi în salon.

1 Nevralgie (fr.) (n.t.).
2 Carte jucată fără a respecta regulile *bridge*-ului.

LXIV

Primul gentilom:
Unde-i puterea-nvinuirea fie!

Al doilea gentilom:
Ba, relativă-i; nu poţi speria
ciuma, punându-ţi la hotar cetăţi,
nici crap să prinzi c-un argument subtil;
E geamănă-orice-forţă; cauza chiar
nu-i cauză fără-efect, însăşi acţiunea
are şi-un miez pasiv. Comanda-astfel
şi cu supunerea, merg pas la pas.

Chiar dacă Lydgate ar fi fost înclinat să discute absolut fără rezerve despre afacerile lui, ştia că foarte greu i-ar fi stat în puteri domnului Farebrother să-i dea imediat ajutorul de care avea nevoie, acum, când avea de luptat cu notele de plată venite de la furnizorii lui, şi cu sechestrul ameninţător pus de Dover pe mobilă; şi neputându-se baza pe nimic altceva decât pe plăţi lente şi picurate în rate de la pacienţii pe care nu-şi putea permite să-i ofenseze – căci onorariile frumoase primite de la Freshitt Hall şi Lowick Manor fuseseră grabnic absorbite de cheltuieli – nicio sumă mai mică de o mie de lire nu i-ar fi scăpat de încurcăturile lui de astăzi lăsând în urmă doar un rest care, conform frazei favorite folosite de optimişti în asemenea împrejurări, i-ar fi dat „răgazul de a privi în jur”.

Fireşte, voiosul Crăciun, aducând după el fericitul An Nou, când concetăţenii aşteaptă să-şi primească răsplata pentru ostenelile şi bunurile împărţite cu zâmbetul pe buze semenilor lor, făcuseră să se strângă în asemenea hal cercul grijilor sordide în jurul minţii lui Lydgate, încât anevoie îşi putea dedica fără întrerupere gândurile oricărui alt subiect, până şi celui mai obişnuit şi mai plăcut. Nu era un om morocănos; activitatea intelectuală, generozitatea lui, precum şi constituţia puternică l-ar fi menţinut oricând – în condiţii suportabile – deasupra măruntelor şi necontrolatelor susceptibilităţi care alcătuiesc proasta dispoziţie. Dar acum era prada celei mai aprigi enervări, care nu-i iscată de sâcâieli, ci din convingerea subterană, aflată îndărătul acestor sâcâieli, că îţi iroseşti energia şi că te pierzi în preocupări degradante – adică exact reversul tuturor scopurilor sale anterioare. „Iată, acest lucru mă preocupă; şi ar fi putut să mă preocupe *ăstălalt*”, murmura întruna neostoit, un glas amar în sufletul lui, transformând orice dificultate ivită într-o dublă povară pentru puterea lui de îndurare.

Unii domni şi-au făcut o poziţie uluitoare în literatură prin nemulţumirea lor generală manifestată faţă de univers, văzut ca o trapă de plictis în care sufletele lor măreţe au căzut din eroare; dar convingerea că posezi un eu măreţ într-o lume măruntă, poate oferi şi ea unele consolări. Nemulţumirea lui Lydgate era însă mult mai greu de suportat; avea impresia că în jurul lui pulsa o existenţă măreaţă, o lume a gândirii şi a activităţii rodnice, în vreme ce fiinţa lui se îngusta în

mizerabila izolare a temerilor egoiste şi în vulgare nelinişti provocate de întâmplări care puteau genera asemenea temeri. Necazurile lui vor apărea, poate, jalnic de sordide şi nevrednice de atenţia unor persoane semeţe, care nu ştiu nimic despre datorii, decât la proporţii măreţe. Fără îndoială, erau sordide; dar pentru majoritatea oamenilor lipsiţi de măreţie, nu încape scăpare din ghearele sordidului decât dacă eşti eliberat de goana obsesivă după bani, cu toate speranţele şi ispitele ei josnice; pânda muribunzilor bogaţi, sau solicitările indirecte ale acestei curse: dorinţa de geambaş de a face ca o muncă proastă să treacă drept bună, căutarea unei slujbe care s-ar cuveni de drept altcuiva, impulsurile pe care aceeaşi cursă ţi le insuflă adesea de a râvni ca Norocul să ia aspectul unei mari calamităţi.

Din pricină că Lydgate se răzvrătea la ideea de a-şi vârî gâtul în jugul acesta josnic, se prăbuşise într-o stare de amară posomoreală, care adâncea mereu înstrăinarea apărută între el şi Rosamunda. După prima dezvăluire a proiectului de ipotecare, doctorul se străduise în diverse rânduri pentru a-i atrage colaborarea la unele măsuri posibile în vederea restrângerii cheltuielilor şi, odată cu apropierea ameninţătoare a Crăciunului, propunerile lui luau aspecte tot mai concrete.

– Noi doi ne putem descurca şi cu un singur servitor şi am putea trăi cu foarte puţin, iar eu pot s-o scot la capăt cu un singur cal, declarase el.

Fiindcă Lydgate, după cum am văzut, începuse să raţioneze cu o viziunea mai clară asupra cheltuielilor necesare întreţinerii şi, oricât orgoliu îi stârniseră aparenţele de viaţă pe picior mare, acesta era neînsemnat în comparaţie cu mândria care-l făcuse să se revolte la ideea denunţării sale ca datornic, sau la gândul de a le cere oamenilor să-l ajute băneşte.

– Bineînţeles că-i poţi concedia pe ceilalţi doi servitori, dacă pofteşti, răspunse Rosamunda, dar aş spune că ar fi foarte jignitor pentru poziţia ta dacă am trăi sărăcăcios. Va trebui să te aştepţi să-ţi scadă clientela.

– Scumpa mea Rosamunda, nu se pune chestiunea alegerii. Am pornit-o prea costisitor. Peacock, după cum ştii, locuia într-o casă mult mai mică. Eu port vina: s-ar fi cuvenit să am mai multă minte şi merit o chelfăneală – dacă ar exista cineva care ar avea dreptul să mi-o tragă – pentru că îţi voi impune să trăieşti mai sărăcăcios decât ai fost obişnuită. Dar presupun că ne-am căsătorit fiindcă ne iubeam. Şi asta ne-ar putea ajuta s-o scoatem la capăt, până ce situaţia se va mai îmbunătăţi. Haide, draga mea, lasă-ţi jos andrelele şi vino lângă mine.

În realitate, în clipa aceea Rosamunda îi inspira o posomoreală rece, dar se temea de un viitor lipsit de afecţiune, şi era hotărât să reziste dezbinării iminente dintre ei. Rosamunda se supuse, şi el o luă pe genunchi; în adâncul sufletului, însă, şi ea se simţea cu totul izolată de Lydgate. Biata făptură vedea doar că lumea nu era rânduită după placul ei, şi Lydgate făcea parte din lumea aceea. El îi cuprinse mijlocul cu o mână şi-şi puse cealaltă, cu blândeţe, peste mâinile ei; pentru că bărbatul acesta destul de colţuros se purta foarte tandru cu femeile, părând să păstreze mereu prezentă în minte fragilitatea lor fizică şi echilibrul precar al sănătăţii lor, atât trupeşte cât şi mintale. Şi începu să vorbească iar, în mod convingător.

– Acum că stau şi judec puţin lucrurile, Rosy, descopăr că e de mirare cum de ne lunecă printre degete o groază de bani în gospodărirea casei noastre. Presupun că servitorii sunt neglijenţi, şi că am avut o droaie de musafiri. Dar cred că există numeroase familii de categoria noastră care se descurcă

cu sume mult mai modeste: îmi închipui că se mulţumesc cu lucruri mai de rând şi se uită şi la firimituri. Se pare că banii joacă doar un rol mic în atragerea clientelei, fiindcă Wrench trăieşte cât mai modest posibil, sub toate aspectele, şi totuşi are o clientelă foarte întinsă.

– A, dacă te gândeşti să trăieşti ca familia Wrench! exclamă Rosamunda, răsucindu-şi uşor gâtul. Dar te-am auzit exprimându-ţi dezgustul faţă de asemenea fel de trai.

– Da, au prost gust în toate; la ei cumpătarea capătă o înfăţişare urâtă. Dar nimic nu ne sileşte să procedăm aşa. Voiam să spun doar că se feresc de cheltuieli, cu toate că Wrench are o clientelă însemnată.

– De ce n-ai avea şi tu o clientelă bună, Tertius? Domul Peacock îşi formase una. Ar trebui să ai mai multă grijă ca să nu ofensezi oamenii şi s-ar cuveni să le trimiţi doctorii, cum fac şi ceilalţi. Sunt sigură că ai început bine şi ai câştigat câteva case bune. Dar nu poţi obţine rezultate, dacă ai purtări excentrice, trebuie să gândeşti şi tu aşa cum îi place majorităţii să gândească, încheie Rosamunda, adoptând un aer hotărât şi un ton de uşoară dojană.

Mânia lui Lydgate fu aţâţată; era pregătit să se arate indulgent faţă de slăbiciunea feminină, dar nu şi faţă de dictatura feminină. Superficialitatea unui suflet de efemeridă poate avea farmec, până când devine didactic. Dar se stăpâni şi spuse doar, cu o nuanţă de fermitate despotică:

– Mie îmi revine răspunderea de a hotărî în ce fel urmează să mă port cu clientela, Rosy. Nu avem de discutat această chestiune, ci altele. Pentru tine e de ajuns să ştii că o bucată de vreme venitul nostru va fi, probabil, foarte limitat şi voi câştiga abia vreo patru sute, poate şi mai puţin; aşadar trebuie să căutăm să ne organizăm din nou viaţa, în conformitate cu acest fapt.

Câtea clipe, Rosamunda rămase tăcută, privind drept înainte, apoi spuse:

– Unchiul meu Bulstrode s-ar cădea să-ţi ofere un salariu pentru timpul pe care-l acorzi spitalului; nu este drept să munceşti pe degeaba.

– Ne-am înţeles de la început că serviciile mele vor fi gratuite. Acest lucru, de asemenea, nu intră în discuţia noastră. Am subliniat care este singura posibilitate – urmă nerăbdător Lydgate. Pe urmă, înfrânându-se, continuă mai liniştit: Cred că întrezăresc o singură soluţie care ne-ar putea elibera de o bună parte din dificultăţile actuale. Aud că tânărul Ned Plymdale o să se însoare cu *Miss* Sophy Toller. Ei au avere şi în Middlemarch nu prea se găseşte des o casă bună liberă. Sunt sigur că vor fi bucuroşi să preia casa aceasta de la noi, împreună cu majoritatea mobilelor, şi că vor fi dispuşi să plătească o sumă frumuşică pentru cedarea contractului. Îl pot folosi pe Trumbull ca să-i vorbească lui Plymdale despre asta.

Rosamunda se ridică de pe genunchii soţului ei şi se duse încet până la capătul odăii; când se întoarse şi veni iar spre el, era clar că-i dădură lacrimile şi că-şi frângea mâinile ca să evite plânsul. Lydgate era nefericit – cutremurat de mânie, şi totuşi simţind că ar fi neomenos să-şi descarce mânia tocmai în clipa aceea.

– Regret foarte mult, Rosamunda; ştiu că situaţia te îndurerează.

– Credeam – când am îndurat să trimiţi îndărăt tacâmurile şi să accept ca omul acela să facă un inventar al mobilierului – credeam că *atât* era suficient.

– Ţi-am explicat situaţia la vremea aceea, draga mea. Obiectele constituiau doar o garanţie, şi îndărătul acelei garanţii se află o datorie. Iar datoria aceasta trebuie să fie plătită în câteva luni,

altminteri ni se va vinde mobila. Dacă tânărul Plymdale va prelua casa noastră, împreună cu mai toate mobilele, vom fi în stare să achităm şi datoria aceea, precum şi alte câteva, şi vom părăsi o locuinţă prea scumpă pentru noi. Am putea închiria o casă mai mică: ştii că Trumbull are de închiriat o casă foarte curăţică, cu treizeci de lire pe an, pe când asta ne costă nouăzeci.

Lydgate rosti aceste fraze la modul sec, sacadat, prin care încercăm de obicei să pironim o minte împrăştiată, fixând-o de nişte imperative. Lacrimile continuau să şiroiască în tăcere pe obrajii Rosamundei; se mărginea să le tamponeze cu batista şi să stea nemişcată, privind la o vază mare de pe consola căminului. Nicicând nu simţise o amărăciune mai intensă. În cele din urmă, rosti fără grabă şi cu o grijă căutată:

– N-aş fi crezut niciodată că o să-ţi placă să te porţi în felul acesta.

– Să-mi placă? explodă Lydgate, ridicându-se de pe fotoliu, înfundându-şi mâinile în buzunare şi depărtându-se cu paşi mari de cămin – aici nu e vorba de un gust personal. Bineînţeles că nu-mi place; dar nu pot face altceva.

Se răsuci pe călcâie şi se întoarse spre ea.

– Aş fi crezut că există multe alte mijloace, afară de acesta, urmă Rosamunda. Hai să vindem lucrurile şi să plecăm definitiv din Middlemarch.

– Şi ce o să facem? Ce rost are să-mi părăsesc munca din Middlemarch ca să mă duc undeva unde nu am nimic asigurat? Oriunde am pleca, am suferi de aceeaşi lipsă de bani, ripostă Lydgate, şi mai înfuriat.

– Dacă ne vom afla în această situaţie, lucrul se va datora numai şi numai purtării tale, Tertius, spuse Rosamunda întorcându-se spre el ca să vorbească cu cea mai fermă convingere; va însemna că nu te-ai purtat aşa cum se cuvine cu propria ta familie. L-ai jignit pe căpitanul Lydgate. *Sir* Godwin s-a arătat foarte amabil cu mine când le-am făcut vizita aceea la Quallingham şi sunt sigură că dacă i-ai fi arătat consideraţia cuvenită şi l-ai fi informat despre afacerile tale, ar fi putut face ceva pentru tine. Dar decât să procedezi aşa, mai curând vrei să-ţi dai casa şi mobilierul pe mâna domnului Ned Plymdale.

În ochii lui Lydgate apăru o scânteiere aprigă când răspunse, cu o violenţă nouă:

– Prea bine, dacă vrei să prezinţi lucrurile aşa, atunci într-adevăr ţin să procedez astfel. Recunosc că prefer această atitudine decât să mă fac de râs, ducându-mă să cerşesc acolo unde nu are niciun rost. Pricepe, odată pentru totdeauna, că aşa îmi place să procedez.

Ultima frază fusese rostită pe un ton ce echivala cu o încleştare a mânii sale pe braţul delicat al Rosamundei. Cu toate acestea, voinţa lui nu se dovedea nici măcar cu un dram mai tare decât a ei.

Rosamunda părăsi imediat camera, în tăcere, însufleţită de o neclintită hotărâre de a împiedica să se realizeze ceea ce voia să facă Lydgate.

Doctorul ieşi din casă, dar pe măsură ce i se domolea furia, îşi dădea seama că rezultatul principal al discuţiei era teama nou încolţită în sufletul lui la gândul de a aborda vreodată, pe viitor, subiecte care l-ar putea împinge iarăşi să vorbească violent cu Rosamunda. Ca şi cum s-ar fi ivit o fisură într-un cristal delicat, se temea că orice mişcare s-ar fi dovedit fatală. Căsătoria lui ar deveni o simplă ironie amară, dacă nu ar putea să se bizuie mai departe pe iubire. De multă vreme se resemnase cu ceea ce considera drept latura negativă a soţiei lui – lipsa ei de sensibilitate, care se

vedea printr-o nepăsare atât faţă de dorinţele lui personale, cât şi faţă de ţelurile lui în mare. Rezistase la şocul primei dezamăgiri: trebuia să renunţe la ideea soţiei ideale, plină de un tandru devotament şi de adoraţie docilă, şi să reia viaţa de la un stadiu inferior aşteptărilor iniţiale, aşa cum se întâmpla cu oamenii cărora li s-au amputat picioarele. Dar soţia reală nu numai că emitea pretenţii proprii, dar îi stăpânea încă inima şi Lydgate dorea cu ardoare ca stăpânirea aceea să-şi păstreze forţa. În căsătorie, e mai uşor de îndurat certitudinea: „Niciodată nu mă va iubi prea mult”, decât teama: „Voi înceta s-o mai iubesc”. De aceea, după ultima izbucnire, efortul lui lăuntric se îndrepta în întregime către absolvirea soţiei de vină, şi blamarea împrejurărilor aspre, care se datorau, în parte, şi greşelilor lui. În seara aceea, căuta, dezmierdând-o, să vindece rana făcută în cursul dimineţii, şi nu stătea în firea Rosamundei să se arate ranchiunoasă sau ursuză: într-adevăr, primi bine semnele că Lydgate o iubea şi se afla încă sub puterea ei. Dar asta era una, şi iubirea ce-i purta ea, alta.

Lydgate nu s-ar fi hotărât curând să recurgă la planul de a se despărţi de casă; îşi propunea totuşi să-l ducă la îndeplinire şi să discute cât mai puţin despre el. Dar Rosamunda atinse din nou subiectul la micul dejun, întrebând blajin:

– Ai şi vorbit cu Trumbull?

– Nu, răspunse Lydgate, dar am să intru la el chiar azi-dimineaţă, când voi trece prin faţa casei. Nu avem vreme de pierdut.

Luă întrebarea Rosamundei drept un semn că nu se mai împotrivea şi o sărută tandru în creştet, când se ridică să plece.

De îndată ce orele fură destul de înaintate pentru a putea face o vizită, Rosamunda se duse la doamna Plymdale, mama lui Ned şi, felicitând-o drăgălaş, intră de-a dreptul în subiectul apropiatului mariaj. Vederile materne ale doamnei Plymdale o făceau să creadă că se putea ca Rosamunda să-şi fi dat seama acum, retrospectiv, de nebunia săvârşită şi, simţind că în momentul acela toate avantajele se aflau de partea fiului sau, era o femeie prea bună la suflet ca să nu se poarte îndurător.

– Da, trebuie să spun că Ned este cât se poate de fericit. Şi nici nu mi-aş putea dori altă noră decât Sophy Toller. Bineînţeles că tatălui ei îi dă mâna să facă ceva frumos pentru ea – nici nu m-aş fi putut aştepta la altceva din partea lui, cu fabrica de bere pe care o are. Şi înrudirea aceasta ne-aduce tot ce ne-am putea dori. Dar nu la asta mă uit eu. E o fată atât de drăguţă – nu are deloc fumuri, nici pretenţii, deşi e deopotrivă cu fetele cele mai de frunte din oraş. Nu mă refer la aristocraţii cu titlu. Eu văd că lucrurile nu ies prea bine când oamenii ţintesc să iasă din sfera lor. Vreau să spun că Sophy nu-i cu nimic mai prejos de cele mai bune fete din oraş, şi se mulţumeşte cu asta.

– Totdeauna am socotit-o o persoană foarte agreabilă, recunoscu Rosamunda.

– Eu o judec ca o răsplată pentru Ned, care niciodată nu s-a ţinut cu nasul prea sus, dornic să facă neapărat cea mai bună alianţă posibilă, urmă doamna Plymdale, a cărei ascuţime înnăscută era domolită de impresia că vederile ei sunt imparţiale. Şi cu nişte oameni atât de năzuroşi cum sunt Toller-ii, mi-era teamă să nu ridice obiecţii fiindcă o parte dintre prietenii noştri nu frecventează şi cercul lor. De pildă, se ştie prea bine că mătuşa voastră Bulstrode şi cu mine am fost prietene intime, încă din tinereţe, şi domnul Plymdale a fost totdeauna de partea domnului Bulstrode. Iar eu, personal, prefer oamenii cu opinii serioase. Cu toate acestea. Tollerii l-au întâmpinat binevoitor pe Ned.

– Sunt sigură că este un tânăr foarte merituos, cu principii sănătoase, răspunse Rosamunda, cu un pronunţat aer protector, replică la corectitudinea impecabilă a doamnei Plymdale.

– Ei, nu are el stilul unui căpitan din armată, sau genul ăla de ţinută care vrea să arate că parcă toată lumea e mai prejos de tine, sau un fel ostentativ de a vorbi şi de a cânta, şi nici talent intelectual. Dar slavă Domnului că nu are asemenea daruri. Ele îţi asigură o slabă pregătire atât pentru viaţa de aici, cât şi pentru cea de dincolo.

– O, da; aparenţele au prea puţină legătură cu fericirea, spuse Rosamunda. Cred că există toate perspectivele ca să alcătuiască o pereche fericită. Ce casă vor închiria?

– A, cât despre asta, trebuie să se descurce cu ce pot găsi. S-au gândit la casa din piaţa Sfântul Petru, vecină cu locuinţa domnului Hackbutt; e proprietatea lui şi o va repara frumos. Presupun că nu există posibilitatea să găsească una mai bună. De fapt, cred că Ned va decide chiar astăzi asupra acestei chestiuni.

– Cred că e o casă drăguţă; mie îmi place piaţa Sfântul Petru.

– Ei, e lângă biserică şi are o poziţie simpatică. Dar ferestrele sunt înguste şi tot apartamentul e numai urcuşuri şi coborâşuri. Nu cumva, din întâmplare, ai aflat de altă casă care ar fi liberă? întrebă doamna Plymdale, aţintindu-şi ochii negri şi rotunzi asupra Rosamundei şi oglindind însufleţirea unui gând răsărit subit.

– A, nu; aud atât de puţin despre asemenea lucruri.

Rosamunda nu prevăzuse întrebarea şi nici răspunsul dat de ea, când pusese la cale vizita aceea; intenţionase pur şi simplu să culeagă orice informaţie care ar fi ajutat-o să evite despărţirea de locuinţă, în împrejurări întru totul dezagreabile pentru ea. Cât despre neadevărul conţinut în răspunsul ei, nu se gândise la el mai mult decât o făcuse când declarase că aparenţele au prea puţină legătură cu fericirea. Avea convingerea că urmărea un obiectiv pe deplin justificat; intenţia lui Lydgate era de neiertat şi în mintea ei se definise un plan care, când avea să-l execute în întregime, urma să dovedească ce pas greşit ar fi făcut coborând din poziţia lui actuală.

Se întoarse acasă trecând pe la biroul domnului Borthrop Trumbull, cu gândul de a-i face o vizită. Pentru prima dată în viaţa ei, Rosamunda proiectase o acţiune desfăşurată pe tărâmul afacerilor, dar se simţea la înălţimea împrejurării. Nevoia de a întreprinde ceva ce-i repugna era un element care convertea liniştita ei tenacitate într-un activ spirit de inventivitate. În cazul de faţă nu era de-ajuns doar să se supună şi să vădească o senină, placidă îndărătnicie: trebuia să acţioneze conform cu judecata ei, şi îşi spunea că aprecia situaţia aşa cum se cuvine – într-adevăr, dacă judecata ei n-ar fi fost justă, nu ar fi dorit să acţioneze pe baza ei, se asigura singură.

Domnul Trumbull se afla în cămăruţa din spate a biroului său, şi o primi pe Rosamunda cu cele mai alese maniere, nu numai fiindcă era foarte sensibil la farmecele ei, ci şi pentru că filonul de bonomie din el era stârnit de certitudinea că Lydgate avea greutăţi şi că o femeie neobişnuit de frumoasă – acea tânără coniţă înzestrată cu cele mai alese farmece personale – simţea probabil împunsătura necazurilor; se trezise antrenată în circumstanţe care-i depăşeau puterile. O rugă să-i facă onoarea de a lua loc şi el rămase în picioare în faţa vizitatoarei, foindu-se şi comportându-se cu o febrilă solicitudine, care purta pecetea bunăvoinţei. Rosamunda întrebă mai întâi dacă soţul ei îl vizitase pe domnul Trumbull în dimineaţa aceea, ca să-i vorbească despre intenţia de a renunţa la

casă.

– Da, ma'am, da, mi-a vorbit; aşa a făcut, spuse bunul licitator, căutând să arunce o nouă mângâiere în repetările sale. Sunt pe cale să dau curs dorinţei sale, dacă se poate, chiar azi după-amiază. Mi-a cerut să nu tărăgănez.

– Am venit să vă cer să nu mergeţi mai departe, domnule Trumbull; şi vă rog să nu pomeniţi nimănui despre ce aţi discutat pe tema aceasta. Mă veţi îndatora procedând astfel.

– Desigur că da, doamnă Lydgate, desigur. Pentru mine lucrurile confidenţiale sunt sfinte, în afaceri sau în oricare alt domeniu. Trebuie, aşadar, să consider că mi-a fost retras acest comision, zise domnul Trumbull, potrivindu-şi cu amândouă mâinile capetele lungi ale cravatei albastre şi uitându-se cu deferenţă la Rosamunda.

– Da, dacă sunteţi bun. Am aflat chiar acum că domnul Ned Plymdale a închiriat o casă – cea din Piaţa Sfântul Petru, lângă locuinţa domnului Hackbutt. Domnul Lydgate s-ar necăji dacă dispoziţiile sale ar fi duse la îndeplinire fără niciun folos. Şi pe lângă aceasta, mai intervin şi alte circumstanţe care fac demersul inutil.

– Foarte bine, doamnă Lydgate, foarte bine. Sunt la dispoziţia dumneavoastră, ori de câte ori aveţi nevoie de vreun serviciu din partea mea, spuse domnul Trumbull, care simţea bucurie la gândul că se iviseră posibilităţi noi. Vă rog să vă bizuiţi pe mine. Afacerea nu va merge mai departe.

În seara aceea, Lydgate căpătă puţin curaj observând că Rosamunda era mai vioaie decât se arătase în ultima vreme, şi că părea chiar interesată să facă ce i-ar fi lui pe plac, fără să i se ceară. Se gândi: „Dacă ea va fi fericită şi voi izbuti să mă strecor prin strâmtoare, ce mai contează greutăţile celelalte? Nu e decât o mlaştină îngustă pe care trebuie să o străbatem în cursul unei călătorii lungi. Dacă pot să-mi limpezesc din nou mintea, am s-o scot la capăt."

I se ridică atât de mult moralul, încât începu să caute raportul asupra unor experienţe pe care intenţionase de multe vreme să-l studieze şi-l neglijase din pricina acelei apatii ce-l toropise, provenită din acumularea multor griji mărunte. Simţi din nou ceva din vechea şi încântătoarea absorbire pe care ţi-o dă munca de cercetare cu rezultate cuprinzătoare, în timp ce Rosamunda cânta muzica aceea liniştită, care constituia un fundal la fel de calm pentru meditaţia lui ca şi plescăitul unei vâsle într-un lac, în amurg. Se făcuse târziu; împinse deoparte toate cărţile şi rămase cu privirea aţintită la foc, cu mâinile încrucişate pe ceafă, uitând de orice, afară de realizarea unui nou experiment de control, când Rosamunda, care părăsise pianul şi se rezema de spătarul fotoliului său, urmărindu-l, îi zise:

– Domnul Ned Plymdale a şi închiriat o locuinţă.

Lydgate, tresărind zdruncinat din meditaţie, înălţă privirea în tăcere, pentru o clipă, ca un om tulburat din somn. Pe urmă, roşind sub invazia unei presimţiri neplăcute, întrebă:

– De unde ştii?

– Am vizitat-o azi-dimineaţă pe doamna Plymdale, şi mi-a spus că au închiriat casa din piaţa Sfântul Petru, vecină cu locuinţa domnului Hackbutt.

Lydgate rămase mut. Îşi trase mâinile de pe ceafă şi îşi apăsă tâmplele şi şuviţele care îi atârnau grămadă pe frunte, rezemându-şi cotele de genunchi. Îl năpădise o amară dezamăgire, ca şi cum ar fi deschis uşa unei încăperi sufocante şi s-ar fi trezit în faţa unui zid; dar simţea în acelaşi timp că

Rosamunda se bucura de motivul dezamăgirii lui. Preferă să nu o privească şi să nu-i vorbească, până ce nu va fi trecut peste primul şoc provocat de supărare.

„La urma urmei, îşi spuse în amărăciunea lui, la ce poate o femeie să ţină mai mult decât la casă şi la mobilier? Fără ele, un soţ devine o absurditate.” Când îşi ridică privirea şi îşi dădu părul la o parte de pe frunte, ochii lui negri aveau o privire jalnică, secătuită de orice speranţă de a afla înţelegere; spuse doar atât, cu răceală:

– Poate se va ivi altceva. I-am spus domnului Trumbull să stea cu ochii în patru, dacă dă greş cu Plymdale.

Rosamunda nu făcu niciun comentariu. Se bizuia pe noroc, trăgând nădejdea că între soţul ei şi agentul de licitaţii să nu mai aibă loc vreo întrevedere înainte de ivirea unui rezultat care să justifice intervenţia ei; în orice caz, împiedicase producerea întâmplării care-i stârnise temeri imediate. După un răstimp, zise:

– Câţi bani îţi cer oamenii aceia antipatici?

– Care oamenii antipatici?

– Cei care au făcut inventarul şi ceilalţi. Vreau să spun, ce sumă i-ar satisface, ca să nu trebuie să mai fii sâcâit?

Lydgate o măsură câteva clipe, ca şi cum ar fi căutat nişte simptome, şi apoi spuse:

– A, dacă aş fi căpătat şase sute de lire de la Plymdale pentru mobilier şi ca filodormă, m-aş fi putut descurca. I-aş fi putut achita toată suma lui Dover şi le-aş fi dat celorlalţi un avans suficient ca să-i fac să aştepte răbdători, cu condiţia să ne restrângem cheltuielile.

– Dar vreau să spun de cât ai avea nevoie dacă am rămâne în locuinţa aceasta?

– Mai mult decât ar fi posibil să capăt din orice parte, răspunse Lydgate, cu o ironie cam sardonică.

Îl înfuria să vadă că mintea Rosamundei rătăcea în jurul unor dorinţe impracticabile, în loc să înfrunte eforturile posibile.

– De ce nu specifici suma? stărui Rosamunda, indicându-i cu blândeţe că nu-i plăceau manierele lui.

– Ei, ar fi nevoie, zise Lydgate, cu tonul cuiva care încearcă să dea răspuns la o ghicitoare, de cel puţin o mie de lire, ca să-mi pot trage răsuflarea. Dar, adăugă el, cu o notă incisivă, trebuie să chibzuiesc cum am să mă descurc fără această sumă şi nu cu ea.

Rosamunda nu mai scoase un cuvânt.

A doua zi însă, îşi puse în aplicarea planul de a-i scrie lui *Sir* Godwin Lydgate. De la vizita căpitanului, primise o scrisoare de la el, precum şi una din partea doamnei Mengen, sora lui măritată, în care o condolau pentru pierderea sarcinii şi-şi exprimau în mod vag speranţa de a o mai vedea la Quallingham. Lydgate îi spuse că politeţea aceea nu însemna nimic; ea însă nutrea convingerea secretă că orice reţinere vădită în purtările familiei soţului ei se datora comportării reci şi dispreţuitoare a doctorului, aşa încât răspunse la scrisori în maniera ei cea mai fermecătoare, nutrind oarecare încredere că va urma o invitaţie precisă. Dar nu intervenise decât o tăcere totală. Evident, căpitanul nu avea condei grozav, iar Rosamunda îşi spunea că s-ar putea ca surorile lui să fie plecate în străinătate. Oricum, sosise sezonul potrivit pentru a se întoarce acasă şi, în orice caz, *Sir* Goldwin,

care o gâdilase sub bărbie şi o declarase aidoma celebrei frumuseţi, doamna Croly, care îl cucerise prin 1790 – nu putea să nu fie mişcat de orice apel venit din partea ei ca să se poarte aşa cum se cuvine cu nepotului lui. Rosamunda avea convingerea naivă că un bătrân *gentleman* se cădea să facă ceva pentru a evita ca ea să sufere vreun necaz. Şi scrisese o misivă pe care o considera cea mai judicioasă posibilă – una care avea să-l impresioneze pe *Sir* Godwin ca o dovadă a excelentului ei bun-simţ – subliniind că era cât se poate de indicat ca Tertius să părăsească un loc ca Middlemarch-ul pentru a găsi un oraş mai adecvat talentelor lui; lămuri cum caracterul antipatic al locuitorilor împiedicase succesul lui profesional şi cum, ca o consecinţă, îşi crease dificultăţi băneşti, iar pentru a se putea descurca şi scăpa definitiv de ele avea nevoie de o mie de lire. Nu afirma că Tertius n-ar fi la curent cu intenţia ei de a scrie, căci gândea că acesta i-ar fi aprobat demersul, dat fiind că-i scrisese unchiului Godwin despre marele respect pe care Lydgate i-l purta, considerându-l ruda care se arătase totdeauna a-i fi cel mai bun prieten. Aceasta era forţa tacticilor bietei Rosamunda, tactici pe care începuse acum să le aplice în sfera afacerilor.

Lucrul acesta se întâmplase înainte de petrecerea de Anul Nou, şi încă nu sosise niciun răspuns de la *Sir* Godwin. Dar în dimineaţa aceea, Lydgate avea să afle că Rosamunda revocase dispoziţia dată de el lui Borthrop Trumbull. Părându-i-se necesar ca soţia lui să se deprindă treptat cu ideea de a părăsi locuinţa din Lowick Gate, îşi învinse sila de a-i vorbi din nou despre acel subiect şi, în timp ce-şi luau micul dejun, îi spuse:

– Voi căuta să-l văd azi-dimineaţă pe Trumbull, ca să-i cer să dea un anunţ pentru casă în *Pionierul* şi în *Goarna*. Dacă oferta va fi publicată, s-ar putea să-i dea curs cineva care altminteri nu s-ar fi gândit la o schimbare. În localităţile astea de provincie, mulţi oameni îşi duc traiul mai departe în locuinţele vechi, chiar atunci când familiile lor devin prea numeroase, numai pentru că nu ştiu unde pot găsi altă casă. Şi Trumbull pare că nu pune deloc inimă în treaba asta.

Rosamunda ştiu că sosise momentul inevitabil.

– Eu i-am dat dispoziţii lui Trumbull să nu se mai intereseze de acest lucru, rosti ea, cu un calm studiat, care era vădit o tactică defensivă.

Lydgate o privi, mut de uimire. Abia cu o jumătate de oră mai înainte îi legase cozile şi-i vorbise în „micul limbaj” al afecţiunii, pe care Rosamunda – deşi nu-i răspundea pe acelaşi ton – îl accepta, ca şi cum ar fi fost o senină şi minunată icoană care, când şi când, făcea gropiţe, în mod miraculos, către drept-credinciosul ei. Cu strunele acelea vibrând în el, lovitura primită nu putea să se prefacă pe loc în mânie făţişă; îi pricinuia doar o durere confuză. Puse jos furculiţa şi cuţitul şi, lăsându-se pe spate în fotoliu, rosti, în cele în urmă, cu o ironie rece în glas:

– Îmi dai voie să te întreb când şi de ce ai procedat astfel?

– Când am aflat că Plymdalii închiriaseră o locuinţă, i-am făcut domnului Trumbull o vizită ca să-i cer să nu le pomenească de casa noastră; şi, în acelaşi timp, i-am spus să nu mai dea curs ofertei. Ştiam că ar fi foarte umilitor pentru tine dacă s-ar afla că vrei să renunţi la casă şi la mobilier; mă împotrivesc cu dârzenie la aşa ceva. Cred că acest motiv ajunge.

– Deci, nu a contat deloc că eu ţi-am expus raţiuni imperative de altă natură; nu a avut nicio importanţă că eu ajunsesem la o concluzie diferită şi că i-am dat agentului o dispoziţie conformă cu aceasta? rosti Lydgate muşcător, în timp ce în ochii şi pe fruntea lui se adunau tunete şi trăsnete.

În faţa mâniei, Rosamunda reacţiona întotdeauna ghemuindu-se în cochilia unei reci antipatii şi afişând o corectitudine şi mai calmă, cu convingerea că, indiferent de ce-ar putea face alţii, nu era ea persoana ca să se abată de la buna-cuviinţă. Ripostă:

– Cred că eram perfect îndreptăţită să discut despre un lucru care mă priveşte cel puţin tot atât cât te priveşte şi pe tine.

– Negreşit, erai îndreptăţită să discuţi, dar numai cu mine. Nu aveai niciun drept să-mi contrazici în taină dispoziţiile, tratându-mă ca şi cum aş fi un neisprăvit, urmă Lydgate, pe acelaşi ton ca şi mai înainte. Pe urmă, adăugând o anumită notă de dispreţ: – E cu putinţă să te fac să înţelegi ce consecinţe va avea acest gest pentru mine? Are vreun rost să-ţi repet încă o dată de ce trebuie să scăpăm de casa asta?

– Nu e necesar să-mi spui încă o dată, grăi Rosamunda, cu un glas care picura ca stropii de apă îngheţată. Am ţinut minte tot ce mi-ai spus. Ai vorbit cu aceeaşi violenţă ca şi acum. Dar asta nu-mi schimbă părerea că s-ar cuveni să încerci a folosi oricare alte mijloace mai curând decât să iei o măsură atât de dureroasă pentru mine. Cât despre anunţul de cedare a locuinţei, cred că ar fi absolut degradant să publici aşa ceva.

– Şi ce se întâmplă dacă nici eu nu ţin seama de părerea ta, la fel cum nu ai ţinut tu seama de a mea?

– Fireşte că poţi face aşa ceva. Cred însă că s-ar fi cuvenit să mă avertizezi înainte de a ne căsători că mai degrabă m-ai pune în cea mai urâtă situaţie, decât să cedezi în vreo chestiune.

Lydgate nu vorbi, îşi lăsă capul pe un umăr, iar colţurile gurii îi zvâcniră de disperare. Rosamunda, văzând că nu se uită la ea, se ridică şi-i puse dinainte ceaşca de cafea; el însă nu-i dădu nicio atenţie şi continuă să-şi desfăşoare drama şi dezbaterea lăuntrică, mişcându-şi la interval scaunul, odihnindu-şi un braţ pe masă şi frecându-şi părul cu mâna. Sufletul îi era răvăşit de o vâltoare de emoţii şi gânduri care nu-l lăsau nici să dea frâu liber mâniei, nici să persevereze într-o simplă fermitate rigidă. Rosamunda profită de tăcerea lui.

– Când ne-am căsătorit, toată lumea avea impresia că ocupi o poziţie foarte înaltă. Nu mi-aş fi imaginat atunci că vei voi să vinzi mobila din casă şi să închiriezi o casă pe Bride Street, unde odăile sunt ca nişte cuşti. Dacă urmează să trăim în felul acesta, cel puţin să părăsim Middlemarch-ul.

– Considerentele acestea ar fi juste, spuse Lydgate pe jumătate ironic – buzele lui păstrau încă o paloare lividă, când îşi privi cafeaua, fără să o bea – considerentele acestea ar fi juste, dacă nu s-ar întâmpla să am datorii.

– Multe persoane trebuie să fi făcut datorii în acelaşi fel, dar dacă sunt oameni respectabili, li se face credit. Sunt sigură că l-am auzit pe papă spunând că familia Torbit are datorii, şi o duceau foarte bine mai departe. Nu e chibzuit să acţionezi în pripă, se pronunţă Rosamunda, cu senină înţelepciune.

Lydgate stătea locului, paralizat de impulsuri contradictorii; odată ce, oricare ar fi fost raţionamentul ce i-l putea înfăţişa Rosamundei, nu exista nicio posibilitate de a-i câştiga consimţământul, simţea nevoia să spargă şi să facă zob vreun obiect, asupra căruia, cel puţin, putea să producă vreo impresie, sau altminteri să-i spună cu brutalitate Rosamundei că el este stăpânul şi că ea trebuie să se supună. Dar nu numai că se temea de efectul pe care l-ar fi putut avea asemenea atitudini extreme asupra vieţilor lor în comun – încerca însă o spaimă crescândă în faţa liniştitei şi

indirectei îndărătnicii a Rosamundei, care nu îngăduia ca lucrurile să fie hotărâte odată pentru totdeauna prin afirmarea forţei; şi pe de altă parte, îl atinse la punctul lui cel mai sensibil declarându-i că se lăsase amăgită de o falsă viziune a fericirii, când se măritase cu el. Cât despre ideea de a-i declara că el e stăpânul, afirmaţia nu corespundea realităţii. Însăşi hotărârea la care izbutise să ajungă singur, prin puterea logicii şi a unui orgoliu onorabil, începuse să slăbească, în contact cu apatia. Sorbi jumătate din conţinutul ceştii de cafea şi se ridică să plece.

– Pot măcar să-ţi cer să nu te duci deocamdată la Trumbull – până ce nu s-a constatat că nu mai există alte căi? i se adresă Rosamunda.

Cu toate că nu prea se temea de el, se simţea mai în siguranţă netrădându-i că-i scrisese lui *Sir* Godwin.

– Promite-mi că nu te vei duce la el mai înainte de câteva săptămâni, sau că-mi spui când ai de gând s-o faci.

Lydgate avu un râs scurt.

– Cred că eu ar trebui să-ţi pretind o promisiune că nu vei face nimic fără să-mi spui, zise el, aruncându-i o căutătură tăioasă şi pornind apoi spre uşă.

– Nu uita că luăm cina la papà, strigă după el Rosamunda, dorind să-l facă să se întoarcă şi să-i acorde o concesie mai categorică. Dar Tertius se mulţumi să răspundă nerăbdător: „A, da” şi ieşi.

Rosamunda socotea ca foarte odios din partea soţului ei faptul că nu-şi dădea seama că penibilele propuneri ce-i făcuse erau de ajuns, fără să se mai arate şi îmbufnat în mod atât de antipatic. Şi în vreme ce ea îşi exprimase cererea moderată de a amâna o nouă vizită la Trumbull, era o cruzime din partea lui să nu o încunoştiinţeze ce-avea de gând să facă. Era convinsă că acţionase spre binele amândurora, din toate punctele de vedere; şi fiecare sarcasm sau vorbă mânioasă a lui Lydgate constituia un adaos la registrul ofenselor, deschis în mintea ei. De luni de zile, sărmana Rosamunda începuse să asocieze persoana soţului său cu un sentiment de dezamăgire, iar relaţia teribil de inflexibilă a mariajului îşi pierduse farmecul cu care o aureolaseră visele ei încântătoare. O eliberase de neplăcerile avute în casa tatălui ei, dar nu-i dăduse nimic din ce-şi dorise şi sperase. Tânărul Lydgate de care se îndrăgostise reprezentase pentru ea un mănunchi de condiţii iluzorii, în mare parte spulberate, locul lor fiind luat de detalii cotidiene care trebuiau trăite ceas de ceas, fără a-ţi îngădui să pluteşti printre ele şi să alegi în grabă doar aspectele favorabile. Uzanţele profesiei lui Lydgate, preocuparea lui pentru subiecte ştiinţifice, manifestată şi acasă, care ei îi părea aproape un gest morbid, de vampir – opiniile speciale exprimate de el asupra lucrurilor, neincluse niciodată în dialogul prescris între îndrăgostiţi; toate aceste influenţe care îi înstrăinaseră în mod continuu, chiar şi fără faptul că el îşi crease o poziţie dezavantajoasă în oraş, încă înainte de primul şoc pricinuit de revelarea datoriei contractate faţă de Dover, ar fi contribuit ele însele ca prezenţa lui să o plictisească. Mai existase o prezenţă care, chiar din zilele de început ale căsătoriei lor şi până cu patru luni în urmă, însemnase o aţâţare agreabilă, dar şi aceasta pierise; Rosamunda nu-şi mărturisea nici ei însăşi în ce măsură pustiul ce urmase influenţase deplinul ei *ennui*[3]; şi îi părea (poate avea şi dreptate) că o invitaţie la Quallingham şi perspectiva deschisă lui Lydgate de a se stabili oriunde afară de Middlemarch – la Londra, sau undeva unde i se oferea probabilitatea de a fi scutit de sâcâieli – ar satisface-o destul de mult şi ar face-o indiferentă la absenţa lui Will Ladislaw, căruia îi

cam păstra ranchiună din pricina exaltării cu care o privea pe doamna Casaubon.

Aşa se înfăţişau raporturile dintre Lydgate şi Rosamunda în ziua de Anul Nou, când cinară la tatăl ei, ea vădind o blândă neutralitate faţă de soţ, în amintirea vie a comportării lui urâte de la micul dejun, iar el păstrând în suflet o urmă mult mai profundă a conflictului lăuntric, pentru care scena de dimineaţă însemnase doar una dintre numeroasele faze. Efortul lui anevoios, în timp ce vorbea cu domnul Farebrother, de a pretinde cu cinism că toate căile de a obţine bani sunt, în esenţă, aceleaşi, şi că norocul deţine o influenţă predominantă care reduce posibilitatea de alegere la o iluzie necugetată – nu era decât simptomul unei hotărâri ce se clătina; un răspuns amorţit la vechi stimuli ai entuziasmului.

Ce avea de făcut? Îi apărea, chiar şi mai pătrunzător decât Rosamundei perspectiva searbădă de a o muta în casa mică de pe Bride Street, unde urma să aibă în jur o mobilă sărăcăcioasă: o viaţă de privaţiuni şi traiul alături de Rosamunda deveniseră două imagini din ce în ce mai de neîmpăcat, chiar din clipa când apăruse ameninţarea privaţiunilor.

Dar chiar dacă hotărârea lui forţase îmbinarea celor două imagini, preliminariile necesare menite să pregătească acest plan dificil nu păreau a sta în puterea lui. Şi, cu toate că nu făgăduise ceea ce-i ceruse Rosamunda, nu mai trecu din nou pe la Trumbull. Începu chiar să se gândească la o călătorie întreprinsă rapid în nord, pentru a-l vedea pe *Sir* Godwin. Cândva crezuse că nimic nu l-ar putea îndemna să ceară bani de la unchiul său, dar pe atunci nu cunoscuse pe pielea lui presiunea exercitată de alternative şi mai dezagreabile. Nu putea să se bazeze pe efectul avut de o scrisoare; numai în cursul unei întrevederi, oricât de neplăcută s-ar fi putut dovedi pentru el, ar fi izbutit să ofere o explicaţie temeinică şi să pună la încercare tăria şi rostul rudeniei. De îndată ce Lydgate începu să-şi înfăţişeze acest pas ca fiind mai uşor de făcut, se şi produse o explozie de furie la ideea că el – el, care de mult era hotărât să trăiască scutit de asemenea calcule abjecte, de asemenea interesată grijă pentru înclinările şi buzunarele unor oameni cu care se mândrise că nu are nimic de-a face, căzuse nu numai la nivelul lor, dar ajunsese chiar să le adreseze cereri.

3 Plictis (fr.).

LXV

Unul din doi se pleacă, negreşit,
şi cum bărbatul e mai chibzuit
decât femeia, mult i-e dat să-ndure.

Chaucer, *Povestiri din Canterbury*

Tendinţa naturii umane de a răspunse lent la corespondenţă triumfă chiar şi asupra actualei accelerări ivite în ritmul general al lucrurilor: ce să ne mirăm atunci că în 1832, bătrânul *Sir* Godwin Lydgate nu se grăbea să scrie o epistolă care avea însemnătate mai curând pentru alţii decât pentru el?

Trecuseră aproape trei săptămâni din noul an şi Rosamunda, aşteptând un răspuns la cuceritorul ei apel, era în fiecare zi dezamăgită. Lydgate, ignorându-i total aşteptările, vedea cum notele de plată se adunau şi simţea că era iminent momentul când Dover va folosi avantajul său asupra celorlalţi creditori. Niciodată nu-i pomenise Rosamundei că pritocea proiectul de a pleca la Quallingham; nu voia să admită decât în ultima clipă ceea ce în ochii ei ar fi apărut drept o concesie, venită după refuzul indignat; în realitate, se pregătea să pornească la drum curând. O porţiune de linie ferată îi putea permite să facă întreaga călătorie, dus-întors, în patru zile.

Dar într-o dimineaţă, după plecarea lui Lydgate, sosi o scrisoare adresată lui, şi Rosamunda văzu clar că o expediase *Sir* Godwin. Era plină de speranţă. Poate că plicul conţine şi un bilet personal pentru ea; dar fireşte că Lydgate i se adresase pentru chestiuni băneşti sau pentru altă formă de ajutor, şi faptul că i se răspunsese, ba nu, însăşi întârzierea cu care i se răspunsese părea să certifice că răspunsul corespundea întru totul cererii. Era prea tulburată de aceste gânduri pentru a face altceva decât să coase într-o doară, într-un ungher cald al sufrageriei, cu plicul acelei misive covârşitoare aşezat pe masă dinaintea ei. Pe la douăsprezece, auzi în coridor pasul soţului ei şi, repezindu-se să deschidă uşa, îi spuse cu tonul cel mai degajat:

– Tertius, vino-ncoace – a sosit o scrisoare pentru tine.

– Da? zise fără să-şi scoată pălăria şi îndreptându-se spre locul unde se afla scrisoarea. Unchiul Godwin! exclamă el, pe când Rosamunda se aşeza la loc şi-l urmărea cu privirea în timp ce deschidea scrisoarea. Se aşteptase să-l vadă surprins.

Ochii lui Lydgate parcurgeau rapid scurta misivă, iar ea văzu cum pe faţa lui, de obicei de un brun pal, se aşterne o albeaţă mortală; cu buzele şi nările fremătânde, zvârli epistola pe masă în faţa ei şi rosti cu violenţă:

– Va fi imposibil să îndur viaţa alături de tine, dacă vei acţiona totdeauna în secret – în opoziţie cu mine şi ascunzându-ţi faptele.

Îşi curmă fraza şi îi întoarse spatele, apoi se răsuci pe călcâie şi se învârti prin încăpere, se aşeză şi se ridică iarăşi agitat, încleştându-şi cu furie degetele pe diferite obiecte aflate în buzunarele lui. Se temea să nu rostească ceva de o cruzime iremediabilă.

Rosamunda se schimbase şi ea la faţă, pe măsură ce citea. Scrisoare cuprindea următoarele:

„*Dragă Tertius*, nu-ţi pune nevasta să-mi scrie, când ai să-mi ceri ceva. Este un fel de ademenire ocolită, de care nu te-aş fi crezut capabil. Eu unul niciodată n-aş scrie unei femei în chestiuni de afaceri. Cât despre rugămintea de a-ţi procura o mie de lire, sau chiar jumătate din suma aceasta, nu-ţi pot fi cu nimic de folos. Propria mea familie mă stoarce până la ultimul *penny*. Cu doi fii mai mici şi trei fete, nu prea am posibilitatea să pun bani deoparte. Se pare că ţi-ai epuizat banii cam repejor şi că ai intrat într-o încurcătură serioasă, acolo unde te afli; cu cât vei pleca mai curând în altă parte, cu atât mai bine. Dar nu am niciun fel de relaţie printre oamenii de profesia ta şi nici nu te pot ajuta în această direcţie. M-am străduit din răsputeri pentru tine ca tutore şi te-am lăsat să-ţi urmezi chemarea, apucându-te de medicină. Ai fi putut intra în armată sau îmbrăţişa cariera clericală. Banii tăi ar fi acoperit cheltuielile necesare şi ţi s-ar fi oferit o scară mai sigură pentru a urca. Unchiul tău Charles îţi poartă pică pentru că nu ai ales profesia lui, dar eu nu. Totdeauna ţi-am dorit binele, dar trebuie să te consideri acum pe picioarele tale, sub toate aspectele. Afectuosul tău unchi,

GODWIN LYDGATE.”

Când Rosamunda isprăvi de citit scrisoarea, rămase absolut neclintită, cu mâinile împreunate dinainte ei, stăpânindu-şi orice semn care i-ar fi trădat profunda dezamăgire şi împlătoşându-se într-o liniştită pasivitate, sub focul mâniei soţului ei. Lydgate se opri din foială, îi mai aruncă o căutătură şi rosti cu o severitate muşcătoare:

– Întâmplarea aceasta va fi oare suficientă pentru a te convinge de răul ce-l poţi săvârşi amestecându-te pe furiş în treburile mele? Ai acum destulă minte pentru a-ţi recunoaşte incompetenţa de a judeca şi de a acţiona în numele meu – de a interveni cu ignoranţa ta în afaceri în care dreptul de a decide îmi aparţine mie?

Cuvintele erau severe; dar nu era întâia oară când Lydgate fusese dezamăgit din pricina ei. Rosamunda nu-i aruncă nicio privire şi nu răspunse niciun cuvânt.

– Aproape că mă hotărâsem să plec la Quallingham. Mi-ar fi fost destul de dureros să fac acest pas, totuşi ar fi putut folosi la ceva. Dar în zadar m-am gândit la orice. Mereu mi-ai dejucat planurile în secret. Mă amăgeşti printr-o falsă aprobare, şi pe urmă sunt la discreţia născocirilor tale. Dacă vrei să opui rezistenţă la orice dorinţă exprimată de mine, spune-ţi deschis părerea şi sfidează-mă. Cel puţin atunci am să ştiu ce am de făcut.

În vieţile tinere soseşte un moment teribil, când legătura strânsă a iubirii se preface în această putere de a stârni fierea. În pofida stăpânirii de sine a Rosamundei, o lacrimă căzu în tăcere şi i se rostogoli peste buze. Continuă să nu scoată o vorbă; dar sub tăcerea aceea se ascundea un simţământ intens: o stăpânea un dezgust atât de total faţă de soţul ei, încât ar fi vrut să nu-l fi întâlnit niciodată. Grosolănia lui *Sir* Godwin faţă de ea şi completa lui lipsă de sensibilitate îl punea în rând cu Dover şi cu toţi ceilalţi creditori – oameni antipatici, care se gândeau doar la persoana lor şi puţin le păsa cât de rău o necăjesc pe ea. Chiar şi tatăl ei era lipsit de bunăvoinţă şi ar fi putut face mai mult pentru menajul lor. De fapt, în lumea Rosamundei exista o singură persoană pe care nu o socotea vrednică de blam, şi anume: graţioasa făptură cu cozi blonde şi mânuţe încrucişate cuminte în poală, care niciodată nu s-ar fi exprimat cum nu se cuvine şi care totdeauna acţiona animată de cele mai bune ţeluri – cele mai bune ţeluri fiind, fireşte, ceea ce-i plăcea ei mai mult.

Lydgate se opri şi, uitându-se la ea, încercă impresia aceea de neputinţă înnebunitoare care-i năpădeşte pe oamenii pătimaşi când mânia lor este întâmpinată de o calmă înfăţişare inocentă, al cărei aer blajin de victimă pare să arunce toată vina pe proprii lui umeri şi care, în cele din urmă, contaminează chiar şi cea mai justă indignare de o îndoială cu privire la justeţea ei. Simţea nevoia de a-şi redobândi convingerea deplină că are dreptate, moderându-şi cuvintele.

– Nu poţi să pricepi, Rosamunda, începu el din nou, încercând să fie doar grav şi nu amar, nu poţi să pricepi că nimic nu poate fi atât de fatal ca lipsa de sinceritate şi de încredere între noi? S-a întâmplat nu o dată să-mi exprim o hotărâre, pe care tu ai părut să o încuviinţezi, pentru ca după aceea, în taină, să nu te supui dorinţei mele. În felul acesta nu pot şti niciodată în ce să mă încred. Ar mai rămâne oarecare speranţă pentru noi, dacă ai vrea să recunoşti acest lucru. Sunt eu oare o asemenea brută nerezonabilă, furioasă? De ce să nu ai o purtare deschisă faţă de mine?

Îi răspunse tot tăcerea.

– Poţi măcar recunoaşte că ai greşit şi că mă pot bizui în viitor să nu mai acţionezi în secret? întrebă Lydgate cu stăruinţă în glas, dar şi cu o nuanţă de rugăminte pe care Rosamunda o prinse iute. Vorbi cu răceală.

– Nu-mi este cu putinţă să recunosc sau să promit ceva, ca răspuns la cuvinte ca acelea pe care mi le-ai adresat. Nu am fost deprinsă cu asemenea limbaj. Ai vorbit despre „amestec pe furiş” şi, despre „intervenţia ignoranţei mele”, şi despre „falsa mea încuviinţare”. Niciodată nu m-am exprimat astfel în ce te priveşte şi cred că s-ar cuveni să-ţi ceri scuze. Spui că este imposibil de îndurat viaţa alături de mine. E cert că în ultima vreme nu mi-ai făcut viaţa deloc plăcută. Cred că era de aşteptat să caut a înlătura o parte din greutăţile pe care căsătoria noastră le-a adus pe capul meu.

Altă lacrimă lunecă pe obraji, în timp ce Rosamunda termină ce-avea de spus şi şi-o şterse la fel de liniştită ca şi mai înainte.

Lydgate se trânti pe un fotoliu, simţindu-se făcut şah-mat. Exista vreun ungher în mintea ei unde să poată fi găzduită dojana? Îşi puse pălăria pe duşumea, trecu un braţ pe după spătarul scaunului, şi-şi aţinti privirea în jos, câteva clipe, fără a scoată o vorbă. Rosamunda avea asupra lui îndoitul avantaj al insensibilităţii faţă de argumentele juste conţinute în reproşurile lui, şi ale sensibilităţii la greutăţile de netăgăduit ivite în viaţa lor conjugală. Cu toate că duplicitatea ce-o dovedise în afacerea cu casa depăşise tot ce-şi imaginase Lydgate şi îi împiedicase într-adevăr pe Plymdali să afle de ocazie, nu era conştientă că acţiunea ei putea fi numită, pe bună dreptate, falsitate. Nu suntem obligaţi să ne etichetăm acţiunile conform unei clasificări stricte, în mai mare măsură decât facem acest lucru cu hainele noastre, sau cu articolele de băcănie. Rosamunda se simţea mâhnită, şi Lydgate era nevoit să recunoască acest lucru.

Cât despre el, nevoia de a se acomoda cu firea soţiei sale, de o inflexibilitate proporţională cu cusururile ei, îl ţinea prins ca într-un cleşte. Începuse să întrevadă alarmat dispariţia irevocabilă a iubirii ce-i purtase ea şi, ca o consecinţă, viaţa lor devenea şi mai searbădă. Plenitudinea şi impulsivitatea emoţiilor lui făceau ca teama aceasta să alterneze rapid cu prima izbucnire violentă a mâniei sale. Hotărât, ar fi însemnat să se fălească în van dacă ar fi declarat că el era stăpânul.

„În ultima vreme nu mi-ai făcut viaţa deloc plăcută” – „greutăţile pe care căsătoria noastră le-a adus pe capul meu” – cuvintele acelea îi străpungeau spiritul la fel cum o suferinţă provoacă un

coşmar. Ce s-ar fi întâmplat dacă urma nu numai să se prăbuşească de pe piscul celei mai depline fermităţi, dar să cadă chiar în hidoasa încătuşare a urii domestice?

– Rosamunda, grăi el, întorcându-şi ochii spre ea, cu o căutătură melancolică – trebuie să te înveţi să tolerezi cuvinte mai tari din partea cuiva profund dezamăgit şi înfuriat. Nu pot separa fericirea mea de a ta. Sunt supărat pe tine numai din pricină că nu pari să vezi cum orice ascunziş ne dezbină. Cum aş putea dori să-ţi fac traiul mai greu, fie prin vorbele, fie prin comportarea mea? Când te rănesc pe tine, rănesc o parte din viaţa mea. Nu m-aş supăra niciodată pe tine dacă ai fi absolut sinceră faţă de mine.

– Am vrut doar să te împiedic să te resemnezi cu acceptarea unui trai mizer, fără să fie nicio nevoie, replică Rosamunda, şi lacrimile îi izvorâră iar, pornite dintr-un impuls spre îmbunare, odată ce constata că soţul ei se muiase. E îngrozitor de greu să accepţi dezonoarea aici, printre toţi oamenii pe care-i cunoaştem, şi să trăieşti într-un mod atât de mizerabil. Mai bine mueam şi eu o dată cu copilaşul.

Vorbea şi plângea cu acea duioşie care face ca asemenea cuvinte şi lacrimi să fie atotputernice asupra unui om cu inima iubitoare. Lydgate îşi apropie fotoliul de al ei şi, cu mâna lui puternică şi tandră, trase spre el capul delicat lipindu-l de obrazul său. Se mărgini să o dezmierde; nu-i spuse nimic, căci ce mai rămăsese de spus? Nu-i putea promite să o ferească de mult temutul trai mizer, fiindcă nu izbutea să întrevadă niciun mijloc sigur pentru a o cruţa de greutăţi. Când o părăsi, ca să plece iarăşi în oraş, îşi spuse că pentru ea totul era de zece ori mai greu: el mai avea şi o viaţă în afara căminului, la activitatea lui se apela într-una, spre folosul altora. Încerca să scuze toate greşelile din purtarea Rosamundei, dacă putea – dar era inevitabil ca, în clipele acelea, când înclina spre iertare, să se gândească la ea altfel decât la un animal dintr-o specie diferită, mult mai slabă. Şi totuşi, Rosamunda îşi impusese voinţa.

LXVI

Una-i să fii ispitit, Escalus, şi-alt
lucru-i să cazi.

Măsură pentru măsură.

Desigur că Lydgate avea bune temeiuri de a reflecta asupra serviciilor aduse de profesia lui, ca o compensaţie pentru grijile personale. Nu mai dispunea de suficientă energie liberă pentru cercetarea spontană şi gândirea speculativă, dar la căpătâiul pacienţilor, apelurile directe şi exterioare făcute la judecata şi la compasiunea lui îi ofereau impulsul necesar pentru a se smulge din el însuşi. Nu era vorba numai de acea corvoadă binefăcătoare a rutinei, care îngăduie proştilor să trăiască respectabil şi nefericiţilor să trăiască cu calm – ci era o perpetuă şi imediată solicitare adresată gândirii lui, necesităţii de a ţine seama de nevoile şi încercările prin care treceau alţii. Mulţi dintre noi, privind în urmă la curgerea vieţii, am putea spune că omul cel mai bun pe care l-am cunoscut vreodată a fost medic, sau poate chirurgul acela al cărui tact, călăuzit de o percepţie fină şi o profundă informare, a venit la noi când ne aflam în impas, vădindu-se mai binefăcător decât orice făuritor de minuni. O parte din această graţie de două ori binecuvântată îl înconjura mereu pe Lydgate în munca dusă de el la spital, sau în casele particulare, servindu-i mai bine decât orice stupefiant drept calmant şi sprijin, sub povara neliniştii şi a senzaţiei de degenerare mintală care-l apăsau.

Bănuiala domnului Farebrother cu privire la opiu nu era totuşi nedreptăţită. În primele zile când sub presiunea dificultăţilor ce se întrezăreau începuse să se simtă hărţuit, şi la prima înţelegere a faptului că mariajul lui, dacă nu urma să constituie o singurătate pusă sub jug, trebuie să devină un efort constant pentru a continua să iubească fără a-i păsa dacă este sau nu iubit, Lydgate încercase de două-trei ori câte o doză de opiu. Dar nu avea o înclinaţie constituţional-ereditară spre asemenea trecătoare evaziuni de sub obsesiile mizeriei. Era robust, putea să bea mari cantităţi de vin, dar nu ţinea la asemenea refugiu; şi când în jurul lui oamenii beau alcool, el lua apă cu zahăr, nutrind o milă dispreţuitoare chiar pentru cele mai incipiente stadii ale aţâţării stârnite de băutură. La fel se petreceau lucrurile şi cu jocurile de noroc. Fusese multă vreme spectator la jocuri de noroc la Paris, urmărindu-le ca şi cum ar fi fost o maladie. Astfel de câştiguri nu-l ispiteau mai mult decât băutura. Îşi spuse că singurul câştig care-l interesa trebuia să fie dobândit printr-un proces conştient, de înaltă şi dificilă calificare, şi tinzând către un rezultat binefăcător. Puterea pe care o râvnea el nu putea fi reprezentată de degete agitate încleştând spasmodic un morman de monezi, sau de sclipirea de triumf pe jumătate barbară, pe jumătate idiotizată, din ochii unui om care vântură între mâinile lui soarta a douăzeci de inşi doborâţi de beţie.

Dar la fel cum făcuse o încercare cu opiul, tot aşa gândul lui începu să se îndrepte către jocurile de noroc – nu mânat de pofta pentru senzaţii tari, ci cu un soi de jind lăuntric după acel mod facil de a scoate bani – care nu implica niciun efort şi nu comporta nicio responsabilitate. Dacă în perioada aceea s-a ar fi aflat la Londra sau la Paris, probabil că astfel de gânduri, secundate de împrejurări, l-

ar fi dus într-un tripou – de astă dată nu ca să-i urmărească pe jucători, ci ca să pândească alături de ei, dominat de o febrilitate înrudită cu a lor. Imensa nevoie de câştig ar fi învins repulsia, dacă şansa ar fi fost de ajuns de îngăduitoare cu el. Un incident petrecut la scurt timp după ce acea nefericită idee de a solicita ajutorul unchiului său fusese exclusă, a constituit un semn puternic al urmărilor ce le-ar fi putut avea asupră-i orice prilej de a se deda jocurilor de noroc.

Sala de biliard de la „Dragonul Verde” era locul statornic de distracţie al unui anumit grup, majoritatea membrilor săi – ca şi cunoştinţa noastră, domnul Bambridge – având reputaţia de oameni de viaţă. Acolo contractase bietul Fred Vincy o parte din memorabila lui datorie, pierzând bani la pariuri şi fiind obligat să împrumute de la acel vesel companion.

În Middlemarch se ştia, îndeobşte, că acolo se pierdeau şi se câştigau sume frumuşele, şi reputaţia dobândită de „Dragonul Verde” de a fi un lăcaş de desfrâu sporea în chip firesc, în anumite medii, tentaţia de a da o raită pe-acolo. Probabil că vizitatorii regulaţi ai locului, la fel ca iniţiaţii în francmasonerie, ar fi dorit să existe cu privire la sediul lor un secret ceva mai solemn, păstrat doar pentru ei; dar nu alcătuiau o comunitate închisă, şi mulţi capi de familie cumsecade, precum şi numeroşi tineri treceau ocazional prin sala de biliard, ca să vadă ce mai e pe acolo. Lydgate, care avea o aptitudine musculară pentru biliard şi ţinea la jocul acesta, îşi încercase de vreo două-trei ori măiestria cu tacul în primele zile de la sosirea lui în Middlemarch; după acea însă, nu avusese răgaz pentru joc şi nicio înclinaţie pentru relaţiile sociale stabilite acolo. Într-o seară, totuşi, i se ivi prilejul de a-l căuta pe domnul Bambridge în localul acela. Geambaşul se angajase să-i găsească un client pentru calul de soi care-i rămăsese, şi pe care Lydgate se hotărâse să-l înlocuiască cu o mârţoagă ieftină, sperând că prin această înlocuire să obţină poate chiar douăzeci de lire; în momentul acela îl interesa orice sumă mică, pentru a alimenta nerăbdarea negustorilor lui. O raită dată în trecere prin sala de biliard, însemna să economisească timp.

Domnul Bambridge încă nu venise, dar trebuia să sosească neapărat, dintr-o clipă într-alta, îi spusese prietenul său, domnul Harrock; şi Lydgate rămase, jucând o partidă doar aşa, ca să treacă timpul. În seara aceea avea un licăr aparte în ochi şi acea vivacitate neobişnuită pe care le observase odată la el domnul Farebrother. Prezenţa sa cu totul neobişnuită, fu remarcată în încăpere, unde se afla o bună parte din societatea middlemarcheză, iar câţiva privitori, precum şi unii dintre jucători, încheiară pariuri însufleţite.

Lydgate juca bine şi se simţea încrezător în forţele lui; în jurul său ploua cu pariuri şi, calculând rapid câştigul probabil, care ar fi putut dubla suma economisită prin vânzarea calului, începu să parieze pe propria lui mână şi câştigă într-adevăr. Domnul Bambridge venise, dar Lydgate nu-l observă. Nu era numai aţâţat de joc, dar începuseră să-i sclipească viziuni ce-l îndemnau să se ducă a doua zi la Brassing, unde se juca pe scară mai mare şi unde, trăgând zdravăn din momeala diavolului, ar fi putut să nu se lase prins în cârlig, şi să scape totodată de hărţuielile zilnice.

Continua să câştige, când intrară doi musafiri noi. Unul dintre ei era tânărul Hawley, abia întors de la studiile juridice urmate în Capitală, iar celălalt Fred Vincy, care în ultima vreme petrecuse câteva seri în vechiul lui bârlog. Tânărul Hawley, un jucător de biliard desăvârşit, aduse o mână rece şi proaspătă pe tac. Dar Fred Vincy, speriat la vederea lui Lydgate şi uluit să-l găsească pariind cu un aer aţâţat, se dădu deoparte şi se ţinu în afara cercului format în jurul mesei.

În ultimele săptămâni, Fred îşi răsplătise perseverenţa acordându-şi puţină relaxare. Şase luni în şir dovedise tragere de inimă în toate îndeletnicirile în aer liber, sub conducerea domnului Garth şi, în urma unor strădanii încordate, aproape că înlăturase defectele caligrafiei sale, practica devenind, poate, ceva mai puţin neplăcută datorită amănuntului că o efectua adeseori seara la domnul Garth, sub ochii lui Mary. Dar în ultimele două săptămâni, se mutase la vicariatul din Lowick, cu doamnele de-acolo, în timpul cât domnul Farebrother îşi avusese reşedinţa în Middlemarch, unde ducea la îndeplinire nişte planuri parohiale; iar Fred, negăsind nimic mai agreabil de făcut, se abătuse pe la „Dragonul Verde" – pe de o parte cu intenţia de a juca biliard, pe de altă pentru a gusta vechea savoare a discuţiilor despre cai, sporturi şi mersul lucrurilor în general, judecate dintr-un punct de vedere care nu oglindea o zeloasă corectitudine. Nu se duse nici măcar o dată la vânătoare în sezonul acela, nu avea niciun cal de călărie şi cutreierase din loc în loc, mai ales cu domnul Garth, în cabrioleta acestuia, sau în docarul auster pe care i-l împrumuta din când în când. E cam neplăcut, începu să gândească Fred, să te ţină cineva pe calea cea dreaptă cu mai multă severitate decât dacă ai fi îmbrăţişat profesia de cleric. „Am să-ţi spun ceva, doamnă Mary – mi se pare că îmi dai mai multă bătaie de cap să învăţ topometria şi desenatul planurilor, decât aş fi avut scriind predici", declarase el, vrând ca fata să aprecieze greutăţile prin care trecea de dragul ei. „Hercule şi Teseu sunt un fleac pe lângă mine. Ei petreceau, şi în viaţa lor n-au învăţat să scrie cu o caligrafie bună în registrul contabil". Şi acum, fiindcă Mary plecase din preajma lui pentru un scurt interval, Fred, ca oricare alt câine voinic care nu-şi poate scoate zgarda, trăsese de pironul lanţului şi făcuse o mică escapadă – fireşte, fără intenţia de a o zbughi prea iute sau prea departe. Nu vedea niciun motiv ca să nu joace biliard, dar era ferm decis să nu parieze. Cât despre bani, chiar în zilele acelea Fred formulase proiectul eroic de a pune deoparte aproape toate cele optzeci de lire plătite de domnul Garth, ca să-i poată restitui o parte din datorie, deoarece îmbrăcăminte avea chiar de prisos şi în casă nu dădea nimic pentru întreţinere. În felul acesta putea, într-un singur an, să se apropie de achitarea sumei de care o privase pe doamna Garth, din nefericire într-o perioadă când avusese mai multă nevoie de banii aceia decât în prezent. Cu toate acestea, trebuie să recunoaştem că, în seara respectivă, când vizita pentru a cincea oară, la rând, sala de biliard, Fred avea – nu în buzunar, ci în minte – cele zece lire de care intenţionase să nu se atingă, din leafa cuvenită pe jumătate de an (savurând cu anticipare plăcerea de a-i duce treizeci de lire doamnei Garth, când se va fi apropiat momentul ca Mary să se întoarcă acasă). În mintea lui cele zece lire reprezentau însă un fond din care ar putea să rişte ceva dacă s-ar ivi şansa unui pariu bun. De ce? Ei bine, când bănetul zbura în jurul lui, de ce să nu prindă şi el câteva monezi? N-avea să mai păşească niciodată pe drumul acela; dar omului îi place să se verifice singur – mai ales omului de viaţă – cât l-ar ţine frânele când ar fi vorba să se pună pe rele, lăsându-se în voia chefului. În felul acesta se convinge că, dacă se abţine de la desfrâu, dacă are grijă să nu ajungă în sapă de lemn, sau să trăncănească în modul cel mai spurcat permis de limitele înguste ale volubilităţii omeneşti, aceasta se întâmplă pentru că aşa vrea el, şi nu pentru că e un papă-lapte. Fred nu se pierduse în justificări formale, care constituie un mijloc foarte artificial şi inexact de a înfăţişa plăcutele reveniri ale vechilor deprinderi şi capriciile sângelui tânăr; dar în seara aceea, în adâncul lui zăcea tăinuită profetica presimţire că, în clipa când va reîncepe să joace, se va apuca din nou de pariuri, ba nu se va da înapoi nici de la punci şi, în general, va trebui să se pregătească

sufletește pentru a se simți „cam mahmur” în dimineața următoare. Prin asemenea mișcări lăuntrice, de nedefinit, prinde adeseori formă acțiunea.

Dar ultimul lucru la care s-ar fi putut aștepta Fred era acela că își va vedea cumnatul, Lydgate – despre care nu-și schimbase nicicând în întregime vechea opinie: că se manifestă ca un ins pedant și îngrozitor de conștient de superioritatea lui – arătând ațâțat și pariind, întocmai cum ar fi putut face el însuși. Fred resimți un șoc mai puternic decât își putea explica, pentru că știa în mod vag că Lydgate făcuse datorii și că tatăl lui refuzase să-l ajute. Brusc, își simți frânată propria lui înclinație de a participa la joc. Se producea o ciudată răsturnare de atitudini: chipul blond și ochii albaștri ai lui Fred, de obicei strălucitori și nepăsători, gata să se intereseze de orice făgăduia o posibilitate de amuzament, căpătară fără voie un aer grav și aproape stânjenit, ca la vederea a ceva necuviincios; în vreme ce Lydgate – caracterizat îndeobște printr-un aer de voință stăpână pe sine și printr-o anumită aură meditativă, ce părea ascunsă îndărătul atenției celei mai încordate – acționa, privea, vorbea cu acea întărâtată și îngustă vigilență care-ți amintește de un animal cu ochi sălbatici și gheare gata să înșface.

Încheind pariuri asupra propriilor sale lovituri, Lydgate câștigase șaisprezece lire, dar sosirea tânărului Hawley schimbase echilibrul lucrurilor. Noul-venit dădea lovituri de maestru și începu să parieze împotriva rezultatelor lui Lydgate; încordarea nervoasă a acestuia nu mai era de astă dată o simplă încredere în propriile sale mișcări, ci sfida îndoiala manifestată în privința lui de o altă persoană. Sfidarea era mai excitantă decât încrederea, dar mai puțin sigură. Continuă să mizeze pe jocul lui, dar începu să dea greș adesea. Totuși mersese mai departe, fiindcă mintea lui era la fel de total robită, lunecând în prăpastia abruptă a jocului, de parcă ar fi fost cel mai ignorant pierde-vară de prin local. Fred observă că Lydgate pierdea rapid și se trezi în situația, nouă pentru el, de a-și stoarce creierii ca să născocească vreun șiretlic prin care – fără a-l jigni – să poată abate atenția doctorului, și poate chiar să-i sugereze vreun motiv de a părăsi încăperea. Văzu că și alții remarcau în ce mod straniu se deosebea comportarea lui Lydgate de felul lui obișnuit de a fi, și-i trecu prin minte că, dacă-i va atinge doar cotul și-l va chema deoparte pentru un moment, l-ar putea deștepta. Nu se putu gândi la nimic mai inteligent decât la pretextul cutezător de neverosimil, cum că ar dori s-o vadă pe Rosy și voia să știe dacă în seara aceea era acasă. Deznădăjduit se pregătea să pună în aplicare trucul acesta ineficace, când un chelner veni să-i aducă un mesaj din partea domnului Farebrother, care-l înștiința că era jos și-l aștepta să-i vorbească.

Fred fu mirat, nu prea în largul lui, dar trimițând vorbă că va coborî numaidecât, se duse, împins de un nou impuls, la Lydgate și-i spuse:

– Pot să-ți vorbesc un minut? și-l trase deoparte. Farebrother mi-a trimis chiar acum vorbă că vrea să discute cu mine. M-am gândit că poate ți-ar face plăcere să afli că se găsește aici, dacă ai ceva să-i spui.

Fred prinse pur și simplu din zbor pretextul acela de a-i vorbi, pentru că nu era în stare să-i spună: „Pierzi al naibii și faci să se uite toată lumea la tine, ar fi mai sănătos să ieși afară de-aici.” Dar cu greu l-ar fi putut servi mai bine inspirația. Până atunci Lydgate nu constatase prezența lui Fred, și apariția lui neașteptată, însoțită de vestea sosirii domnului Farebrother, avu efectul unei scuturături serioase.

– Nu, nu, zise Lydgate. N-am nimic deosebit să-i spun. Dar – partida e în curs – trebuie să plec – am venit aici doar ca să-l văd pe Bambridge.

– Bambridge e dincolo, s-a luat la harţă cu cineva, nu cred că poate discuta acum despre afaceri. Vino cu mine la parter, ca să-l vezi pe domnul Farebrother. Mă aştept să mă facă praf, aşa că va trebui să mă ocroteşti, urmă Fred, cu oarecare dibăcie.

Lydgate se simţea ruşinat, dar nu-l răbda inima să acţioneze aşa cum ar fi avut chef, adică refuzând să-l vadă pe domnul Farebrother, şi coborî. Se mărginiră să-şi dea mâna şi să vorbească despre ger, iar când se aflară toţi trei în stradă, vicarul păru foarte dispus să-şi ia la revedere de la Lydgate. Scopul lui era clar: voia să discute cu Fred între patru ochi, şi i se adresă blajin:

– Te-am deranjat, tinere *gentleman*, fiindcă am o treabă urgentă de rezolvat cu tine. Faci împreună cu mine o plimbare până la Sfântul Botolph?

Era o noapte minunată, cu cerul bătut în stele, şi domnul Farebrother propuse să facă un ocol, în drum spre bătrâna biserică, luând-o pe şoseaua Londrei. Fraza următoare urmă astfel:

– Credeam că Lydgate nu se duce niciodată la „Dragonul Verde”.

– Aşa credeam şi eu, încuviinţă Fred. Dar mi-a spus că s-a dus acolo numai ca să-l vadă pe Bambridge.

– Atunci, nu juca?

Fred nu intenţionase să dea de gol acest lucru, însă acum fu obligat să recunoască:

– Ba juca. Dar presupun că era ceva accidental. Nu l-am mai văzut niciodată până acum.

– Aşadar, în ultima vreme te-ai dus des în local?

– A, de vreo cinci-şase ori.

– Bănuiam că ai un motiv bine întemeiat care te face să renunţi la obiceiul de a frecventa localul?

– Da. Dumneavoastră cunoaşteţi totul despre povestea mea, recunoscu Fred, căruia nu-i plăcea să i se ţină predici în felul acesta. Doar mi-am descărcat cugetul în faţa dumneavoastră.

– Presupun că discuţia dintre noi îmi dă dreptul de a vorbi acum despre asta. Cred că e de la sine înţeles între noi – nu-i aşa? – că suntem pe picior de egalitate, ca într-o prietenie deschisă: eu te-am ascultat, şi tu vei avea bunăvoinţa să mă asculţi la rândul tău. Pot să-mi cer dreptul de a vorbi puţin şi despre mine însumi?

– Vă sunt cât se poate de îndatorat, domnule Farebrother, glăsui Fred, sâcâit de o presupunere jenantă.

– Nu voi nega în mod prefăcut că ai anumite obligaţii faţă de mine. Dar am să-ţi mărturisesc, Fred, că m-am simţit ispitit să răstorn toată această situaţie, pur şi simplu neintervenind în ceea ce se întâmplă acum. Când cineva mi-a spus: „Tânărul Vincy stă iarăşi ţintuit lângă masa de biliard, seară de seară; nu rabdă el prea multă vreme să se strunească”, am fost ispitit să procedez pe dos de cum fac acum – adică să-mi ţin gura şi să aştept să cobori din nou treptele scării, mai întâi pariind, şi apoi…

– N-am făcut niciun pariu, se grăbi Fred să protesteze.

– Mă buc să aud asta. Dar îţi repet, îndemnul meu a fost să pândesc şi să văd cum coteşti pe drumul greşit, cum îl aduci pe Garth la capătul răbdării şi pierzi cea mai bună ocazie din viaţa ta –

situaţie pe care ţi-ai dobândit-o cu un efort destul de anevoios. Poţi ghici ce sentimente a stârnit această ispită în sufletul meu – sunt sigur că ştii. Sunt sigur că ştii că împărtăşirea afecţiunii tale stă în calea afecţiunii mele.

Urmă o pauză. Domnul Farebrother părea că aşteaptă o recunoaştere a faptului, şi emoţia ce se simţea în glasul său frumos dădea solemnitate cuvintelor lui. Dar niciun sentiment nu putea domoli surprinderea plină de nelinişte pe care o încerca Fred.

– Nimeni nu s-ar fi aşteptat din partea mea să renunţ la ea, replică tânărul, după o clipă de ezitare; nu era cazul de a face pe generosul.

– Fireşte că nu, dacă afecţiunea ei a venit în întâmpinarea simţămintelor tale. Dar legături de acest gen, chiar când s-au întins pe o lungă durată, sunt totdeauna supuse schimbării. Îmi pot lesne închipui că ai fi fost în stare să te comporţi într-un fel în stare să slăbească legătura dintre voi – trebuie să-ţi amintesc că Mary e legată de tine doar în mod condiţional – şi că în acest caz, alt bărbat, măgulindu-se că are dreptul ca ea să-l stimeze, ar izbuti să câştige în dragostea şi în respectul ei acel loc ferm pe care tu l-ai lăsat să-ţi alunece din mână. Pot să-mi închipui lesne un asemenea rezultat, repetă cu emfază domnul Farebrother. Există un gen de înţelegere spontană care poate triumfa chiar asupra celor mai îndelungate relaţii.

Lui Fred îi părea că, dacă domnul Farebrother ar fi avut un cioc şi pinteni în loc de limba sa foarte ascuţită, cu greu ar fi putut să fie mai crud în modul său de atac. Nutrea oribila convingere că îndărătul întregii lui declaraţii se afla cunoaşterea vreunei schimbări reale intervenite în sentimentele fetei iubite.

– Ştiu, desigur, că totul s-ar putea sfârşi uşor cu mine, rosti el cu glas tulburat. Dar ar începe să compare… Îşi curmă fraza, nedorind să trădeze tot ce simţea, şi apoi adăugă, ajutat de puţină amărăciune: Dar credeam că dumneavoastră îmi arătaţi prietenie…

– Aşa şi este; de asta mă aflu aici. Am simţit însă o puternică înclinare de a proceda altminteri. Mi-am spus în sinea mea: „Dacă apare posibilitatea ca flăcăiandrul ăsta să-şi facă rău cu mâna lui, de ce ar trebui să intervii? Nu valorezi şi tu atâta cât el, şi cei şaptesprezece ani pe care-i ai în plus, şi în cursul cărora ai umblat destul de flămând, nu-ţi dau mai mult drept la fericire decât lui? Dacă există vreo şansă ca să se ducă de râpă, lasă-l – poate că, oricum, nu l-ai putea opri – iar tu ai obţine profitul!

Se aşternu o tăcere, care-l făcu pe Fred, cuprins de răceală, să se simtă cât se poate de stingherit. Ce avea să urmeze? Se temea să audă că i se spusese ceva lui Mary – avea senzaţia că asculta mai degrabă o ameninţare decât un avertisment. Când vicarul începu din nou să vorbească, în tonul lui se ivise o schimbare, ca o tranziţie optimistă într-o gamă majoră.

– Dar am avut cândva o intenţie mai bună, şi revin la vechea mea intenţie. Am chibzuit că greu aş putea *să-mi iau o garanţie* mai bună, Fred, decât spunându-ţi exact ce s-a petrecut în sufletul meu. Şi acum, mă înţelegi? Vreau să făureşti fericirea vieţii ei, şi pe-a ta, şi dacă există vreo şansă ca un cuvânt de avertisment venit de la mine să îndepărteze orice risc de a se produce contrariul – ei bine, l-am rostit.

Când rosti ultimele cuvinte, Fred simţi că glasul vicarului se stinge. Făcu o pauză – stăteau pe un petic de verdeaţă, într-un loc unde şoseaua se abătea spre biserica Sfântul Botolph – şi întinse o mână

ca şi cum ar fi indicat încheierea conversaţiei. Fred era pradă unor emoţii noi. Cândva, o persoană extrem de sensibilă la contemplarea faptelor frumoase, a afirmat că un gest de abnegaţie îţi stârneşte un fior regenerator prin toată făptura şi te face să te simţi gata de o viaţă nouă. În bună măsură, o asemenea stare se înstăpânise peste fiinţa lui Fred Vincy.

– Voi căuta să fiu vrednic, spuse el, şi glasul i se curmă înainte de a putea continua: „de dumneata ca şi de ea”.

Între timp, domnul Farebrother îşi găsise elanul necesar pentru a mai adăuga ceva:

– Nu trebuie să-ţi imaginezi că, în acest moment, preferinţa pe care ţi-a arătat-o a scăzut cu ceva, Fred. Linişteşte-ţi inima, căci dacă vei rămâne pe drumul cel drept, şi alte lucruri vor merge drept.

– Nu voi uita nicicând ce-aţi făcut pentru mine, răspunse Fred. Nu pot spune nimic care să pară demn de-a fi spus, voi căuta doar ca bunătatea dumneavoastră să nu se risipească în vânt.

– Asta-mi ajunge. La revedere, şi Domnul să te binecuvânteze.

În felul acesta se despărţiră. Dar amândoi se plimbară o bună bucată de vreme, înainte de a intra în casă. O mare parte din cele gândite de Fred ar putea fi sintetizate în cuvintele: „Desigur că ar fi fost un lucru bun pentru ea să se mărite cu Farebrother, dar dacă pe mine mă iubeşte mai mult şi dacă voi fi un soţ bun?”.

Poate că reflecţiile domnului Farebrother s-ar putea concentra într-o simplă înălţare din umeri şi o mică frază: „Când te gândeşti ce rol poate juca o fetişcană în viaţa unui bărbat, încât renunţarea la ea să ajungă a imita foarte bine eroismul, iar cucerirea ei să poată deveni o disciplină!”.

LXVII

Acum în suflet e război civil;
Voinţa-i alungată de pe tron
De-o larmă de Nevoi-mare-vizir,
Trufia-umil apare-n suplu rol
De sol cu grai abil, scuze-aducând
Pentru rebeli flămânzi.

Din fericire, Lydgate sfârşise prin a pierde în sala de biliard şi nu fusese nicidecum încurajat să organizeze o expediţie de pradă asupra norocului. Dimpotrivă, simţi un dezgust pur a doua zi, când fu nevoit să mai plătească patru-cinci lire pe lângă câştigurile irosite şi rămase cu impresia nespus de neplăcută de-a fi făcut figură urâtă, nu numai frecându-şi coatele de oamenii de la „Dragonul Verde", ci şi comportându-se aidoma lor. Un filozof căzut la patima pariurilor nu se deosebeşte prea mult de un filistin aflat în aceleaşi condiţii: diferenţa se va ivi îndeosebi în reflecţiile ulterioare, şi Lydgate fu servit din belşug cu asemenea bucate. Raţiunea îi spunea că episodul acela ar fi putut fi amplificat până la proporţiile ruinei, doar printr-o uşoară schimbare de decor – dacă ar fi nimerit într-un tripou, unde norocul poate fi apucat cu amândouă mâinile, în loc de a fi cules între arătător şi degetul mare. Cu toate acestea, deşi raţiunea îi sugruma dorinţa de a juca, mai stăruia impresia că, de-ar fi fost sigur de şansă, i-ar fi plăcut să se dedea jocurilor de noroc mai degrabă decât să adopte alternativa care începuse să i se impună ca inevitabilă.

Alternativa aceea era să-l solicite pe domnul Bulstrode. De nenumărate ori Lydgate se fălise, atât faţă de el însuşi cât şi faţă de alţii, că nu depindea întru nimic de Bulstrode, pe care-l ajutase să-şi realizeze planurile numai şi numai fiindcă ele îi promiteau să-şi ducă la îndeplinire propriile lui idei pe tărâmul profesional şi al binelui obştesc. În cursul relaţiilor stabilite între ei doi, mândria lui găsise un sprijin statornic în convingerea că se folosea în chip util, pe plan social, de acel bancher influent, ale cărui opinii le socotea demne de dispreţ şi ale cărui mobiluri îi păreau un absurd amestec de impresii contradictorii; de aceea îşi crease puternice bariere etice care-l împiedicau să-i adreseze orice fel de cerere personală însemnată. Totuşi, la începutul lui martie afacerile sale se aflau în acel impas când oamenii încep să-şi spună că diversele jurăminte prin care s-au legat se datorau doar ignoranţei şi să-şi dea seama că acţiunea pe care o etichetaseră drept imposibilă devine pentru ei vădit posibilă. Odiosul sechestru al lui Dover urma curând să fie pus în aplicare, veniturile din practicarea profesiei erau imediat absorbite de plata unor datorii întârziate şi, în acelaşi timp, Lydgate înfrunta riscul ca furnizorii zilnici să-i refuze creditul; dar, mai presus de orice, îl obseda mereu amărăciunea deznădăjduită a Rosamundei, aşa că doctorul începuse să presimtă că se va încovoia în chip inevitabil, văzându-se nevoit să ceară ajutor la unul sau altul. Mai întâi cumpănise dacă se cădea să-i scrie domnului Vincy; întrebând-o însă pe Rosamunda, află că, aşa cum bănuise, ea îl şi solicitase de două ori pe tatăl ei, ultima dată după dezamăgirea suferită din partea lui *Sir* Godwin; şi papà declarase că Lydgate trebuie să iasă singur din încurcătură.

– Papà susţine că a ajuns – fiindcă treburile i-au mers rău mai mulţi ani în şir – să facă tot mai mult negoţ cu capital împrumutat, şi-a fost silit să renunţe la multe gusturi nevinovate; nu poate să sacrifice nici măcar o singură sută din cele care acoperă nevoile familiei lui. A spus: „Lasă-l pe Lydgate să ceară de la Bulstrode, totdeauna au mers mână în mână”.

Într-adevăr, Lydgate ajunsese singur la concluzia că, dacă n-avea încotro şi tot trebuia să recurgă la un împrumut negirat de nimeni, relaţiile lui cu Bulstrode – măcar mai mult decât cu oricare alt individ – ar putea căpăta forma unei solicitări cu caracter mai puţin personal. Indirect, Bulstrode contribuise la eşecul lui Lydgate în privinţa clientelei, şi se arătase de asemenea extrem de satisfăcut să includă un asociat medical în planurile lui; dar cine a fost vreodată redus la gradul de dependenţă în care se afla acum Lydgate, fără a încerca să se convingă singur că ar avea drepturi menite să-i micşoreze umilinţa de a cere? Ce-i drept, în ultima vreme păruse că interesul lui Bulstrode pentru spital lâncezeşte; dar sănătatea bancherului se înrăutăţise şi trăda semnele unei afecţiuni nervoase cu rădăcini adânci. În alte privinţe nu părea schimbat; totdeauna fusese extrem de politicos, dar Lydgate observase la el, de la bun început, o răceală pronunţată faţă de căsnicia lui şi de alte împrejurări ale vieţii sale particulare: o răceală pe care până atunci o preferase oricărei încercări de familiaritate între ei. Amâna din zi în zi intenţia de a i se adresa, obiceiul lui de a acţiona pe baza concluziilor fiind paralizat în acest caz de repulsia faţă de orice concluzie ca şi de acţiunea care i-ar urma. Îl vedea des pe domnul Bulstrode, dar nu încerca să folosească nicio ocazie pentru scopul lui particular. La un anumit moment se gândise: „Am să-i trimit o scrisoare: prefer calea aceasta, oricărei discuţii ocolite”, altădată se gândise: „Nu; dacă i-aş vorbi, aş avea posibilitatea să bat în retragere înainte de a se ivi vreun semn că nu e dispus să mă satisfacă.”

Totuşi, zilele treceau şi nu scria nicio misivă, nu căuta nicio întrevedere specială. Ferindu-se de umilinţa provocată de o atitudine dependentă faţă de Bulstrode, începu să-şi familiarizeze imaginaţia cu alt pas, chiar mai nepotrivit cu firea lui anterioară. Începu în chip spontan să cumpănească dacă n-ar fi posibil să dea curs ideii puerile a Rosamundei, care adesea îl scotea din sărite – anume, să părăsească Middlemarch-ul fără a vedea nimic dincolo de acest preludiu. Se punea întrebarea: „S-ar găsi vreun confrate dispus să cumpere clientela mea, chiar acum, oferindu-mi oricât de puţin valorează? După aceea s-ar putea să se ţină licitaţia, ca o pregătire necesară pentru plecare”.

Dar împotriva săvârşirii acestui pas, despre care simţea totuşi, că ar fi însemnat o abandonare demnă de dispreţ a muncii lui, o renunţare vinovată la un făgaş real şi cu posibilităţi de lărgire pentru o activitate valoroasă, în schimbul unei luări de la capăt, fără un scop justificat – se mai ridica şi obstacolul următor: cumpărătorul, dacă avea măcar şansa de a găsi vreunul, putea să nu se ivească prea curând. Şi apoi? Aruncată într-o locuinţă de oameni nevoiaşi, chiar în cel mai mare oraş sau în cea mai îndepărtată localitate, Rosamunda nu ar fi găsit traiul care să o salveze de suferinţă, iar pe el să-l salveze de reproşul de a o fi cufundat în acea viaţă. Căci atunci când un om a ajuns la poalele colinei cu norocul lui, poate rămâne acolo mult şi bine în pofida competenţei sale profesionale. În climatul britanic nu există incompatibilitate între competenţa ştiinţifică şi modestele locuinţe mobilate: incompatibilitatea se manifestă îndeosebi între ambiţia ştiinţifică şi o soţie care se împotriveşte unui asemenea gen de locuinţă.

Dar în mijlocul acestor ezitări, ocazia menită să-l decidă se ivi de la sine. Un bilet trimis de

domnul Bulstrode îi cerea lui Lydgate să vină să-l vadă la bancă. De câtăva vreme, în starea bancherului se ivise o tendinţă ipohondrică; iar o lipsă de somn, care era doar o uşoară exagerare a unui simptom dispeptic uzual, stăruise în conştiinţa lui ca un semn de anormalitate ameninţătoare.

Voia să îl consulte pe Lydgate fără întârziere, chiar în dimineaţa aceea, deşi nu avea nimic să-i spună peste ce-i spuse şi altădată. Ascultă febril cele înşirate de Lydgate ca să-i împrăştie temerile, deşi cuvintele doctorului nu erau decât o repetare; şi în clipa aceea, când Bulstrode primea o opinie medicală care-l îmbărbăta, păru să facă mai uşoară decât prevăzuse Lydgate comunicarea unei nevoi personale. Tocmai stăruise că i-ar prii domnului Bulstrode să-şi mai relaxeze atenţia acordată afacerilor.

– Evident că orice încordare mintală, oricât de uşoară, poate afecta o structură delicată, zise Lydgate, în stadiul acela al consultaţiei când remarcile tind să treacă de la aspectul personal la cel general; e de-ajuns să ne gândim la pecetea adâncă lăsată de îngrijorare, pentru un timp, chiar asupra oamenilor tineri şi viguroşi. Eu am o constituţie foarte puternică, totuşi în ultima vreme am suferit o zguduire serioasă din pricina acumulării de necazuri.

– Presupun că o constituţie aflată în stadiul de slăbiciune în care e a mea, în momentul de faţă, ar prezenta o vulnerabilitate deosebită, dacă holera s-ar ivi în districtul nostru. Şi de când şi-a făcut apariţia lângă Londra, nu ne rămâne altceva decât să ne închinăm în lăcaşul îndurării, pentru ocrotirea noastră, urmă domnul Bulstrode, fără a intenţiona să ocolească aluzia lui Lydgate, ci sincer preocupat de neliniştea provocată de propria-i stare personală.

– În orice caz, dumneavoastră v-aţi îndeplinit partea de răspundere luând bune precauţiuni practice pentru oraş, şi acesta este cel mai bun mod de a cere ocrotire, îl asigură Lydgate, simţind faţă de metafora cu aripi frânte şi de logica falsă a evlaviei bancherului o intensă antipatie, întrucâtva sporită de aparenta surzenie a compasiunii lui.

Dar mintea doctorului pornise pe calea aceea de mult pregătită către obţinerea ajutorului, şi încă nu se oprise în drum. Adăugă:

– Oraşul a procedat bine în materie de curăţenie, şi a găsit şi dispozitivele necesare; şi cred că, dacă ar veni holera, până şi duşmanii noştri ar recunoaşte că măsurile luate în spital sunt o binefacere publică.

– Adevărat, grăi domnul Bulstrode, cu oarecare răceală. Cu privire la cele spuse de dumneata, domnule Lydgate, despre relaxarea activităţii mele mintale, de câtăva vreme cuget la un plan legat de acest domeniu – un plan cu un caracter foarte precis. Intenţionez, măcar temporar, să mă retrag de la conducerea multor treburi, fie ele filantropice ori comerciale. De asemeni, mă gândesc să-mi schimb pentru un timp reşedinţa; probabil că voi închide sau voi închiria domeniul „Crânguri”, şi-mi voi alege o reşedinţă situată la malul mării – bineînţeles, conform sfatului primit cu privire la salubritate. Ar fi o măsură pe care dumneata ai recomanda-o?

– A, da, zise Lydgate, lăsându-se pe spate în fotoliu, cu o nerăbdare greu stăpânită, sub privirea deschisă a ochilor spălăciţi ai bancherului, copleşit de intensa preocupare a acestuia pentru propria lui persoană.

– Am simţit de multă vreme că ar trebui să abordez cu dumneata o discuţie în legătură cu spitalul nostru, continuă Bulstrode. În condiţiile indicate mai înainte, fireşte că trebuie să încetez de a avea

orice rol personal în conducerea spitalului şi e împotriva vederilor mele despre responsabilitate să continui să acord subscripţii largi unei instituţii pe care nu o pot supraveghea personal şi căreia nu-i pot, în oarecare măsură, regla mersul. De aceea, în cazul punerii în practică a deciziei mele ultime, anume de a părăsi Middlemarch-ul, voi găsi de cuviinţă să retrag Spitalului Nou orice sprijin, în afară de cel reprezentat de faptul că am acoperit mare parte din cheltuielile necesitate de clădirea lui şi am contribuit ulterior, cu sume însemnate, la funcţionarea lui plină de succes.

Gândul lui Lydgate, când Bulstrode făcu o pauză, fu: „Poate că a pierdut o sumă însemnată”. Ipoteza oferea cea mai plauzibilă explicaţie a acelui discurs care produsese o schimbare destul de surprinzătoare în aşteptările lui. Replică:

– Mă tem că cu greu va putea fi compensată pierderea suferită de spital.

– Greu, ripostă Bulstrode, pe acelaşi ton răspicat, cristalin; doar prin unele modificări de plan. Singura persoană pe a cărei dorinţă de a-şi mări contribuţia se poate conta cu certitudine este doamna Casaubon. Am avut o întrevedere cu dânsa pe această temă, şi i-am subliniat, aşa cum sunt pe cale să fac şi cu dumneata, că ar fi de dorit să se câştige sprijin mai larg pentru Spitalul Nou printr-o schimbare de sistem.

Altă pauză, dar Lydgate nu scoase o vorbă.

– Schimbarea la care mă refer este o contopire cu dispensarul, astfel ca Spitalul Nou să fie considerat ca un adaos special adus instituţiei mai vechi, având acelaşi comitet de conducere. Va fi necesar, totodată, ca şi conducerea medicală a celor două instituţii să fie unificată. În felul acesta, orice dificultate cu privire la întreţinerea adecvată a noului nostru aşezământ va fi înlăturată; interesele filantropice din oraşul nostru vor înceta de a mai fi divizate.

Domnul Bulstrode îşi coborâse privirea de la faţa lui Lydgate la nasturii hainei sale, când făcu o nouă pauză.

– Fără îndoială că este un proiect bun în ce priveşte modalităţile şi mijloacele, comentă Lydgate, cu o nuanţă de ironie tăioasă în glas. Dar nu este de aşteptat din partea mea să mă bucur de el imediat, deoarece unul dintre rezultate va fi că alţi medici vor da peste cap sau vor înlătura metodele mele, chiar de n-ar avea alt motiv decât faptul că îmi aparţin.

– Eu personal, după cum ştii domnule Lydgate, acord o înaltă preţuire prilejului folosit cu sârguinţă de dumneata de a introduce procedee noi şi independente; mărturisesc că planul original îmi stătea mult la inimă, sub rezerva supunerii lui către Voinţa Divină. De vreme însă ce indicaţii ale providenţei cer de la mine o renunţare, mă supun.

Bulstrode vădea o abilitate cam exasperantă în conversaţia aceea.

Metafora frântă şi logica falsă a justificării, care stârniseră dispreţul interlocutorului său, se potriveau perfect cu un mod de a expune faptele ce făcea ca lui Lydgate să-i vină greu să-şi manifeste indignarea şi dezamăgirea. După câteva reflecţii rapide, întrebă doar:

– Şi care este părerea doamnei Casaubon?

– Aceasta este a doua problemă; tocmai voiam să ţi-o aduc la cunoştinţă, zise Bulstrode, care-şi pregătise temeinic explicaţiile ministeriale. Îţi dai seama, ea este o femeie cu cele mai generoase dispoziţii, şi din fericire în posesia – presupun că nu a unei mari averi – dar a unor fonduri de care se poate dispensa uşor. M-a informat că, deşi a destinat altui scop partea principală a acestor fonduri,

doreşte să reflecteze dacă nu ar putea să-mi preia complet locul, în ce priveşte spitalul. Dar doreşte un răgaz ca să chibzuiască mai matur asupra acestei chestiuni, şi i-am spus că nu trebuie să se grăbească, pentru că, de fapt, propriile mele planuri nu sunt încă definitive.

Lydgate fu cât pe-aci să spună: „Dacă doamna Casaubon ar lua locul dumitale, ar fi un câştig, şi nu o pierdere”. Dar mintea lui stătea încă sub apăsarea unei poveri care-l oprea de la această voioasă candoare. Replică:

– Atunci, presupun că pot discuta acest subiect cu doamna Casaubon.

– Exact; doreşte în mod expres acest lucru. Decizia ei, mi-a spus, va depinde mult de cele ce-i poţi spune dumneata. Dar nu în momentul acesta; cred că tocmai pleacă într-o călătorie. Am la mine scrisoarea ei, urmă domnul Bulstrode, scoţând-o din buzunar şi citind câteva pasaje: „În perioada imediat următoare am de îndeplinit câteva obligaţii… Plec la Yorkshire, cu *Sir* James şi *Lady* Chettam, iar hotărârile la care voi ajunge cu privire la o moşie pe care trebuie s-o văd pot afecta puterea mea de a contribui la cheltuielile spitalului”. Aşadar, domnule Lydgate, nu e necesară nicio grabă în această materie; doream însă să te înştiinţez din vreme despre cele ce s-ar putea întâmpla.

Domnul Bulstrode puse la loc scrisoarea în buzunarul lateral al surtucului şi îşi schimbă atitudinea, ca şi cum chestiunea ar fi fost tranşată. Lydgate, a cărui speranţă renăscută cu privire la spital îl făcea doar să simtă şi mai viu faptele care îi otrăveau speranţa, îşi dădu seama că efortul pentru obţinerea unui ajutor – dacă mai merita să fie făcut – trebuia să fie împlinit în clipa aceea, ba chiar cu energie.

– Vă sunt foarte îndatorat că m-aţi informat pe larg, începu el, cu un ton ce vădea o intenţie fermă, totuşi cu un debit întrerupt care arăta că vorbea în silă. Pentru mine ţelul cel mai înalt îl reprezintă profesia mea, şi am identificat Spitalul Nou cu cea mai bună aplicare pe care o pot da în prezent profesiei mele. Dar aplicarea cea mai bună nu este totdeauna acelaşi lucru cu succesul monetar. Tot ceea ce a făcut ca Spitalul Nou să fie nepopular, a contribuit, împreună cu alte cauze – cred că sunt legate toate de zelul meu profesional – pentru a mă face nepopular şi pe mine ca practician. Capăt de obicei pacienţi care nu îmi pot plăti. Aş ţine foarte mult la ei, dacă nu aş avea şi eu de făcut plăţi, la rândul meu.

Lydgate aşteptă puţin, dar Bulstrode se rezumă doar să se încline puţin, privindu-l ţintă, aşa încât urmă, cu aceeaşi rostire întreruptă – de parcă ar fi înghiţit în silă un hap.

– Am alunecat în dificultăţi băneşti din care nu văd nicio cale de ieşire, decât dacă cineva care are încredere în mine şi în viitorul meu îmi va avansa o sumă, fără a cere altă garanţie. Îmi rămăsese foarte puţină avere când am venit aici. Nu am perspective de a obţine bani de la familia mea. Ca urmare a căsătoriei, cheltuielile personale mi-au depăşit cu mult aşteptările. În momentul acesta, rezultatul este că mi-ar trebui o mie de lire ca să mă scoată la liman. Vreau să spun, să mă eliberez de riscul de a ni se scoate în vânzare toate bunurile, ca garanţie pentru cea mai importantă datorie – precum şi pentru a ne putea întreţine câtva timp de-acum înainte, din micul nostru venit. Am aflat că nu există nicio şansă ca tatăl soţiei mele să-mi facă un asemenea avans. De aceea menţionez situaţia mea unui… singurului om care ar avea oarecare relaţie personală cu prosperitatea sau ruina mea.

Lydgate detesta sunetul propriei sale voci. Dar acum vorbise, şi se exprimase într-un mod direct, imposibil de a fi înţeles greşit. Domnul Bulstrode replică fără grabă, dar fără ezitare:

– Sunt mâhnit, deşi, mărturisesc, nu sunt surprins de această informaţie, domnule Lydgate. Întrucât mă priveşte, am regretat înrudirea dumitale prin alianţă cu familia cumnatului meu, care a fost totdeauna deprinsă cu risipa şi care a şi contractat multe datorii la mine, pentru a-şi menţine poziţia actuală. Sfatul ce ţi-l pot da, domnule Lydgate, ar fi ca, în loc de a te îngloda în alte obligaţii şi a continua o luptă cu rezultat îndoielnic, pur şi simplu să te declari falit.

– Asta nu mi-ar schimba cu nimic perspectivele, zise Lydgate, ridicându-se de pe scaun şi vorbind cu acreală, chiar dacă faptul în sine ar fi un lucru mai agreabil.

– Asemenea situaţie reprezintă totdeauna o încercare, cuvântă domnul Bulstrode, dar încercările, dragul meu domn, sunt soarta noastră aici pe pământ, şi înseamnă un avertisment necesar. Îţi recomand să cântăreşti bine sfatul dat de mine.

– Vă mulţumesc, spuse Lydgate, fără să ştie prea bine ce spune. V-am reţinut prea mult. La revedere.

LXVIII

Ce strai de har Virtutea-şi poate pune,
Când Viciul e prosper, cu-un strai la fel?
Când Rău şi Viclenie, Indiscreţiune.
Au rol frumos, şi-un lăudabil ţel?
Cu-acest uriaş volum de întâmplări,
Lumea-mplinirii universală hartă
Ţine-un puternic frâu, şi-n coborâri
Vădeşte că cel mai drept drum te poartă
Mai bine spre succes. Grava-experienţă,
Cu-ochi-învăţaţi privind a firii lege,
Şi-adună a vârstelor inteligenţă
Mai sigur c-amăgirea ştie-alege!

Daniel, *Musophilus*

Schimbarea aceea de proiecte şi deplasarea de interese afirmată sau trădată de Bulstrode în conversaţia avută cu Lydgate fusese determinată la el de o experienţă aspră, prin care trecuse din perioada licitaţiei de la domnul Larcher, când Raffles îl recunoscuse pe Will Ladislaw şi când bancherul încercase în zadar să înfăptuiască restituirea care ar fi putut îndemna Divina Pronie să oprească urmările dureroase.

Convingerea lui că Raffles – doar dacă nu cumva murise – avea să se întoarcă negreşit, în scurtă vreme, la Middlemarch, fusese justificată. În ajunul Crăciunului, individul reapăruse la „Crânguri”. Bulstrode era acasă, astfel încât îl putu primi şi-l opri să comunice cu restul familiei, dar nu fu în stare să împiedice cu totul ca împrejurările vizitei să-l compromită şi să o alarmeze pe soţia lui. Raffles se arătă mai puţin maleabil decât se vădise în apariţiile sale anterioare, starea lui de cronică agitaţie mintală, adică efectul crescând al obişnuitei necumpătări alungându-i rapid din creier orice impresie lăsată de cele ce i se spuneau. Stărui să fie găzduit în casă, şi Bulstrode, cântărind două categorii de necazuri posibile, găsi că soluţia aceea înfăţişa o alternativă mai puţin primejdioasă decât dacă individul s-ar fi dus în oraş. În seara aceea îl ţinu îndelung în odaia lui şi-l conduse până la pat, şi în tot acest răstimp Raffles se amuza grozav de sâcâiala ce i-o pricinuia acelui cuviincios şi peste măsură de prosper tovarăş de păcate – un amuzament despre care se exprimă în chip mucalit că oglindea doar plăcerea prietenului său de a adăposti pe un om care fusese serviabil cu el şi nu dispunea de veniturile lui. Sub glumele lui zgomotoase se ascundea un calcul şiret – o rece hotărâre de a stoarce de la Bulstrode o sumă cu-atât mai rotundă, ca preţ pentru scutirea de acea nouă metodă de aplicare a torturii. Dar viclenia lui întrecuse puţin măsura.

Într-adevăr, Bulstrode era mai torturat decât putea să-şi imagineze Raffles, cu firea lui necioplită. Îi spusese soţiei sale că nu făcea decât să se îngrijească de făptura aceea prăpădită,

victima viciului, care altminteri ar fi putut să se vatăme singur; implica, fără a folosi o formă directă de făţărnicie, că o legătură de rudenie îl silea să ia asupră-şi grija lui şi că Raffles dădea semne de alienare mintală, aşa că urma să-l conducă personal pe nefericit cu trăsura. Prin aluziile acelea ştia că-i furnizează doamnei Bulstrode informaţii prudente pentru uzul fiicelor şi al servitorilor, şi lămurea de ce nu mai lăsa pe nimeni să intre în cameră, nici măcar ca să-i ducă hrană şi băutură. Dar îl stăpânea o spaimă de moarte ca nu cumva cineva să-l audă pe Raffles când se referea cu glas tare, făţiş, la fapte trecute – şi ca nu cumva doamna Bulstrode să fie pur şi simplu ispitită să tragă cu urechea la uşă. Cum o putea opri, sau cum să-şi trădeze spaima deschizând uşa pentru a o surprinde?

Era o femeie cu purtări oneste, şi nu prea se potrivea cu firea ei să urmeze o cale atât de josnică pentru a ajunge la cunoaşterea unor lucruri penibile; dar teama domnului Bulstrode se arătă mai puternică decât calculul probabilităţilor.

În modul acesta, Raffles împinse tortura prea departe şi obţinuse un rezultat pe care nu-l prevăzuse în planul lui. Arătându-se exasperant de nemaleabil, îl făcuse pe Bulstrode să simtă că singura cale ce-i rămăsese era să-l înfrunte cu hotărâre. În seara aceea, după ce-l dusese pe Raffles la culcare, bancherul ordonă ca la şapte şi jumătate, în dimineaţa următoare, să i se pregătească cupeul lui închis. La ora şase era de mult îmbrăcat şi-şi petrecuse o parte din zbucium cufundat în rugăciune, înşirând argumentele menite să-i evite pedepsele dacă cumva se dovedise vreodată făţarnic şi rostise vreun neadevăr în faţa Domnului. Fiindcă Bulstrode se ferea de o minciună directă, mult prea teribilă faţă de numărul fărădelegilor sale indirecte. Dar multe dintre fărădelegile acelea erau asemenea impulsurilor fizice, de care conştientul nostru nici nu ţinea seama deşi, în mod subtil, ele ne apropie de ţelul fixat de mintea sau de dorinţa noastră. Şi numai lucrurile de care suntem profund conştienţi ne trezesc senzaţia vie că sunt văzute şi de Atotştiutorul.

Bulstrode se duse, cu lumânarea în mână, la căpătâiul lui Raffles, care dădea impresia că ar fi pradă unui vis apăsător. Stătu aşa în tăcere, sperând că prezenţa luminii va sluji la deşteptarea treptată şi blândă a celui adormit, fiindcă se temea ca un zgomot să nu-l trezească prea brusc. Contemplase vreo câteva minute în şir cutremurăturile şi convulsiile care păreau că se vor încheia cu deşteptarea, când Raffles, cu un ton horcăit prelung, pe jumătate înăbuşit, sări în sus şi-şi roti privirea terorizat, tremurând şi gâfâind. Dar nu mai scoase alt sunet şi Bulstrode, punând jos lumânarea, îl aşteptă să se dezmeticească.

Mai trecu un sfert de ceas până când Bulstrode, cu un ton rece, categoric, pe care nu-l mai adoptase până atunci, îi zise:

– Am venit aşa devreme să te văd, domnule Raffles, pentru că am poruncit ca trăsura să fie pregătită la şapte şi un sfert, şi am de gând să te conduc până la Ilsey, unde poţi fie să iei trenul, fie să aştepţi poştalionul.

Raffles se pregătea să spună ceva, dar Bulstrode i-o luă înainte, poruncitor, cu vorbele:

– Păstrează tăcerea, domnule, şi ascultă cele ce-am să-ţi spun. Îţi voi da o sumă de bani acum şi îţi voi trimite din când în când o sumă rezonabilă, la cererea formulată de dumneata într-o scrisoare; dar dacă ai de gând să te înfăţişezi aici, dacă te mai întorci la Middlemarch, dacă-ţi foloseşti limba într-un mod injurios pentru mine, vei fi nevoit să trăieşti din roadele ce-ţi poate aduce ticăloşia dumitale, fără a te mai bizui pe vreun ajutor din partea mea. Nimeni nu te va plăti fiindcă îmi

terfeleşti numele: ştiu până unde poţi merge cu ticăloşia născocirilor împotriva mea, şi-ţi voi înfrunta uneltirile, dacă cutezi să-mi cazi pe cap. Scoală-te, domnule, şi fă cum îţi poruncesc, fără scandal, altfel voi trimite după un poliţist să te ridice din domiciliul meu, şi poţi să-ţi împrăştii istoriile în toate tavernele din oraş, dar de la mine nu vei căpăta nici măcar şase pence ca să-ţi plăteşti cheltuielile.

În viaţa lui, Bulstrode vorbise rareori atât de nervos şi energic; deliberase o bună parte din noapte asupra acelei scurte cuvântări şi a efectelor ei probabile, şi deşi nu era încredinţat că avea să-l scape definitiv de o revenire a lui Raffles, ajunsese la concluzia că, în partida angajată, nu putea dispune de o miză mai bună. În dimineaţa aceea, vorbele lui izbutiră să-i asigure supunerea acestui ins sleit de putere: sistemul nervos intoxicat al intrusului se muie în faţa comportării reci, hotărâte, a lui Bulstrode, şi se lăsă dus în linişte în cupeu, înainte ca familia să-şi ia micul dejun. Servitorii îşi închipuiau că au de-a face cu o rudă săracă şi nu se mirau defel că un om sever ca stăpânul lor, care ţinea capul sus în lume, se ruşinează de asemenea văr şi vrea să se descotorosească de el. Drumul de zece mile făcut de bancher în trăsură alături de odiosul lui însoţitor, constituia un posomorât început al sărbătorii Crăciunului; dar, la sfârşitul lui, Raffles îşi dobândise curajul şi se despărţi plin de o mulţumire explicabilă prin faptul că bancherul îi dăduse o sută de lire. Felurite motive îl îndemnaseră pe Bulstrode să se arate mână largă, dar nici el nu le cercetase îndeaproape pe toate. Tot stând şi privindu-l pe Raffles în somnul lui zbuciumat, desigur că-i venise ideea că omul se şubrezise rău de când îi dăruise prima dată două sute de lire.

Avusese grijă să-i repete răspicat hotărârea sa de a nu se mai lăsa tras de sfori ca o marionetă, şi încercase să bage în capul lui Raffles că riscurile de a-l şantaja erau absolut egale cu riscurile lui de a-l sfida. Dar când, scăpat de prezenţa lui respingătoare, Bulstrode se înapoie în căminul tihnit, nu era încredinţat în sinea lui că şi-a asigurat altceva decât un scurt răgaz. Se simţea de parc-ar fi avut un coşmar oribil, şi nu-şi putea alunga din minte imaginile visului, cu odioasa lui suită de senzaţii, ca şi cum peste plăcuta ambianţă a vieţii sale de familie, o reptilă periculoasă şi-ar fi lăsat dârele băloase.

Nimeni dintre noi nu cunoaşte precis în ce proporţie viaţa noastră lăuntrică este alcătuită din părerile pe care credem că le au despre noi alţi oameni, până când această structură a opiniei publice nu e ameninţată să se prăbuşească.

Bulstrode era cu atât mai conştient că în mintea soţiei sale se aduna un torent de presimţiri nesigure, cu cât ea se ferea cu grijă să facă cea mai mică aluzie la aşa ceva. Fusese deprins să guste zilnic aroma supremaţiei şi să primească tributul unei totale deferenţe, iar certitudinea că cineva îl pândeşte sau îi măsoară gesturile cu bănuiala ascunsă că ar avea o taină ce-i ştirbeşte reputaţia, îl făcea să se bâlbâie când încerca să se justifice. Pentru oameni cu temperamentul neliniştit al lui Bulstrode, adesea este mai rău să prevadă decât să vadă: iar imaginaţia lui sporea mereu teama provocată de iminenţa unei catastrofe. Da, era iminentă, căci dacă sfidarea aruncată lui Raffles nu-l ţinea la distanţă pe omul acela – şi cu toate că se ruga pentru acest rezultat, abia de îndrăznea să-l spere – catastrofa era atât de neînlăturat. În van îşi spunea că, dacă se îngăduia catastrofei să izbucnească, însemna că e o vestire divină, o osândă, o pregătire; asemenea gânduri nu-l împiedicau să dea înapoi cu spaimă din faţa rugului imaginar, şi îşi spunea mai departe că, fără îndoială, slava

divină ar avea mai mult de câştigat dacă el scapă de dezonoare. Replierea aceea îl îndemâna în cele din urmă să facă pregătirile necesare pentru a părăsi Middlemarch-ul. Dacă trebuia să fie dezonorat prin dezvăluirea adevărului despre el, atunci măcar să se afle la o distanţă mai puţin dogoritoare de dispreţul vechilor săi vecini; iar într-un cadru nou, unde viaţa lui nu ar fi fost pătrunsă de aceeaşi ascuţită sensibilitate, călăul, chiar dacă l-ar fi urmărit, ar fi fost mai puţin formidabil. În sfârşit, ştia că părăsirea oraşului avea să o îndurereze adânc pe soţia sa şi, chiar şi din alte considerente, ar fi preferat să rămână acolo unde-şi înfipse rădăcinile. De aceea la început îşi făcu pregătirile în mod condiţionat, dorind să lase în toate direcţiile o portiţă deschisă pentru întoarcerea lui, după o scurtă absenţă, dacă vreo intervenţie favorabilă a Providenţei avea să-i risipească temerile. Se pregătea să treacă administrarea băncii în mâinile altora şi să renunţe la orice control activ al afacerilor comerciale, sub pretextul sănătăţii sale şubrezite, dar fără a exclude posibilitatea unei viitoare reluări a muncii. Măsura avea să provoace anumite debursări suplimentare şi o oarecare scădere a venitului său, peste cea suferită din pricina crizei generale a negoţului; iar Spitalul Nou se înfăţişa drept principalul capitol de cheltuieli la care putea să facă economii frumuşele.

Acest proiect determinase discuţia lui cu Lydgate. În momentul acela, însă, măsurile luate de el în majoritatea cazurilor nu depăşiseră un stadiu în care să poată fi revocate, dacă s-ar fi dovedit că nu mai erau necesare. Amâna mereu etapele finale; în mijlocul spaimelor sale, la fel cum mulţi alţi oameni aflaţi în primejdie de a naufragia sau de a fi azvârliţi din trăsură de caii care au luat vânt, avea impresia irezistibilă că se va întâmpla ceva care să împiedice calamitatea, şi că a-şi strica viaţa printr-o transplantare târzie ar putea constitui un act prea pripit, mai cu seamă fiindcă îi venea foarte greu să-i explice în mod satisfăcător soţiei sale proiectul de a se exila pe termen nedefinit din singurul loc unde ei i-ar fi plăcut să trăiască.

Printre afacerile de care trebuia să se îngrijească Bulstrode figura şi administrarea fermei de la Stone Court, în cazul absenţei sale; şi în această privinţă, ca şi în toate celelalte chestiuni legate de imobilele şi terenurile pe care le poseda în Middlemarch sau în jurul oraşului, se consultase cu Caleb Garth. Ca orice persoană silită să rezolve treburi de acest gen, dorea să aibă un agent care să fie mai preocupat de interesele patronului decât de ale lui personal. Cu privire la Stone Court, de vreme ce Bulstrode dorea să păstreze controlul asupra inventarului şi să stabilească un aranjament prin care să poată, dacă se decidea astfel, să-şi reia recreaţia favorită, adică aceea de intendent principal, Caleb îl sfătuise să nu se încreadă într-un simplu arendaş, ci să închirieze anual pământul, cu vitele şi uneltele, luând o parte proporţională din venituri.

– Pot avea încredere în dumneata să-mi găseşti un chiriaş în aceste condiţii, domnule Garth? întrebă Bulstrode. Şi vrei să-mi menţionezi suma anuală care te-ar răsplăti pentru administrarea afacerilor discutate până acum?

– Am să chibzuiesc, răspunse Caleb, cu bruscheţea lui tipică. Am să văd cum pot s-o scot la capăt.

Dacă nu s-ar fi gândit la viitorul lui Fred Vincy, probabil că domnul Garth nu ar fi fost bucuros să se mai încarce cu încă o muncă, soţia sa temându-se totdeauna de vreun exces în această direcţie, pe măsură ce îmbătrânea. Dar când se despărţi de Bulstrode, după discuţia aceea, îi veni o idee foarte ademenitoare cu privire la arendarea domeniului Stone Court. Ce-ar fi fost dacă Bulstrode ar fi

încuviinţat să-l plaseze pe Fred Vincy acolo, cu înţelegerea ca el, Caleb Garth, să răspundă de administrare? Ar fi fost o şcoală excelentă pentru Fred; ar fi putut scoate de-acolo un venit modest, şi totuşi i-ar fi rămas destul timp pentru a acumula cunoştinţe, ce aveau să-i folosească şi în alte treburi. Îi pomeni doamnei Garth de ideea aceea cu o încântare atât de evidentă, încât pe ea nu o răbdă inima să nu tragă un duş peste bucuria lui, exprimându-şi teama, pe care o simţea necontenit, de a-l vedea luându-şi prea multe poveri în spinare.

– Flăcăul o să fie în al şaptelea cer de fericire, o asigură el, lăsându-se pe spate în fotoliu cu un aer radios, dacă i-aş putea spune că totul e aranjat. Gândeşte-te, Susan! Mintea lui a dat mereu târcoale locului ăstuia, de ani de zile, înainte de moartea bătrânului Featherstone. Şi ar însemna o întorsătură frumoasă a lucrurilor, dacă, până la urmă, locul ar putea să încapă pe mâna lui, într-un fel cinstit şi harnic; ar intra astfel în afaceri. Fiindcă întrevăd destule probabilităţi ca Bulstrode să-l lase să meargă mai departe şi, cu vremea, să-i vândă tot inventarul. Pot să-mi dau seama că încă nu s-a hotărât dacă se va statornici aici sau în altă parte, în mod durabil. Nicicând, un proiect nu mi-a făcut mai multă plăcere. Şi apoi, încet-încet, copiii s-ar putea căsători, Susan.

– N-o să-i pomeneşti nimic din planul ăsta lui Fred, până ce nu te asiguri că Bulstrode e de acord? spuse doamna Garth, pe un ton de blândă avertizare. Cât despre căsătorie, Caleb – noi, bătrânii, nu avem nevoie să contribuim la grăbirea ei.

– A, nu ştiu, replică bunul Caleb, legănându-şi capul dintr-o parte în alta. Căsătoria domesticeşte omul. Oricum, n-am să suflu o vorbă până nu ştiu exact pe ce teren păşesc. Am să stau din nou de vorbă cu Bulstrode.

Profită de cel dintâi prilej pentru a-i vorbi. Bulstrode era departe de a arăta un interes cald nepotului său, dar îl mâna puternica dorinţă de a-şi asigura serviciile domnului Garth pentru multe capitole împrăştiate ale afacerilor sale, de care era sigur că ar suferi pierderi considerabile dacă s-ar afla sub o administrare mai puţin conştiincioasă. Din pricina aceasta nu făcu nicio obiecţie la propunerea domnului Garth. Avea şi un motiv în plus de a nu regreta consimţământul la un lucru de care urma să beneficieze un membru al familiei Vincy. Anume, doamna Bulstrode, auzind despre datoriile lui Lydgate, îşi manifestase nerăbdarea de a afla dacă soţul ei nu ar putea face ceva pentru biata Rosamunda şi se arătase foarte tulburată aflând din gura lui că afacerile lui Lydgate nu erau uşor remediabile şi că planul cel mai înţelept ar fi fost să se lase „să-şi urmeze cursul”. Doamna Bulstrode îi declarase atunci, pentru prima dată: „Cred că te porţi cam dur cu familia mea, Nicholas. Şi sunt sigură că nu am niciun motiv de a-mi renega vreunul din neamuri. Se poate să aibă purtări prea lumeşti, dar nu s-a găsit încă nicio persoană care să afirme despre ei că n-ar fi respectabili.”

– Scumpa mea Harriet, replicase domnul Bulstrode, clătinându-se sub ochii soţiei care se umpleau de lacrimi, i-am procurat fratelui tău un capital însemnat. Nu se poate aştepta nimeni din partea mea să am grijă şi de copiii lui căsătoriţi.

Părea un lucru just, şi reproşul doamnei Bulstrode se transformă în milă pentru sărmana Rosamunda, căci prevăzuse ea dintotdeauna ce roade putea să dea credinţa ei nesocotită.

Dar, amintindu-şi de dialogul acela, domnul Bulstrode simţi că, în clipa când va fi constrâns să-i vorbească pe larg soţiei despre planul de a părăsi Middlemarch-ul, se va bucura să-i spună totodată că făcuse un aranjament care putea fi spre binele nepotului ei, Fred. Deocamdată se mărginise să-i

menţioneze că se gândea să închidă pentru câteva luni „Crângurile” şi să închirieze o casă pe coasta de sud.

Drept care, domnul Garth căpătă asigurarea mult râvnită că, în cazul plecării familiei Bulstrode din Middlemarch, i se va permite lui Fred Vincy să capete în arendă domeniul Stone Court, în condiţiile propuse de el.

Caleb nu-şi mai încăpea în piele de bucurie, sperând din toată inima în acea „întorsătură frumoasă” pe care urmau să o ia lucrurile, astfel încât, dacă stăpânirea de sine nu i-ar fi fost impusă de o mică mustrare afectuoasă făcută de nevastă-sa, i-ar fi trădat totul lui Mary, vrând „ca fetiţa să aibă o mângâiere”. Îşi ţinu însă gura, şi păstră în mare secret faţă de Fred anumite vizite făcute la Stone Court, cu scopul de a cerceta mai îndeaproape starea moşiei şi a inventarului şi de a trece la o estimaţie preliminară. Hotărât, vizitele acelea îi creau mai multă înfrigurare decât i-ar fi solicitat, în mod firesc, graba cu care se desfăşurau evenimentele; dar o încântare paternă îi stimula mintea cu acel crâmpei de fericire posibilă, ţinut în rezervă ca un tainic dar de nuntă pentru Fred şi Mary.

– Gândeşte-te, că întregul plan s-ar putea dovedi un castel clădit pe nisip, îl avertiză doamna Garth.

– Ei bine, ei bine, ripostă Caleb, chiar aşa, castelul nu se va rostogoli în capul nimănui.

LXIX

De ţi-a prins auzul cuvânt, cu tine
odată să piară.

Ecleziastul

Domnul Bulstrode se afla încă în biroul lui directorial de la bancă, pe la ceasurile trei, în aceeaşi zi în care îl primise acolo pe Lydgate, când funcţionarul intră ca să-l anunţe că-i înşăuase calul şi, de asemenea, că domnul Garth era afară şi cerea să stea de vorbă cu el.

– Să poftească, zise Bulstrode, şi Caleb intră. Te rog să iei loc, domnule Garth, continuă bancherul, pe cel mai suav ton. Mă bucur că ai venit tocmai la timp ca să mă mai găseşti aici. Ştiu că la dumneata contează fiecare minut.

– A, spuse blajin Caleb, legănându-şi încet capul, şi se aşeză, punându-şi pălăria pe duşumea.

Îşi aţinti privirea în podea, aplecându-se şi lăsându-şi degetele lungi să-i atârne între genunchi, mişcându-le pe rând, de parcă fiecare dintre ele i-ar fi împărtăşit vreunul din gândurile care-i umpleau fruntea vastă şi liniştită.

Domnul Bulstrode, ca toţi cei care-l cunoşteau pe Caleb, se obişnuise cu încetineala acestuia când începea să discute despre orice subiect socotit important, şi se cam aştepta să-i amintească de propunerea de a cumpăra nişte case de pe Blindman’s Court, de dragul de a le dărâma şi reclădi – asemenea sacrificiu al proprietăţii urmând a fi bine răsplătit de revărsarea de aer şi lumină adusă locului acela. Cu astfel de propuneri îşi cam punea uneori Caleb patronii în încurcătură; dar de obicei îl găsea pe Bulstrode gata să-i ţină isonul în materie de proiecte de reformă, şi până atunci se înţeleseră bine. Când cuvântă din nou, însă, spuse cu glas îmbunat:

– Tocmai acum am venit de la Stone Court, domnule Bulstrode.

– Şi sper că n-ai găsit nimic rău, zise bancherul. Am fost şi eu pe acolo ieri. Anul ăsta Abel a făcut treabă bună cu miei.

– Păi, de, grăi Caleb, înălţând o privire gravă, totuşi, am găsit ceva *rău* acolo – un străin, care este tare bolnav, socot eu. Are nevoie de un doctor, şi am venit să vă spun de treaba asta. Îl cheamă Raffles.

Văzu cum cuvintele lui descărcară parcă un curent electric prin tot trupul lui Bulstrode. Bancherul se gândise că temerile sale prea stăteau mereu de veghe pentru a mai fi luat prin surprindere, dar se înşelase.

– Bietul nefericit! rosti el compătimitor, deşi buzele îi tremurau puţin. Ai idee cumva cum a ajuns acolo?

– L-am dus chiar eu, răspunse liniştit Caleb. L-am luat în cabrioleta mea. Coborâse din diligenţă şi mergea pe şosea, ceva mai încolo de cotitura de la casa accizelor, şi eu l-am depăşit… Şi-a adus aminte că m-a văzut odată cu dumneata la Stone Court şi mi-a cerut să-l duc acolo. Am văzut că boleşte pe picioare: mi-am zis că ar fi o treabă cuminte să-l duc sub un acoperiş. Şi acum cred că n-

ar mai trebui să pierdeţi timp, ci să cereţi numaidecât pentru el sfatul unui medic.

Când isprăvi de vorbit, Caleb îşi luă pălăria de pe jos şi se ridică de pe scaun.

– Desigur, aprobă Bulstrode, a cărui minte lucra foarte activ în momentul acela. Poate că mă vei îndatora chiar dumneata, domnule Garth, intrând la domnul Lydgate când vei trece pe-acolo; sau, stai! probabil că la ora aceasta îl poţi găsi la spital. Mai întâi o să-l trimit călare pe omul meu până la spital, cu un bilet pe care-l scriu chiar în clipa asta, şi apoi voi porni eu însumi spre Stone Court.

Bulstrode aşternu în grabă un bilet şi ieşi să-i transmită servitorului său însărcinarea. Când se întoarse, Caleb stătea ca mai-nainte, cu o mână pe spătarul scaunului, ţinându-şi în cealaltă pălăria. În mintea lui Bulstrode domina gândul: „Poate că Raffles i-a vorbit lui Garth numai despre boala lui. Garth se poate mira cum pesemne că a mai făcut-o, de intimitatea pe care acest individ pretinde că ar avea-o cu mine, dar nu ştie nimic. Şi se arată prietenos cu mine – îi pot fi de folos.”

Jinduia să capete o confirmare a acestei ipoteze optimiste, dar ar fi însemnat să-şi trădeze frica dacă ar fi pus vreo întrebare cu privire la ce-a spus sau ce-a făcut Raffles.

– Îţi sunt peste măsură de îndatorat, domnule Garth, rosti bancherul, cu politeţea sa dintotdeauna. Servitorul meu se întoarce peste câteva minute, iar după aceea mă voi duce personal să văd ce se poate face pentru acest nenorocit. Poate că mai ai şi altă treabă cu mine? Dacă-i aşa, te rog să iei loc.

– Mulţumesc, grăi Caleb, făcând un mic gest cu mâna dreaptă, ca să înlăture invitaţia. Vreau să vă spun, domnule Bulstrode, că trebuie să vă cer să vă încredinţaţi afacerile în alte mâini decât ale mele. Vă sunt obligat pentru felul frumos în care mi-aţi întâmpinat propunerea – cu privire la închirierea domeniului Stone Court şi la celelalte afaceri. Dar trebuie să renunţ la ele.

În sufletul lui Bulstrode pătrunse, ca un vârf de cuţit, o certitudine ascuţită.

Mai întâi nu fu în stare să rostească decât:

– E o schimbare bruscă, domnule Garth.

– Aşa e, zise Caleb, dar părerea mea rămâne absolut fermă. Trebuie să renunţ la aceste afaceri.

Vorbea cu o hotărâre foarte bonomă, şi totuşi vedea cum Bulstrode părea că se chirceşte sub bonomia aceea; chipul lui arăta uscat şi ochii se fereau de privirea aţintită asupra lor. Caleb simţea o milă profundă pentru el, dar n-ar fi putut născoci niciun fel de pretext pentru a-şi explica decizia, chiar dacă i-ar fi folosit la ceva.

– Mă nelinişteşte gândul că ai fost adus la această hotărâre de unele calomnii zvârlite la adresa mea de făptura aceea nefericită, zise Bulstrode, acum nerăbdător să afle lucrurile până la capăt.

– E adevărat. Nu pot tăgădui că acţionez pe baza celor auzite din gura lui.

– Eşti un om conştiincios, domnule Garth, sunt convins, un om care se simte dator să dea socoteală Domnului. Dar nu cred că ai dori să mă insulţi dovedindu-te gata să dai crezare unui calomniator, rosti Bulstrode, zbătându-se să găsească o pledoarie adaptată cu mintea ascultătorului său. Înfăţişezi un motiv prea slab pentru a renunţa la o relaţie care, cred că pot afirma, va aduce beneficii reciproce.

– Nu aş insulta pe nimeni dacă ar sta în puterea mea, zise Caleb, chiar de-aş gândi că Dumnezeu nu închide ochii asupra faptei mele. Dar, domnule, sunt obligat să cred că Raffles mi-a spus adevărul. Şi nu pot fi fericit muncind cu dumneavoastră sau profitând de pe urma dumneavoastră. Lucrul ăsta mi-ar răni mintea. Trebuie să vă cer să căutaţi alt agent.

– Foarte bine, domnule Garth. Dar trebuie cel puţin să pretind a şti ce ţi-a spus mai odios omul acela despre mine. Trebuie să ştiu căror vorbe murdare sunt pasibil a le cădea victimă, grăi Bulstrode, în timp ce furia începea să se amestece cu umilinţa încercată în faţa acelui om liniştit, care renunţa de bună voie la beneficiile lui.

– Nu e nevoie, ripostă Caleb, fluturându-şi mâna şi plecându-şi uşor capul, fără să se abată nicio iotă de la tonul care vădea intenţia îndurătoare de a-l cruţa pe omul acela vrednic de milă. Cele ce mi-a spus el nu vor ieşi nicicând de pe buzele mele, doar dacă ceva necunoscut mie acum nu mi le va smulge cu sila. Dacă dumneata ai dus o viaţă păcătoasă, atras de câştig, şi prin înşelăciune ai răpit altora drepturile lor, ca să dobândeşti mai mult, am convingerea că te căieşti – că ai vrea să faci cale întoarsă şi nu poţi; pesemne că sorbi dintr-un pahar plin de amărăciune… Caleb se opri din vorbă şi clătină din cap. Nu eu am căderea de a-ţi face viaţa mai grea.

– Dar o faci, mi-o faci într-adevăr mai grea, rosti Bulstrode, constrâns la strigătul acela sincer, cu care implora. Mi-o faci mai apăsătoare, întorcându-mi spatele.

– Aşa sunt nevoit să procedez, urmă Caleb, cu şi mai multă blândeţe, înălţându-şi mâna. Îmi pare rău. Nu te judec şi nu zic: „El este un ticălos, iar eu sunt un om drept”. Ferească Dumnezeu! Eu nu cunosc totul. Un om poate săvârşi un rău, şi totuşi voinţa lui se poate înălţa neîntinată din greşeala aceea, deşi nu-şi mai poate face viaţa curată. Asta este o osândă aspră. Dacă aşa stau lucrurile cu dumneata – ei, îmi pare tare rău. Dar eu unul port în cugetul meu acest simţământ: că nu mai pot continua să lucrez cu dumneata. Asta-i tot, domnule Bulstrode. Toate celelalte zac îngropate, atât cât atârnă de voinţa mea. Şi îţi doresc ziua bună.

– O clipă, domnule Garth! exclamă grăbit Bulstrode. Pot să mă încred deci în asigurarea dumitale solemnă că nu vei repeta vreunui bărbat sau femeie nişte afirmaţii care – chiar dacă cuprind ele o parte de adevăr – înfăţişează totuşi în chip răuvoitor lucrurile?

Mânia lui Caleb fu stârnită şi el protestă, indignat:

– L-a ce-aş mai fi spus acest lucru, dacă nu aveam de gând să-l respect? Nu mă tem de dumneata. Poveşti dintr-astea nu-mi vor ispiti niciodată limba.

– Iartă-mă! Mă las târât de porniri, sunt victima acestui om înrăit în patimi.

– Opreşte-te un pic! Trebuie să chibzuieşti dacă n-ai contribuit să-l faci mai rău, când ai profitat de pe urma viciilor lui.

– Mă năpăstuieşti dându-i prea curând crezare, se apără Bulstrode, apăsat ca de un coşmar de neputinţa de a tăgădui de la obraz ceea ce putea să fi afirmat Raffles, şi totuşi simţind o uşurare în faptul că Garth nu expusese lucrurile în asemenea mod încât să-i forţeze tăgada aceea categorică.

– Nu, zise Caleb, ridicându-şi dezaprobator mâna, sunt gata să cred un lucru mai bun, când mi se dovedeşte mai binele. Nu îţi răpesc nicio şansă cinstită. Cât despre clevetiri, consider drept o crimă denunţarea păcatului unui om, până ce nu mi-e limpede că trebuie să procedez aşa pentru a-l scăpa pe nevinovat. Asta e felul meu de a gândi, domnule Bulstrode, şi pentru ceea ce spun nu am nevoie să jur. Îţi doresc ziua bună.

Peste câteva ceasuri, pe când se afla acasă, Caleb îi spuse soţiei sale, în treacăt, că avusese unele neînţelegeri cu domnul Bulstrode şi că, în consecinţă, renunţase la orice hotărâre de a mai prelua din mâna lui domeniul Stone Court şi chiar refuzase să mai facă afaceri cu el.

– Era dispus să-şi vâre prea mult nasul, aşa-i? întrebă doamna Garth, imaginându-şi că soţul ei fusese atins la punctul lui sensibil, fiindcă nu i se îngăduise să facă ceea ce credea el de cuviinţă cu privire la metodele şi materialele de lucru.

– A, făcu Caleb, plecânduşi capul şi făcând un gest cu mâna.

Iar doamna Garth ştiu, după semnul acela, că nu mai avea de gând să sufle o vorbă despre subiectul discutat.

Cât despre Bulstrode, încălecase aproape imediat şi o pornise glonţ spre Stone Court, nerăbdător să ajungă acolo înaintea lui Lydgate.

Mintea îi era înţesată de imagini şi ipoteze care alcătuiau un limbaj pentru temerile şi nădejdile lui, la fel cum distingem uneori sunete în fiorii care ne străbat făptura. Umilinţa adâncă cu care se clătinase sub lovitura ce-o primise aflând că Garth îi aflase trecutul şi refuzase să-l mai aibă de patron, era urmată acum de impresia că nu-l mai ameninţa nicio primejdie, care aproape că luase locul umilinţei din prima clipă, datorită faptului că Garth, şi nu altul, fusese omul căruia îi vorbise Raffles. Îi apărea ca un fel de chezăşie, un semn că Providenţa intenţiona să-l scape de consecinţe mai rele; îi mai rămânea astfel o portiţă pentru speranţa păstrării secretului. Raffles lovit de boală, dus la Court Stone mai curând decât în altă parte… lui Bulstrode îi zvâcnea inima la viziunea probabilităţii sugerate de întâmplarea aceasta. Dacă avea să rezulte că cerul îl slobozea de orice năpastă şi dacă va putea într-adevăr să răsufle în desăvârşită libertate – avea să-şi închine viaţa evlaviei cu mai multă fervoare ca oricând.

Înălţă acest jurământ în minte, de parcă ar fi vrut să stimuleze rezultatul râvnit; căuta să creadă în puterea acelei hotărâri – în puterea ei de a determina moartea lui Raffles. Ştia că se cade să spună: „Facă-se voia Ta”, şi adeseori rostea aceste cuvinte. Dar dorinţa sa intensă era ca voinţa Domnului să constea în moartea omului detestat.

Totuşi, când sosi la Stone Court, nu putu vedea schimbarea intervenită în înfăţişarea lui Raffles fără a fi zguduit. De n-ar fi fost paloarea şi slăbiciunea individului, Bulstrode ar fi definit schimbarea petrecută în el ca un proces în întregime mintal. În locul zgomotoasei sale dorinţe de a tortura, vedea o nedesluşită şi intensă spaimă şi părea să caute a abate mânia lui Bulstrode, iscată de faptul că banii se topiseră de tot: fusese prădat – jumătate din sumă îi fusese luată. Venise acolo doar fiindcă se nimerise să cadă bolnav şi cineva îl hăituia – cineva se afla pe urmele lui: dar nu spusese nimic nimănui, îşi ţinuse gura. Necunoscând semnificaţia acelor simptome, Bulstrode se folosi de această nouă susceptibilitate nervoasă ca de un mijloc de a-l alarma pe Raffles, pentru a obţine spovedanii sincere de la el, şi-l învinui de falsitate, deoarece afirma că nu suflase o vorbă, de vreme ce abia-i dezvăluise atâtea omului care-l luase cu cabrioleta lui şi-l adusese la Stone Court. Raffles negă acest lucru, făcând jurăminte solemne; în realitate, legăturile care alcătuiesc starea lucidă fuseseră întrerupte de el, şi minuţioasa istorisire, pătrunsă de spaime, debitată lui Caleb Garth, ieşise la lumină sub un şir de trecătoare străfulgerări de conştiinţă, scufundate apoi îndărăt, în tenebre.

Lui Bulstrode i se opri din nou inima-n loc în faţa certitudinii că nu mai putea obţine niciun control asupra minţii acelei epave şi că deci nu se putea încrede în niciun cuvânt rostit de Raffles cu privire la faptul pe care ţinea cel mai mult să-l afle – anume, dacă într-adevăr păstrase sau nu tăcerea faţă de toate celelalte persoane din jur, cu excepţia lui Caleb Garth. Menajera îl vestise, fără cea mai

mică reţinere, că de la plecarea domnului Garth, Raffles îi ceruse bere, iar după aceea nu mai vorbise, părând tare bolnav. În această privinţă se putea trage concluzia că nu se produsese o trădare. La fel cu servitorii de la „Crânguri”, doamna Abel nutrea şi ea credinţa că omul acela straniu aparţinea speţei neplăcute denumită „neamuri”, care figurează printre necazurile bogătaşilor; mai întâi pusese înrudirea pe seama domnului Rigg, pentru că acolo unde se afla o avere moştenită, părea destul de natural prezenţa sâcâitoare a unor asemenea mari muşte albastre. Nu înţelegea tot aşa de limpede cum de putea fi intrusul „neam” şi cu Bulstrode, dar doamna Abel căzu de acord cu soţul ei că „n-ai cum să ştii”, propoziţiune care ei personal îi oferea o mare provizie de hrană mintală; în consecinţă, clătina din cap când se menţiona acel subiect şi nu mai făcea şi alte speculaţii.

În mai puţin de o oră sosi şi Lydgate. Bulstrode îl întâmpină în faţa salonului lambrisat unde zăcea Raffles şi îi spuse:

– Domnule Lydgate, te-am chemat la căpătâiul unui om nenorocit pe care l-am avut în serviciul meu, cu mulţi ani în urmă. După aceea a plecat în America şi s-a întors aici ca să ducă o viaţă trândavă şi desfrânată. Fiind lipsit de orice mijloace, are pretenţii la mine. Este un fel de rudă cu Rigg, fostul proprietar al acestui domeniu, şi prin urmare şi-a făcut drum aici. Cred că e serios bolnav; se pare că mintea lui este atinsă şi mă simt obligat să fac pentru el tot ce-mi stă în puteri.

Lydgate, care păstrase o amintire vie a ultimei discuţii avute cu Bulstrode, nu era dispus să-i spună niciun cuvânt de prisos, şi făcu o uşoară plecăciune ca răspuns la relatarea lui; dar chiar înainte de a intra în odaie, se întoarse cu un gest mecanic, şi întrebă:

– Cum se numeşte? cunoaşterea numelui alcătuind o parte la fel de însemnată din măiestria medicului ca şi din cea a politicianului.

– Raffles, John Raffles, răspunse Bulstrode, care spera că, orice s-ar fi ales de Raffles, Lydgate n-avea să mai afle niciodată altceva despre el.

După ce examină şi cântări temeinic starea pacientului, Lydgate recomandă să stea la pat şi să fie ţinut acolo într-o linişte cât mai completă, iar apoi trecu cu Bulstrode în altă odaie.

– Mă tem că avem de-a face cu un caz serios, îşi dădu cu părerea bancherul, înainte ca Lydgate să deschidă gura.

– Da şi nu! zise Lydgate, pe jumătate în dubiu. Este dificil să decizi asupra efectelor posibile ale unor complicaţii de lungă durată; dar, înainte de orice, omul are o constituţie robustă. Nu m-aştept ca acest atac să-i fie fatal, deşi, fireşte sistemul lui nervos a ajuns în ultimul hal. Trebuie să fie bine vegheat şi îngrijit.

– Voi rămâne eu însumi aici, afirmă Bulstrode. Doamna Abel şi soţul ei sunt lipsiţi de experienţă. Pot lesne să rămân aici peste noapte, dacă vei fi amabil să-i duci dumneata un bilet doamnei Bulstrode.

– După părerea mea, nu este deloc necesar aşa ceva, afirmă Lydgate. Pare destul de docil şi băgat în sperieţi. S-ar putea să devină mai greu de manevrat. Dar există un bărbat aici – nu-i aşa?

– De mai multe ori am rămas câteva nopţi în conac din dorinţa de izolare şi reculegere, replică Bulstrode, cu nepăsare; sunt foarte dispus să fac şi acum acest lucru. Doamna Abel şi cu soţul ei pot să mă înlocuiască la căpătâiul lui, sau să mă ajute, dacă se va ivi nevoia.

– Foarte bine, atunci nu trebuie să vă dau îndrumări decât dumneavoastră, spuse Lydgate,

nesimţind nicio mirare să descopere o mică ciudăţenie la Bulstrode.

– Va să zică, dumneata socoteşti că e un caz care prezintă speranţe! întrebă Bulstrode, după ce Lydgate sfârşise de dat dispoziţii.

– Dacă nu se ivesc complicaţii ulterioare, pe care nu le-am depistat până în prezent, da – afirmă Lydgate. S-ar putea să cadă într-o fază mai rea; dar nu m-aş mira dacă, urmând tratamentul prescris de mine, în câteva zile starea lui s-ar ameliora. E nevoie de fermitate. Ţineţi minte dacă cere orice fel de băuturi alcoolice, să nu-i daţi. După părerea mea, oamenii ajunşi la stadiul lui, sunt mai adesea ucişi de tratament decât de boală. Totuşi se pot ivi noi simptome. Voi veni din nou mâine dimineaţă.

După ce aşteptă să fie scris biletul ce urma să fie predat doamnei Bulstrode, Lydgate plecă, fără să-şi formuleze încă nicio ipoteză în legătură cu istoria lui Raffles, ci revizuind în gând întreaga polemică care avusese loc – şi care se stârnise şi mai aprins în ultima vreme – prin publicarea abundentei experienţe acumulate în America de către doctorul Ware cu privire la modul indicat pentru a trata cazurile de intoxicare alcoolică de tipul celui consultat. Când fusese în străinătate, Lydgate se interesase de această problemă: el păstra convingerea fermă că trebuie dusă lupta împotriva practicii predominante de a permite mai departe consumul de alcool şi de a administra întruna doze masive de opiu; în repetate rânduri acţionase bazat pe această convingere şi obţinuse rezultate favorabile.

Se gândi: „Omul e grav bolnav, dar poate să o mai ducă mult. Presupun că Bulstrode se preocupă de soarta lui din motive caritabile. E curios ce straturi de duritate şi de duioşie pot coexista în firea oamenilor. Bulstrode pare omul cel mai lipsit de simţul compasiunii pe care l-am văzut vreodată, şi totuşi şi-a luat pe cap nenumărate belele şi a cheltuit o groază de bani în scopuri filantropice. Îmi închipui că dispune el de vreo probă concludentă pentru a descoperi de cine anume îi pasă Cerului – ori despre mine şi-a format părerea că Cerul nu se sinchiseşte”.

Vâna aceea de amărăciune izvora dintr-o sursă îmbelşugată şi se lăţea mereu în curentul gândirii sale, pe măsură ce se apropia de Lowick Gate. Nu mai trecuse pe-acolo din dimineaţa primei lui întrevederi cu Bulstrode, când curierul bancherului îl găsise la Spitalul Nou; şi pentru prima dată se întorcea acasă fără să-i fi încolţit în minte ideea vreunui expedient care să-i mai lase speranţa de a strânge destui bani pentru a-l scuti de apropiata pierdere a tot ce îi ajuta să mai suporte viaţa matrimonială – tot ce-l salva pe el şi pe Rosamunda de acea izolare şi pustiu, în care ar fi fost forţaţi să recunoască ce slabă alinare putea să însemne pentru el faptul de a se afla împreună. Era mai uşor de suportat gândul că va trebui să trăiască el însuşi lipsit de tandreţe, decât să vadă cum tandreţea lui nu-i putea compensa soţiei lipsa altor lucruri. Suferinţele căşunate propriului său orgoliu de umilinţe trecute şi viitoare erau destul de adânci, totuşi cu greu le putea deosebi de durerea aceea mai acută, mai puternică decât toate celelalte – durerea de a prevedea că Rosamunda va ajunge să-l considere cauza principală a dezamăgirii şi nefericirii ei. Nu-i plăcuseră niciodată expedientele la care constrânge sărăcia, şi până atunci ele nu intraseră deloc în planurile lui personale; acum însă începea să-şi imagineze cum două făpturi care se iubesc şi au un fond comun de gânduri ar putea râde de drama mobilierului lor ponosit şi de calculele necesare pentru a stabili ce cantităţi de unt şi de ouă îşi pot permite. Dar acel crâmpei de poezie părea la fel de îndepărtat de el ca şi lipsa de griji a vârstei de aur; în mintea sărmanei Rosamunda nu se găsea loc pentru visuri ce riscau să aibă un aer

modest. Descălecă, năpădit de o mare întristare, şi intră în casă, fără a se aştepta la altă încurajare decât cea a cinei servite, şi cugetând că, înainte de sfârşitul serii, ar fi înţelept să-i pomenească Rosamundei de cererea adresată lui Bulstrode şi de eşecul ei. Ar fi fost cuminte să nu piardă timp, pregătind-o pentru cele mai rele eventualităţi.

Cina aşteptă însă multă vreme în faţa lui, până să-i vină chef de a gusta ceva. Fiindcă, intrând în casă, descoperi că agentul lui Dover îşi şi plasase un om în apartament, iar când întrebă unde era doamna Lydgate, i se spuse că se închisese în dormitorul ei. Se duse sus şi o găsi întinsă pe pat, palidă şi tăcută; nici măcar pe faţa ei nu putea citi un răspuns la un cuvânt sau la o privire de-a lui. Se aşeză pe pat şi, aplecându-se spre ea, exclamă cu un strigăt ce era aproape o rugă:

– Iartă-mă pentru mizeria asta, biata mea Rosamunda! Haide să ne iubim, şi atât tot!

Rosamunda îl privi în tăcere, cu o disperare inertă întipărită pe chip; apoi însă lacrimile începură să umple frumoşii ei ochi albaştri şi buzele îi tremurară. Bărbatul cel puternic avusese prea multe de îndurat în ziua aceea. Lăsă să-i cadă capul alături de al ei şi suspină.

Nu o opri să se ducă la tatăl ei, devreme dimineaţa – acum îi părea că nu se cuvine s-o oprească de a proceda cum pofteşte. Peste o jumătate de oră Rosamunda se întoarse şi-l anunţă că papà şi mamà îi ceruseră să vină şi să locuiască la ei, cât timp lucrurile stăteau atât de mizerabil. Papà spusese că nu putea face nimic cu privire la datorie – căci dacă ar plăti suma aceea, cu siguranţă că aveau să mai apară alte cinci-şase. Era mai bine să se întoarcă acasă, până ce Lydgate îi putea oferi un cămin confortabil.

– Ai vreo obiecţie, Tertius?

– Fă cum pofteşti, răspunse Lydgate. Dar criza încă nu s-a precipitat. Nu e nicio grabă.

– Până mâine nu mă duc, îl asigură Rosamunda. O să am nevoie de timp să-mi împachetez rochiile.

– A, în locul tău aş aştepta ceva mai mult, nu se ştie ce se poate întâmpla, spuse Lydgate, cu ironie amară. S-ar putea întâmpla să-mi frâng gâtul, şi asta ţi-ar uşura situaţia.

Spre nenorocul lui Lydgate şi al Rosamundei, tandreţea lui – izvorâtă şi dintr-un impuls emoţional dar şi dintr-o hotărâre bine cumpănită – era în mod inevitabil întreruptă de asemenea izbucniri de indignare, ce conţineau fie ironie, fie un reproş. Ea le socotea cu totul neîntemeiate, iar repulsia stârnită de severitatea lui neobişnuită crea primejdia de a face imposibilă între ei o tandreţe mai statornică.

– Văd că nu doreşti să plec, urmă ea cu un calm rece; de ce nu poţi spune asta, fără asemenea ieşiri violente? Voi rămâne până ce îmi vei cere tu să procedez altminteri.

Lydgate nu mai scoase o vorbă, dar ieşi să-şi continue vizitele. Se simţea măcinat şi sfărâmat, şi în jurul ochilor avea cearcăne negre, pe care Rosamunda nu i le mai văzuse. Nu o răbda inima să se uite la el. Tertius avea un fel de a accepta lucrurile care făcea ca soarta să-i pară şi mai grea.

LXX

Păşim de fapta noastră însoţiţi,
Şi din ce-am fost, azi suntem plămădiţi.

Prima grijă a lui Bulstrode, după ce Lydgate părăsise conacul Stone Court, fu să cerceteze buzunarele lui Raffles, unde îşi închipuia în mod sigur că se pot afla unele indicii – sub forma notelor de plată de la hoteluri unde trăsese – dacă nu cumva minţise spunând că venise de-a dreptul de la Liverpool, deoarece se îmbolnăvise şi nu avea bani. Găsi diferite note de plată îndesate în portofelul lui, dar niciuna nu purta o dată mai recentă decât Crăciunul, afară de una singură, datată din dimineaţa aceea. O făcuse ghemotoc, împreună cu o notă de la un iarmaroc de cai aflată în buzunarul de la spate; reprezenta costul a trei zile de şedere la un han din Bilkley, unde se ţinuse târgul – un orăşel situat la cel puţin patruzeci de mile de Middlemarch. Nota era încărcată, şi cum Raffles picase fără niciun fel de bagaj, părea probabil că-şi lăsase geamantanul în contul plăţii, pentru a economisi banii necesari biletului de voiaj; căci în punga lui sufla vântul, nu avea decât vreo două piese de şase *pence* şi câţiva bănuţi stingheri, rătăciţi prin buzunare.

Toate semnele acestea indicau că Raffles se ţinuse cu adevărat la distanţă de Middlemarch, de la memorabila lui vizită făcută de Crăciun, aşa că îi inspirară lui Bulstrode o senzaţie de siguranţă. La distanţă, şi printre oameni străini pentru Bulstrode, ce satisfacţie putea să obţină Raffles înşirând vechi poveşti scandaloase despre un bancher din Middlemarch? Şi ce rău făcea, chiar dacă trăncănea? Acum, ţelul principal era să vegheze la căpătâiul lui, câtă vreme dăinuia vreo primejdie de delir inteligibil, adică impulsul acela inexplicabil de a spune adevărul, care părea să fi acţionat faţă de Caleb Garth; şi Bulstrode se simţea tare îngrijorat ca nu cumva bolnavul să încerce un asemenea impuls la vederea lui Lydgate. Rămase singur cu el în tot cursul nopţii, mărginindu-se să-i poruncească menajerei să se culce îmbrăcată, ca să fie gata dacă o va chema, pretextând că nu avea somn şi era nerăbdător să ducă la îndeplinire dispoziţiile doctorului. Le îndeplini într-adevăr, cu conştiinciozitate, deşi Raffles cerea necontenit rachiu şi declara că se scufundă – că i se scufundă pământul sub picioare. Era agitat şi somnul nu se lipea de el, dar tot se mai văicărea şi părea maleabil. Când i se oferi hrana ordonată de Lydgate, o refuză, şi neprimind ceea ce voia el, păru să-şi concentreze toată spaima asupra lui Bulstrode, implorându-l să-şi domolească mânia, şi să nu se răzbune pe el înfometându-l; şi susţinea sus şi tare, cu jurăminte vajnice, că nu scăpase în urechea vreunui muritor măcar un cuvinţel împotriva lui. Bulstrode simţea că nu i-ar fi plăcut ca Lydghate să audă nici măcar atâta; dar un semn mai alarmant, care denota alternarea momentelor de delir, fu acela că în lumina tulbure a zorilor, Raffles păru a-şi imagina subit că la căpătâiul lui se află un medic şi i se adresă, declarând că Bulstrode voia să-l lase să moară de foame ca să se răzbune pe el fiindcă l-a demascat, când el de fapt nu divulgase nimic.

Tăria hotărârii şi spiritul de stăpân, înnăscute la Bulstrode, îi slujeau bine. Omul acela cu înfăţişare fragilă, el însuşi supus unor serioase perturbări nervoase, găsea stimulentul de care avea nevoie în acele împrejurări istovitoare, şi în tot cursul nopţii şi dimineaţa, în timp ce arăta ca un

cadavru reanimat, revenit la mişcare fără a vădi însă căldura vieţii, îşi păstră stăpânirea de sine printr-o rece impasibilitate, deşi mintea lui lucra intens, gândindu-se de ce trebuia să se păzească şi ce anume îi va dobândi siguranţa. Oricâte rugăciuni ar fi înălţat, orice hotărâri ar fi luat în cugetul lui cu privire la condiţia spirituală a acelui om ticăloşit şi la datoria sa de a se supune pedepsei divine sorocite, fără să dorească răul altuia, totuşi, de-a curmezişul întregului său efort de a condensa cuvintele într-o stare de spirit sănătoasă, răzbeau şi se răspândeau cu irezistibilă vivacitate imaginile evenimentelor dorite de el. Şi din înlănţuirea acelor imagini se născu şi justificarea lor. Nu se putea gândi decât la moartea lui Raffles, şi în ea găsea propria lui eliberare. Ce-ar fi însemnat înlăturarea acelei făpturi decăzute? Omul nu mai putea cunoaşte izbăvire – dar oare nu la fel erau şi criminalii publici? Totuşi legea era cea care hotăra asupra soartei lor. În cazul lui Raffles însă, dacă providenţa ar fi dat sentinţa de moarte, el nu săvârşea niciun păcat concepând moartea ca pe o soluţie dezirabilă – dacă-şi stăpânea mâinile şi nu o grăbea – şi cu condiţia de a se ţine în mod scrupulos de ceea ce prescrisese medicul. Până şi aici putea interveni o greşeală: prescripţiile omeneşti erau supuse greşelii; Lydgate spusese că în unele cazuri tratamentul grăbise moartea – de ce nu, la o adică, nu ar grăbi-o chiar metoda lui de tratament? Dar, fireşte, în chestiuni de bine şi de rău intenţia contează.

Şi Bulstrode se strădui să nu-şi amestece intenţiile şi dorinţele. În sinea lui îşi declară că intenţiona să se supună dispoziţiilor primite. Ce motiv avea să se îndoiască de valabilitatea lor? Acesta e trucul comun al dorinţei, care profită până şi de cel mai vag scepticism, găsind spaţiu mai larg de mişcare în orice incertitudine, în orice neclaritate având aparenţa unei încălcări a legii. Totuşi, se supuse într-adevăr dispoziţiilor medicului.

În centrul neliniştii sale se afla necontenit Lydgate, şi amintirea celor petrecute între ei în dimineaţa precedentă era însoţită de intuiţii care nu se deşteptaseră nicidecum atunci când scena respectivă avusese într-adevăr loc. În clipele acelea se sinchisea prea puţin de neplăcerea cu care Lydgate primise schimbarea preconizată la Spitalul Nou, sau de ranchiuna medicului provocată de răspunsul lui, pe care-l socotise un refuz justificat la o cerere exorbitantă. Acum revenea la scena aceea simţind că, probabil, îşi făcuse din Lydgate un duşman, şi i se trezi dorinţa de a şi-l apropia sau de a-i crea un puternic sentiment de obligaţie. Regretă că nu făcuse pe loc chiar şi un sacrificiu bănesc rezonabil. Căci, în cazul unor suspiciuni penibile, sau chiar al datelor culese din aiurelile lui Raffles, Bulstrode ar fi simţit atunci că are un apărător în Lydgate, deoarece îi acordase un ajutor temporar. Regretul însă venise prea târziu.

Straniu, jalnic conflict, în sufletul acestui om nefericit, care de ani de zile râvnise să fie mai bun decât era – care-şi strunise patimile egoiste şi le înveşmântase în mantii severe, astfel încât le purtase sub chipul cucernic; acum însă printre ele încolţise spaima, astfel încât nu mai putea intona imnuri, ci doar să strige într-un glas după puţină siguranţă.

Se făcuse aproape amiază, până să sosească Lydgate; intenţionase să vină mai devreme, dar fusese reţinut, explică el; şi Bulstrode îi remarcă înfăţişarea de om făcut ţăndări. Dar Lydgate se apucă imediat să ceară informaţii asupra stării pacientului şi se interesă cu stricteţe de tot ce se petrecuse. Lui Raffles îi era mai rău, nu voia aproape deloc să primească hrană sau băutură, se trezea într-una şi aiura, pradă zbuciumului: totuşi nu avusese încă manifestări de violenţă. Contrar aşteptării alarmante a lui Bulstrode, bolnavul nu prea lua în seamă prezenţa lui Lydgate şi continuă să

vorbească sau să murmure incoerent.

– Ce părere ai despre starea lui? întrebă Bulstrode.

– Prezintă simptome mai rele.

– Sunt mai puţin speranţe?

– Nu; continui să cred că poate ieşi din impas. Dumneata ai de gând să rămâi aici? se interesă Lydgate, uitându-se la Bulstrode, şi punând întrebarea cu o bruscheţe care-l stingherea pe amfitrion, deşi în realitate nu se datora vreunei ipoteze suspicioase.

– Da, aşa cred, spuse Bulstrode, controlându-se şi vorbind cu fermitate. Doamna Bulstrode este înştiinţată de motivele care mă reţin aici. Doamna Abel şi cu soţul ei nu au destulă experienţă pentru a fi lăsaţi absolut singuri, iar genul acesta de responsabilitate nu e defel inclus în serviciile pe care mi le datorează ei. Presupun că ai de dat noi instrucţiuni.

Cele mai însemnate instrucţiuni noi pe care le avea de dat Lydgate priveau administrarea unor doze de opiu extrem de moderate, în caz că insomnia avea să continue după câteva ore. Îi dădu îndrumări minuţioase lui Bulstrode asupra dozelor şi a punctului la care urma să le întrerupă cu totul. Insistă asupra riscului prezentat de neîntreruperea lor la timp şi repetă dispoziţia ca sub niciun motiv să nu i se dea alcool.

– După câte constat eu la acest caz, încheie el, singurul lucru de care m-aş teme este narcotismul. Poate să reziste până la capăt chiar fără multă hrană. Mai are o doză bună de robusteţe în el.

– Dumneata personal arăţi prost, domnule Lydgate – un lucru cât se poate de neobişnuit; aş putea spune chiar fără precedent, de când te cunosc eu, i se adresă Bulstrode, mărturisind o solicitudine ce contrasta la fel de mult cu indiferenţa sa din ziua precedentă, pe cât se deosebea actuala ignorare a propriei lui oboseli de obişnuitele lui temeri pentru persoana sa. Mă tem că eşti hărţuit.

– Da, sunt, spuse Lydgate cu bruscheţe, ţinându-şi pălăria în mână, gata de plecare.

– Mă tem că a intervenit ceva nou, urmă Bulstrode cercetător. Ia loc, te rog.

– Nu, mulţumesc, răspunse Lydgate cu *hauteur*[4]. Ţi-am menţionat şi dumitale, ieri, în ce stadiu au ajuns afacerile mele. Nu am nimic de adăugat, afară de faptul că de atunci a fost pusă în aplicare executarea sechestrului. Se poate spune mult despre necazuri într-o frază scurtă. Acum vă zic la revedere.

– Stai, domnule Lydgate, stai, îl opri domnul Bulstrode. Am chibzuit din nou asupra acestei chestiuni. Ieri am fost luat prin surprindere şi am judecat în mod superficial. Doamna Bulstrode se simte îngrijorată din pricina nepoatei sale, şi m-ar necăji şi pe mine dacă în situaţia voastră s-ar putea aduce o schimbare aducătoare de calamităţi. Asupra mea se adună numeroase pretenţii, dar – cântărind bine lucrurile – apreciez că e mai just să suport un mic sacrificiu, decât să vă las fără ajutor. Ai spus că o mie de lire ar fi absolut suficiente pentru a vă elibera de poveri şi a vă îngădui să recăpătaţi o poziţie fermă?

– Da, zise Lydgate, şi o mare explozie de bucurie covârşi orice alt sentiment în sufletul lui; asta mi-ar acoperi toate datoriile şi mi-ar lăsa o mică sumă disponibilă. Aş putea lua măsuri pentru a face economii, în felul nostru de trai. Şi, încetul cu încetul, clientela mea ar putea să se lărgească.

– Dacă aştepţi o clipă, domnule Lydgate, voi semna un cec pentru suma aceasta. Îmi dau seama că pentru a da rezultate bune, în asemenea cazuri, ajutorul trebuie să fie dus până la capăt.

În timp ce Bulstrode scria, Lydgate se întoarse spre fereastră, cu gândul la căminul lui – la viaţa sa, cu începutul ei bun salvat de eşec, cu ţelurile ei bune încă nesfărâmate.

– Poţi să-mi laşi o chitanţă de mâna pentru asta, domnule Lydgate, îi spuse bancherul apropiindu-se de el, cu cecul în mână. Şi, treptat, sper că te vei afla în împrejurări care să-ţi permită să-mi achiţi împrumutul în rate. Până atunci, am plăcerea de a gândi că vei fi scutit de alte dificultăţi.

– Vă sunt profund îndatorat, glăsui Lydgate. Mi-aţi redat perspectiva de a munci cu oarecare fericire şi cu şansa de a face binele.

Lui Lydgate, revenirea asupra refuzului iniţial îi părea un impuls foarte natural din partea lui Bulstrode; corespundea cu latura mai generoasă a caracterului său. Dar, în timp ce-şi punea gloaba în galop uşor, ca să poată ajunge mai curând acasă, să-i dea Rosamundei vestea cea bună şi să scoată bani de la bancă pentru a-i plăti agentului lui Dover, mintea îi fu străbătută de o impresie neplăcută, precum zborul unei cobe cu aripi întunecate, la gândul schimbării pe care ultimele luni o produseră în firea lui. N-ar fi crezut niciodată că se va simţi copleşit de bucurie sub povara unei grele obligaţii personale contractate faţă de Bulstrode.

Bancherul ştia că făcuse ceva pentru a anula una dintre cauzele temerilor lui, şi totuşi nu se simţea aproape cu nimic mai uşurat. Nu sta să măsoare cantitatea de motive rău intenţionate care-l îndemnaseră să dorească binele lui Lydgate, dar ea îl apăsa totuşi ca o prezenţă activă, un factor iritant aflat în sângele lui. Omul care face un jurământ nu va azvârli niciodată departe mijloacele de a-şi călca jurământul. Înseamnă oare că intenţionează să-l calce? Nicidecum; dar dorinţele care-l împing să-l calce lucrează în mod nebulos în adâncurile sufletului său şi-şi croiesc drum către imaginaţia lui, şi-i înmoaie voinţa tocmai în momentele când îşi repetă încă o dată motivele care-l determinaseră să facă jurământul. Raffles întremându-se rapid, redobândind folosinţa deplină a puterilor sale odioase – cum ar fi putut Bulstrode să dorească aşa ceva? Imaginea lui Raffles mort îi aducea însă uşurare şi, indirect, se ruga pentru acea cale de a obţine uşurarea implorând ca, dacă era cu putinţă, restul zilelor sale pe acest pământ să fie eliberate de ameninţarea aceea îngrozitoare, care l-ar fi zdrobit cu desăvârşire pe el ca instrument în slujba Domnului. Opinia lui Lydgate nu prea făgăduia că rugăciunea aceea urma să fie îndeplinită; şi, pe măsură ce ziua înainta, Bulstrode se simţea tot mai iritat de viaţa care se încăpăţâna să palpite în omul acela, pe care cu dragă inimă l-ar fi văzut cufundându-se în tăcerea morţii. Dorinţa imperioasă stârnea impulsuri ucigaşe împotriva acelei vieţi brute, asupra căreia voinţa lui – prin ea însăşi – nu avea nicio putere. În cugetul lui îşi spusese că se epuiza prea mult; n-avea să mai stea încă o noapte alături de pacient, ci o să o lase acolo pe doamna Abel care, dacă se ivea nevoia, urma să-l cheme pe soţul ei.

Pe la şase seara, Raffles avu unele crâmpeie de somn convulsiv, din care se trezi agitat şi strigând neîncetat că se scufundă, aşa că Bulstrode începu să-i administreze opiul, conform îndrumărilor primite de la Lydgate. După o jumătatea de ceas sau mai bine, o chemă pe doamna Abel şi-i spuse că nu se mai simţea în stare să vegheze. Trebuia să-l încredinţeze acum pe pacient îngrijirii ei; şi se apucă să-i repete instrucţiunile lui Lydgste cu privire la cantitatea de opiu necesară pentru fiecare doză. Până atunci, doamna Abel nu avusese habar de prescripţiile lui Lydgate; se mărginise să pregătească şi să aducă orice-i ceruse Bulstrode, şi făcuse numai ce-i indicase stăpânul. Acum începu să-l întrebe ce trebuia să mai facă, pe lângă administrarea opiului.

– Deocamdată nimic, decât să-i serveşti supă sau apă gazoasă; poţi veni la mine pentru alte îndrumări. Dacă nu se iveşte vreo schimbare însemnată, până diseară nu voi mai veni în odaia aceasta. Dacă e nevoie, vei cere ajutorul soţului dumitale. Trebuie să mă culc devreme.

– Sunt sigură că aveţi mare nevoie de somn, domnule, spuse doamna Abel, şi să luaţi un tonic mai puternic decât până acum.

Bulstrode ieşi din încăpere, plin de nelinişte pentru cele ce-ar putea îndruga Raffles în aiurelile lui, deşi acestea căpătaseră forma unor mormăieli incoerente, lipsite de şansa de a suscita vreo curiozitate primejdioasă. În orice caz, trebuia să înfrunte riscul. Coborî mai întâi în salonul lambrisat şi începu să chibzuiască dacă nu ar fi fost mai cuminte să pună să-i fie înşăuat calul şi să plece acasă, sub clarul de lună, renunţând să-şi mai bată capul cu consecinţele pământene posibile. Apoi îşi dori să-i fi cerut lui Lydgate să mai vină o dată în seara aceea. Poate că ar fi putut exprima o opinie diferită, constatând că Raffles intrase într-o stare mai puţin dătătoare de speranţă. Se cădea oare să trimită după Lydgate? Dacă lui Raffles îi era într-adevăr mai rău şi se stingea încet, Bulstrode simţea că s-ar putea duce la culcare, dormind un somn plin de recunoştinţă faţă de pronia cerească. Dar se simţea oare într-adevăr mai rău? Lydgate ar fi putut să vină şi pur şi simplu să constate că îi mergea aşa cum se aşteptase, prevăzând treptata lui cădere într-un somn bun, care l-ar fi dus la vindecare. Ce rost avea să trimită după el? Bulstrode se ferea de rezultatul acelei consultaţii. Niciun fel de idei sau opinii nu-l puteau împiedica să întrevadă o singură probabilitate: că Raffles, odată vindecat, avea să fie acelaşi om ca mai înainte, că-şi va reînnoi forţa de a tortura, obligându-l să-şi târască soţia de acolo, pentru a-şi petrece anii ce-i mai avea de trăit departe de prietenii ei şi de locul natal, purtând mereu în inimă o bănuială sădită împotriva celui constrâns să o ducă printre străini.

Rămase acolo un ceas şi jumătate, pradă acestui conflict, luminat doar de focul din cămin, când un gând subit îl făcu să se ridice şi să aprindă lumânarea adusă cu el. Anume, îi venise în minte că nu-i spusese doamnei Abel când trebuia să înceteze cu dozele de opiu.

Luă sfeşnicul în mână, dar rămăsese nemişcat un răstimp îndelungat. Poate că femeia îi şi dase mai mult decât prescrisese Lydgate. Dar era scuzabil din partea lui ca, în halul de epuizare în care ajunsese, să uite o parte din prescripţii. Se plimbă pe coridorul etajului, cu sfeşnicul în mână, neştiind dacă să intre direct în odaia lui şi să se culce, sau să se întoarcă în camera pacientului, ca să rectifice omisiunea. Se opri, cu faţa întoarsă spre odaia lui Raffles, şi-l auzi cum geme şi murmură. Aşadar, nu adormise. Cine ştie dacă nu era mai bine să încalce prescripţia lui Lydgate, în loc de a o urma, dacă bolnavul tot nu adormise?

Se întoarse în odaia lui. Înainte de a se fi dezbrăcat de tot, doamna Abel ciocăni la uşă; el o întredeschise de un lat de deget, ca să o poată auzi vorbind în şoaptă.

– Dacă sunteţi bun, domnule, să nu iau nici rachiu, nici altceva de băut ca să-i dau bietului om? Simte că se duce – a mai rămas tare puţină putere în el, dacă a avut vreodată – şi nu vrea în ruptu' capului să-nghită altceva decât opiul dat de mine. Şi se vaită tot mai mult că se scufundă în pământ.

Spre mirarea ei, domnul Bulstrode nu răspunse. În sufletul lui se dădea o luptă.

– Cred c-o să moară din lipsă de sprijin, dac-o duce tot aşa. Când îl îngrijii pe sărmanu' meu stăpân, domnul Robinson, a trebuit să-i tot dau întruna la porto şi la rachiu, ba chiar câte un pahar mare o dată, adăugă doamna Abel cu o umbră de dojană în glas.

Dar nici de data aceasta domnul Bulstrode nu-i răspunse imediat, şi femeia continuă:

– Nu e vreme de pierdut când oamenii se află în pragul morţii, şi sunt sigură că nici n-aţi dori aşa ceva, domnule. Altminteri aş fi nevoită să-i dau sticla noastră de rom, pe care o ţinem la îndemână. Dar cum aţi vegheat la căpătâiul său şi aţi făcut tot ce v-a stat în puteri…

La aceste cuvinte, prin deschizătura uşii i se întinse doamnei Abel o cheie şi domnul Bulstrode spuse răguşit:

– Asta-i cheia cămării unde sunt ţinute la rece băuturile. Acolo o să găseşti rachiu din belşug.

Dis-de-dimineaţă – pe la ceasurile şase – domnul Bulstrode se sculă şi petrecu câtăva vreme cufundat în rugăciuni. Oare îşi închipuia cineva că rugăciunea intimă este neapărat onestă – şi mergea negreşit la rădăcinile oricărei acţiuni? Rugăciunea intimă constă dintr-o vorbire inaudibilă, şi vorbirea este reprezentativă: dar cine se poate reprezenta pe sine însuşi întocmai aşa cum este, chiar în reflecţiile sale? Bulstrode încă nu-şi descâlcise, în cugetul lui, îndemnurile confuze care-l frământaseră în ultimele douăzeci şi patru de ore.

Ascultă pe coridor şi auzi o răsuflare grea şi sforăitoare. Pe urmă ieşi în grădină şi se uită la roua matinală de pe iarbă şi de pe proaspetele frunze de primăvară. Când păşi din nou în casă, se sperie, zărind-o pe doamna Abel.

– Cum îi merge pacientului – a dormit cred? întrebă, căutând să aibă o notă de voioşie în glas.

– A căzut într-un somn foarte adânc, răspunse doamna Abel. A lunecat în somn treptat, între ora trei şi patru. Sunteţi bun să intraţi să vă uitaţi la el? Mi-am zis că nu fac rău dacă-l las singur. Bărbatul meu s-a dus pe câmp, şi fetiţa vede de bucătărie.

Bulstrode urcă la etaj. Îi fu de ajuns să arunce o privire, ca să ştie că Raffles nu era cufundat în somnul aducător de reînviorare, ci în somnul care se scurge mai adânc şi tot mai adânc în prăpastia morţii.

Îşi roti privirea prin odaie şi văzu o sticlă cu puţin rachiu în ea şi o fiolă de opiu aproape goală. Ascunse bine fiola şi duse sticla de rachiu jos, cu el, încuind-o din nou în cămară.

În timp ce-şi lua micul dejun, cumpăni dacă să se ducă la Middlemarch de îndată, sau să aştepte la conac sosirea lui Lydgate. Se decise să aştepte, şi-i spuse doamnei Abel că-şi poate vedea de munca ei – urmând să vegheze el în dormitor.

Tot stând acolo şi contemplând-l pe vrăjmaşul tihnei sale cum luneca irevocabil în sânul tăcerii, se simţi mai împăcat decât fusese de multe luni. Conştiinţa îi era alinată de aripa învăluitoare a tainei, care părea aidoma unui înger pogorât pe pământ întru alinarea lui. Îşi scoase din buzunar agenda, pentru a revedea diferite însemnări făcute acolo cu privire la aranjamentele plănuite şi, în parte, duse la îndeplinire, în ipoteza părăsirii Middlemarch-ului, şi chibzui în ce măsură să le mai considere valabile sau să le revoce, acum că absenţa lui urma să se scurteze. Retragerea lui temporară din administrarea treburilor oferea încă o ocazie prielnică pentru unele economii pe care le simţea indicate, şi continuă să spere că doamna Casaubon va prelua o parte mai mare din cheltuielile necesare Spitalului. În felul acesta timpul se scurse, până ce o schimbare în horcăitul întretăiat fu de-ajuns de marcată pentru a-i atrage atenţia asupra patului şi-l forţă să se gândească la existenţa aceea care părăsea lumea muritorilor, şi care cândva i se supusese – pe care odinioară se bucurase s-o găsească destul de mârşavă ca să acţioneze conform intereselor lui. Bucuria resimţită atunci îl

îndemnase să se bucure acum că viaţa aceea ajunsese la capăt.

Şi cine ar fi putut afirma că moartea lui Raffles fusese grăbită cu ceva? Cine putea şti exact ce anume l-ar fi salvat?

Lydgate sosi la zece şi jumătate, adică la timp pentru a fi martorul opririi finale a respiraţiei. Când intră în odaie, Bulstrode observă pe faţa lui o expresie nouă, apărută subit, care nu oglindea atât surprindere cât recunoaşterea faptului că nu judecase corect cazul. Stătu o bucată de timp tăcut, lângă pat, cu ochii îndreptaţi asupra muribundului, dar cu o stranie mobilitate de expresie, care arăta că în sufletul lui se desfăşura o luptă.

– Când a început schimbarea aceasta? întrebă doctorul, uitându-se la Bulstrode.

– Noaptea trecută n-am vegheat la căpătâiul lui. Eram istovit, şi l-am lăsat în grija doamnei Abel. Mi-a spus că s-a cufundat în somn între ceasurile trei şi patru. Când am intrat eu în odaie, înainte de opt, l-am găsit aproape în starea de acum.

Lydgate nu mai puse altă întrebare, ci privi în tăcere, până când rosti:

– Totul s-a terminat.

În dimineaţa aceea, Lydgate era în starea omului care şi-a redobândit speranţa şi libertatea. Se apucase de lucru cu vechea lui însufleţire, şi se simţea destul de puternic pentru a suporta toate deficienţele vieţii sale conjugale. Şi era conştient că Bulstrode acţionase ca un binefăcător pentru el. Nu se aşteptase ca pacientul acela să sfârşească aşa cum se întâmplase. Totuşi îi venea greu să-l chestioneze pe Bulstrode fără a părea o insultă; iar dacă o descosea pe menajeră – ce mai, omul era mort. Părea că nu mai avea niciun rost să conchidă că îl ucisese ignoranţa sau imprudenţa cuiva. Şi, la urma urmei, chiar el însuşi putuse să se înşele.

Se întorse călare la Middlemarch, împreună cu Bulstrode, discutând despre multe lucruri – mai cu seamă despre holeră şi despre şansele pe care le avea Proiectul de Reformă în Camera Lorzilor, şi despre fermitatea Uniunilor Politice. Nu fu rostit niciun cuvânt despre Raffles, doar atâta, că Bulstrode pomeni despre necesitatea de a-l îngropa în cimitirul de la Lowick şi mai dădu amănuntul că, pe câte ştia el, bietul om nu avea nicio rudă, afară de Rigg, despre care declarase că se purta neprietenos cu el.

Întors acasă, Lydgate primi o vizită din partea domnului Farebrother. Vicarul nu fusese în oraş cu o zi în urmă, dar vestea că avea loc o execuţie financiară în casa lui Lydgate ajunsese până în seară şi la Lowick, fiind adus acolo de domnul Spencer, pantofar şi funcţionar municipal, care o primise de la fratele lui, respectabilul clopotar din Lowick Gate. Din seara când Lydgate coborâse împreună cu Fred Vincy din sala de biliard, purtarea doctorului îi inspirase domnului Farebrother gânduri cam mohorâte. Una sau mai multe partide de biliard la „Dragonul Verde” ar fi putut să însemne un fleac la alt om; dar la Lydgate era semnul unei schimbări profunde. Începea să facă unele lucruri faţă de care altădată arătase un dispreţ fără margini. Orice legătură ar fi putut avea schimbarea aceea cu anumite nemulţumiri în căsnicie, la care făcuseră aluzii unele stupide ecouri de bârfă, domnul Farebrother simţea că vina o purtau, în primul rând, datoriile care începeau să scoată capul în mod tot mai lămurit, şi îl cuprinse teama că orice afirmaţie despre resursele aflate în spatele lui Lydgate se dovedea cu totul iluzoriu. Modul băţos în care fusese întâmpinată prima lui încercare de a câştiga încrederea lui Lydgate îl făcea să nu mai fie dispus la o a doua tentativă; dar vestea că în casă se

proceda efectiv la execuţie silită îl determină pe vicar să-şi învingă rezerva.

Lydgate tocmai expediase un pacient sărac, care îl interesa mult, şi veni spre vicar întinzându-i mâna, cu o voioşie deschisă, care-l surprinse pe domnul Farebrother. Oare şi gestul acela însemna o orgolioasă respingere a simpatiei şi a ajutorului? Nu avea nicio însemnătate; simpatia şi ajutorul lui trebuiau să fie oferite.

– Ce mai faci, Lydgate? Am venit să te văd fiindcă am auzit ceva care m-a determinat să-mi fac griji pentru tine, rosti vicarul cu tonul unui frate bun, numai că în glasul lui nu era nici urmă de reproş.

Între timp se aşezaseră amândoi, şi Lydgate răspunse pe dată:

– Cred că ştiu ce vrei să spui. Ai auzit că are loc în casa mea o execuţie de sechestru?

– Da; e adevărat?

– Era adevărat, urmă Lydgate nestingherit, ca şi cum în clipa aceea nu-l mai supăra să discute despre afacerea amintită. Dar primejdia a trecut; datoria e plătită. Acum am scăpat de dificultăţi; voi fi eliberat de datorii şi-mi va fi posibil, sper, să o iau de la capăt, pe baza unui plan mai bun.

– Sunt foarte mulţumit să aud asta, grăi vicarul înfundându-se în fotoliu şi vorbind cu glasul acela pripit şi scăzut care urmează adesea după înlăturarea unei poveri. Asta îmi face mai multă plăcere decât toate noutăţile din *Times*. Mărturisesc că am venit la tine cu inima foarte grea.

– Îţi mulţumesc că ai venit, răspunse cordial Lydgate. Mă pot bucura cu atât mai mult de această amabilitate, cu cât sunt eliberat de griji. Desigur că am fost doborât. Mă tem că o bucată de vreme voi resimţi încă durerea vânătăilor, adăugă el cu un zâmbet mai degrabă trist, dar până una-alta simt că a dispărut încleştarea torturii.

Domnul Farebrother rămase o clipă tăcut, şi apoi spuse cu sinceritate:

– Dragul meu prieten, lasă-mă să-ţi pun o întrebare. Iartă-mă dacă-mi îngădui o indiscreţie.

– Nu-mi închipui că vei întreba ceva care s-ar putea să mă ofenseze.

– Atunci, e o întrebare necesară ca să-mi pot linişti cu totul inima; nu cumva, în scopul de a-ţi plăti datoriile, ai luat asupra-ţi altă datorie, care te-ar putea hărţui mai rău decât prima?

– Nu, răspunse Lydgate, roşind uşor. Nu am niciun motiv ca să nu-ţi spun, de vreme ce aşa stau lucrurile, că persoana care mi-a acordat un împrumut este Bulstrode. Mi-a dat un avans foarte frumos – o mie de lire – şi îi dă mâna să mă păsuiască până ce voi fi în stare să-i înapoiez banii.

– Ei bine, a făcut un gest generos, zise domnul Farebrother, străduindu-se să-l aprobe pe omul care-i era antipatic.

Delicateţea sentimentelor sale îl făcea să se ferească a stărui, măcar în gând, asupra faptului că îl îndemnase totdeauna pe Lydgate să evite orice combinaţie personală cu Bulstrode. Adăugă imediat:

– Bulstrode e dator, în mod firesc, să se intereseze de propăşirea ta, după ce ai colaborat cu el într-un mod care probabil că ţi-a redus veniturile, în loc de a le spori cu ceva. Sunt bucuros să mă gândesc că a acţionat aşa cum cerea situaţia.

Lydgate se simţea prost sub avalanşa acelor supoziţii binevoitoare. Îi întăreau şi mai mult convingerea stânjenitoare, care îi dădu primele vagi semne abia cu câteva ceasuri mai înainte, că binefacerea la care Bulstrode se hotărâse brusc, venind atât de repede după cea mai glacială indiferenţă, ar fi putut să aibă mobiluri pur şi simplu egoiste. Lăsă să treacă supoziţiile binevoitoare ale pastorului. Nu putea istorisi întreaga poveste a împrumutului, dar în mintea lui faptul stăruia mai

viu ca oricând, precum şi amănuntul pe care vicarul îl ignora în mod delicat – că luase cândva hotărârea cea mai categorică de a evita relaţii de datornic faţă de Bulstrode.

În loc de a da un răspuns, începu să vorbească despre economiile proiectate şi despre felul cum se ajunsese să-şi privească viaţa dintr-un punct de vedere diferit.

– Voi pune pe picioare un cabinet, urmă el. Cred sincer că am făcut un efort greşit orientat în direcţia aceasta. Şi dacă Rosamunda nu se va supăra, îmi voi lua un elev. Nu-mi plac asemenea lucruri, dar dacă le îndeplineşti conştiincios, nu izbutesc să te înjosească. Am început cu o trânteală serioasă; asta va face ca micile frecuşuri să-mi pară mai uşoare.

Sărmanul Lydgate! – expresia „dacă Rosamunda nu se va supăra”, care-i picase de pe buze involuntar, ca o parte a gândului său, indica destul de grăitor jugul pe care-l purta. Dar domnul Farebrother, însufleţit de nădejdi care urmau cu tărie acelaşi curs cu cele ale lui Lydgate, şi neştiind despre el nimic în stare să-i trezească în clipa aceea vreo presimţire melancolică, îl părăsi după ce-l felicită afectuos.

4 Trufie (fr.) (n.t.).

LXXI

Clovnul:
…În Ciorchine de Struguri ai avut
cu-adevărat, încântarea de a sta, nu-i aşa?

Froth:
Aşa este pentru că e o încăpere
deschisă şi bună pentru vreme de iarnă.

Clovnul:
Păi cum, prea bine; atunci, trag
nădejde că acolo stau adevăruri.

Măsură pentru măsură

La cinci zile după moartea lui Raffles, domnul Bulstrode stătea huzurind sub un portal larg, care ducea în curtea hanului „Dragonul Verde”. Nu era el amator de contemplare solitară, ci tocmai ieşise din local, şi orice figură umană care se nimerea la începutul după-amiezii sub portal, putea fi la fel de sigură că va atrage tovărăşia altora ca şi un porumbel care a găsit ceva de ciugulit. În cazul în speţă nu se ivise niciun obiect material cu care să se hrănească cineva, dar ochiul raţiunii ar fi văzut probabilitatea unei alimentări intelectuale, sub forma bârfelii. Domnul Hopkins, postăvarul de peste drum, om cu maniere binevoitoare, acţionă cel dintâi sub impulsul acelei probabilităţi, nutrind o ambiţie cu atât mai vie de a purta o mică discuţie între bărbaţi, cu cât clientela lui era alcătuită mai cu seamă din femei. Domnul Bambridge se arătă destul de zgârcit la vorbă cu postăvarul, simţind că Hopkins era, fireşte, bucuros să discute cu *el*, pe când el nu avea de gând să-şi irosească prea mult conversaţia pe un om ca Hopkins. Curând, totuşi, se adună un mic ciorchine de ascultători mai importanţi, fie reziduuri întâmplătoare ale valurilor de trecători, fie muşterii care se abătuseră anume la faţa locului, pentru a vedea ce se mai întâmplă pe la „Dragonul Verde”, iar domnul Bambridge găsea că merită să-şi consume răgazul debitând o droaie de lucruri impresionante despre frumoasele herghelii văzute şi despre achiziţiile făcute într-o călătorie întreprinsă în nord, de unde se întorsese. *Gentlemenii* de faţă primiră asigurarea că, în clipa când îi vor putea arăta lui ceva mai grozav decât un armăsar pur sânge, un cal rotat, mergând pe patru ani, care putea fi văzut la Doncaster – dacă ar fi catadicsit să se ducă până acolo şi să-l privească – atunci domnul Bambridge le va oferi plăcerea de a se da de-a rostogolul „de aici până la Hereford”. De asemeni, o pereche de murgi pe care avea de gând să-i pună la strunit, îi aducea în minte imaginea vie a unei perechi pe care i-o vânduse lui Faulkner în ‚819, pentru o sută de guinee, şi pe care Faulkner îi vânduse peste două luni cu o sută şaizeci – oricărui *gentleman* în stare să arate neadevărul celor spuse de el, i se oferea privilegiul de a-l porecli pe domnul Bambridge cu un nume foarte urât, până în clipa când exercitarea acelui drept avea să-i usuce gâtlejul.

Când conversaţia ajunsese la acest grad de însufleţire, se ivi şi domnul Frank Hawley. Nu era el

omul să-şi compromită demnitatea tăind frunze la câini pe la „Dragonul Verde”, dar se nimerise să treacă pe High Street şi, văzându-l pe Bambridge pe trotuarul celălalt, traversă strada cu paşii lui mari, pentru a-l întreba pe geambaş dacă găsise calul de cabrioletă, „ceva fără seamăn”, pe care se angajase să i-l caute. Domnului Hawley i se ceru să aştepte până ce va vedea un sur ales pe sprânceană la Bilkley: dacă nici exemplarul acela nu corespundea pe de-a-ntregul dorinţelor lui, însemna că Bambridge nu cunoştea un cal când îl vede, ceea ce părea culmea neverosimilului imaginabil. Domnul Hawley, stând cu spatele spre stradă, stabili o oră la care urma să cerceteze calităţile surului, când un călăreţ trecu la pas pe lângă ei.

– Bulstrode! strigară două-trei glasuri deodată, pe ton scăzut, unul dintre ele – cel al postăvarului – punând respectuos înainte prefixul „domnul”; dar nimeni nu rostise numele acela cu mai multă premeditare decât ar fi exclamat: „poştalionul de Riverston!”, la apariţia în depărtare a acelui vehicul. Domnul Hawley aruncă o căutătură nepăsătoare spre spatele domnului Bulstrode, dar Bambridge, fără a-l slăbi din ochi, făcu o strâmbătură sarcastică.

– Fir-ar să fie, asta îmi aminteşte, începu el cu glas puţin coborât, că am mai cules ceva la Bilkley, pe lângă calul dumitale de cabrioletă, domnule Hawley. Am cules o istorie frumoasă pe seama lui Bulstrode. Ştiţi cum a pus mâna pe averea lui? Oricărui *gentleman* doritor de un pic de informaţie senzaţională, pot să i-o ofer cu scutire de cheltuială. Dacă fiecare ar fi primit ce i se cuvine, Bulstrode ar fi fost nevoit să-şi spună rugăciunile la Botnay Bay[5].

– Ce vrei să spui? se interesă domnul Hawley, vârându-şi mâinile în buzunare şi înfundându-se puţin sub portal.

Dacă Bulstrode se adeverea a fi un nemernic, atunci Frank Hawley avea un suflet de profet.

– Am căpătat informaţia de la un tip care era vechi partener de-al lui Bulstrode. Am să-ţi spun când l-am întâlnit întâia’şdată, îşi aminti Bambridge, înălţându-şi brusc arătătorul. Faptul s-a petrecut la licitaţia de la Larcher, dar pe-atunci nu ştiam nicio boabă despre el – şi mi-a lunecat printre deşte – era pe urmele lui Bulstrode, fără doar şi poate. Îmi zicea omul ăla că îl poate stoarce pe Bulstrode de orice sumă pofteşte, că îi ştie toate secretele. Oricum, mi-a trăncănit totul la Bilkley: îi trăgea zdravăn la măsea. A’ dracului să fiu dacă avea de gând să depună mărturie la tribunalul regelui; da-i soiu’ ăla de inşi guralivi, vorbăria dă afară din ei peste gard şi peste şanţ, până ce ar fi în stare să se fălească, ştiu eu, şi cu o umflătură la genunchi că-i în stare să le aducă biştari. Omu’ trebuie să ştie când să pună punct şi basta.

Domnul Bambridge emise această cugetare cu un aer de dezgust, satisfăcut că lăudăroşenia lui dovedea un admirabil simţ a ceea ce se cuvenea.

– Cum îl cheamă pe omul acela? Unde poate fi găsit? se interesă domnul Hawley.

– Cât despre locul unde-i de găsit, l-am lăsat la treabă la „Capul Sarazinului”; dar de numit se numeşte Raffles.

– Raffles! Exclamă domnul Hopkins. Am livrat furnituri pentru înmormântarea lui, chiar ieri. A fost îngropat la Lowick. Domnul Bulstrode l-a însoţit până la groapă. O înmormântare foarte cuviincioasă.

Printre ascultători se stârni senzaţie. Domnul Bambridge scosese o înjurătură în care „pucioasa” era cuvântul cel mai blajin, iar domnul Hawley, încruntându-şi sprâncenele şi aplecându-şi capul,

exclamă:

– Cum? Unde a murit omul acela?

– La Stone Court, grăi postăvarul. Menajera zicea că era neam cu stăpânul ei. A sosit acolo bolnav, vineri.

– Păi cum, abia miercuri am băut un pahar cu el, comentă Bambridge.

– L-a tratat vreun doctor? interveni domnul Hawley.

– Da, domnul Lydgate. Domnul Bulstrode l-a vegheat o noapte întreagă. A murit în cea de-a treia dimineaţă.

– Zi-i mai departe, Bambridge, insistă domnul Hawley. Ce ţi-a povestit omul ăla despre Bulstrode?

Grupul se şi mărise, prezenţa funcţionarului municipal constituind o garanţie că acolo se petrecea ceva ce merita să fie ascultat; şi domnul Bambridge îşi livră naraţiunea în urechile a şapte spectatori. În linii mari, înfăţişa ceea ce noi cunoaştem, inclusiv episodul cu Will Ladislaw, căruia i se adăugase oarecare culoare locală şi unele evenimente: era povestea de a cărei dezvăluire se temuse Bulstrode – şi pe care sperase că a îngropat-o pentru totdeauna, odată cu cadavrul lui Raffles; era stafia vieţii lui precedente care-i dădea târcoale, în timp ce, trecând călare pe lângă portalul hanului „Dragonul Verde”, bancherul tocmai îşi manifesta încrederea că pronia îl scăpase de ea. Da, pronia cerească. Nu-şi mărturisise nici măcar lui însuşi că făcuse ceva în direcţia atingerii acelui ţel; acceptase doar ceea ce părea să i se fi oferit. Era cu neputinţă de dovedit că ar fi făcut vreun gest menit să grăbească plecarea pe lumea cealaltă a sufletului acelui om.

Dar clevetirile pe socoteala lui Bulstrode se răspândiră în Middlemarch cu iuţeala fumului. Domnul Frank Hawley continuă să strângă informaţii, trimiţând la Stone Court un funcţionar în care se putea încrede, sub pretextul de a se interesa de fân, dar în realitate pentru a culege tot ce se putea afla de la doamna Abel despre Raffles şi boala lui. În felul acesta ajunsese la cunoştinţa sa că domnul Garth îl aduse pe omul acela la Stone Court, în cabrioleta lui, şi prin urmare domnul Hawley folosi un prilej pentru a-l vedea pe Caleb, trecând pe la biroul acestuia ca să-l întrebe dacă avea timp să se ocupe de un arbitraj, de va fi nevoie, şi apoi chestionându-l în treacăt despre Raffles. Lui Caleb nu-i scăpă niciun cuvânt injurios la adresa lui Bulstrode, afară de amănuntul – pe care fu forţat să-l admită – că renunţase să mai lucreze pentru el, în cursul săptămânii trecute. Domnul Hawley făcu deducţiile cuvenite şi, cu convingerea fermă că Raffles îi istorisise şi lui Garth povestea sa iar ca urmare acesta renunţase la administrarea afacerilor lui Bulstrode, câteva ceasuri mai târziu îi comunică această opinie domnului Toller. Declaraţia fu transmisă mai departe, până ce pierdu cu totul amprenta de deducţie şi fu luată drept o informaţie venită direct din sursa lui Garth, încât până şi un istoric zelos ar fi putut trage concluzia că însuşi Caleb fusese principalul autor al publicităţii făcute în jurul fărădelegilor lui Bulstrode.

Domnului Hawley nu-i trebui mult ca să-şi dea seama că nici dezvăluirile făcute de Raffles, nici împrejurările morţii sale nu ofereau un motiv pentru intervenţia legii. Se duse călare, în persoană până la Lowick, ca să poată arunca o privire în registrul stării civile şi să discute întreaga chestiune cu domnul Farebrother, care nu se arăta mai surprins decât avocatul la vestea că ieşise la lumină un secret urât despre domnul Bulstrode, deşi totdeauna avusese suficient spirit de echitate pentru a nu

trage concluzii întemeiate pe propria sa antipatie. Dar în timp ce discutau, în mintea domnului Farebrother îşi făcea loc în tăcere altă combinaţie, care anticipa ceea ce avea în curând să fie rostit cu glas tare în Middlemarch ca un rezultat necesar, când „aduni doi şi cu doi". Odată cu motivele care păstraseră vie în sufletul lui Bulstrode frica de Raffles, în mintea preotului străfulgeră şi gândul că frica trebuia să aibă ceva de-a face cu mărinimia arătată faţă de medicul său; şi, cu toate că rezistă gândului că acea mărinimie ar fi putut fi acceptată în mod conştient ca o formă de mită, nu-şi putea alunga presimţirea că încurcătura ivită ar putea avea un efect nefast asupra reputaţiei lui Lydgate. Îşi dădu seama că, pentru moment, domnul Hawley nu ştia nimic de felul cum doctorul fusese salvat subit de urmările ameninţătoare ale datoriilor şi avu grijă să nu atingă nici pe departe acest subiect.

– Ei bine, rosti el, răsuflând adânc şi dorind să abată în direcţia dorită discuţia incontrolabilă despre ceea ce s-a putut întâmpla – deşi nimic nu se putea dovedi în mod legal – stranie istorie! Aşadar, interesantul nostru Ladislaw are o genealogie ciudată! O tânără doamnă cu spirit ales şi un patriot polonez muzician, alcătuiau un trunchi destul de verosimil pentru obârşia lui, dar nu aş fi bănuit niciodată că există şi altoiul unui evreu cu casă de împrumuturi pe amanet. Oricum, nu se poate şti ce o să iasă din asemenea amestec. Unele soiuri de impurităţi slujesc la clarificarea amestecului.

– Este exact lucrul la care m-aş fi aşteptat, zise domnul Hawley, încălecând. Mă aşteptam să aibă orice soi de sânge străin, evreiesc, corsican sau ţigănesc.

– Ştiu că este una dintre oile dumitale negre, Hawley. Dar el personal se poartă ca un om cu-adevărat dezinteresat, depărtat de cele pământeşti.

– Vai, vai, asta e vena dumitale de *Whig*, replică domnul Hawley, care îşi luase deprinderea de a spune, în chip de scuză, că Farebrother era un tip atât de-al naibii de simpatic şi inimos, încât îl puteau confunda din greşeală cu un *Tory*.

Domnul Hawley se întoarse acasă fără a se gândi sub alt unghi la îngrijirile date lui Raffles de către Lydgate decât ca o probă dată în favoarea lui Bulstrode. Dar vestea că Lydgate căpătase brusc posibilitatea nu numai de-a scăpa de execuţia sechestrului iniţiată în casa lui, ci şi de a-şi plăti toate datoriile contractate în Middlemarch se răspândi rapid, adunând în jurul ei ipoteze şi comentarii care îi dădură o nouă consistenţă şi un nou avânt, umplând curând şi urechile altor persoane, pe lângă domnul Hawley, cărora nu le trebui mult timp pentru a descoperi o relaţie semnificativă între felul subit în care doctorul dispusese de bani şi dorinţa lui Bulstrode de a înăbuşi scandalul produs de moartea lui Raffles. S-ar fi putut ghici, fără greş, că banii proveneau de la Bulstrode, chiar şi dacă n-ar fi existat o dovadă palpabilă; deoarece se aflase anterior, din circuitul bârfelilor lansate pe seama afacerilor lui Lydgate, faptul că nici socrul, nici propriile lui neamuri nu se arătaseră dispuşi să facă ceva pentru a-l ajuta; dar proba directă a fost furnizată nu numai de către un funcţionar de la bancă, ci şi de inocenta doamnă Bulstrode în persoană, care-i pomeni de împrumut doamnei Plymdale. Aceasta, la rându-i, îi povesti nurorii sale din clanul Toller, care le povesti tuturor. Se simţea că afacerea urma să dobândească un caracter atât de public şi de important, încât necesita prânzuri pentru a fi hrănită, şi multe invitaţii fură lansate şi acceptate tocmai atunci pe baza scandalului privitor la Bulstrode şi Lydgate; văduve, soţii şi doamne singure se porniră pe treabă şi frecventară ceaiurile mai des ca de obicei; şi toată suflarea obştească sociabilă, de la „Dragonul Verde" până la „Dollop", se pomeni într-o vervă pe care n-ar fi putut-o provoca dezbaterea unei teme dacă Lorzii

aveau să arunce sau nu la coş Proiectul de Reformă.

Căci cu greu se mai îndoia cineva că un motiv scandalos se ascundea în spatele dărniciei lui Bulstrode faţă de Lydgate. Într-adevăr, domnul Hawley, în primul rând, invită o societate selectă, incluzându-i pe cei doi doctori, împreună cu domnul Toller şi Wrench, cu scopul anume de a purta o discuţie strânsă asupra probabilităţilor bolii lui Raffles, expunându-le toate amănuntele culese de la doamna Abel în legătură cu certificatul lui Lydgate, precum că moartea se datora unei crize de *delirium tremens*; *gentlemenii* din profesia medicală, care umblau cu toţii netulburaţi pe potecile bătute când era vorba de afecţiunea aceea, declarară însă că în detaliile relatate nu puteau să vadă nimic care ar putea să fie transformat într-un temei pozitiv de suspiciune. Dar temeiurile morale ale suspiciunii rămâneau; motivele puternice pe care le avea, evident, Bulstrode pentru a se descotorosi de Raffless, şi faptul că tocmai în acel moment critic îi oferise lui Lydgate ajutorul despre care ştiuse pesemne, de o bună bucată de vreme că avea nevoie; mai mult încă, oamenii se arătau dispuşi să-l creadă pe Bulstrode capabil de lipsă de scrupule şi nu se dădeau îndărăt de la a gândi că şi Lydgate se putea lăsa la fel de lesne mituit ca atâţia alţi oameni trufaşi, când s-au aflat la mare ananghie, din pricini băneşti. Chiar dacă banii i-ar fi fost daţi doar pentru a-şi ţine gura, fără să fi cunoscut scandalul existent în viaţa anterioară a lui Bulstrode, împrejurarea arunca o lumină odioasă asupra lui Lydgate, împotriva căruia se mârâise de mult că e slugarnic în raporturile cu bancherul, de dragul de a-şi croi o poziţie predominantă şi de a-i discredita pe membrii mai vechi ai profesiei sale. De aceea, în ciuda negării oricărui semn direct de vinovăţie în legătură cu moartea întâmplată la Stone Court, societatea selectă a domnului Hawley se împrăştie cu impresia că afacerea „avea o înfăţişare urâtă".

Dar dacă convingerea aceea vagă despre vina nedefinită era suficientă pentru a determina multe sceptice clătinări din cap şi insinuări muşcătoare în rândurile seniorilor proeminenţi ai profesiei, pentru spiritul obştei ea dobândi acea putere superioară pe care o deţine misterul asupra faptului.

Fiecare prefera să construiască ipoteze asupra modului cum se prezenta situaţia, decât pur şi simplu să cunoască adevărul, căci ipoteza deveni curând mai demnă de încredere decât cunoaşterea, şi prezenta mai multă toleranţă faţă de factorul incompatibil. Până şi clevetirile mai definite, privind perioada anterioară a vieţii lui Bulstrode, se contopeau, pentru unii, cu masa misterului, asemenea unei cantităţi de metal viu, destinată a fi turnată în tipare, dar care lua chipurile cele mai fantastice, după voia cerului.

Aceasta era linia de gândire sancţionată cu precădere de doamna Dollop, vajnica patroană de la „Stacana" din Slaughter Lane, care se vedea adesea nevoită să reziste pragmatismului superficial al clienţilor ei, dispuşi să creadă că relatările colportate de ei din lumea exterioară aveau o forţă egală cu ceea ce „încolţise" în mintea ei. Cum de i se năzăriseră toate, habar n-avea, dar le vedea acolo, dinaintea ei, de parcă ar fi fost trase cu creta pe tăblia căminului – „cum ar zice Bulstrode, lăuntrul lui era *aşa de negru*, că dacă părul de pe cap i-ar fi cunoscut gândurile, şi l-ar fi smuls de la rădăcină".

– Ciudat lucru, interveni domnul Limp, un cizmar meditativ, cu vedere slabă şi glas piţigăiat. Păi cum, am citit în *Goarna* că astea au fost vorbele Ducelui de Wellington când s-a făcut din alb negru şi a trecut în tabăra cealaltă, la romani.

– Se prea poate, încuviinţă madam Dollop. Dacă un nemernic a zis una ca asta, cu-atât mai vârtos de ce n-ar spune-o şi altu'. Da', aşa „ipocrat" cum a fost el şi cum ţinea frânele în mână cu samavolnicie, de parcă niciun paroh din ţară n-ar fi fost destul de bun pentru el, uite c-a fost silit să se ia după sfatul şi povaţa lui Aghiuţă, şi Aghiuţă i-a venit de hac.

– Ehe, he, ăsta-i un complice pe care nu-l poţi alunga din ţară, grăi domnul Crabbe, geamgiul, care adunase un maldăr de noutăţi şi bâjbâia ca orbetele printre ele. – Da', pe cât mă taie pe mine capu', îs unii de zic că Bulstrode se pregătea s-o şteargă, de teamă să nu fie dat de gol, chiar în zilele astea.

– O să fie făcut să-şi ia tălpăşiţa, fie că vrea ori ba, îşi dădu cu părerea domnul Dill, bărbierul, care tocmai picase şi el. L-am ras azi-dimineaţă pe Fletcher, funcţionarul lui Hawley, ăl de are un deget betegit – şi el zice că toţi într-un gând vor să se descotorosească d-alde Bulstrode. Domnu' Thesiger e mâniat foc pe el şi vrea să-l alunge din parohie. Şi sunt *gentlemeni* în oraş care zic că mai degrabă ar prânzi cu un ins venit de la ocnă decât cu el. „Şi mai grabnic m-aş învoi şi eu cu aşa ceva, a zis Fletcher, pentru că ce poate suporta mai greu stomacul omului, decât să vină careva şi să-şi facă tovărăşia nesuferită cu evlavia lui, şi să facă fasoane de parcă nu i-ar fi ajuns nici cele Zece Porunci, şi în tot timpul ăsta să fie mai blestemat decât jumătate dintre oamenii de la manej", aşa a zis domnu' Fletcher cu gura lui.

– O să fie totuşi o treabă proastă pentru oraş, dacă pleacă de aici banii lui Bulstrode, afirmă domnul Limp, cu glas tremurător.

– Las' că sunt oameni mai buni care-şi cheltuiesc banii mai rău, zise cu glas tare un vopsitor, ale cărui mâini stacojii nu se potriveau deloc cu faţa lui cumsecade.

– Da' n-o să-şi păstreze banii, pe cât mă duce pe mine mintea, opină geamgiul. Eu zic cum c-ar fi careva de-l are la mână şi poate să-l jupoaie de avere. Pe cât mă duce pe mine capul, l-ar putea scutura de fiecare *penny*, dacă s-ar duce la judecată.

– Nici vorbă de aşa ceva! exclamă bărbierul, care se simţea cu ceva mai presus de societatea adunată la „Dollop", ceea ce nu-l împiedica însă s-o agreeze. Domnul Fletcher zice că nici vorbă de aşa ceva. Zice că pot ei să dovedească mult şi bine a cui odraslă era acest june. Ladislaw, şi tot n-ar face mai mare scofală decât dacă ar adeveri că se trage din Feni[6] – n-ar putea să pună mâna pe niciun *penny*.

– Ia'-n ascultă aici acum! interveni indignată madam Dollop. Mulţumesc Domnului că mi-a luat copiii în preajma lui, dacă asta-i tot ce poate face legea pentru cei rămaşi fără mamă. Atunci, după socoteala dumitale, nu contează cine ţi-e tată şi mamă! Cât despre plecat urechea la ce îndrugă un avocat fără să întrebe pe nimeni – stau şi mă minunez de un om cu deşteptăciunea dumitale, dom'le Dill. Se ştie bine că se-nfruntă totdeauna două părţi, dacă nu şi mai multe; altminteri cine s-ar mai duce la pruces, tare aş vrea să ştiu? Păcătoasă poveste, aşa ni se arată toată legea asta cu susu-n jos, dacă n-are rost să mai dovedeşti a' cui fiu eşti. Poate Fletcher să o ţină strună cu asta, dacă-i place, dar eu una-ţi zic, pe *mine* să nu mă *fletchereşti*!

Domnul Dill se prefăcu a râde, compliment adus abilităţii doamnei Dollop, o femeie în stare de mult mai multe decât să le dea de furcă avocaţilor; fiind dispus să se supună la oricâte împunsături din partea unei patroane care avea împotriva lui argumentul unei lungi socoteli scrise cu tibişir.

– Dacă ajung la judecată şi totul e adevăr curat, cum zicea lumea, îs mai multe lucruri de care trebuie să se ţină seama în afară de bani, grăi geamgiul. Mai e şi sărmanu' creştinu' ăla de-i mort şi dus dintre cei vii: pe cât am putut eu afla, a văzut el zile când trăia ca un *gemtleman* cu mult mai subţire decât Bulstrode.

– *Gentleman* mai subţire! te cred, aprobă madam Dollop, şi un om cu mult mai bine clădit, pe câte am auzit. Cum am zis când domnul Baldwin, încasatorul de impozite, a venit acilea şi, stând colea unde stai dumneata, zice: „Bulstrode a adunat toţi banii pe care i-a adus în oraşul ăsta din tâlhării şi pungăşii"; zic eu: „Nu mă face cu nimic mai înţeleaptă, domnu' Baldwin: mi-a îngheţat sângele în vine numai cât m-am uitat la el, chiar din clipa când şi-a arătat mutra pe Slaughter Lane, vrând să cumpere casa sub acoperişul căreia îmi pun şi eu capul. Oamenii cinstiţi nu se uită la culoarea butoiului cu făină şi nu se zgâiesc la tine de parc-ar vrea să-ţi străpungă cu privirea şira spinării, aşa, de florile mărului." Uite, aşa i-am zis, şi domnu' Baldwin poate să-mi fie martor.

– Şi pe bună dreptate, ce să mai vorbim să ne-ameţim, glăsui domnul Crabbe. Pentru că, după câte înţeleg eu, acest Raffles, aşa cum îi zice, era un om voinic, rumen la obraz de-ţi era mai mare dragu', şi găseai la el cea mai bună tovărăşie din lume – cu toate că acum zace mort în cimitirul din Lowick, fără doar şi poate: şi după câte pot eu pricepe, ezigstă unii care s-ar *cuveni* să ştie mai multe despre felul cum a ajuns acolo.

– Te cred! încuviinţă madam Dollop cu o umbră de batjocură faţă de aparenta bâjbâială a domnului Crabbe. Când un om a fost momit într-o casă singuratică, când pe-acolo sunt inşi ce pot plăti spitalele şi infirmierele pentru juma' din ţinut, dar se hotărăsc să stea chiar ei de veghe zi şi noapte, şi nu se iveşte prin preajma lui nimeni decât un doftor care se ştie că nu ţine de nimic, şi-i sărac de n-are nici parale pentru o frânghie ca să se spânzure, şi după aia iaca-i curge bănetul din buzunare de-i poate plăti domnului Byles măcelarul, unde-i ţinea cont deschis pentru cele mai alese bucăţele de nu mai ştiu când, că la Sân' Mihai trecut se împlinise un an de când nu-i mai dăduse un ban – să nu-mi vină careva să-mi spună că nu s-au petrecut acolo uneltiri din alea pentru care-s trecute slujbe de iertare în cartea de rugăciuni; n-am nevoie să stau privind, gândind şi chibzuind.

Madam Dollop îşi roti privirea prin local, cu aerul unei patroane deprinse să-şi domine societatea. Cei mai curajoşi izbucniră într-un cor de adeziuni; dar domnul Limp, după ce mai trase o duşcă, îşi împreună mâinile turtite şi le strânse zdravăn între genunchi, plecându-şi privirea asupra lor, pierdut într-o contemplaţie ceţoasă, ca şi cum puterea arzătoare a cuvântării doamnei Dollop i-ar fi secătuit de tot şi i-ar fi pârjolit minţile, până ce aveau să fie puse iar în funcţiune de umiditatea altor vorbe.

– De ce mai bine nu l-ar dezgropa şi să cheme Procurorul? se întrebă vopsitorul. S-a făcut asta de zeci şi zeci de ori. Dacă a fost la mijloc vreo năzdrăvănie urâtă, ar putea să-i prindă iţele.

– Nu ăştia, dom'le Jonas! rosti emfatic madam Dollop – şi ştiu eu ce le poate pielea la doftori. Sunt mult prea şmecheri ca să-i dai de gol. Şi doftorul Lydgate ăsta, care ţinea zor-nevoie să fie tăiaţi în bucăţi morţii, înainte de li s-a scurs bine răsuflarea din trup – ce mai, e limpede ca bună ziua ce folos voia el să tragă, tot zgâindu-se în măruntaiele persoanelor respectabile. Poţi fi sigur, cunoaşte el droguri de nu le poţi nici adulmeca, nici vedea, nici înainte şi nici după ce au fost înghiţite. Ce mai, am văzut cu ochii mei picături prescrise de doctorul Gambit, că doar e doctorul clubului nostru şi are

un haractir frumos, şi a adus mai mulţi copii vii pe lume decât oricare altă fiinţă din Middlemarch – zic că am văzut chiar eu picăturile, că nu era nicio deosebire, fie că se aflau în pahar sau afară, şi totuşi a doua zi te apucau colicele. Aşa că las pe seama chibzuinţei voastre, să judecaţi sunguri. Nu-mi spuneţi mie! Tot ce zic eu e slavă Domnului că nu l-au luat pe doftoru' ăsta Lydgate la clubul nostru. Mulţi dintre cei născuţi din pântecul unei mame ar fi putut să se căiască amarnic.

Subiectele discuţiei purtate la hanul „La Dollop" furnizaseră o temă comună pentru toate clasele sociale din oraş, fuseseră duse la Rectoratul din Lowick, pe de o parte, şi la Tipton Grange, pe de alta, ajunseseră integral la urechile familie Vincy şi fuseseră discutate cu triste referiri la „biata Harriet", de către toţi prietenii doamnei Bulstrode, înainte ca Lydgate să fi ştiut lămurit de ce îi arunca lumea priviri atât de ciudate şi înainte ca Bulstrode însuşi să fi suspectat trădarea secretelor sale. Nu fusese deprins să aibă relaţii prea cordiale cu vecinii lui, şi de aceea nu putea simţi lipsa semnelor de cordialitate; pe lângă aceasta, făcuse câteva călătorii ca să-şi rezolve diferite afaceri, întrucât acum ajunse la concluzia că nu mai era nevoie să părăsească Middlemarch-ul şi, în consecinţă, se simţise capabil să pună la punct problemele pe care până atunci le lăsase în suspensie.

– O să facem un voiaj la Cheltenham, peste o lună sau două, îi spusese soţiei sale. În oraşul acela poţi avea, odată cu aerul bun şi cu apele, mari avantaje spirituale, şi şase săptămâni petrecute acolo vor fi deosebit de întremătoare pentru noi.

Credea cu adevărat în avantajele spirituale şi avea de gând ca, din momentul acela, să-şi închine şi mai mult viaţa cucerniciei, din pricina acelor ultime păcate pe care şi le reprezenta ca fiind ipotetice, şi rugându-se tot la modul ipotetic pentru iertarea lor: „Dacă prin aceasta am încălcat cumva legea sfântă".

Cât despre Spitalul Nou, se feri să-i mai adauge ceva lui Lydgate, temându-se să dea în vileag o schimbare prea bruscă a planurilor sale, imediat după moartea lui Raffles. În adâncul sufletului se temea că Lydgate suspectează o abatere intenţionată de la prescripţiile lui şi, dacă suspecta într-adevăr acest lucru, trebuia să bănuiască şi existenţa unui motiv. Dar lui Lydgate nu-i fusese dezvăluit nimic privitor la istoria lui Raffles, şi pe Bulstrode îl rodea neliniştea ca nu cumva să facă vreun lucru care să dea certitudinea că o anumită metodă de tratament poate fie să salveze, fie să ucidă, Lydgate personal pleda necontenit împotriva unui astfel de dogmatism; el nu avea niciun drept să vorbească şi, în schimb, avea toate motivele să păstreze tăcere. De aceea Bulstrode se simţea asigurat în chip providenţial. Singurul incident care-l făcuse să i se clatine serios liniştea fusese o întâlnire întâmplătoare cu Caleb Garth, care îşi scosese însă pălăria în faţa lui, cu o blajină gravitate.

Între timp, printre oamenii de vază ai târgului creştea o aprigă pornire împotriva lui Bulstrode.

Urma să se ţină în Town Hall o adunare, dezbătând o problemă care căpătase o importanţă arzătoare în urma apariţiei unui caz de holeră în oraş. De când se aprobase Actul Parlamentului, care fusese votat în grabă, autorizând impuneri pentru măsuri sanitare, în Middlemarch fusese constituit un comitet pentru controlul unor măsuri de asemenea natură, iar *wihig*-ii şi *tory*-i reuniţi duseseră la capăt multe acţiuni de curăţenie şi de prevenire. Acum se punea problema ca un petec de pământ situat în afara oraşului să fie prefăcut în teren pentru îngropăciune, pe calea sau a strângerii de fonduri prin impunere, sau prin subscripţie individuală. Adunarea urma să fie deschisă şi se aştepta să ia parte la discuţii aproape toţi cetăţenii din oraş cu oarecare trecere. Domnul Bulstrode era

membru în comitet şi, exact înainte ca pendula să fi bătut de douăsprezece, o porni de la bancă, cu intenţia de a lansa planul unei subscripţii publice. Stăpânit de ezitarea impusă de proiectele sale, se ţinuse câtăva vreme în umbră şi simţea că în dimineaţa aceea trebuia să-şi reia vechea poziţie de om de acţiune şi cu influenţă în treburile obşteşti ale oraşului unde se aştepta să-şi sfârşească zilele. Printre diferitele persoane care mergeau în aceeaşi direcţie îl zări şi pe Lydgate; îşi dădură mâna, discutară obiectivul adunării şi intrară împreună în clădire.

Părea că toţi oamenii simandicoşi sosiseră mai devreme decât ei. Mai rămăseseră însă câteva locuri libere, aproape de capătul întinsei mese centrale, şi o luară într-acolo. Domnul Farebrother stătea în faţa lor, nu departe de domnul Hawley; toţi membrii breslei medicale se aflau acolo; domnul Thesiger urcase la tribună, iar domnul Brooke din Tipton stătea la dreapta lui.

Lydgate observă un schimb de priviri cu subînţeles, când el şi cu Bulstrode îşi luară locurile.

După ce preşedintele deschise dezbaterea, conform rânduielii, subliniind avantajele rezultate din cumpărarea prin subscripţie publică a unui teren suficient de întins pentru a fi, în cele din urmă, utilizat drept cimitir municipal, domnul Bulstrode – cu al cărui glas cam ascuţit, dar vorbind potolit şi curgător, orăşenii erau deprinşi la adunări de genul acesta – se ridică şi ceru voie să-şi exprime opinia. Lydgate surprinse iarăşi privirile acelea curioase, schimbate între participanţi, înainte ca domnul Hawley să se ridice şi să rostească cu glasul lui ferm, răsunător:

– Domnule preşedinte, solicit ca, înainte de a-şi exprima cineva părerea asupra acestui punct, să mi se permită a vorbi despre o chestiune de domeniul opiniei publice, pe care nu numai eu, ci mai mulţi *gentlemeni* aci de faţă, o considerăm ca fiind preliminară.

Modul de a vorbi al domnului Hawley, chiar când împrejurările ceremonioase îi ţineau în frâu „limbajul oribil”, era formidabil prin conciziunea seacă şi stăpânirea de sine pe care o oglindea. Domnul Thesiger încuviinţă cererea, domnul Bulstrode se aşeză şi domnul Hawley continuă:

– În cele ce am de spus, domnule preşedinte, nu vorbesc doar în numele meu: vorbesc cu consensul şi la cererea expresă a nu mai puţin de opt dintre concetăţenii mei care se găsesc în imediata noastră apropiere. Simţământul nostru comun este că trebuie să i se ceară domnului Bulstrode – şi îi cer chiar acum acest lucru – să se demită din funcţiile publice pe care le deţine nu numai în calitate de contribuabil, ci şi de *gentleman* printre *gentlemeni*. Există unele practici şi acţiuni asupra cărora datorită circumstanţelor, legea nu poate să se pronunţe, deşi s-ar putea ca acestea să fie mai vinovate decât multe altele supuse unei penalizări legale. Oamenii oneşti şi *gentlemenii* se văd nevoiţi să se apere singuri cum pot mai bine, şi suntem ferm decişi să procedăm astfel, atât eu cât şi prietenii pe care-i pot socoti clienţii mei în această afacere. Nu afirm că domnul Bulstrode s-a făcut vinovat de acte ruşinoase, dar îi pretind fie să dezmintă şi să combată declaraţiile scandaloase făcute împotriva lui de un om actualmente decedat, şi care a murit în casa lui – şi anume afirmaţia că a fost mulţi ani angajat în practici nefaste şi că şi-a câştigat averea prin procedee neoneste – fie să se retragă din funcţiile care îi puteau fi îngăduite în calitate de *gentleman* printre alţi *gentlemeni*.

Ochii tuturor persoanelor din încăpere se întorseseră asupra domnului Bulstrode, care, de la prima menţionare a numelui său, trecuse printr-o criză sufletească aproape prea violentă pentru a fi suportată de structura lui fragilă. Lydgate, care suferea la rândul lui efectul unui şoc asemănător cu

cel provocat de teribila interpretare a unui augur nefast, simţi – cu toate acestea – că propria lui ură şi iritare era temperată de instinctul tămăduitorului care se gândeşte mai întâi să ofere un prim ajutor sau o uşurare a suferindului, în clipa când văzu prăbuşirea totală ce se citea pe faţa lividă a lui Bulstrode.

Acesta avusese viziunea fulgerătoare că viaţa lui fusese, până la urmă, un eşec, că era un om dezonorat şi trebuia să se dea îndărăt înaintea privirii celor faţă de care, îndeobşte, luase atitudinea unui critic – simţea că Dumnezeu se lepădase de el în faţa oamenilor şi-l lăsase neocrotit sub batjocura triumfătoare a celor bucuroşi să vadă că ura lor e îndreptăţită. În suflet i se strecură impresia de totală zdruncinare a jocului echivoc angajat cu propria lui conştiinţă, în felul în care tratase viaţa complicelui său; un joc echivoc care acum se întorcea în chip veninos împotriva sa, arătându-i colţii ascuţiţi ai minciunii descoperite: toate acestea îi invadau fiinţa în chip de spasme ale teroarei, care nu izbuteşte să ucidă, ci lasă auzul încă treaz pentru vălul de dispreţ ce le va urma. Senzaţia cumplită de a fi expus oprobiului public luase subit locul impresiei că şi-a redobândit liniştea şi siguranţa; şi aceasta nu se întâmpla în alcătuirea nervoasă grosolană a unui criminal, ci ataca nervii susceptibili ai unui om al cărui nucleu sufletesc era deprins cu întâietatea şi predominarea, chezăşuite de condiţiile vieţii duse până atunci.

Dar nucleul lui sufletesc conţinea şi o forţă de reacţie. Prin întreaga lui afirmaţie trupească răzbătea filonul unei voinţe pline de ambiţie, al instinctului de autoconservare, care ţâşnise mereu la suprafaţă ca o văpaie, împrăştiindu-i toate spaimele dogmatice şi care, chiar în timp ce stătea acolo ca obiect al compătimirii celor milostivi, începea să se înteţească şi să licărească, sub paloarea lui ca de cenuşă. Înainte ca ultimul cuvânt să fie ieşit din gura domnului Hawley, Bulstrode simţi că se cuvenea să răspundă, şi că răspunsul lui trebuia să dea o ripostă acuzaţiilor aduse. Nu cuteza să se ridice şi să spună. „Nu sunt vinovat, acuzaţiile sunt false, de la un capăt la celălalt"; chiar dacă ar fi cutezat aşa ceva, i s-ar fi părut, sub povara pătrunzătoarei sale impresii de a fi trădat de pronie, o încercare la fel de vană întocmai ca şi cum ar fi tras pe el, pentru a-şi acoperi goliciunea, o zdreanţă ferfeniţită, gata să se rupă-n bucăţi la cea mai mică încordare.

Câteva clipe, domni o tăcere desăvârşită, în timp ce întreaga asistenţă se uita ţintă la Bulstrode. Stătea absolut neclintit, rezemându-se ţeapăn de spătarul fotoliului; nu se încumeta să se ridice, iar când începu să vorbească, îşi apăsă puternic mâinile pe braţul fotoliului. Glasul i se auzea însă perfect, deşi mai răguşit ca de obicei, iar cuvintele erau pronunţate desluşit, chiar dacă făcea o pauză între o frază şi alta, de parcă ar fi avut răsuflarea scurtă. Vorbi, întorcându-se mai întâi către domnul Thesiger, iar apoi uitându-se la domnul Hawley:

– Protestez în faţa dumneavoastră, *Sir*, în calitate de slujitor al bisericii, împotriva încuviinţării unor procedee dictate de o ură virulentă faţă de persoana mea. Cei care-mi sunt ostili sunt bucuroşi să dea crezare oricărei calomnii rostite împotriva mea de o limbă prea slobodă. Iar conştiinţele lor devin severe faţă de mine. Afirmaţi că defăimătorii cărora urmează să le devin victimă mă acuză de practici condamnabile – la acest pasaj glasul lui Bulstrode urcă şi căpătă un accent mai muşcător, până ce se asemănă cu un strigăt înăbuşit – dar cine va fi acuzatorul meu? Nu nişte oameni care duc vieţi necreştineşti, ba chiar scandaloase – nu oameni care folosesc ei înşişi unelte josnice pentru a-şi duce la îndeplinire ţelurile, oameni a căror profesie este o ţesătură de şicane, care-şi cheltuiesc

veniturile pentru desfătări senzuale, în vreme ce eu mi-am închinat existenţa propăşirii celor mai nobile ţeluri legate de viaţa aceasta şi de cea viitoare.

După pronunţarea cuvântului „şicane”, se produse o larmă crescândă, alcătuită pe jumătate din murmure, pe jumătate din şuierături, în timp ce patru persoane se ridicară în picioare ca un singur om – domnul Hawley, domnul Toller, domnul Chichely şi domnul Hackbutt; dar izbucnirea lui Hawley fu instantanee şi-o întrecu pe-a celorlalţi, lăsându-i fără glas.

– Dacă te referi la mine, *Sir*, îţi pretind dumitale şi oricui ar mai dori-o să-mi cercetaţi îndeaproape viaţa profesională. Cât despre creştinesc sau necreştinesc, repudiez creştineasca dumitale trăncăneală fariseică, iar în ce priveşte felul cum îmi cheltuiesc eu venitul, nu profesez principiul de a întreţine tâlhari şi de a le fura unor vlăstare legiuite moştenirea ce li se cuvine, în scopul de a susţine religia şi de a trece drept un sfânt Ucide-Bucurii. Nu mă prefac a avea conştiinţa frumoasă; dar nu am găsit încă criteriul de frumos, necesar pentru a măsura acţiunile dumitale, *Sir*. Şi îţi pretind din nou să treci la explicaţii satisfăcătoare, cu privire la clevetirile ce circulă pe seama dumitale sau altminteri să te retragi din funcţiile în care, noi, cel puţin, refuzăm să-ţi mai fim colegi. Afirm, *Sir*, că refuzăm să colaborăm cu un om al cărui caracter nu este curăţat de umbrele infame aruncate asupra lui, nu numai de unele relatări asupra trecutului, ci şi de acţiuni recente.

– Dă-mi voie, domnule Hawley, interveni preşedintele – iar domnul Hawley, care tot mai scotea flăcări pe nări, făcu o plecăciune cam nerăbdătoare şi se aşeză la loc, cu mâinile înfundate adânc în buzunare –. Domnule Bulstrode, cred că nu e de dorit să prelungim discuţia de faţă, adăugă domnul Thesiger, întorcându-se spre palidul şi tremurătorul lui vecin, trebuie deci să mă alătur celor cerute de domnul Hawley, ca o expresie a sentimentului unanim, şi să consider ca o datorie din partea dumitale, de vreme ce te mărturiseşti creştin dreptcredincios, ca să te speli, pe cât posibil, de ponegririle nefericite. În ce mă priveşte, eu unul voi fi dispus să-ţi dau deplin prilej şi ascultare. Dar trebuie să spun că atitudinea dumitale actuală este penibil de neconformă cu acele principii cu care ai năzuit să te identifici şi de a căror cinstire mă simt legat să mă îngrijesc. Îţi recomand acum, în calitate de pastor al dumitale şi de persoană care speră să îţi redobândeşti respectul meritat, să părăseşti această încăpere şi să eviţi o intervenţie ulterioară în aceste treburi.

După o clipă de ezitare, Bulstrode îşi luă pălăria de pe duşumea şi se ridică încet, dar încleştă cu mâna colţul fotoliului, împleticindu-se în aşa hal, încât Lydgate era sigur că nu-i mai rămăsese suficientă putere pentru a merge nesprijinit. Ce se cuvenea să facă? Nu putea să vadă cum un om se prăbuşeşte la doi paşi de el, lipsit de orice ajutor. Se ridică şi-i oferi braţul lui Bulstrode, şi în felul acesta îl conduse afară din încăpere; totuşi, acţiunea care ar fi putut izvorî din blândă datorie şi pură compasiune, în clipa aceea îi trezea o nespusă amărăciune. Părea că pune parafa lui pe asocierea încheiată între el şi Bulstrode, asociere al cărui tâlc deplin, aşa cum pesemne se înfăţişase în mintea altora, îl vedea abia acum. Se strecura în sfârşit în mintea sa convingerea că omul acela, care se rezema de braţul lui, îi dăduse cele o mie de lire în chip de mită şi că, într-un fel, tratamentul lui Raffles fusese sabotat dintr-o pricină vinovată. Deducţiile se înlănţuiau strâns; oraşul aflase de împrumut, credea că e o mituire şi deci erau cu toţii convinşi că el primise banii ca să tacă.

Bietul Lydgate, cu mintea zbătându-i-se sub încleştarea acelei revelaţii, se vedea până una alta forţat, moralmente, să-l conducă pe domnul Bulstrode la bancă, să trimită un om după trăsura lui şi să

aştepte pentru a-l însoţi acasă.

Între timp, problema dezbătută de adunare ieşise de pe rol şi se fărâmiţase în discuţii aprinse purtate între diferite grupuri, asupra afacerii care-i implica pe Bulstrode şi pe Lydgate.

Domnul Brooke, care auzise până atunci doar aluzii imprecise la această istorie, şi pe care îl stingherea foarte mult ideea că „mersese niţel prea departe” în susţinerea lui Bulstrode, căpătă acum informaţii din belşug şi simţi cum îl cuprinde o întristare binevoitoare când discută cu domnul Farebrother despre rolul urât care-i era atribuit lui Lydgate. Domnul Farebrother urma să se întoarcă la Lowick.

– Urcă în trăsura mea, îl pofti domnul Brooke. Fac un ocol ca să o văd pe doamna Casaubon. Urma să se întoarcă din Yorkshire ieri seara. O să-i facă plăcere să mă vadă, ştii.

Aşa că plecară împreună, domnul Brooke flecărind cu speranţa bonomă că, în realitate, nu există nimic dubios în atitudinea lui Lydgate – un tânăr pe care se obişnuise să-l vadă situat cu mult deasupra unchiului său, *Sir* Godwin. Domnul Farebrother vorbea puţin: era profund îndurerat – înzestrat cu o pricepere pătrunzătoare a slăbiciunilor omeneşti, nu putea avea certitudinea că, sub presiunea unor nevoi umilitoare, chiar şi Lydgate nu-şi înjosise conştiinţa.

Când trăsura coti în faţa porţi conacului, Dorothea, care se plimba pe aleile cu pietriş, veni să-i întâmpine.

– Ei bine, draga mea, începu domnul Brooke, tocmai am venit de la o adunare, o adunare pe teme sanitare, ştii.

– Era şi domnul Lydgate acolo? întrebă Dorothea, care avea o înfăţişare plină de sănătate şi de însufleţire şi stătea cu capul descoperit în lumina sclipitoare a lui aprilie. Vreau să-l văd şi să mă sfătuiesc pe îndelete cu el în legătură cu Spitalul Nou. M-am angajat faţă de domnul Bulstrode să fac acest lucru.

– O, scumpa mea, spuse domnul Brooke, am auzit veşti rele, veşti rele, ştii.

Trecură prin grădină spre poarta cimitirului, deoarece domnul Farebrother dorea să se ducă la vicariat şi Dorothea ascultă până la capăt această tristă poveste.

Ascultă stăpânită de un profund interes şi îl rugă să-i repete de două ori faptele şi impresiile ce-l priveau pe Lydgate. După o scurtă tăcere, oprindu-se la poarta cimitirului şi adresându-se domnului Farebrother, rosti cu tărie:

– Doar nu-l crezi pe domnul Lydgate vinovat de ceva josnic? Eu una nu pot crede aşa ceva. Haideţi să descoperim adevărul şi să-l spălăm de acuzaţii!

5 Colonie penitenciară din Australia (n.t.).
6 Locuitori străvechi din câmpiile Angliei centrale (n.t.).

CARTEA A OPTA
APUS ŞI RĂSĂRIT

LXXII

Suflete pline-s geamăne oglinzi,
Calm, vast tablou reflectă-n faţa lor,
Repetând ce-i în urmă.

Generozitatea impetuoasă a Dorotheei, care ar fi sărit imediat să-l dezvinovăţească pe Lydgate de bănuiala de a fi acceptat bani ca mită, suferi o melancolică înfrânare, când ajunse să privească toate circumstanţele legate de acel caz, în lumina experienţei domnului Farebrother.

– Este gingaş să atingi asemenea chestiune, o lămuri el. Cum putem noi să cercetăm aşa ceva? Ancheta trebuie să fie întreprinsă ori în mod public, de către magistrat şi judecătorul de instrucţie, ori în mod particular, chestionându-l pe Lydgate. Pentru prima modalitate nu dispunem de un punct de pornire serios, altminteri Hawley ar fi adoptat-o; cât despre abordarea acestui subiect cu Lydgate, mărturisesc că m-aş feri de o asemenea discuţie. Probabil că ar lua-o drept o insultă mortală. Nu o dată am constatat din proprie experienţă cât e de dificil să discuţi cu el despre probleme personale. Şi ar trebui să cunoşti dinainte adevărul despre comportamentul lui, ca să poţi avea încredere că vei obţine un rezultat bun.

– Sunt convinsă că nu este vinovat; cred că oamenii sunt aproape întotdeauna mai buni decât îi socotesc semenii lor, rosti Dorothea.

Câteva dintre cele mai intense experienţe trăite de ea în ultimii doi ani, îi sădiseră în minte o puternică opoziţie faţă de orice înlănţuire de ipoteze nefavorabile cu privire la alte persoane; şi pentru întâia oară o cam nemulţumea atitudinea domnului Farebrother. Îi displăcea felul acela circumspect de a cântări consecinţele, în loc de a manifesta o încredere arzătoare în strădaniile pentru justiţie şi îndurare, care urmau să biruie prin însăşi forţa lor emoţională. Două zile mai târziu, Farebrother prânzea la conac cu unchiul ei şi cu soţii Chettam, şi când desertul se afla pe masă, încă neconsumat, şi servitorii ieşiseră din încăpere, iar domnul Brooke clătina din cap, picotind, Dorothea atacă din nou subiectul, cu o nouă vioiciune.

– Domnul Lydgate va înţelege că atunci când prietenii săi aud o calomnie răspândită pe seama lui, prima lor dorinţă trebuie să fie aceea de a-l disculpa. Care este rostul nostru pe pământ, dacă nu cel de a ne face reciproc viaţa mai puţin grea? Nu pot rămâne indiferentă faţă de necazurile unui om care m-a ajutat atunci când *eu* căzusem pradă necazului şi m-a îngrijit când am fost bolnavă.

Tonul şi maniera Dorotheei nu vădea mai multă energie decât în urmă cu trei ani, dar experienţele prin care trecuse de-atunci încolo îi dăduseră mai mult drept de a exprima o opinie fermă. *Sir* James Chettam, însă, nu mai era tânărul timid şi gata să încuviinţeze orice dorinţă a ei, care o peţea pe atunci; acum era un cumnat îngrijorat, plin de o pioasă admiraţie pentru cumnata lui, dar stăpânit necontenit de teamă ca nu cumva ea să cadă pradă vreunei noi iluzii aproape la fel de dăunătoare ca şi măritişul cu Casaubon. Acum, gentilomul zâmbea mai puţin decât în zilele acelea de burlăcie supusă; şi când rostea: „Exact”, era mai curând o introducere la o opinie contrară. Ba Dorothea descoperi chiar, spre uimirea ei, că trebuie să se deprindă să nu-i fie frică de el – cu atât

mai mult cu cât devenise, într-adevăr, cel mai bun prieten al ei. De data aceasta nu căzură de acord.

– Dar, Dorothea, începu el cu un ton de dojană, nu-ţi poţi lua asupra ta sarcina de a te amesteca în felul acesta în viaţa unui om, în numele lui. Lydgate trebuie să ştie – cel puţin, va ajunge curând să ştie – în ce situaţie se găseşte. Dacă îşi poate spăla el însuşi reputaţia, o va face. Trebuie să acţioneze personal.

– Şi eu cred că prietenii lui trebuie să aştepte până ce se va ivi ocazia nimerită, întări domnul Farebrother. E posibil – m-am simţit adeseori eu însumi copleşit de atâtea slăbiciune, încât pot să înţeleg cum până şi un om cu înclinări onorabile, aşa cum l-am considerat întotdeauna pe Lydgate, poate să se lase uneori ispitit a accepta bani oferiţi în chip mai mult sau mai puţin indirect, ca mită destinată să-i asigure tăcerea asupra unei fapte scandaloase, cufundate de mult în negura trecutului. Spun că pot să înţeleg acest lucru dacă omul s-ar afla sub presiunea unor împrejurări grele – dacă ar fi fost hărţuit, aşa cum sunt sigur că s-au petrecut lucrurile cu Lydgate. Nu aş putea crede niciodată ceva mai rău despre el, decât dacă aş fi pus în faţa unor asemenea dovezi de netăgăduit. Dar există o teribilă Nemesis, care urmăreşte anumite greşeli, încât cei dornici au întotdeauna posibilitatea de a le interpreta drept crime: nu poţi aduce alte dovezi în favoarea omului acuzat, decât conştiinţa şi afirmaţiile lui.

– O, ce situaţie crudă! exclamă Dorothea, frângându-şi mâinile. Şi dumneata nu ai vrea să fii unica persoană care a crezut în nevinovăţia omului, chiar dacă restul lumii l-a renegat? Pe lângă aceasta, faptele anterioare ale unui om vorbesc pentru el.

– Dar, draga mea doamnă Casaubon, grăi domnul Farebrother zâmbind cu gentileţe în faţa ardoarei ei – caracterul unui om nu este dăltuit în marmură, nu constituie ceva solid şi inalterabil. Reprezintă un element viu şi schimbător şi se poate îmbolnăvi la fel ca şi trupurile noastre.

– Atunci poate fi salvat şi vindecat, protestă Dorothea. Eu una nu m-aş teme să-i cer domnului Lydgate să-mi spună adevărul, ca să-l pot ajuta. De ce să-mi fie teamă? Acum, James, dacă tot nu voi cumpăra moşia, nu aş putea proceda aşa cum a propus domnul Bulstrode, luându-i locul în ce priveşte susţinerea Spitalului; şi trebuie să mă consult cu domnul Lydgate pentru a cunoaşte ce perspective am de a face binele, menţinând totodată planurile actuale. Acesta este cel mai bun prilej din lume pentru mine de a-i solicita încrederea; şi el va fi în stare să-mi spună anumite lucruri care ar putea clarifica toate împrejurările. Pe urmă l-am susţine cu toţii şi l-am scoate din încurcătură. Oamenii slăvesc în fel şi chip curajul, afară de curajul pe care l-ar putea dovedi în legătură cu cei mai apropiaţi semeni ai lor.

Ochii Dorotheei aveau o strălucire lichidă, iar inflexiunile schimbate ale glasului ei îl treziră pe domnul Brooke, care începu să asculte conversaţia.

– E adevărat că o femeie se poate aventura să facă anumite încercări de a-şi manifesta simpatia, care anevoie ar izbândi dacă le-ar întreprinde un bărbat, recunoscu domnul Farebrother, aproape convertit de ardoarea Dorotheei.

– Negreşit, o femeie e ţinută să fie atentă şi să asculte de cei care cunosc mai bine decât de ea, interveni *Sir* James, încruntându-se uşor. Orice vei face până la urmă, Dorothea, deocamdată s-ar cuveni cu-adevărat să te ţii în rezervă şi să nu ai, în mod deliberat, niciun amestec în această afacere Bulstrode. Încă nu ştim ce poate să iasă la lumină. Presupun că te declari de acord cu mine, nu?

încheie el, uitându-se la domnul Farebrother.

– Cred că de fapt, ar fi mai cuminte să aşteptăm, răspunse acesta.

– Da, da, scumpa mea, se pronunţă şi domnul Brooke, fără a şti prea bine la ce punct ajunsese discuţia, dar aducând o contribuţie, în general, adecvată. E lesne să mergi prea departe, ştii. Nu trebuie să-ţi laşi ideile să o ia razna împreună cu tine. Cât despre graba ta de a investi banii în proiecte, nu merge, ştii. Garth m-a atras într-o măsură neobişnuită la reparaţii, desecări, genul ăsta de lucruri; ba cu una, ba cu alta, am scos la bani din buzunar într-o măsură neobişnuită. Trebuie să strâng frâul. Cât despre dumneata, Chettam, cheltuieşti o avere pe gardurile acelea de stejar înălţate în jurul domeniului.

Dorothea, supunându-se în silă acestei lipse de încurajare, se duse cu Celia în bibliotecă, unde era de obicei salonul ei.

– De data asta, Dodo, poţi să asculţi de spusele lui James, o sfătui Celia, altminteri o să intri într-un bucluc. Totdeauna ai păţit aşa, şi ai să mai păţeşti când te-apuci să faci după pofta inimii tale. Şi cred că eşti norocoasă acum, avându-l pe James care să gândească în locul tău. El te lasă să-ţi urmezi planurile tale, numai că te împiedică să fii dusă de nas. Şi ăsta e avantajul de a avea un cumnat în locul unui soţ. Un soţ nu te-ar lăsa să te ţii de planurile tale.

– Ca şi cum aş avea nevoie de un soţ! exclamă Dorothea. Doresc doar să nu-mi fie ţinute sentimentele în frâu la fiecare întorsătură de situaţie.

Doamna Casaubon era încă destul de nedisciplinată pentru a nu se putea stăpâni să plângă de mânie.

– Nu, zău aşa, Dodo, urmă Celia cu un timbru ceva mai gutural ca de obicei – eşti plină de contradicţii: mai întâi vrei una, pe urmă alta. Obişnuiai să te supui domnului Casaubon într-un chip aproape ruşinos; cred că, dacă ţi-ar fi cerut-o el, ai fi renunţat pentru totdeauna să mă mai vezi.

– Fireşte că m-am supus lui, fiindcă era de datoria mea, aşa îmi dicta sentimentul ce-l aveam pentru el, răspunse Dorothea, privind prin prisma lichidă a lacrimilor.

– Atunci, de ce nu poţi gândi că e de datoria ta să te supui niţel dorinţei lui James? întrebă Celia, convinsă că argumentarea ei este irezistibilă. Fiindcă el doreşte doar ceea ce e spre binele tău. Şi, fireşte, bărbaţii se pricep mai bine în orice domeniu – afară de cele în care se pricep mai bine femeile.

Dorothea râse şi uită de lacrimi.

– Ei bine, mă refer la copii şi la lucruri dintr-astea, explică Celia. Eu una nu i-aş ceda lui James, dacă aş şti că greşeşte, cum făceai tu cu domnul Casaubon.

LXXIII

De-om covârşit aibi milă: – un rău
pribeag ne poate vizita.

După ce potoli neliniştea doamnei Bulstrode spunându-i că soţului ei i se făcuse rău la adunare, dar că era convins că se va întrema în curând, iar el avea să treacă din nou să-l consulte a doua zi, doar dacă nu trimeteau după el mai degrabă, Lydgate porni direct spre casă, apoi încălecă şi călări până la o depărtare de trei mile de oraş, numai să nu poată da nimeni de el.

Simţea cum devine violent şi-şi iese din minţi, de parcă ar fi turbat sub durerea unor împunsături: era gata să blesteme ziua în care venise în Middlemarch. Tot ce i se întâmplase până atunci părea o simplă pregătire pentru fatalitatea aceea odioasă, care căzuse ca o pacoste peste ambiţia sa onorabilă şi care, probabil, avea să-i facă până şi pe oamenii cu criterii dubioase să privească reputaţia lui drept pătată pentru totdeauna. În asemenea momente, cu greu poate scăpa omul de mizantropie. În proprii săi ochi, Lydgate se considera o victimă, iar toţi ceilalţi erau factorii nocivi care îl urgisiseră. Intenţionase ca totul să iasă altfel; iar ceilalţi dăduseră năvală în viaţa lui şi îi zdruncinaseră ţelurile. Căsătoria lui părea o calamitate pe care nimic nu o putea tempera, şi-i era teamă să se întâlnească cu Rosamunda înainte de a se fi răcorit în acea revărsare de mânie solitară ca nu cumva simplul fapt de a o vedea să-l exaspereze într-atâta, încât să se poarte cu ea într-un mod necontrolat. În vieţile mai tuturor oamenilor există perioade în care cele mai alese calităţi ale lor pot să arunce o umbră deprimantă asupra icoanelor care alcătuiesc viziunea lor lăuntrică: sentimentele tandre ale lui Lydgate erau prezente în momentul acela numai doar sub formă de temeri ca nu cumva să le încalce, şi nu ca o emoţie care să-l încline către afecţiune. Căci era foarte nefericit. Numai cine cunoaşte supremaţia vieţii intelectuale – viaţa care poartă în ea sămânţa unui ţel şi a unui gând înnobilator – poate înţelege mâhnirea unui om prăbuşit din activitatea aceea senină, în încleştarea cu sâcâielile lumeşti, vârtej care înghite şi pustieşte sufletele.

Cum ar fi putut trăi mai departe fără a se disculpa, printre oamenii care-l suspectau de corupţie? Cum ar fi putut să se depărteze în tăcere de Middlemarch, ca şi cum s-ar fi retras în faţa unei osânde juste? Şi, pe de altă parte, cum urma să înceapă a se disculpa?

Pentru că scena de la adunarea municipală, la care abia fusese martor, deşi nu-i oferise niciun fel de detalii, fusese de ajuns pentru a-l face să-şi înfăţişeze cu desăvârşită claritate propria lui situaţie. Evident, Bulstrode se temuse de o serie de divulgări scandaloase din partea lui Raffles. Lydgate putea acum să reconstituie toate probabilităţile cazului. „Era înspăimântat să nu trădeze ceva în prezenţa mea: nu voia altceva decât să mă lege printr-o obligaţie puternică – de asta a trecut subit de la duritate la mărinimie. Şi poate că a avut de furcă cu pacientul – se poate să nu fi ascultat de dispoziţiile mele. Mă tem că aşa a făcut. Dar, fie că a ascultat sau nu, lumea crede că, într-un fel sau altul, l-a otrăvit pe omul acela şi că eu am închis ochii la crima lui, dacă nu cumva l-am ajutat s-o comită. Şi totuşi – şi totuşi se poate să nu se fi făcut vinovat de suprema încălcare a legii; şi este posibil ca schimbarea faţă de mine să fi însemnat doar o îmbunare reală a firii sale – o răzgândire,

aşa cum a susţinut el. Ceea ce numim noi «posibil» e câteodată adevărat, în timp ce lucrul căruia ne vine mai uşor să-i dăm crezare este de o falsitate grosolană. În ultimele lui raporturi cu acest om, se poate ca Bulstrode să-şi fi păstrat mâinile curate, în pofida bănuielii mele că lucrurile s-au desfăşurat invers.”

În situaţia lui apărea o cruzime paralizantă. Chiar dacă renunţa la oricare alt considerent decât acela de a se disculpa şi dacă întâmpina înălţările din umeri, privirile reci şi ocolirea ca pe o acuzare şi făcea o declaraţie publică asupra tuturor faptelor, aşa cum le cunoştea el, cine i-ar fi dat crezare? Ar fi însemnat să acţioneze ca un idiot dacă oferea propria lui mărturie asupra atitudinii sale şi declară: „Dar nu am luat bani cu mită”. Împrejurările ar fi rămas oricând mai tari decât afirmaţia lui. Şi, pe lângă aceasta, dacă ar fi mărturisit totul despre el însuşi, însemna să facă şi unele declaraţii privitoare la Bulstrode, care ar fi dat naştere unor suspiciuni şi mai sumbre împotriva bancherului. Trebuia să afirme că nu ştiuse nimic de existenţa lui Raffles când îi pomenise prima dată lui Bulstrode de arzătoarea lui nevoie de bani, şi că acceptase banii cu totală nevinovăţie, ca un rezultat al comunicării făcute anterior, neavând habar că putea să fi apărut vreun motiv nou pentru acordarea împrumutului, odată cu chemarea lui pentru a-l consulta pe omul acela. La urma urmei, bănuiala asupra motivelor care îl determinaseră pe Bulstrode să procedeze astfel, putea să fie neîntemeiată.

Dar se mai ivea întrebarea dacă el ar fi acţionat exact în acelaşi fel în cazul în care nu ar fi luat banii. Desigur, dacă l-ar fi găsit pe Raffles încă în viaţă la sosirea lui, starea lui necesitând continuarea tratamentului, şi dacă şi-ar fi imaginat atunci vreo încălcare a dispoziţiilor sale din partea lui Bulstrode, ar fi făcut o anchetă riguroasă şi, în cazul că faptele i-ar fi verificat bănuielile, ar fi renunţat la tratarea cazului, în ciuda obligaţiei recent contractate. Dacă însă n-ar fi primit banii – dacă Bulstrode nu şi-ar fi revocat nicio clipă recea lui recomandare de a se declara falit – oare s-ar fi abţinut el, Lydgate, de la deschiderea unei anchete, chiar atunci când şi-ar fi găsit pacientul mort? S-ar mai fi ferit el oare să-l jignească pe Bulstrode – şi oare şi-ar fi înfăţişat cu aceeaşi forţă sau semnificaţie incertitudinea asupra oricărui tratament medical şi argumentul că recomandările lui ar putea trece drept greşite în ochii majorităţii confraţilor?

Acesta era ungherul stânjenit al conştiinţei lui Lydgate, în timp ce revizuia faptele şi rezista oricărui reproş posibil. Dacă ar fi fost independent, chestiunea tratamentului indicat unui pacient şi categorica regulă că trebuia să aplice personal sau să controleze cum se aplică ceea ce socotea el mai eficient pentru apărarea vieţii ce-i fusese încredinţată, ar fi fost punctul asupra căruia s-ar fi arătat mai dârz. Aşa cum stăteau lucrurile, s-a bazat pe considerentul că nesupunerea la indicaţiile lui – oricum s-ar fi putut produce – nu putea fi judecată o crimă căci, după opinia ce se bucura de mare autoritate, aplicarea dispoziţiilor sale avea tot atâtea şanse de a deveni fatală, şi deci afacerea intra pur şi simplu în sfera formalismului. În vreme ce, în perioada lui de libertate, denunţase necontenit convertirea îndoielii medicale în îndoială morală şi afirmase că „Cel mai pur experiment făcut în domeniul tratamentului poate totuşi să fie aplicat conştiincios: mie îmi revenea răspunderea să mă îngrijesc de viaţa pacientului şi să iau măsuri care, după opinia mea, par cele mai bune. Ştiinţa este, în mod normal, mai scrupuloasă decât dogma religioasă. Dogma acordă un privilegiu greşelii, pe când însăşi raţiunea de a fi a ştiinţei este o luptă cu greşeala şi are menirea de a păstra conştiinţa trează.” Vai! De data asta conştiinţa ştiinţifică intrase în compania degradantă a obligaţiilor băneşti şi

a calculelor egoiste.

„Există oare vreun slujitor al medicinei, printre toţi cei din Middlemarch, care să-şi pună atâtea întrebări ca mine?” îşi spuse bietul Lydgate stăpânit de o nouă izbucnire de răzvrătire împotriva destinului său oropsit. „Şi totuşi, vor gândi cu toţii că au dreptul de a pune o distanţă mare între mine şi ei, de parcă aş fi lepros! Clientela şi reputaţia mea sunt definitiv condamnate – de asta îmi pot da seama. Chiar dacă aş putea fi absolvit printr-o mărturie demnă de crezare, pentru lumea binecuvântată de aici nu ar fi prea mare deosebire. Am fost etichetat ca fiind pătat şi, orice s-ar întâmpla, în ochii lor voi rămâne un om discreditat”.

Se şi iviseră din belşug semne care până atunci îl derutaseră, arătând că tocmai când îşi achitase datoriile şi se repusese voios pe picioare, concetăţenii se fereau de el sau îi aruncau căutături stranii, şi ajunsese la cunoştinţa lui că, în două împrejurări, nişte pacienţi de-ai lui chemaseră alt medic. Acum motivele erau chiar prea lămurite. Începuse boicotul general.

Nu-i de mirare că firea energică a lui Lydgate prefăcea lesne un eşafodaj zadarnic într-o rezistenţă îndărătnică. Brazda care se ivea la răstimpuri pe fruntea lui lată nu era un accident lipsit de înţeles. În clipa când intră din nou în oraş, după plimbarea făcută călare, în primele ceasuri de durere usturătoare, îşi fixase în minte să rămână în Middlemarch, în ciuda celor mai nefaste acţiuni ce se puteau pune la cale împotriva lui.

Nu intenţiona să bată în retragere în faţa calomniei, ca şi cum i s-ar fi supus. Se hotărâse să o înfrunte până la capăt şi nicio acţiune de-a lui nu avea să trădeze că era speriat. Generozităţii, ca şi puternicei tendinţe de sfidare înrădăcinate în adâncul firii sale, le revenea meritul că se hotărâse să nu evite a-şi mărturisi deschis obligaţia ce-l lega de Bulstrode. E adevărat că asocierea cu omul acela îi fusese fatală – e adevărat că, dacă ar mai fi avut în mână cele o mie de lire, cu toate datoriile încă neplătite, i-ar fi restituit imediat banii lui Bulstrode şi mai degrabă s-ar fi apucat să cerşească decât să recurgă la o salvare murdărită de suspiciunea unei mituiri (căci, ţineţi minte, era unul dintre cei mai orgolioşi oameni); cu toate acestea, nu avea să-şi întoarcă faţa de la acel muritor zdrobit al cărui ajutor îl folosise, şi nici nu se gândea să facă un efort jalnic de a obţine propria lui achitare, urlând învinuiri împotriva altuia. „Voi proceda aşa cum judec că e drept, şi nu voi da explicaţii nimănui. Vor încerca să mă înfometeze, dar…”, îşi urma el meditaţia, cu o fermitate încăpăţânată; dar se apropia de casă, şi gândul la Rosamunda se strecură din nou în acel loc de frunte de unde fusese alungat de zbaterile chinuitoare ale onoarei şi mândriei rănite.

Cum avea să primească Rosamunda toată întorsătura luată de situaţie? Aici era o altă povară a lanţului pe care se vedea silit să-l târască, şi sărmanul Lydgate se afla într-o dispoziţie prea proastă pentru a-i putea suporta autoritatea mută. Nu simţea niciun imbold de a-i povesti necazul pe care în curând trebuiau să-l împărtăşească. Prefera să aştepte o dezvăluire lăsată în voia hazardului, menită a fi adusă în curând de cursul întâmplărilor.

LXXIV

Hărăzeşte-ne îndurarea de a putea
ajunge la adânci bătrâneţi împreună.

Cartea lui Tobias: Rugăciunea pentru căsătorie.

În Middlemarch o soţie nu putea ignora multă vreme opinia proastă exprimată de cetăţenii oraşului cu privire la soţul ei. Nicio amică intimă nu şi-ar fi putut împinge atât de departe prietenia încât să-i facă nevestei o declaraţie explicită asupra faptului neplăcut cunoscut sau atribuit soţului ei; dar când o femeie ale cărei gânduri se bucură de mult răgaz se vede dintr-o dată antrenată într-o chestiune foarte neplăcută pentru semenii ei, intră în joc diferite impulsuri morale, ce tind s-o stimuleze să vorbească. Unul dintre ele e candoarea. A fi candid înseamnă, în frazeologia Middlemarch-ului, a prinde primul prilej ivit pentru a le face cunoscut prietenilor tăi că nu ai vederi prea optimiste asupra capacităţii, conduitei sau poziţiei lor; dacă erai înzestrat cu o candoare robustă, niciodată nu aşteptai să-ţi fie cerută părerea. Pe urmă, mai intervenea şi dragostea de adevăr – o frază mare, dar însemnând, în acest context, indignarea vie resimţită de o prietenă care vede că soţia are un aer mai fericit decât îi permite caracterul soţului ei, sau că se arată prea satisfăcută de soarta ce-i fusese hărăzită: sărmana făptură, trebuie să i se facă vreo aluzie la faptul că, dacă ar cunoaşte adevărul, ar fi mai puţin încântată de soarta ei şi ar comanda feluri mai ieftine la supeu. Mai puternică decât toate este însă intenţia acordată salvării spirituale a unei prietene, spirit care se numeşte uneori şi suflet, oferindu-i-se şansa să profite de pe urma unor remarci posomorâte, însoţite de priviri meditative aruncate asupra mobilelor şi de atitudini ce dau a înţelege că vorbitoarea e departe de a spune ce-i stă pe inimă, fiindcă menajează susceptibilitatea ascultătoarei. În ansamblu, se poare afirma că, în toate acestea acţionează arzătoare imbolduri caritabile, slujind ţelul virtuos de a-ţi face semenul fericit spre binele lui.

Cu greu s-ar fi putut găsi în Middlemarch alte soţii ale căror nefericiri matrimoniale să fie apte a stimula în măsură mai mare această activitate morală, decât Rosamunda şi mătuşa ei Bulstrode. Doamna Bulstrode nu era ţinta antipatiilor şi nu făcuse niciodată rău – în mod conştient – vreunei făpturi omeneşti. Bărbaţii o priviseră totdeauna ca pe o femeie frumoasă şi cumsecade, şi consideraseră drept încă un semn al ipocriziei lui Bulstrode faptul că-şi alesese de nevastă o membră a familie Vincy cu sânge roşu în vine şi nu una dintre persoanele acelea fantomatice şi melancolice, potrivite cu redusa preţuirea acordată de el plăcerilor pământeşti.

Când se produseră acele dezvăluiri scandaloase pe seama soţului ei, cunoştinţele schimbară între ele remarci: „Ah, biata femeie! Ea e cinstită ca lumina zilei – poţi fi sigură că n-a bănuit nimic rău în legătură cu el!” Prietenele ei intime se întindeau la taifas despre „biata Harriet”, îşi imaginau ce va simţi sărmana de ea după ce va ajunge să afle totul şi încercau să ghicească în ce măsură îi parveniseră veştile. Nu se manifesta nicio pornire împotriva ei; mai curând o bunăvoinţă care se prăpădea să verifice ce ar fi nimerit pentru ea să simtă şi să facă, ţinând seama de împrejurări; şi,

desigur, imaginaţiile doamnelor erau ocupate cu evocarea caracterului şi biografiei ei din vremea când se numea Harriet Vincy şi până în zilele noastre. Trecând în revistă viaţa doamnei Bulstrode şi poziţia sa, era inevitabil ca vorbitoarele să o asocieze şi pe Rosamunda, ale cărei perspective sufereau aceeaşi ofilire ca şi ale mătuşii sale. Rosamunda era supusă unor critici mai aspre şi era mai puţin compătimită, cu toate că şi ea – în calitate de membră a bunei şi străvechii familii Vincy, care fusese cunoscută dintotdeauna în Middlemarch – era privită ca o victimă a căsătoriei cu un intrus. Cei din clanul Vincy aveau desigur slăbiciunile lor, dar măcar acestea erau vizibile la suprafaţă: niciodată nu găseai ceva rău de „scos la iveală” în privinţa lor. Doamna Bulstrode era cruţată de orice asemănare cu soţul ei. Vinile lui Harriet păstrau un caracter personal.

– Totdeauna a aruncat praf în ochi – declară doamna Hackbutt, pregătind ceaiul pentru o societate restrânsă – deşi a prins obiceiul de a se pune în fason cu evlavia, doar ca să ţină isonul soţului ei; a încercat să-şi ridice capul mai sus decât restul Middlemarch-ului, făcând cunoscut că invită la ei pastori şi pe Dumnezeu ştie cine, din Riverston şi din alte locuri.

– Asta nu-i poţi lua în nume de rău, o apără doamna Sprague, fiindcă puţini oameni bine din oraş au catadicsit să fie în relaţii cu Bulstrode, şi trebuia să aibă şi Harriet pe cineva care să se aşeze la masa ei.

– Domnul Thesiger a contribuit totdeauna la menţinerea faţadei lor, continuă doamna Hackbutt. Cred că acum trebuie să regrete.

– Dar în adâncul inimii n-a ţinut niciodată la el – asta o ştie oricine – spuse doamna Tom Toller. Domnul Thesiger nu cade niciodată în extreme. Păstrează calea adevărului în ceea ce are mai evanghelic. Doar pastori ca domnul Tyke, care vor să folosească culegerile de imnuri ale dizidenţilor şi soiul ăsta ordinar de religie, l-au găsit pe Bulstrode pe gustul lor.

– Mi se spune că domnul Tyke se simte tare abătut din pricina lui, reluă doamna Hackbutt. Şi are tot dreptul să fie: se zice că Bulstrode a asigurat jumătate din întreţinerea familiei Tyke.

– Şi fireşte că asta înseamnă o discreditare a doctrinelor lui, opină doamna Sprague, care era mai în vârstă şi avea vederi desuete. O să mai treacă multă vreme până când o să se mai laude cineva din Middlemarch că este metodist.

– Cred că nu trebuie să punem faptele rele ale oamenilor pe seama confesiunii lor, interveni doamna Plymdale, cea cu chipul de şoim, care până atunci ascultase în tăcere.

– Vai, scumpa mea, suntem toate nişte uituce, exclamă doamna Sprague. Desigur, nu s-ar fi cuvenit să discutăm despre asta, de faţă cu dumneata.

– Sunt sigură că nu am niciun motiv de a fi părtinitoare, ripostă doamna Plymdale, roşind. E adevărat că domnul Plymdale avea relaţii bune cu domnul Bulstrode şi că Harriet Vincy se împrietenise cu mine cu mult înainte de măritişul ei. Dar totdeauna mi-am menţinut părerile şi i-am arătat în ce privinţă greşeşte, biata făptură. Cât despre religie, trebuie să recunosc că domnul Bulstrode ar fi putut săvârşi tot ce-a săvârşit, ba chiar şi mai rău, fără a fi totuşi adeptul vreunei confesiuni. Nu zic că nu făcea prea mult pe cucernicul – personal, prefer moderaţia. Dar adevărul rămâne adevăr. Presupun că oamenii judecaţi la curtea cu juri nu sunt toţi peste măsură de cucernici.

– Ei bine, zise doamna Hackbutt, urmând dibaci, tot ce pot spune este că eu cred că s-ar cădea să se despartă de el.

– Nu pot susţine asemenea afirmaţii, grăi doamna Sprague. L-a luat de bărbat la bine şi la rău, ştii.

– Da, dar „rău” nu poate niciodată să însemne descoperirea că soţul tău e copt pentru Newgate[7], zise doamna Hackbutt.

– Închipuie-ţi, să trăieşti cu un astfel de om! Eu una m-aş aştepta să mă otrăvească.

– Da, şi eu cred că înseamnă o încurajare a crimei când soţii respectabile îngrijesc şi servesc asemenea soţi, se pronunţă doamna Toller.

– Iar biata Harriet a fost o soţie bună, întări doamna Plymdale. Îl socotea pe bărbatul ei cel dintâi dintre oameni. Nu-i vorbă, nici el nu i-a refuzat niciodată nimic.

– Ei bine, vom vedea ce va face, conchise doamna Hackbutt. Presupun că încă nu ştie nimic, biata făptură. Sper sincer şi am credinţa că nu o voi întâlni, căci aş fi speriată de moarte ca nu cumva să las să-mi scape ceva despre soţul ei. Crezi că a ajuns vreo aluzie la urechile ei?

– N-aş crede, spuse doamna Toller. S-a aflat că el a căzut la pat şi nu s-a mişcat din casă de la adunarea de joi; dar ea s-a dus ieri cu fetele la biserică, şi purtau nişte bonete toscane noi. Harriet avea şi o pană. N-am observat ca evlavia ei să-i schimbe cu ceva îmbrăcămintea.

– Totdeauna poartă modele foarte reuşite, interveni doamna Plymdale, puţin cam înţepată. Şi pana aceea ştiu că a pus să-i fie vopsită în bleu pal, anume ca să se asorteze cu rochia. Nu pot să nu recunosc, Harriet are acest merit: vrea să facă lucrurile cum trebuie.

– Cât despre faptul dacă ştie ce s-a întâmplat, realitatea nu-i mai poate fi ascunsă multă vreme, zise doamna Hackbutt. Familia Vincy ştie, fiindcă domnul Vincy a asistat la adunare. A fost o lovitură grea pentru el. Este în joc soarta fiicei şi a surorii lui.

– Da, într-adevăr, încuviinţă doamna Sprague. Nimeni nu-şi închipuie că domnul Lydgate o să mai poată umbla cu capul sus prin Middlemarch; situaţia e atât de îndoielnică în legătură cu cele o mie de lire pe care le-a împrumutat taman la moartea acelui om. Te face pur şi simplu să te înfiori.

– Trufia trebuie să sufere o prăbuşire, cuvântă doamna Hackbutt.

– Nu-mi pare atât de rău de Rosamunda Vincy, cât de mătuşa ei, declară doamna Plymdale. Fata avea nevoie de o lecţie.

– Presupun că Bulstrozii or să plece să locuiască pe undeva prin străinătate, îşi dădu cu părerea doamna Sprague. Aşa se procedează, în general, când se întâmplă vreun lucru de ruşine într-o familie.

– Harriet va primi o lovitură absolut ucigătoare, afirmă doamna Plymdale. Nu cred să mai fi fost vreodată o femeie atât de zdrobită. O compătimesc din inimă. Cu toate cusururile ei, n-ai să găseşti multe femei mai bune decât ea. Ca fată avea purtările cele mai cuminţi, era totdeauna bună la inimă şi deschisă la suflet ca lumina zilei. Puteai să te uiţi în sertarele ei oricând pofteai – arătau tot aşa. Şi tot astfel le-a crescut şi pe Kate şi Ellen. Vă puteţi închipui cât de greu îi va veni să pribegească printre străini.

– Doctorul spune că asta le-ar recomanda şi soţilor Lydgate, rosti doamna Sprague. Zice că unul ca Lydgate s-ar fi cuvenit să se ţină printre francezi.

– Aş zice că ei i-ar conveni destul de mult aşa ceva, comentă doamna Plymdale; are un fel de uşurătate în felul ei de-a fi. Dar trăsătura asta a moştenit-o de la maică-sa; nici gând s-o fi căpătat de

la mătuşa ei Bulstrode, care totdeauna i-a dat povaţă bună şi, după câte ştiu eu, mai degrabă ar fi măritat-o cu altcineva.

Doamna Plymdale se afla într-o situaţie care-i provoca oarecare complicaţii sentimentale. Existase nu numai intimitatea ei cu doamna Bulstrode, ci şi o profitabilă relaţie de afaceri a marii firme de vopsitorie Plymdale cu domnul Bulstrode, ceea ce pe de o parte o făcea să vrea ca părerea mai tolerantă asupra caracterului bancherului să se adeverească, dar pe de alta îi trezea o spaimă cu-atât mai mare de a nu părea că încearcă să-i micşoreze vina. De asemeni, înrudirea recentă a familiei sale cu Toller-ii o pusese în legătură cu cele mai alese cercuri, lucru care o mulţumea sub toate aspectele, în afară de tendinţa ei spre acele vederi serioase, pe care le considera a fi cele mai bune. Conştiinţa pătrunzătoare a acelei femei micuţe era oarecum tulburată de procesul de adaptare la criteriile „noi" – opuse viziunii sale – şi de mâhnirile şi satisfacţiile încercate în faţa ultimelor evenimente, menite probabil să-i umilească pe cei care necesitau umilire, dar, totodată, să se abată nimicitor asupra vechii sale prietene, ale cărei cusururi ar fi preferat să le vadă pe un fundal de prosperitate.

Între timp, înaintarea iminentă a calamităţii nu o zdruncinase pe biata doamnă Bulstrode altfel decât sub forma unei tainice tulburări, care fusese mereu prezentă în sufletul ei, de la ultima vizită făcută de Raffles la „Crânguri". Când omul acela odios venise să bolească la Stone Court, iar soţul ei hotărâse să rămână acolo şi să-l vegheze, acceptase ca faptul să-şi găsească justificarea în afirmaţia că Raffles fusese cândva salariatul său şi-i primise ajutorul, ceea ce prilejuia o atitudine de bunăvoinţă faţă de el, în halul lui de neajutorare şi decădere; iar de-atunci fusese încurajată în chip inocent de vorbele mai optimiste rostite de soţul ei cu privire la sănătatea sa personală şi de atenţia ce continua să o acorde afacerilor. Calmul fusese tulburat când Lydgate îl adusese acasă de la adunare bolnav şi, în ciuda asigurărilor încurajatoare primite în zilele ce urmară plângea în taină, convinsă că soţul ei nu suferea numai de o boală trupească, ci şi de ceva care-i afecta spiritul. Nu-i dădea voie să-i citească cu glas tare, şi abia dacă o lăsa să stea cu el, pretinzând că suferă de o sensibilitate nervoasă la sunete şi la mişcări; şi totuşi, ea bănuia că, încuindu-se în cameră, voia să se ocupe de hârtiile lui. Era sigură că se întâmplase ceva. Poate că pierduse mulţi bani; şi pe ea o ţinea în bezna ignoranţei. Neîndrăznind să-şi chestioneze bărbatul, i se adresă lui Lydgate în cea de a cincea zi după adunare, când nu ieşise din casă decât pentru a se duce la biserică.

– Domnule Lydgate, te rog să vorbeşti deschis cu mine; vreau să cunosc adevărul. I s-a întâmplat ceva domnului Bulstrode?

– A suferit un mic şoc nervos, răspunse Lydgate, dornic să scape de întrebare.

Simţea că nu era rolul lui să facă destăinuirea aceea penibilă.

– Dar ce anume i l-a provocat? întrebă doamna Bulstrode, uitându-se drept la el, cu ochii ei mari, negri.

– În aerul sălilor publice, pluteşte adesea ceva nociv explică Lydgate. Oamenii puternici rezistă acestui factor care poate înrâuri starea anumitor persoane, în funcţie de delicateţea organismului lor. Adeseori e imposibil să stabileşti momentul precis când s-a produs un atac – sau, mai bine zis, să spui de ce rezistenţa cuiva cedează într-un anumit moment.

Pe doamna Bulstrode nu o satisfăcu răspunsul lui. Îi stăruia în suflet convingerea că se abătuse

asupra soţului său o pacoste care-i era ascunsă, şi firea ei se împotrivea energic unei astfel de tăinuiri. Ceru îngăduinţa ca fetele să stea cu tatăl lor şi se duse cu trăsura în oraş pentru a face câteva vizite, bazându-se pe ipoteza că, dacă s-ar fi aflat că ceva a ieşit prost în afacerile domnului Bulstrode, avea să vadă ori să audă vreun semn în legătură cu aceasta.

Trecu pe la doamna Thesiger, care nu era acasă, şi apoi se duse la doamna Hackbutt, de partea cealaltă a cimitirului. Doamna Hackbutt o zări de la o fereastră a etajului, şi amintindu-şi de teama pe care o manifestase în urmă cu câteva zile la gândul de a o întâlni pe doamna Bulstrode, se simţi aproape obligată, de dragul consecvenţei, să trimită vorbă că nu e acasă; dar împotriva acestei atitudini protesta subita ei dorinţă puternică de a trăi senzaţia unei întrevederi în care era ferm hotărâtă să nu facă nici cea mai uşoară aluzie la ceea ce-i umbla prin minte.

De aceea doamna Bulstrode fu poftită în salon şi doamna Hackbutt veni s-o primească, ţinându-şi buzele mai strânse şi frecându-şi mâinile mai des decât o făcea de obicei, acestea fiind precauţiunile adoptate împotriva unui limbaj prea slobod. Era hotărâtă să nu întrebe cum se simţea domnul Bulstrode.

– De aproape o săptămână n-a ieşit nicăieri, decât la biserică, spuse doamna Bulstrode, după câteva remarci introductive. Domnul Bulstrode s-a îmbolnăvit atât de rău la adunarea de joi, încât nici nu mi-a venit să părăsesc casa.

Doamna Hackbutt îşi frecă dosul mâinii ţinută lipit de piept cu palma celeilalte mâini, şi lăsă să-i rătăcească privirea peste desenul carpetei.

– A fost şi domnul Hackbutt la adunare? stărui doamna Bulstrode.

– Da, a fost, zise doamna Hackbutt, fără a-şi schimba atitudinea. Cred că terenul urmează a fi cumpărat prin subscripţie publică.

– Să sperăm că nu vor mai fi şi alte cazuri mortale de holeră, ca morţii să fie îngropaţi acolo, grăi doamna Bulstrode. Trecem printr-o încercare cumplită. Dar eu am considerat întotdeauna Middlemarch-ul ca un loc foarte sănătos. Probabil că văd astfel lucrurile fiindcă m-am obişnuit cu oraşul acesta încă din copilărie, şi n-am cunoscut niciodată un oraş în care mi-ar plăcea mai mult să trăiesc, mai cu seamă spre sfârşitul vieţii.

– Desigur că m-aş bucura să locuieşti mereu la Middlemarch, doamnă Bulstrode, declară doamna Hackbutt, cu un suspin slab. Oricum, trebuie să învăţăm să ne resemnăm, indiferent ce soartă ne-ar fi hărăzită. Deşi sunt sigură că totdeauna vor fi în acest oraş oameni care să-ţi dorească binele.

Doamna Hackbutt ardea de dorinţă de-a adăuga: „Dacă primeşti sfatul meu, ai să te desparţi de soţul dumitale”, dar era clar că biata femeie habar n-avea de trăsnetul ce sta gata să cadă asupra capului ei, şi doamnei Hackbutt personal nu-i sta în putinţă decât să o pregătească puţin. Doamna Bulstrode se simţi deodată străbătută de un fior rece; neîndoielnic că se ascundea ceva neobişnuit îndărătul acelor vorbe ale doamnei Hackbutt; dar, deşi pornise cu dorinţa de a fi pe deplin informată, se trezi acum incapabilă să urmărească până la capăt curajosul ei ţel şi schimbă subiectul conversaţiei, trecând la un interogatoriu asupra tinerilor Hackbutt. Curând îşi luă la revedere, înştiinţându-şi gazda că se duce să o vadă pe doamna Plymdale. Mergând într-acolo, încercă să-şi imagineze că la adunarea aceea trebuie să se fi iscat vreun conflict neobişnuit de aprig între domnul Bulstrode şi câţiva dintre frecvenţii lui adversari – poate că unul fusese chiar domnul Hackbutt. Asta

ar fi lămurit totul.

Dar când deschise conversaţia cu doamna Plymdale, explicaţia aceea consolatoare îi păru că nu mai stă în picioare.

„Selina” o primi cu o efuziune patetică şi cu o dispoziţie de a nu da răspunsuri edificatoare la subiectele cele mai comune, care cu greu ar fi putut să aibă vreo legătură cu o ceartă banală care avusese ca rezultat principal o perturbare a sănătăţii domnului Bulstrode. De la bun început doamna Bulstrode se gândise că mai degrabă ar interoga-o pe doamna Plymdale, decât pe oricare altă cunoscută; spre surprinderea ei, însă, descoperi că o veche prietenă nu este totdeauna şi persoana căreia îţi vine cel mai uşor să-i faci confidenţe: amintirea unor mărturisiri făcute în alte împrejurări crea o barieră – se ivi şi neplăcerea de a fi compătimită şi informată de cineva care pe vremuri avea obiceiul să-i cedeze ei întâietate. Căci anumite cuvinte cu tâlc misterios, pe care doamna Plymdale le lăsă să cadă, vorbind despre hotărârea ei de a nu întoarce niciodată prietenilor spatele, o convinseseră pe doamna Bulstrode că trebuie să se fi întâmplat un soi de nenorocire şi, în loc de a fi în stare să întrebe, în felul ei franc, înnăscut: „La ce faci aluzie?”, se trezi nerăbdătoare să plece acasă înainte de a fi aflat ceva mai mult. În mintea ei începu să se înfiripeze convingerea răscolitoare că nenorocirea aceea reprezenta ceva mai grav decât o simplă pierdere bănească, căci îşi dăduse foarte bine seama şi fusese adânc tulburată de faptul că Selina de astă dată, întocmai ca şi doamna Hackbutt mai înainte, se ferea să ia în seamă tot ce-i spunea despre soţul ei, de parcă ar fi evitat să remarce o pată în viaţa prietenei.

Îşi luă la revedere cu o grabă nervoasă şi-i spuse vizitiului să o ducă la depozitul domnului Vincy. Pe parcursul acelui drum spaima ei deveni atât de puternică, hrănită de impresia aceea de orbecăială în întuneric, încât, când intră în biroul fratelui ei, îi tremurau genunchii şi, pe faţa ei de obicei înfloritoare, apăruse o paloare mortală. Cam acelaşi efect îl produse şi asupra domnului Vincy vederea surorii sale; se ridică de pe scaun ca să o întâmpine, o luă de mână şi rosti cu nesocotinţa lui impulsivă:

– Domnul să te ajute Harriet, ştii totul!

Momentul acela, fu, poate, mai rău decât toate cele ce-i urmară. Conţinea acea experienţă concentrată care, în marile crize emoţionale, revelează tendinţa unui temperament şi are un caracter profetic pentru actul ultim care va încheia lupta intermediară. Dacă nu şi-ar fi amintit de Raffles, doamna Bulstrode ar fi continuat să se gândească doar la ruina financiară, dar în clipa aceea, odată cu privirea şi cuvintele fratelui său, mintea îi fu săgetată de ideea vreunui act vinovat al soţului ei – apoi, terorizată, avu viziunea soţului ei expus dezonoarei – şi pe urmă, după o clipă de ruşine dogoritoare în care simţi doar ochii lumii aţintiţi asupră-i, dintr-un salt, inima sa fu alături de el; îndoliată dar fără a-i reproşa nimic, se solidariza cu ruşinea şi izolarea lui. Toate acestea se petrecură în sufletul ei într-o vertiginoasă străfulgerare, pe când se cufunda într-un fotoliu şi-şi înălţa ochii spre frate-su, aplecat asupră-i.

– Nu ştiu nimic, Walter. Ce este? rosti Harriet, cu glasul stins.

El îi dezvălui totul, într-un fel foarte lipsit de artificii, în crâmpeie scurte, făcând-o atentă că scandalul depăşea cu mult orice probă concretă, îndeosebi cu privire la sfârşitul lui Raffles.

– Lumea e făcută să pălăvrăgească, zise el. Chiar dacă un om a fost achitat de un juriu, tot or să

trăncănească, or să clatine din cap şi or să-şi facă cu ochiul – aşa cum merge lumea, adesea gurile-rele nici nu se sinchisesc dacă este vinovat ori ba. E o lovitură nimicitoare, şi îi dăunează lui Lydgate la fel de mult ca şi lui Bulstrode. Nu pretind să spun eu care este adevărul. Îmi doresc numai să nu fi auzit niciodată de numele Bulstrode sau de-al lui Lydgate. Mai bine ai fi rămas toată viaţa o Vincy, şi Rosamunda la fel.

Doamna Bulstrode nu-i replică nimic.

– Dar trebuie să suporţi situaţia cât poţi de bine, Harriet. Oamenii nu te blamează pe *tine*. Şi am să fiu alături de tine, orice ţi-ai pune în gând să faci, o asigură fratele ei, cu o afecţiune colţuroasă, dar bine intenţionată.

– Dă-mi braţul ca să mă duc la trăsură, Walter, zise doamna Bulstrode. Mă simt foarte slăbită.

Şi când ajunse acasă, fu obligată să-i spună fiicei sale:

– Nu mi-e bine, draga mea; trebuie să mă duc şi să mă întind. Ai tu grijă de papà. Lasă-mă liniştită. N-am să cinez.

Se încuie în camera ei. Avea nevoie de timp ca să se deprindă cu conştiinţa mutilată, cu biata ei viaţă trunchiată, înainte de a putea să treacă cu pas ferm la noul loc ce-i fusese hărăzit. O lumină nouă, necruţătoare căzuse asupra caracterului soţului său, şi nici ea nu putea să-l judece cu îngăduinţă; cei douăzeci de ani, în cursul cărora ştiuse să se ascundă de ea, crezuse în el şi-l venerase, acum îi reveneau în minte cu amănunte care făceau ca atitudinea lui să-i pară odioasă înşelătorie. Se însurase cu ea având în spate trecutul acela urât, aşa încât ei nu-i rămăsese de astădată niciun strop de încredere în el ca să-i apere nevinovăţia în faţa celor mai rele acuzaţii ce i se aduceau. Pentru firea ei, de o notorie onestitate, împărtăşirea unei dizgraţii meritate devenea ceva mai amar decât pentru oricare alt muritor.

Dar femeia aceea, cu o educaţie perfectă, ale cărei fraze şi deprinderi ofereau o ciudată cârpăceală de idei luate de ici şi de colo, avea un spirit loial. Nu era în stare să-l abandoneze, sub niciun aspect, pe omul a cărui prosperitate o împărtăşise aproape jumătate din viaţa ei şi care o îndrăgise cu nestrămutată fidelitate – fiindcă acum căzuse o pedeapsă pe capul lui. Există fiinţe care abandonează, stând la aceeaşi masă cu cel părăsit şi dormind în acelaşi pat cu el, ofilindu-i şi mai mult sufletul prin apropierea aceea lipsită de iubire. Când îşi încuiase uşa, a ştiut că va trebui să o descuie mai târziu, gata să coboare la nefericitul ei soţ, să adopte durerea lui, şi să spună despre vina lui: „voi jeli şi nu-ţi voi aduce nicio mustrare”.

Dar avea nevoie de timp ca să-şi adune puterile; avea nevoie să-şi ia rămas-bun, suspinând, de la bucuria şi mândria vieţii ei. După ce se hotărî să coboare, se pregăti prin câteva mici acţiuni care ar fi putut să pară curată nebunie în ochii unui privitor cu inima împietrită; reprezentau felul ei de a comunica tuturor spectatorilor, vizibili şi invizibili, că începuse o viaţă nouă, în care îmbrăţişa umilinţa. Îşi scoase toate podoabele şi îşi îmbrăcă o rochie neagră simplă, iar în loc de a purta toca ei foarte împodobită şi părul aranjat în bucle mari, îşi pieptănă părul pe spate, lăsându-l să iasă afară din rama unei simple bonete, care o făcea să arate brusc ca o metodistă din perioada de început a acestui cult.

Bulstrode, care ştia că soţia sa ieşise în oraş şi se întorsese acasă spunând că nu se simte bine, îşi petrecuse timpul în prada unei agitaţii egale cu a ei. Prevăzuse că soţia va afla adevărul de la alte

persoane şi acceptase probabilitatea aceea ca pe o formulă mai uşoară pentru el decât orice spovedanie. Acum însă, când îşi imagina că sosise în sfârşit pentru ea momentul cunoaşterii adevărului, aştepta rezultatul cu sufletul la gură. Fiicele sale fuseseră obligate să consimtă a-l părăsi şi, deşi îngăduise să i se aducă ceva de mâncare nici nu se atinsese de bucate. Simţea cum se stinge încet, cufundat într-o nenorocire lipsită de orice compasiune. Poate că niciodată nu avea să mai citească afecţiune pe faţa soţiei sale. Iar dacă se întorcea spre Dumnezeu, acolo părea să nu capete alt răspuns decât apăsarea ce ţi-o dă răsplata primită după faptă.

Se-nserase, bătuse ceasul opt, mai înainte ca uşa să se deschidă şi în odaie să intre soţia sa. Nu îndrăznea să-şi înalţe privirea spre ea. Stătea cu ochii plecaţi, şi când se apropie de el, doamnei Bulstrode îi păru că este mai mic – părea atât de ofilit şi de chircit. Un impuls alcătuit din mila de curând trezită şi o veche tandreţe o străbătu ca un talaz şi, punându-şi mâna peste mâna lui, rezemată de braţul fotoliului, iar cu cealaltă înconjurându-i umerii, glăsui solemn, dar cu bunătate:

– Ridică-ţi privirea, Nicholas.

El îşi înălţă privirea, cu o uşoară tresărire şi, preţ de o clipă, o privi pe jumătate uluit: faţa ei palidă, straiele schimbate, ca de doliu, tremurul din jurul gurii, totul grăia: „Ştiu”, şi totuşi mâinile şi ochii Harrietei se odihneau cu blândeţe pe el… Izbucni în plâns şi lăcrimară împreună, ea aşezându-se alături de el.

Însă nu-şi puteau vorbi despre ruşinea pe care o îndurau şi el şi ea, sau despre faptele care se abătuseră asupra lor. Spovedania lui era mută, iar făgăduiala ei de devotament, tot aşa. Deşi avea o minte deschisă, totuşi se ferea de cuvinte care ar fi exprimat cunoaşterile lor reciproce, aşa cum s-ar fi ferit de pala focului. Ea nu putea întreba: „Câte din toate astea sunt doar calomnii şi suspiciuni false?”, iar el nu putea afirma: „Sunt nevinovat”.

7 Veche închisoare din Londra (n.t.).

LXXV

„Le sentiment de la fausseté des plaisirs présents et l'ignorance de la vanité des plaisirs absents, causent l'inconstance."[8]

Pascal

Pe faţa Rosamundei jucase iarăşi un licăr de veselie când casa îi fusese eliberată de figura aceea ameninţătoare şi când toţi creditorii dezagreabili fură plătiţi. Dar nu era voioasă; viaţa ei conjugală nu-i împlinise nicio speranţă şi fusese prădată de orice posibilităţi lăsate visării. În acel scurt interval de acalmie, Lydgate, amintindu-şi că, în orele lui de frământare, avusese adesea ieşiri furtunoase, şi îngrijorat de suferinţa pe care Rosamunda fusese nevoită să o îndure, vădea o gentileţe plină de solicitudine faţă de ea; dar şi el îşi pierduse o parte din vechiul lui entuziasm şi simţea încă nevoia de a se referi la o schimbare economică în felul lor de a trăi ca la o chestiune de la sine înţeleasă, încercând s-o împace treptat cu situaţia, şi înăbuşindu-şi mânia când ea îşi exprima dorinţa de a-şi muta reşedinţa la Londra. Când nu-i dădea asemenea răspuns, îl asculta tânjind şi se întreba pentru ce mai merită să trăiască. Cuvintele aspre şi dispreţuitoare căzute de pe buzele soţului său la mânie îi jigniseră adânc vanitatea, pe care la început tot el i-o trezise, iar ceea ce considera ea drept felul lui pervers de a privi lucrurile îi inspira o tainică repulsie. Această stare o făcea să-i primească toată tandreţea ca pe un surogat sărăcăcios al fericirii pe care nu izbutise să i-o dea. Erau dezavantajaţi faţă de vecinii lor şi nu mai exista nicio deschidere spre Quallingham – nu găsea nicio deschidere spre nicăieri, cu excepţia vreunei scrisori ocazionale primite de la Will Ladislaw. Se simţea atinsă şi dezamăgită de hotărârea lui Will de a părăsi Middlemarch-ul, căci – în pofida celor ştiute şi ghicite despre admiraţia lui pentru Dorothea – nutrise în taină credinţa că el îi închina, sau va ajunge neapărat să-i închine mult mai multă admiraţie, Rosamunda fiind una dintre acele femei care se leagănă în iluzia că oricare bărbat întâlnit le-ar fi preferat pe ele, dacă preferinţa sa nu ar fi fost lipsită de speranţe. Doamna Casaubon era o femeie foarte bine, din toate punctele de vedere, iar Will îşi manifestase interesul pentru ea înainte de a o fi cunoscut pe doamna Lydgate. Rosamunda luă felul lui de a o trata – constând dintr-un amestec de jucăuşă vânătoare de greşeli şi hiperbolică galanterie, drept o deghizare a unui simţământ mai profund, iar în prezenţa lui simţea acea agreabilă gâdilare a vanităţii şi trăia în acea atmosferă de dramă romantică, pe care prezenţa lui Lydgate, lipsită de suficientă vrajă, nu o mai putea crea. Ba chiar îşi închipuia – ce nu şi-ar închipui bărbaţii şi femeile, pe aceste tărâmuri? – că Will îşi exagera admiraţia pentru doamna Casaubon în scopul de a-i stârni ei gelozia. În felul acesta îşi descoperise o ocupaţie creierul sărmanei Rosamunda, înainte de plecarea lui Will. Se gândea că din el ar fi ieşit un soţ mult mai potrivit pentru ea decât găsise în persoana lui Lydgate. Nicio concepţie nu s-ar fi putut dovedi mai falsă decât aceasta, deoarece nemulţumirea resimţită de Rosamunda în căsnicia ei se datora însăşi condiţiei căsătoriei, necesităţilor de toleranţă, şi de moderare a eului propriu, pe care ea le impune, şi nu firii soţului ei; dar noţiunea plină de uşurătate a unui „Mai bine" ireal avea un farmec sentimental care îi mai înviora plictisul. Construia o

mică idilă care urma să aducă o variaţie în platitudinea vieţi ei. Will Ladislaw trebuia să rămână veşnic celibatar şi să trăiască în preajma ei, spre a-i fi veşnic la dispoziţie, închinându-i o pasiune precis definită, deşi niciodată pe deplin exprimată, din care, când şi când, urmau să ţâşnească limbi de flăcări, dând naştere la scene interesante. Plecarea lui îi pricinuise o dezamăgire proporţională cu închipuirile şi-i sporise în chip jalnic sila de Middlemarch; dar mai întâi visase o alternativă urzită în jurul plăcerilor ce-i rezerva relaţia ei cu familia, la Quallingham.

De atunci necazurile vieţii conjugale se agravaseră şi absenţa altei consolări o încuraja să mediteze cu regret la acea firavă idilă cu care se hrănise cândva. Bărbaţii şi femeile comit greşeli deprimante cu privirile la propriile sentimente, luându-şi nostalgiile vagi şi stinghere uneori drept geniu, alteori drept evlavie şi, mai des încă, drept o iubire puternică. Will Ladislaw scrisese epistole flecare, adresate pe jumătate ei, pe jumătate lui Lydgate, şi ea răspunse: intuia că nu era probabil ca despărţirea lor să rămână definitivă, iar acum râvnea din toată inima o singură schimbare; ca Lydgate să se mute la Londra; la Londra totul avea să fie plăcut, şi ea pornise să acţioneze mânată de calma hotărâre de a dobândi acest rezultat, când se ivi o făgăduială subită, şi încântătoare care o însufleţi.

Apăruse cu puţin înainte de adunarea aceea memorabilă ţinută în sala primăriei, şi nu era nici mai mult nici mai puţin decât o scrisoare trimisă de Will Ladislaw lui Lydgate, centrată, într-adevăr, pe noul său interes pentru planuri de colonizare agricolă, dar menţionând în treacăt că ar putea găsi cu cale să facă în săptămânile următoare o vizită la Middlemarch – o necesitate foarte plăcută, afirmă el, aproape la fel de bine-venită ca şi o vacanţă pentru un elev de şcoală. Spera că mai dispune de vechiul lui loc pe carpetă şi că se mai găsea un stoc mare de muzică pus deoparte pentru el. Dar se declara absolut nesigur cu privire la dată. În timp ce Lydgate îi citea Rosamundei scrisoarea, faţa ei arăta ca o floare redeşteptată la viaţă, devenind mai drăgălaşă şi mai atrăgătoare. Acum nu mai trebuia să înfrunte nimic de îndurat: datoriile erau plătite, sosea domnul Ladislaw, iar Lydgate avea să fie convins să părăsească Middlemarch-ul şi să se stabilească la Londra, care „se deosebea atât de mult de un oraş provincial”.

Părea că întrezărise un crâmpei de dimineaţă strălucitoare. Curând însă cerul se întunecă iarăşi deasupra capului bietei Rosamunda. Soţul ei era cuprins din nou de-o tristeţe ale cărei pricini nu i le împărtăşea nicidecum, căci se temea să-şi dezvăluie sentimentele lui contradictorii în faţa apatiei şi răstălmăcirii ei – dar care căpătă curând o explicaţie dureros de ciudată, străină de tot ce cunoscuse până atunci din ceea ce i-ar putea înrâuri fericirea. În noua ei fază de voioşie, spunându-şi că Lydgate trece doar printr-o criză de ursuzenie mai rea ca de obicei, care-l făcea să-i lase remarcile fără răspuns şi, în mod evident, să se ferească din calea ei cât mai mult, se hotărâse, la câteva zile după adunare şi fără a-i pomeni lui nimic, să trimită invitaţii la o mică serată, având convingerea de nezdruncinat că făcuse un pas judicios, deoarece oamenii păreau să se ţină la distanţă de ei, ori ea voia să restabilească vechiul ritm al relaţiilor sociale. După ce invitaţiile aveau să fie acceptate, intenţiona să-l pună la curent şi pe Lydgate şi să-i dea o înţeleaptă povaţă asupra modului în care se cuvine să se poarte un medic cu vecini lui; căci Rosamunda îşi dădea cele mai solemne ifose posibile cu privire la îndatoririle altora. Dar toate invitaţiile fură refuzate, şi ultimul răspuns negativ pică în mâinile lui Lydgate.

– Asta-i mâzgăleala lui Chichely. Despre ce-ţi scrie? întrebă Lydgate cu un ton mirat, în timp ce-

i înmâna biletul. Rosamunda fu obligată să-l lase să vadă conţinutul şi, aruncându-i o căutătură severă, tună:

– La ce naiba ai trimis invitaţiile fără să-mi spui, Rosamunda? Te rog, insist, să nu inviţi pe nimeni în casa aceasta. Presupun că ai mai invitat şi pe alţii, şi te-au refuzat.

Ea nu scoase o vorbă.

– Mă auzi? urlă Lydgate.

– Da, desigur că te aud, replică Rosamunda, întorcându-şi capul într-o parte, cu unduirea graţioasă a unei păsări cu gât lung.

Lydgate îşi azvârli capul pe spate, fără niciun fel de graţie, şi ieşi din cameră, dându-şi seama că se află într-o stare de spirit primejdioasă. Prin mintea Rosamundei trecu gândul că devenea din ce în ce mai insuportabil – fără să fi avut niciun motiv special pentru atitudinea aceea băţoasă. Predispoziţia de a nu-i împărtăşi ceva de care era sigur dinainte că n-avea s-o intereseze creştea, prefăcându-se într-un obicei mecanic, aşa că ea ignoră orice amănunt legat de mia aceea de lire, afară de faptul că împrumutul îl acordase unchiul ei Bulstrode. Toanele odioase ale lui Lydgate şi aparenta ocolire a căminului lor de către vecini – o împrejurare rămasă inexplicabilă pentru ea – nu puteau fi puse defel în legătură cu înlăturarea dificultăţilor băneşti. Dacă invitaţiile ar fi fost acceptate, s-ar fi apucat să invite şi pe mamă şi restul familiei, pe care nu-i mai văzuse deloc de câteva zile, şi acum îşi puse boneta ca să iasă şi să cerceteze ce se întâmplase cu ei toţi, ghicind subit că s-ar fi urzit o conspiraţie destinată să o lase cufundată în izolare, cu un soţ dispus să ofenseze pe toată lumea. Trecuse de ora cinei, şi-şi găsi părinţii singuri în salon. O întâmpinară cu figuri triste, spunându-i: „Ei, draga mea!” şi nimic mai mult. Niciodată nu-şi mai văzuse tatăl atât de abătut şi, aşezându-se lângă el, zise:

– S-a întâmplat ceva, papà?

El nu răspunse, dar doamna Vincy o întrebă:

– Vai, draga mea, n-ai auzit nimic? N-o să treacă mult până să ajungă şi la urechile tale.

– E vorba de Tertius? întrebă Rosamunda, pălind. Ideea de necaz se asocia imediat, de la sine, cu ceea ce fusese inexplicabil pentru ea în purtarea lui.

– Vai, scumpa mea, da. Când te gândeşti că te-ai măritat ca să te loveşti de asemenea necazuri! O duceaţi destul de rău cu datoriile, dar asta va fi şi mai rău.

– Stai, stai, Lucy, interveni domnul Vincy. N-ai auzit nimic despre unchiul tău Bulstrode, Rosamunda?

– Nu, papà, mărturisi sărmana făptură, simţind cum necazul acesta parcă nu ar fi făcut parte din tot ceea ce trăise până atunci, ci ar fi fost vreo purtare invizibilă ce-o prindea într-o încleştare de fier care făcea să i se topească sufletul.

Tatăl său îi povesti totul, încheindu-şi astfel spusele:

– E mai bine pentru tine să ştii cum stai, scumpa mea. Cred că Lydgate nu va avea încotro şi va trebui să părăsească oraşul. Lucrurile s-au întors împotriva lui. Aş zice că nu putea împiedica această desfăşurare. Nu-l învinuiesc că ar fi făcut vreun rău, urmă domnul Vincy.

Până atunci, fusese întotdeauna dispus să-i găsească lui Lydgate toate vinile posibile.

Rosamunda primi o lovitură puternică. I se părea că nimeni nu avea parte de o ursită mai aspră şi

mai crudă decât a ei; să se fi măritat cu un om care devenise ţinta unor suspiciuni infame! În multe cazuri, ruşinea este resimţită ca fiind partea cea mai rea a crimei, şi ar fi fost nevoie de o mare doză de reflecţie – lucru de care Rosamunda nu se dovedise niciodată în stare – pentru a descurca iţele şi a pricepe, în momentele acelea, că nenorocirea era mai mică decât dacă s-ar fi aflat în mod cert despre o acţiune criminală comisă de soţul ei. Toată ruşinea lumii părea să se fi concentrat acolo. Şi ea, inocentă, se măritase cu omul acela având convingerea că el şi familia lui reprezentau o glorie! Păstră faţă de părinţi reticenţa ei dintotdeauna şi spuse doar că, dacă Lydgate ar fi procedat după dorinţa ei, de mult ar fi părăsit Middlemarch-ul.

– Suportă lovitura mai presus de orice aşteptări! constată maică-sa, după plecarea ei.

– A, slavă Domnului! exclamă domnul Vincy, care era la pământ.

Dar Rosamunda se duse acasă stăpânită de un sentiment de justificată silă faţă de soţul ei. Ce făcuse de fapt – cum acţionase în realitate? Asta nu ştia. Dar de ce nu-i spusese totul? Nu atinsese faţă de ea subiectul acesta şi, bineînţeles, ea nu-i putea vorbi. O dată îi venise în minte să-l roage pe tatăl ei să o lase să se întoarcă iar acasă; dar chibzuind pe îndelete, perspectiva aceea îi apăru cu desăvârşire searbădă: o femeie măritată, înapoiată pentru a trăi laolaltă cu părinţii – în asemenea poziţie, viaţa nu părea să mai aibă niciun sens pentru ea, nu se putea vedea într-o asemenea situaţie.

În următoarele două zile, Lydgate observă o schimbare în purtarea ei şi crezu că îi ajunseră la urechi veştile proaste. Avea oare să deschidă discuţia asupra lor, sau va menţine la nesfârşit tăcerea care părea să implice că îl judecă vinovat? Trebuie să ne amintim că mintea lui trecea printr-o stare morbidă, în care aproape orice contact trezea suferinţă.

Desigur, în acest caz, Rosamunda avea un temei egal de a se plânge de rezerva şi lipsa lui de încredere faţă de ea; dar, în sufletul lui covârşit de amărăciune, se scuza singur; nu era oare îndreptăţit să evite neplăcerea de a-i vorbi, de vreme ce ea, acum când cunoştea adevărul, nu simţea niciun imbold de a discuta cu el? Dar pe un plan mai profund, Lydgate îşi dădea seama că el căzuse în culpă, ceea ce îl făcea să se frământe, şi tăcerea dintre ei deveni intolerabilă pentru amândoi; era ca şi cum ar fi plutit împreună în voia valurilor pe o epavă, fără să se uite unul la altul.

Se gândi: „Sunt un neghiob. Oare n-am renunţat să mă mai aştept la ceva? M-am însurat cu grija, nu cu ajutorul.” Şi în seara aceea îi spuse:

– Rosamunda, ai aflat ceva care te-a necăjit?

– Da, răspunse ea, punând deoparte broderia la care continuase să lucreze, cufundată într-o toropeală semiconştientă, cu totul deosebită de comportarea ei obişnuită.

– Ce-ai auzit?

– Totul, îmi închipui. Mi-a spus papà.

– Că lumea mă consideră un netrebnic?

– Da, rosti Rosamunda cu glas abia auzit, începând să coasă din nou, cu gesturi automate.

Urmă o tăcere. Lydgate se gândea: „Dacă are măcar un dram de încredere în mine – dacă ar avea cea mai vagă idee despre ceea ce simt eu, s-ar cuveni să-mi vorbească acum şi să spună că nu mi-am meritat nenorocirea”.

Dar Rosamunda, la rândul ei, îşi mişca mai departe degetele, cuprinsă de langoare. Aştepta ca orice avea să fie rostit pe tema aceea să vină de la el. Ce ştia ea? Iar dacă el nu săvârşise nicio

fărădelege, de ce nu făcea ceva ca să se dezvinovăţească?

Această tăcerea a ei revărsă un nou torent de fiere în dispoziţia amară care-l îndemnase pe Lydgate să-şi spună că nimeni nu mai credea în el; nici măcar Farebrother nu le mai călcase pragul. Se hotărâse să-i pună Rosamundei întrebări, cu intenţia ca, prin conversaţie, să împrăştie ceaţa îngheţată adunată între ei, dar simţea cum hotărârea lui e paralizată de o ranchiună dezolantă. Până şi necazul acela, ca şi restul, părea să fie privit de Rosamunda de parcă i-ar fi aparţinut numai ei.

Pentru soţia sa, el era o fiinţă aparte, făptuind mereu lucrurile împotriva cărora obiecta ea. Se ridică de pe scaun cu un impuls mânios şi, vârându-şi mâinile în buzunare, se învârti de la un capăt la celălalt al încăperii. În tot acest timp îi da ghes intuiţia intimă că ar trebui să-şi stăpânească mânia şi să-i spună totul, convingând-o de realitatea faptelor. Fiindcă aproape învăţase lecţia că trebuie să se adapteze la firea ei şi, deoarece ea dispunea de prea puţină căldură sufletească, trebuia să ofere el mai multă. Curând reveni la intenţia de a-şi deschide inima: nu trebuia să piardă prilejul. Dacă izbutea să o facă să simtă, cu oarecare solemnitate, că avea de-a face cu o calomnie pe care trebuia s-o înfrunte şi nu să fugă de ea, şi că tot necazul îl lovise din pricina disperatei sale nevoi de bani, ar fi fost un moment potrivit pentru a-l pleda cu căldură că trebuiau să fie uniţi în hotărârea de a se descurca cu cât mai puţine cheltuieli posibile, ca să poată trece prin furtuna aceea şi să-şi păstreze independenţa. Se gândea să-i menţioneze măsurile concrete pe care dorea să le ia şi să-i câştige colaborarea. Era constrâns să încerce acest lucru – altminteri ce-i mai rămânea de făcut?

Nu ştiu cât timp se învârtise, stingherit, în sus şi-n jos prin cameră, dar Rosamunda simţea că de mult ar fi vrut să-l vadă odată aşezându-se. Începuse şi ea a chibzui că prilejul era nimerit pentru a-l îndemna stăruitor să facă ceea ce se cuvenea. Oricare ar fi fost adevărul privitor la toată calamitatea aceea, nu-i dădea pace o teamă care se făcea simţită mai presus de orice.

În cele din urmă, Lydgate se aşeză, nu pe scaunul lui obişnuit ci pe unul mai apropiat de Rosamunda, aplecându-se spre ea şi privind-o cu gravitate, înainte de a ataca din nou tristul subiect. Până în minutul acela se stăpânise şi se pregătea să vorbească, cu o notă solemnă în glas, ca pentru o ocazie care nu avea să se mai repete. Tocmai deschisese gura, când Rosamunda, lăsând să-i atârne moale mâinile, se uită la el şi glăsui:

– Cu siguranţă, Tertius…

– Da?

– Cu siguranţă că de data asta ai renunţat în sfârşit, la ideea de a rămâne în Middlemarch. Nu mai pot trăi aici. Haide să plecăm la Londra. Papà şi toţi ceilalţi spun că ai face mai bine să pleci. Orice nenorocire aş avea de suportat, ar fi mai lesne pentru mine dacă m-aş afla departe de acest oraş.

Lydgate se simţea strivit de o jalnică oropsire. În locul acelui şuvoi de critici pentru care se pregătise, încordându-şi eforturile, iată că trebuia să treacă iarăşi prin vechea încercare. Nu putea să îndure. Schimbându-şi rapid atitudinea, se ridică şi ieşi din odaie.

Poate că dacă ar fi avut destulă tărie pentru a persista în hotărârea lui de a fi cu atât mai ferm, cu cât era ea mai slabă, seara aceea s-ar fi încheiat cu un rezultat mai bun. Dacă furia lui ar fi putut suporta frâna aceea, ar fi fost încă în stare să modeleze mentalitatea şi voinţa Rosamundei. Nu putea nutri certitudinea că orice fire, oricât de inflexibilă sau deosebită ar fi, va putea opune rezistenţă influenţei venite din partea unei fiinţe înzestrate cu o personalitate mai robustă. Asemenea firi pot fi

luate cu asalt şi convertite pentru moment, devenind o parte a sufletului care le împresoară în ardoarea avântului său. Dar bietul Lydgate purta înlăuntrul sufletului său o rană care zvâcnea şi energia sa se dovedi mai prejos de misiunea asumată.

Începutul unei înţelegeri reciproce şi al hotărârii comune părea la fel de îndepărtat ca oricând; ba chiar drumul spre armonie părea tăiat de impresia unui efort absolut zadarnic. Trăiau de la o zi la alta, cu gândurile încă dezbinate, Lydgate văzându-şi mai departe de treburile lui, cu disperare, iar Rosamunda simţind, cu oarecare îndreptăţire, că purtarea soţului ei era crudă. Nu avea rost să-i mai spună ceva lui Tertius; dar când va bate ceasul să sosească Will Ladislaw, era hotărâtă să-i povestească lui totul. În pofida reticenţei sale obişnuite, avea nevoie de cineva care să recunoască ce nedreptăţi suferise.

8 Nestatornicia umană este prilejuită de impresia că plăcerile prezentului sunt false şi de ignorarea deşertăciunii plăcerilor de care nu ne putem bucura (fr.) (n.t.).

LXXVI

Milă-amor, pace-ndurare,
Disperaţii le-aduc rugi,
Şi-unor virtuţi de-nălţare,
Dăruiesc mulţumiri vii.
…………………………….
Iertarea-are al inimii preaplin,
Mila-are chip uman;
Iubirea-i om pe un tron divin,
Iar pacea, strai uman.

William Blake, *Cântecele Inocenţei*

Peste câteva zile, Lydgate călărea spre Lowick Manor, ca urmare a unei invitaţii adresate de Dorothea. Invitaţia nu fusese neaşteptată, deoarece venise după o scrisoare primită din partea domnului Bulstrode, în care bancherul declara că dădea din nou curs măsurilor referitoare la plecarea sa din Middlemarch şi-i reamintea lui Lydgate de comunicările prealabile făcute cu privire la Spitalul Nou. Fusese de datoria lui, înainte de a face alţi paşi, să înfăţişeze iarăşi problema doamnei Casaubon, care acum dorea – ca şi mai înainte – să discute chestiunea cu Lydgate. „Se poate ca vederile dumitale să fi suferit unele schimbări, scria domnul Bulstrode, dar şi în cazul acesta este de dorit să le expui în faţa ei."

Dorothea îi aştepta sosirea cu un interes arzător. Deşi, din respect pentru sfătuitorii ei masculini, se oprise de la ceea ce *Sir* James numea: „amestecul în această afacere Bulstrode", situaţia grea a lui Lydgate nu lăsa nicio clipă de linişte minţii sale, şi când Bulstrode puse din nou pe tapet problema Spitalului, simţi că venise pentru ea prilejul pe care fusese împiedicată să-l grăbească. În căminul ei îmbelşugat, sau rătăcind pe sub crengile copacilor seculari din parc, gândul îi zbura la soarta altora şi emoţiile îi erau întemniţate. Ideea unei acţiuni binefăcătoare, aflate la îndemâna ei, „o obseda ca o patimă", şi cum nevoia altuia îi răsărea deodată în faţa ochilor sub forma unei imagini precis conturate, o făcea să fie preocupată de năzuinţa de a oferi o alinare şi răpea orice gust tihnei sale. Nutrea o speranţă încrezătoare în întrevederea aceea cu Lydgate, neţinând seama nicio clipă de cele ce se spuneau despre rezerva care-l caracteriza; şi neţinând deloc seama că ea era o femeie tânără. Nimic nu i-ar fi putut părea mai puţin însemnat Dorotheei decât insistenţa asupra tinereţii şi a sexului ei, când se simţea împinsă către manifestarea solidarităţii ei umane.

Cum stătea şi aştepta în bibliotecă, nu se putu opri să retrăiască toate scenele din trecut care-l aduseseră pe Lydgate în mijlocul amintirilor sale. Toate îşi datorau sensul căsătoriei ei şi necazurilor aduse de căsnicie – dar nu: se iveau alte două ocazii în care imaginea lui Lydgate se asocia în mod penibil cu soţia lui şi cu altcineva. Durerea îi fusese alinată, dar lăsase să mijească în sufletul ei o ipoteză asupra a ceea ce ar putea însemna pentru Lydgate căsătoria lui, şi o susceptibilitate faţă de

cea mai uşoară aluzie la doamna Lydgate. Asemenea gânduri erau pentru ea precum acţiunea unei drame şi o făceau să-i strălucească ochii, dând un aer de intensitate întregii sale făpturi, deşi se mărginea să privească, pe fereastra bibliotecii cu mobile brune, la gazonul şi mugurii sclipitori, în culori crude, care se reliefau pe fundalul tufişurilor de plante veşnic verzi, cu nuanţele lor închise.

Când Lydgate intră în încăpere, Dorothea fu aproape izbită de schimbarea întipărită pe faţa lui, schimbare bătătoare la ochi pentru ea, care nu-l mai văzuse de două luni. Nu era vorba de faptul că se trăsese la faţă, ci de acea stare, trădată adeseori chiar de chipurile tinere, care rezultă din prezenţa stăruitoare a mâniei şi descurajării. Privirea ei cordială, când îi întinse mâna, îi îndulci expresia, dar numai cu o undă de melancolie.

– De multă vreme ţineam să te văd, domnule Lydgate, spuse Dorothea după ce se aşezară faţă-n faţă. Dar am amânat să te invit, până ce domnul Bulstrode nu mi s-a adresat din nou, în legătură cu Spitalul. Ştiu că avantajul de a păstra administrarea lui separată de cea a Dispensarului depinde de dumneata sau, cel puţin, de condiţiile prielnice la care eşti încurajat să speri, ţinându-l sub controlul dumitale. Şi sunt sigură că nu vei refuza să-mi spui exact ce gândeşti.

– Vreţi să decideţi dacă trebuie să acordaţi Spitalului un sprijin generos, grăi Lydgate. Dacă-mi urmez îndemnul conştiinţei, nu vă pot sfătui să faceţi acest lucru în funcţie de vreo activitate a mea. S-ar putea să fiu obligat să părăsesc oraşul.

Vorbea cu fraze tăioase, măcinat de durerea disperării că nu va putea duce la îndeplinire un scop căruia Rosamunda îşi pusese în gând să i se opună.

– Nu cumva din cauză că nu ai pe nimeni care să creadă în dumneata? întrebă Dorotheea, slobozindu-şi cuvintele cu claritate, din preaplinul inimii. Cunosc nefericitele falsităţi debitate pe seama dumitale. Am ştiut din prima clipă că sunt false. Nu ai făptuit niciodată ceva josnic. Nu ai putea săvârşi nimic dezonorant.

Era prima asigurare de încredere pe care o auzeau urechile lui Lydgate. Trase aer adânc în piept şi rosti:

– Vă mulţumesc.

Nu putea spune mai mult: era ceva foarte nou şi straniu în viaţa lui, ca puţinele cuvinte de încredere venite de la o femeie să însemne atâta pentru el.

– Te rog stăruitor să-mi povesteşti cum s-a desfăşurat totul, urmă Dorothea, fără teamă. Sunt sigură că relevarea adevărului te va absolvi de învinuiri.

Lydgate se ridică din fotoliu şi se duse la fereastră, uitând în ce loc se află. De atâtea ori se aplecase, în mintea lui, asupra posibilităţii de a explica totul, făcând abstracţie de aparenţele agravante care ar fi pledat, poate, în chip părtinitor, împotriva lui Bulstrode: şi de-atâtea ori se hotărâse împotriva acestei posibilităţi; de atâtea ori îşi spusese în sinea lui că afirmaţiile sale nu ar schimba cu nimic impresiile oamenilor – încât vorbele Dorotheei sunau acum ca o tentaţie de a săvârşi un act pe care sobrietatea lui îl etichetase drept nechibzuit.

– Povesteşte-mi, te rog, urmă Dorothea cu o franchețe simplă. Şi pe urmă ne putem sfătui. Nu e plăcut să laşi oamenii să judece pe cineva pe baze greşite, când acest lucru poate fi împiedicat.

Lydgate se întoarse, amintindu-şi unde se află, şi văzu chipul Dorotheei, care-l privea cu o duioasă şi încrezătoare gravitate. Prezenţa unei firi nobile, generoasă în dorinţele sale, caldă în

caritatea ei, ne schimbă optica: începem să vedem din nou lucrurile cu contururile lor mai vaste, mai domoale, şi să credem că şi noi putem fi judecaţi şi văzuţi în deplinătatea caracterului nostru. Înrâurirea aceea începuse să acţioneze şi asupra lui Lydgate, care multe zile în şir văzuse viaţa cu ochii unei fiinţe târâte, zbătându-se inutil în mijlocul gloatei. Se aşeză la loc şi simţi cum îşi redobândeşte vechea personalitate, conştient că se află alături de o făptură care crede în el.

– Nu vreau, începu el, să mă arăt aspru cu Bulstrode, care mi-a împrumutat o sumă de care aveam nevoie – deşi mai degrabă m-aş fi lipsit de banii lui. Este hăituit şi nenorocit şi mai are doar un biet strop de viaţă în el, dar mi-ar face plăcere să vă spun totul. Va fi o mângâiere pentru mine să-mi îndrept cuvintele într-acolo unde încrederea mi-a fost acordată de la bun început şi unde nu voi apărea că ţin să ofer mărturii pentru a-mi apăra propria onestitate. Veţi fi leală şi faţă de altul aşa cum aţi fost leală şi faţă de mine.

– Te rog să ai încredere în mine, grăi Dorothea, nu voi repeta absolut nimic fără învoirea dumitale. Dar cel mai mărunt lucru ce-aş putea face ar fi să spun că mi-ai clarificat toate împrejurările şi acum ştiu că, în niciun caz, nu eşti vinovat. Domnul Farebrother mi-ar da crezare, ca şi unchiul meu, şi *Sir* James Chettam. Ba chiar ştiu că sunt în Middlemarch unele persoane la care m-aş putea duce; şi, cu toate că nu mă cunosc prea bine, m-ar crede. Ar şti că nu urmăresc alte ţeluri decât adevărul şi dreptatea. Mi-aş da orice osteneală ca să te disculp. Eu am foarte puţine lucruri de făcut. Nu pot face altceva mai bun pe lumea aceasta.

Glasul Dorotheei, în timp ce trasa acel plan copilăresc a tot ce-avea să întreprindă, putea fi luat ca o dovadă că era capabilă să realizeze de fapt totul. Tandreţea inflexiunilor ei feminine părea gata să înalţe o baricadă de apărare împotriva celor gata să acuze. Lydgate nu stătu să-şi spună că gazda vădea o exaltare donquihotească; se lăsă, pentru prima dată în viaţa lui, în voia simţământului încântător de a se bizui în întregime pe o simpatie generoasă, fără nicio frână impusă de rezerva orgoliului. Şi îi povesti totul, din momentul când – sub apăsarea dificultăţilor sale băneşti – se adresase, pentru prima dată lui Bulstrode; treptat, antrenat de uşurarea de a vorbi, trecu la o dezvăluire mai amănunţită a celor ce-i umblaseră prin minte – afirmând deschis faptul că tratamentul aplicat de el pacienţilor se opunea practicii dominante, ajungând în cele din urmă la îndoielile lui, la idealul său în materie de datorie medicală, şi la incertitudinea în care se zbătea: dacă acceptarea banilor adusese vreo schimbare în înclinarea lui particulară şi în comportarea sa profesională, deşi nu alterase întru nimic îndeplinirea oricărei îndatorii recunoscute în mod public.

– De atunci a ajuns la cunoştinţa mea, adăugă el, că Hawley a trimis pe cineva să o descoase pe menajera de la Stone Court, iar femeia i-a spus că i-a dat pacientului tot opiul din fiola lăsată de mine, precum şi o porţie zdravănă de rachiu. Dar asta nu e cu nimic împotriva prescripţiilor uzuale, chiar a celor date de profesionişti de mâna întâi. Suspiciunile ivite împotriva mea nu au vreun reazem în această direcţie: se întemeiază pe convingerea că am primit bani, că Bulstrode avea motive puternice de a dori moartea omului şi mi-a dat banii aceia drept mită, ca să mă învoiesc la anumite practici vătămătoare, fatale pacientului; în orice caz, că aş fi fost mituit ca să-mi ţin gura. Sunt exact suspiciunile care se agaţă în chipul cel mai îndărătnic de un om, deoarece corespund unor predispoziţii omeneşti şi nu ai niciodată dovezi împotriva lor. Cum de s-a întâmplat să mi se încalce ordinele, asta e o întrebare al cărui răspuns nu-l cunosc. Mai există posibilitatea ca Bulstrode să nu

se fi făcut vinovat de nicio intenţie criminală – ba chiar e posibil să n-aibă nimic de-a face cu neascultarea şi pur şi simplu să se fi abţinut de a menţiona abaterea menajerei. Dar toate acestea nu au nicio legătură cu convingerea publică. Este unul dintre acele cazuri în care un om se trezeşte condamnat numai pe baza caracterului său. Se crede că ar fi comis o crimă, în vreun mod nedefinit, numai pentru că a avut un mobil de a o făptui, iar caracterul lui Bulstrode m-a contaminat şi pe mine, doar fiindcă am luat bani de la el. Sunt pur şi simplu ca lovit de mălură, ca un bob de grâu vătămat – treaba este făcută şi nu poate fi desfăcută.

– O, ce soartă aspră! exclamă Dorothea. Înţeleg cât de greu îţi vine să te justifici singur. Şi toate acestea să se fi abătut asupra dumitale, care ai intenţionat să duci o viaţă pusă în slujba unor ţeluri mai înalte decât muritorii de rând şi să descoperi ce-i mai bine. Nici prin gând nu-mi trece să accept ca această situaţie să rămână imuabilă. Ştiu ce ideal urmăreai. Îmi aduc aminte ce mi-ai spus când mi-ai vorbit pentru prima dată despre Spital. Nu există mâhnire la care să mă fi gândit mai mult decât la aceasta: să iubeşti ceea ce este măreţ, să te străduieşti a-l atinge, şi să dai greş.

– Da, încuviinţă Lydgate, simţind că descoperise în sfârşit terenul pe care se înălţa deplina semnificaţie a mâhnirii sale. Aveam anumite ambiţii. Voiam ca totul să se înfăţişeze altfel pentru mine. Credeam că am mai multă tărie morală şi stăpânire de sine. Dar obstacolele cele mai teribile sunt de asemenea natură că nimeni nu le poate vedea, afară de tine însuţi.

– Ce-ar fi, rosti cu ton meditativ Dorothea, ce-ar fi să menţinem spitalul aşa cum este acum, şi dumneata să rămâi aci, deşi ai beneficia de prietenia şi de sprijinul numai a câtorva; atunci pornirea ostilă manifestată împotriva dumitale s-ar stinge treptat; ar apărea împrejurări în care oamenii s-ar vădea siliţi să recunoască ce nedrepţi au fost cu dumneata, fiindcă ar constata că ai intenţii curate. Poţi însă să dobândeşti o mare faimă, ca Louis şi Laennec, despre care te-am auzit vorbind, şi vom fi cu toţii mândri de dumneata, încheie ea, cu un zâmbet.

– Asta s-ar putea adeveri, dacă mi-aş redobândi vechea încredere în forţele mele, spuse Lydgate pe un ton jalnic. Nimic nu mă amărăşte mai cumplit decât ideea de a întoarce spatele şi de a da bir cu fugiţii dinaintea acestei calomnii, lăsând-o să-şi facă mendrele în urma mea. Totuşi, nu-i pot cere nimănui să pună la bătaie o sumă importantă pentru un plan care depinde de mine.

– Pentru mine ar merita negreşit să fac acest efort, afirmă Dorothea, cu simplitate. Numai că, gândeşte-te. Mă simt foarte jenată fiindcă e vorba de banii mei, şi mi se spune că am prea puţini pentru unul dintre proiectele mele mari, care mi-era cel mai scump, şi totuşi am prea mulţi. Nu ştiu ce să fac. Am un venit personal de şapte sute de lire pe an, şi alte o mie nouă sute anual lăsate de domnul Casaubon, plus vreo trei-patru mii de lire, bani gheaţă, depuşi în bancă. Voiam să scot o parte din bani, pe care să-i înlocuiesc apoi treptat din venitul meu care-mi prisoseşte, şi să cumpăr cu ei un teren pe care să întemeiez un sat menit să fie o şcoală de bună organizare şi de muncă; dar *Sir* James şi cu unchiul meu m-au convins că aş întâmpina un risc prea mare. Aşa că, vezi, lucrul de care m-aş bucura cel mai mult ar fi să-mi investesc banii într-o iniţiativă valoroasă; mi-ar plăcea să fac mai bună viaţa oamenilor. Mă simt foarte stingherită – toţi banii ăştia curg în mâna mea, deşi nu am nevoie de ei.

Un zâmbet împrăştie norul mohorât de pe faţa lui Lydgate. Sinceritatea de copil cu ochi gravi cu care Dorothea rostea toate acestea era irezistibilă, îmbinându-se în chip încântător cu prompta ei

înţelegere pentru experienţa înaltă. (Despre experienţa inferioară, cum se dovedeşte a fi cea care joacă mare rol în mersul lumii, biata doamnă Casaubon avea o cunoaştere mioapă, nebuloasă, prea puţin ajutată de imaginaţia sa). Dorothea luă zâmbetul lui Lydgate drept o încurajare a planurilor ei.

– Cred că-ţi dai seama acum că ai vorbit mânat de prea multe scrupule, zise dânsa, pe-un ton convingător. Spitalul ar fi una dintre acţiunile binefăcătoare; iar a doua ar fi să-ţi reîntregeşti şi să-ţi reînsănătoşeşti viaţa.

Lui Lydgate îi pieri zâmbetul de pe buze.

– Aveţi şi bunătatea sufletească şi banii necesari pentru a realiza toate acestea, dacă ar putea fi făcute, zise el. Dar…

Ezită un scurt răstimp, privind în gol pe fereastră; iar ea rămase într-o tăcută aşteptare. În cele din urmă, se întoarse spre Dorothea şi-i spuse năvalnic:

– De ce nu v-aş mărturisi? Dumneavoastră cunoaşteţi ce fel de legături înseamnă căsnicia. Veţi înţelege totul.

Dorothea simţi că începe să-i bată mai iute inima. Avea parte şi de durerea aceasta? Se temu însă să rostească vreun cuvânt, şi el urmă imediat:

– Este imposibil pentru mine să acţionez în vreo direcţie – să fac vreun pas – fără a ţine cont de fericirea soţiei mele. Lucrul a cărui înfăptuire m-ar putea face fericit, dacă aş fi singur, a devenit imposibil pentru mine. Nu o pot vedea suferind. S-a măritat cu mine fără a şti la ce se angajează, şi poate ar fi fost mai cuminte pentru ea să nu fi făcut acest pas.

– Ştiu, ştiu ce înseamnă, nu ai fi în stare să-i provoci vreo suferinţă, dacă nu ai fi obligat s-o faci, zise Dorothea, păstrând amintirea intensă a propriei sale vieţi.

– Şi soţia mea şi-a pus în gând să nu rămână în oraş. Vrea să plece de-aici. Necazurile prin care a trecut au obosit-o, rosti Lydgate, întrerupându-se iarăşi, ca nu cumva să fi spus prea mult.

– Dar când şi-ar da seama ce lucruri bune ar putea ieşi dacă aţi rămâne aici… îl mustră Dorothea, privindu-l pe Lydgate de parcă ar fi uitat motivele asupra cărora meditase abia cu puţin înainte.

El nu vorbi imediat.

– Nu şi-ar da seama, răspunse în cele din urmă, sec, simţind că declaraţia aceea se putea lipsi de alte explicaţii. Şi, într-adevăr, mi-am pierdut orice brumă de curaj de a-mi putea duce viaţa aici.

Făcu o pauză scurtă şi apoi, cedând impulsului de a o lăsa pe Dorothea să vadă mai în profunzime dificultăţile vieţii sale, adăugă:

– Trebuie să recunosc că necazurile noastre au lovit-o în mod confuz. Nu am fost în stare să vorbim între noi despre asta. Nu-mi pot da seama ce idee şi-a format în mintea ei privitor la noua întorsătură a lucrurilor: s-ar putea să o chinuie teama că am comis într-adevăr ceva mârşav. Eu port vina: se cădea să am o atitudine mai deschisă. Dar am trecut printr-o suferinţă crudă.

– Mă pot duce să stau eu de vorbă cu ea? întrebă Dorothea cu fervoare. Mi-ar accepta simpatia? I-aş spune că nu meriţi blamul, în faţa judecăţi nimănui, afară de a dumitale personal. I-aş spune că toate minţile cinstite te vor absolvi de orice vină. I-aş îmbărbăta inima. Vrei să o întrebi dacă pot veni s-o văd? Am mai vizitat-o odată.

– Sunt sigur că puteţi, spuse Lydgate, prinzând din zbor propunerea, cu oarecare speranţă. Se va

simţi onorată – îmbărbătată, cred, de dovada că cel puţin dumneavoastră mă stimaţi. Nu-i voi vorbi despre venirea dumneavoastră – ca să nu o poată atribui intervenţiei mele. Ştiu foarte bine că nu s-ar cuveni să las pe alţii să-i vorbească, dar…

Se întrerupse, şi o clipă domni tăcerea. Dorothea se stăpâni să-i spună ce plutea în mintea ei – cât de limpede se convinsese că pot exista bariere invizibile în conversaţia dintre soţ şi soţie. Până şi expresia compătimirii deşteptate de chestiunea aceasta putea să producă o rană. Reveni la aspectul mai exterior al situaţiei lui Lydgate, rostind cu voioşie:

– Şi dacă doamna Lydgate ar afla că aveţi prieteni care cred în dumneata şi sunt gata să te sprijine, atunci ar putea fi bucuroasă să rămâi la locul dumitale, să-ţi redobândeşti speranţele şi să înfăptuieşti ceea ce intenţionai. Poate că atunci ar înţelege că procedezi just, că ai dreptate să încuviinţezi propunerea făcută de mine de a-ţi continua activitatea în spital. Şi sunt convinsă că ai proceda astfel, nu-i aşa, dacă ai avea credinţa că ţi se oferă mijlocul de a-ţi folosi cunoştinţele?

Lydgate nu răspunse, şi ea văzu că dezbătea propunerea în cugetul lui.

– Nu e nevoie să iei imediat o hotărâre, urmă Dorothea cu blândeţe. Peste câteva zile va fi încă destul de devreme pentru mine ca să-i trimit domnului Bulstrode răspunsul aşteptat.

Lydgate tot mai pregeta, dar în cele din urmă se porni să vorbească iar, pe un ton categoric.

– Nu; prefer să nu-mi mai lăsaţi niciun interval pentru ezitare. Nu mai sunt destul de sigur pe mine – mă refer la ceea ce aş fi în stare să fac, în împrejurările schimbate ale vieţii mele. Ar însemna să adopt o atitudine incorectă, dacă aş lăsa ca alte persoane să se angajeze la vreo acţiune serioasă, care depinde de mine. Până la urmă, s-ar putea să fiu obligat să plec de-aici; văd prea puţin şanse de a proceda altfel. Întreaga chestiune prezintă un caracter prea problematic; nu pot accepta ca din cauza mea să fie irosită generozitatea dumneavoastră. Nu – lăsaţi ca Spitalul Nou să se unifice cu vechiul dispensar şi totul să meargă aşa cum s-ar fi întâmplat dacă eu n-aş fi apărut în oraş. De când am început munca la Spital, am ţinut un registru preţios; îl voi trimite unui om căruia să-i fie de folos, încheie el, cu amărăciune. Multă vreme de-aici înainte nu mă pot gândi la altceva decât să-mi câştig existenţa.

– Mă doare foarte mult să te aud vorbind cu atâta deznădejde, stărui Dorothea. Ar fi o fericire pentru prietenii dumitale, care cred în viitorul ce te aşteaptă şi în puterea dumitale de a înfăptui lucruri mari, să le îngădui să te salveze de această alternativă. Gândeşte-te şi dumneata cât de mulţi bani am eu; ar fi ca şi cum mi-ai lua o povară de pe umeri, dacă ai primi o parte din ei în fiecare an, până te-ai elibera din cătuşele acestei nevoi de a scoate un venit. De ce n-ar face oamenii asemenea lucruri? Este atât de greu să izbuteşti cât de cât să restabileşti un echilibru al lucrurilor. Şi iată, aceasta ar putea fi un mijloc.

– Dumnezeu să vă binecuvânteze, doamnă Casaubon! exclamă Lydgate, ridicându-se. Părea mânat de acelaşi impuls care dăduse tărie cuvintelor sale şi îşi lăsă mâna pe spătarul marelui jilţ de piele în care şezuse. Este bine că aveţi asemenea sentimente. Dar nu mi se cuvine să-mi îngădui a beneficia de pe urma lor. Nu prezint suficiente garanţii. Nu am voie să mă cufund în degradarea de a primi o rentă pentru o muncă pe care n-am împlinit-o. E foarte clar pentru mine că nu contez pe altceva decât pe plecarea cât mai grabnică din Middlemarch. Vreme îndelungată, în cel mai fericit caz, nu voi fi în stare să mai câştig vreun ban în acest oraş, şi e mai uşor să-ţi schimbi viaţa într-un

loc nou. Trebuie să fac ceea ce fac şi alţi oameni şi să gândesc exact în felul în care îi place lumii şi care aduce bani; să descopăr o mică pârtie liberă în vălmăşagul din Londra şi să-mi fac loc cu coatele; să mă stabilesc într-o staţiune balneară sau să plec în vreun oraş din sud, unde există sumedenie de englezi trândavi, şi să mă împing singur de la spate; cam aşa se prezintă genul de scoică în care va trebui să mă târăsc, încercând să-mi păstrez sufletul viu.

– Dar asta nu e o purtare curajoasă, protestă Dorothea, înseamnă să abandonezi lupta.

– Într-adevăr, nu este curajoasă, încuviinţă Lydgate, dar ce te faci când un om se teme de paralizia care se apropie pe furiş de el? Apoi urmă, pe alt ton: Totuşi, dumneavoastră aţi contribuit la o mare schimbare, mi-aţi redat curajul, afirmându-vă încrederea în mine. Totul îmi pare mai suportabil de când am discutat cu dumneavoastră; şi dacă m-aţi putea justifica în mintea altor câteva persoane, îndeosebi a domnului Farebrother, vă voi fi profund recunoscător. Aspectul pe care aş dori să nu-l menţionaţi este amănuntul că mi-au fost încălcate dispoziţiile. Asemenea declaraţie ar fi imediat deformată. La urma urmei, nu există nicio mărturie împotriva mea, în afară de opinia preconcepută a oamenilor. Puteţi, aşadar, să repetaţi propria mea relatare asupra faptelor.

– Domnul Farebrother va crede, iar ceilalţi vor crede şi ei, afirmă Dorothea. Pot spune despre dumneata tot ce va face să apară ca o stupiditate presupunerea că te-ai putut lăsa mituit pentru a comite o ticăloşie.

– Nu ştiu, grăi Lydgate, cu un fel de geamăt în glas. Mită n-am luat. Dar există o palidă nuanţă de mituire, numită prosperitate. Aşadar, îmi veţi face şi celălalt mare serviciu de a veni să-mi vizitaţi soţia?

– Da, voi veni. Îmi amintesc cât de drăgălaşă este, zise Dorothea, în a cărei minte fiecare impresie lăsată de Rosamunda se săpase adânc. Sper că mă va simpatiza.

În timp ce se depărta, pe calul său, Lydgate gândea: „Această tânără făptură are o inimă de-ajuns de mare pentru Fecioara Maria. Evident, nu se gândeşte câtuşi de puţin la viitorul ei şi şi-ar pune chezăşie pe loc jumătate din venit de parcă nu şi-ar dori nimic altceva decât un fotoliu în care să stea şi de unde să poată privi în jos, cu ochii aceia limpezi, la sărmanii muritori ce-i înălţă rugi. Pare să aibă ceea ce n-am mai întâlnit la nicio femeie până acum – o resursă de prietenie faţă de bărbaţi – un bărbat poate să fie prieten cu ea. Pesemne că, în sufletul ei, Casaubon a stârnit un fel de halucinaţie a unui act de eroism. Mă întreb dacă ar putea simţi şi o altfel de pasiune pentru un bărbat? Ladislaw? Negreşit că între ei se înfiripase un sentiment neobişnuit. Şi Casaubon trebuie să fi simţit ceva. Ei bine – dragostea ei i-ar putea ajuta unui bărbat mai mult decât banii de care dispune."

La rândul ei, Dorothea îşi făcuse imediat un plan menit să-l scape pe Lydgate de obligaţia contractată faţă de Bulstrode, despre care simţea, în mod cert, că alcătuia o parte, deşi mică, din apăsarea înăbuşitoare ce avea de suportat. Se aşeză pe dată la măsuţă, sub inspiraţia întrevederii avute, şi-i scrise un scurt bilet pentru a argumenta că avea mai multe drepturi decât domnul Bulstrode la satisfacţia de a furniza suma ce-i servise pentru a se elibera de datorii – că nu ar fi amabil din partea lui Lydgate să nu-i permită posibilitatea de a-l ajuta într-o chestiune măruntă, lucru care ar fi însemnat o adevărată favoare pentru ea, deoarece avea de îndeplinit atât de puţine îndatoriri precise cu banii ce-i prisoseau. Putea să o considere creditor, sau să-i dea orice alt nume pe care-l presupunea împlinirea cererii formulate. Alătură în plic un cec de o mie de lire şi se hotărî să ia

scrisoarea cu ea a doua zi, când se va duce să o vadă pe Rosamunda.

LXXVII

Şi-astfel, căzând, o pată au lăsat,
Marcând pe-un om nespus de dăruit,
Cu-o bănuială.

Shakespeare, *Henric al V-lea*

În ziua următoare Lydgate fu silit să plece la Brassing şi îi spuse Rosamundei că va lipsi până seara. În ultima vreme, ea nu trecuse dincolo de casa şi grădina lor, decât când se dusese la biserică, şi o dată ca să-l vadă pe papà, căruia îi spuse: „Dacă Tertius se hotărăşte să plece, o să ne ajuţi să ne mutăm, nu-i aşa, papă? Presupun că vom avea foarte puţini bani.” Iar domnul Vincy declarase: „Da, copila mea o sută ori două nu contează la mine. La atâta mă ţin curelele.” Cu aceste excepţii, stătuse acasă, cufundată într-o languroasă melancolie şi aşteptare, cu mintea concentrată asupra sosirii lui Ladislaw, devenit unicul ei punct de speranţă şi interes; şi asociind acest eveniment cu unele noi stăruinţe pe lângă Lydgate ca să ia măsurile necesare pentru mutarea din Middlemarch la Londra, începu să se simtă asigurată că venirea prietenului va stimula intens plecarea, fără să-şi dea însă deloc seama cum anume. Acest mod de a crea înlănţuiri cauzale era prea răspândit pentru a fi considerat, în chip imparţial, drept o nebunie specifică Rosamundei. Şi tocmai acest gen de înlănţuiri prilejuieşte cel mai dureros şoc când este curmat; căci a prevedea logic cum s-ar putea ajunge la un anumit efect înseamnă să ţii seama de eşecuri şi de anumite obstacole posibile; dar a nu întrezări nimic altceva decât cauza dorinţei noastre şi, lipit de ea, efectul jinduit, ne scuteşte de îndoieli şi dă un pronunţat caracter intuitiv spiritelor noastre. Acesta este procesul care se petrecea cu biata Rosamunda, în vreme ce rânduia obiectele din jur cu aceeaşi drăgălăşenie de totdeauna, doar cu ceva mai multă încetineală; sau se aşeza la pian, cu intenţia de a cânta ceva, şi apoi se răzgândea, zăbovind totuşi pe taburet, cu degetele-i dalbe suspendate pe capacul de lemn, aţintindu-şi privirea în gol, pradă unui plictis visător. Starea de melancolie devenise atât de pronunţată încât Lydgate simţea o ciudată sfială în prezenţa Rosamundei, ca în faţa unui perpetuu reproş tăcut, şi bărbatul puternic, dominat de actualele lui susceptibilităţi faţă de acea frumoasă făptură fragilă a cărei viaţă părea, cumva, să o fi năruit, îi evita privirea şi uneori tresărea la apropierea soţiei, teama de ea şi teama pentru ea începând să se facă şi mai năvalnic simţite după ce deznădejdea le alungase pentru un timp.

Dar în dimineaţa aceea, Rosamunda coborî din odaia ei de la etaj – unde stătea câteodată ziua întreagă când Lydgate era plecat – gătită pentru o plimbare în oraş. Avea de pus la poştă o scrisoare – o misivă adresată domnului Ladislaw şi scrisă cu o discreţie fermecătoare, dar concepută anume ca să-i grăbească sosirea, printr-o aluzie la necazurile recente. Jupâneasa, rămasă singura slujnică a casei lor, observă că a coborât îmbrăcată de plimbare şi gândi: „Sărmana făptură, n-am mai văzut vreo cucoană să arate aşa de drăgălaşă, cu o simplă bonetă pe cap.”

Între timp, în mintea Dorotheei luase contur proiectul de a-i face o vizită Rosamundei precum şi alte numeroase gânduri, privind atât trecutul, cât şi viitorul probabil, care se concentrau tot în jurul

acelei vizite. Până în ziua precedentă, când Lydgate o făcuse să întrezărească o frântură dintr-o anumită frământare intervenită în viaţa lor conjugală, imaginea doamnei Lydgate fusese totdeauna asociată, pentru ea, cu cea a lui Will Ladislaw. Chiar şi în momentele cele mai neplăcute – atunci când fusese afectată de bârfelile dureroase relatate de doamna Cadwallader – efortul Dorotheei, până şi cel mai puternic impuls al ei, fusese acela de a justifica poziţia lui Will, apărându-l de orice presupuneri şi concluzii denigratoare; iar când, în cursul întâlnirii lor următoare, interpretase la început cuvintele lui drept o aluzie probabilă la un sentiment nutrit în taină pentru doamna Lydgate, sentiment pe care el ţinea să şi-l smulgă din inimă pentru a nu se lăsa în voia lui, Dorothea avusese o viziunea fulgerătoare, ce-o mâhnea şi o îndemna totuşi la iertare, făcând-o să întrezărească farmecul pe care l-ar oferi prilejurile statornice de a ţine companie acelei făpturi frumoase, care, mai mult ca sigur, îi împărtăşea toate gusturile, aşa cum – fără îndoială – îi împărtăşea pasiunea pentru muzică. Urmaseră însă cuvintele rostite de el la despărţire – puţinele cuvinte pasionate care-i sugeraseră că ea însăşi era ţinta iubirii pe care încerca s-o biruie, şi că iubirea ce-i purta ei se hotărâse să nu o mărturisească nimănui, ci să o poarte cu el în suflet, în surghiun. De la despărţirea aceea, Dorothea, încrezându-se în iubirea ce-i purta Will, încrezându-se, cu o mândră încântare, în delicatul lui simţ al onoarei şi în hotărârea ca nimeni să nu poată fi îndreptăţit a-i pune la îndoială purtarea, nu mai simţea niciun ghimpe în inimă la gândul stimei ce i-ar putea acorda Will doamnei Lydgate. Avea certitudinea că stima aceea era mai presus de blam.

Există unele persoane care, atunci când ne iubesc, ne inspiră un fel de elevaţie morală, de purificare prin însăşi încrederea pură pe care ne-o arată; ne impun integritate şi puritate, iar păcatele noastre devin acea specie de sacrilegiu care dărâmă altarul invizibil al încrederii. „Dacă tu nu eşti bun, atunci nimeni nu este bun” – aceste simple cuvinte pot da o copleşitoare semnificaţie răspunderii, cuprind un potenţial de remuşcare de o intensitate nimicitoare.

Aceasta era firea Dorotheei: erorile, generate de pasiune, se înfăţişau alături de canalele deschise ale caracterului ei arzător; şi în vreme ce greşelile vizibile ale altora îi inspirau o milă adâncă, nu dispunea încă de nicio resursă izvorâtă din experienţa ei pentru a putea intui subtilităţile complexe ale unor păcate ascunse. Dar această simplitate a Dorotheei, ce trasa portrete ideale pentru alţii pornind de la concepţia încrezătoare ce-şi forma despre ei alcătuia una dintre marile forţe cu care era înzestrată feminitatea ei. Şi, de la început, avusese o puternică înrâurire asupra lui Will Ladislaw. Când se despărţise de ea, acesta simţise că vorbele puţine prin care încercase să-i comunice sentimentele ce-i inspira şi prăpastia creată între ei de averea moştenită n-aveau decât de câştigat de pe urma conciziunii lor, atunci când le va fi interpretat Dorothea; simţea că în mintea ei îşi găsise cea mai înaltă preţuire.

Şi avea dreptate în această privinţă. În lunile scurse de la despărţirea lor, Dorothea simţise un încântător şi trist repaus intervenit în relaţiile dintre ei doi, ca o fiinţă lăuntric întreagă şi fără pată. Sufletul ei dispunea de o neobosită forţă antagonică, forţă ce ieşea la iveală în apărarea fie a planurilor, fie a persoanelor în care credea, iar nedreptăţile pe care simţea că le suferise Will din partea soţului ei şi a condiţiilor exterioare, oferind altora tocmai temeiurile de a-l micşora în ochii lumii, izbuteau doar să dau o anumită tenacitate afecţiunii şi judecăţii ei pline de admiraţie. Şi-acum, odată cu dezvăluirile făcute despre Bulstrode, ieşise la lumină un alt fapt ce afecta poziţia socială a

lui Will, şi care stârnea din nou rezistenţa lăuntrică a Dorotheei, în acel ungher al lumii ei, hotărnicite de grilajele parcului.

„Tânărul Ladislaw este nepotul unui cămătar evreu, un pungaş", fraza aceea intrase cu emfază în dialogurile purtate pe tema afacerii Bulstrode, la Lowick, Tipton şi Freshitt, şi reprezenta o etichetă şi mai urâtă atârnată pe spinarea bietului Will, decât: „italian cu şoricei albi". Băţosul *Sir* James Chettam era convins că satisfacţia sa personală era cu totul îndreptăţită când se gândea, placid, că de astă dată se adăugase încă o leghe la distanţa ca de la cer la pământ creată între Ladislaw şi Doroteea, ceea ce-i permitea să-şi înlăture orice nelinişte venită dintr-acolo, deoarece devenise prea absurdă. Şi poate că încercase o anumită plăcere atrăgându-i domnului Brooke atenţia asupra acelui urât aspect din genealogia lui Ladislaw, ca o lumânare nouă în lumina căreia să-şi poată vedea propria lui nebunie.

Dorothea observase animozitatea cu care nu numai o dată fusese reamintit rolul lui Will în acea istorie penibilă, dar nu scoase niciun cuvânt, fiind frânată acum – aşa cum nu se simţise mai înainte când vorbea despre Will – de conştiinţa unei relaţii mai profunde între ei, destinată să rămână pentru totdeauna cufundată într-o taină sfinţită. Dar tăcerea îi învăluia emoţia statornică într-o strălucire mai durabilă; şi nenorocirea care făcea parte din destinul lui Will şi pe care se părea că alţii erau dornici să i-o azvârle în spinare ca un oprobiu, nu izbutea decât să înaripeze cu şi mai mult entuziasm gândul ei obsesiv.

Nu-şi făurise nicio iluzie despre o legătură mai apropiată între ei doi, şi totuşi nu se hotărâse să renunţe. Acceptase cu mare simplitate întreaga relaţie dintre ea şi Will ca pe o parte a suferinţelor ei conjugale. Şi ar fi socotit condamnabil să nutrească un permanent regret lăuntric pentru că nu era întru totul fericită, fiind mai degrabă dispusă să stăruie asupra lucrurilor de prisos ce-i hărăzise soarta. Putea să îndure ideea că bucuriile mai de seamă dăruite afecţiunii ei zăceau doar în memorie, iar ideea unei noi căsnicii îi apărea ca o propunere respingătoare a vreunui peţitor despre care deocamdată nu ştia nimic, dar ale cărui merite, aşa cum le vedeau prietenii ei, ar fi fost un izvor de chinuri pentru ea: „cineva care să administreze averea în numele tău, draga mea", aşa suna sugestia atrăgătoare formulată de domnul Brooke cu privirile la caracteristicile unui mire adecvat. „Mi-ar plăcea să mi-o administrez singură, dacă aş şti ce să fac cu ea", spunea Dorothea. Subscria la propria ei declaraţie că nu se va mărita niciodată şi, în lunga vale a vieţii sale, care arăta atât de plată şi lipsită de tăbliţe indicatoare, se va orienta doar ţinând drumul drept şi urmărindu-şi tovarăşii de drum.

Această obişnuită stare de spirit inspirată de Will Ladislaw se intensificase în toate orele ei de trezie, de când îşi propusese să-i facă o vizită doamnei Lydgate, şi alcătuia un fel de fundal pe care i se înfăţişa figura Rosamundei, fără a-i împiedica de astă dată interesul şi compătimirea. Fireşte, se crease o anumită distanţă mintală: o anumită barieră ridicată în calea încrederii depline dintre această soţie şi soţul pentru care totuşi fericirea ei devenise o lege. În nefericirea aceea însă, nicio terţă persoană nu putea interveni în mod direct.

Dar Dorothea se gândea cu milă adâncă la însingurarea ce trebuie să se fi abătut în viaţa Rosamundei din pricina suspiciunilor aruncate asupra soţului; şi cu siguranţă că dacă ea avea să-şi exprime stima pentru Lydgate şi simpatia faţă de soţia lui, atitudinea aceasta îi va putea ajuta.

„Am să-i vorbesc despre soţul ei” îşi spunea Dorothea, în timp ce trăsura o ducea spre oraş. Limpedea dimineaţă de primăvară, miresmele pământului reavăn, frunzuliţele proaspete uşor încreţite, care-şi arătau belşugul de verdeaţă ivindu-se pe jumătate întredeschise, păreau să facă parte din voioşia ce i-o prilejuise o îndelungată convorbire avută cu domnul Farebrother, care acceptase bucuros explicaţia justificatoare a conduitei lui Lydgate.

„Îi voi aduce doamnei Lydgate veşti bune, şi poate că îi va face plăcere să stăm de vorbă şi să vadă în mine o prietenă”.

Dorothea mai avea şi alt comision de făcut în Lowick Gate: era vorba despre un clopot nou, cu tonalitate frumoasă, pentru clădirea şcolii, şi cum fusese nevoită să coboare din trăsură foarte aproape de locuinţa soţilor Lydgate, se duse pe jos până acolo, după ce-i spusese vizitiului să aştepte câteva pachete ce-i vor fi aduse din magazin. Uşa dinspre stradă era deschisă şi servitoarea folosea această ocazie pentru a se uita afară, la trăsura oprită în raza ei vizuală, când deveni clar pentru ea că doamna care, „era de la trăsură” venea spre casa lor.

– Doamna Lydgate este acasă? întrebă Dorothea.

– Nu ştiu sigur, *milady*; am să văd, dacă sunteţi bună să intraţi, răspunse Marta, puţin cam fâstâcită din pricina şorţului ei de bucătărie, dar destul de dezgheţată pentru a fi sigură că „madam” n-ar fi fost titulatura potrivită pentru acea tânără văduvă cu port regesc, cu o trăsură şi o pereche de cai. Fiţi bună să intraţi, şi eu am să mă duc să văd.

– Spune-i că a venit doamna Casaubon, zise Dorothea, în timp ce Marta o luă înainte, intenţionând să o conducă în salon şi apoi să urce la etaj, pentru a vedea dacă Rosamunda se întoarse de la plimbare.

Străbătură partea mai largă a holului şi cotiră pe coridorul care ducea spre grădină. Uşa salonaşului avea zăvorul tras şi Marta, poftind-o înăuntru fără a arunca o privire prin încăpere, aşteptă ca doamna Casaubon să intre şi după aceea se întoarse, uşa deschizându-se şi apoi închizându-se la loc fără zgomot.

În dimineaţa aceea, Dorothea era înzestrată cu o clarviziune mai redusă ca de obicei, căci în mintea ei se întreţeseau imaginile lucrurilor aşa cum fuseseră până atunci şi cum urmau să fie. Se trezi de cealaltă parte a uşii fără a vedea nimic deosebit, dar imediat auzi un glas, vorbind pe un ton potolit, care o făcu să tresară, dându-i parcă impresia de visare cu ochii deschişi; înaintând, fără să-şi dea seama, doi-trei paşi dincolo de colţul ieşit în afară a unui raft cu cărţi, zări, în străfulgerarea orbitoare a certitudinii care dezvăluie brusc toate contururile, ceva care o făcu să rămână încremenită, nemaisimţindu-se destul de stăpână pe sine pentru a vorbi.

Aşezat cu spatele spre ea, pe o sofa lângă perete şi aflată în linie cu uşa pe care intrase, era Will Ladislaw; foarte aproape şi întorcând spre el o faţă îmbujorată căreia înlăcrimarea îi dăruia o nouă strălucire, stătea Rosamunda, cu boneta lăsată pe spate în vreme ce Will, aplecat către ea, îi prinse în mâna lui ambele ei mâini înălţate şi-i vorbea cu glas scăzut şi înfierbântat.

Absorbită de agitaţia ei, Rosamunda nu observase silueta care se apropiase în tăcere; dar când Dorothea, după prima clipă interminabilă de contemplare a acelei privelişti, se dădu îndărăt încurcată şi se împletici împiedicându-se de o mobilă, Rosamunda îşi dădu seama subit de prezenţa ei şi, cu o tresărire spasmodică, îşi smulse mâinile şi se ridică, uitându-se la Dorothea care, neavând

încotro, se oprise. Will Ladislaw, sărind de pe sofa, îşi roti şi el privirea şi, întâlnind ochii Dorotheei, cu o nouă fulgerare în ei, păru că se preface în stană de piatră. Dar vizitatoarea îşi abătu numaidecât privirile de la ei spre Rosamunda şi rosti cu o voce fermă:

– Scuzaţi-mă, doamnă Lydgate, servitoarea nu ştia că sunteţi aici. Am venit să las o scrisoare importantă pentru domnul Lydgate şi doream să o predau personal în mâinile dumneavoastră.

Puse scrisoarea pe măsuţa care-i împiedicase retragerea şi apoi, cuprinzându-i pe Rosamunda şi pe Will într-o singură privire şi făcându-le o plecăciune distantă, ieşi repede din odaie, întâlnindu-se pe culoar cu Marta, mirată, care-i spuse că-i pare rău dar stăpâna nu-i acasă, şi apoi o petrecu pe acea stranie *lady* până-n prag, făcând reflecţia că persoanele din lumea mare au, probabil, mai puţină răbdare să aştepte decât celelalte.

Dorothea trecu strada cu cel mai elastic pas posibil şi se urcă repede în trăsură.

– Du-mă la Freshitt Hall, îi spuse vizitiului, şi oricine s-ar fi uitat la ea ar fi crezut că, deşi arăta mai palidă ca de obicei, niciodată nu fusese însufleţită de o energie mai stăpânită. Şi, într-adevăr, aşa putea fi definită starea prin care trecea. Parcă ar fi sorbit din plin o batjocură care-i stârnea mai curând alte simţăminte decât susceptibilitate. Văzuse un lucru care se afla cu atât mai prejos de credinţele ei, încât emoţiile i se învălmăşeau, retrăgându-se năvalnic din faţa acelei imagini, şi se adunau într-un torent învolburat şi lipsit de ţel. Îi trebuia un motiv concret asupra căruia să-şi îndrepte agitaţia. Se simţea capabilă să umble şi să muncească o zi întreagă, fără pic de mâncare sau băutură. Şi era ferm decisă să-şi ducă la îndeplinire scopul cu care pornise la drum în dimineaţa aceea, şi anume să treacă pe la Freshitt şi Tipton spre a le spune lui *Sir* James şi unchiului ei tot ce dorea ea să afle amândoi despre Lydgate, a cărui singurătate conjugală în faţa grelei încercări prin care trecuse căpăta acum în ochii ei o nouă semnificaţie şi-i inspiră o dorinţă şi mai aprinsă de a-l apăra. Niciodată în tot zbuciumul vieţii ei conjugale, când ori de câte ori se ivise câte un fior fusese grabnic potolit, nu simţise ceva asemănător cu acea triumfală putere de indignare şi luă reacţia aceasta drept semnul unei noi tării.

– Dodo, grozav îţi mai strălucesc ochii! exclamă Celia, după ce *Sir* James ieşise din cameră. Şi nici nu vezi oamenii sau obiectele la care te uiţi, pe Arthur sau altceva. Ai de gând să întreprinzi ceva neplăcut, las’ că ştiu eu. E un lucru care-l priveşte pe domnul Lydgate, sau s-a întâmplat altceva?

Celia fusese deprinsă să urmărească atitudinile surorii sale, aşteptându-se la orice din partea ei.

– Da, draga mea, s-au întâmplat o grămadă de lucruri, spuse Dorothea, cu timbru plin.

– Mă întreb ce anume, grăi Celia, încrucişându-şi alene braţele şi aplecându-se înainte, rezemată în coate.

– A, toate necazurile tuturor oamenilor de pe faţa pământului, urmă Dorothea, ducându-şi mâinile la ceafă.

– Doamne păzeşte, Dodo, şi ai de gând să pui la cale un plan pentru salvarea lor? întrebă Celia, cam stingherită de aiurelile acelea demne de Hamlet.

Dar *Sir* James reveni, gata să o însoţească pe Dorothea până la Grange, şi ea îşi sfârşi expediţia cu bine, neabătută în hotărârea luată, până coborî în pragul casei sale.

LXXVIII

De-ar fi ieri şi de-aş sta-n mormânt,
Drept monument cu-al ei duios amor.

Rosamunda şi Will rămaseră nemişcaţi – habar n-au avut câtă vreme – tânărul privind către locul unde stătuse Dorothea, iar ea uitându-se la el, cu îndoială. Rosamundei i se păru că trecuse un timp nesfârşit; în adâncul sufletului ei nu stăruia atât supărarea, cât mulţumirea pentru cele ce se întâmplaseră. Firile superficiale visează o subjugare lesnicioasă a emoţiilor altora, încrezându-se, implicit, în mărunta lor magie care le permite să abată curentele cele mai profunde şi fiind convinse că, prin gesturi şi remarci drăgălaşe, vor face ca lucrul inexistent să pară că ar avea viaţă. Ştia că Will primise o lovitură crudă, dar era prea puţin deprinsă să-şi imagineze stările de spirit ale altor oameni altfel decât ca un material croit după tiparul dorinţelor sale, şi credea în puterea ei personală de a îmbuna şi subjuga. Până şi Tertius, cel mai pervers dintre bărbaţi, se lăsa, în cele din urmă, întotdeauna domesticit; împrejurările fusese îndărătnice, dar Rosamunda ar fi repetat totuşi în zilele acelea, aşa cum făcuse şi înainte de căsătorie, că niciodată nu renunţa la un lucru pe care-şi pusese în gând să-l obţină.

Întinse mâna şi-şi lăsă vârful degetelor pe mâneca hainei lui Will.

– Nu mă atinge! exclamă musafirul, rostind cuvintele ca o plesnitură de bici, ţâşnind departe de ea şi schimbându-se la faţă, devenind din îmbujorat, alb şi apoi negru, de parcă întregul lui organism ar fi vibrat sub durerea împunsăturii.

Se roti, ducându-se până în celălalt capăt al încăperii, şi rămase în colţul opus, cu mâinile vârâte în buzunare şi, capul răsturnat pe spate, privind aprig nu la Rosamunda, ci spre un punct situat la distanţă de ea.

Rosamunda se simţi adânc jignită, dar semnele ei de supărare făceau parte din categoria celor pe care doar Lydgate era deprins să le interpreteze. Îşi redobândi brusc calmul şi se aşeză, desfăcându-şi panglicile bonetei care-i atârna pe spate şi pe care o puse jos, alături de şal. Mâinile mici, pe care şi le împreună dinainte, erau foarte reci.

Cea mai sănătoasă reacţie imediată din partea lui Will ar fi fost să-şi ia pălăria şi să plece; dar nu simţi niciun impuls de a proceda astfel – dimpotrivă, simţea înclinaţia oribilă de a rămâne acolo şi a o face ţăndări pe Rosamunda sub mânia lui. Îi era la fel de imposibil să îndure lovitura soartei pe care o atrăsese asupra lui, fără a-şi descărca furia, cum i-ar fi fost unei pantere să suporte rana făcută de lancie fără a ţâşni ca să muşte. Şi totuşi, cum i-ar fi putut spune unei femei că e gata să o blesteme? Scotea fum pe nări, sub apăsarea unei bune-cuviinţe ce nu-l lăsa să-şi dea frâu liber şi pe care era forţat să o recunoască, şi se afla într-un echilibru primejdios, când glasul Rosamundei aduse tocmai vibraţia decisivă. Pe un ton sarcastic, cu sonoritate de flaut, ea glăsui:

– N-ai decât să te duci după doamna Casaubon şi să-i explici.

– Să mă duc după ea! explodă el, cu o nuanţă tăioasă în glas. Crezi că s-ar întoarce măcar să se uite la mine, sau că orice cuvânt rostit de mine va cântări vreodată pentru ea mai mult decât un fulg

murdar? Să-i explic! Cum ar putea un bărbat să explice ceva pe socoteala unei femei!

– Îi poţi spune ce pofteşti despre mine, adăugă Rosamunda, cu un tremur mai pronunţat în voce.

– Îţi închipui că ar ţine mai mult la mine dacă te sacrific pe tine? Nu stă în firea ei să fie măgulită că m-am făcut vrednic de dispreţ – să creadă că îi voi fi statornic ei fiindcă m-am purtat ca un mişel cu tine.

Începu să se învârtă prin odaie, cuprins de neastâmpărul unei fiare sălbatice care-şi zăreşte prada, dar n-ajunge până la ea. Deodată izbucni iarăşi:

– Nu am avut nicio speranţă până acum – oricum, nu aveam prea multe nădejdi în ceva mai bun. Aveam însă o singură certitudine. Că are încredere în mine. Orice au spus sau au făcut oamenii pe socoteala mea, ea a crezut în mine! Şi încrederea asta s-a spulberat! N-o să mă mai considere niciodată altceva decât un prefăcut meschin – prea galant ca să mă adresez cerului altfel decât prin măguliri, şi totuşi, gata să mă vând pe ocolite, pentru orice mărunţiş azvârlit de diavol. O să se gândească la mine ca la o ofensă întruchipată adusă ei, din prima clipă când ne-am…

Will se opri, ca şi cum ar fi apucat în mână ceva care nu trebuia să fie aruncat şi făcut ţăndări. Găsi alt mijloc de a-şi descărca tulburarea, agăţându-se iar de cuvintele Rosamundei, de parcă ar fi fost nişte reptile ce trebuiau gâtuite şi azvârlite cât colo.

– Să-i explic! Spune-i unui om să explice cum a căzut în iad! Să-mi explic preferinţa! Niciodată nu am manifestat o preferinţă pentru ea, la fel cum nu simţi o preferinţă să respiri. Pusă alături de ea, nicio altă femeie nu există! Mai curând aş atinge mâna ei moartă, decât să ating mâna oricărei alte femei în viaţă.

În timp ce săgeţile acelea otrăvite erau slobozite la adresa ei, Rosamunda aproape că nu se mai recunoştea ea însăşi şi-i părea că se trezeşte la o nouă existenţă cumplită. Nu încerca impresia de repulsie rece şi categorică, nu-şi mai simţea îndreptăţită reticenţa ei, ca de atâtea ori în faţa unei furtunoase izbucniri a supării lui Lydgate; întreaga ei sensibilitate era îndreptată către uluitoarea noutate a suferinţei; simţea cum se ghemuieşte, îngrozită, sub şfichiuirea biciului; o senzaţie încă netrăită. Ceea ce simţea de obicei o altă fire, opusă ei, i se întipărea acum ca fierul roşu în suflet şi-i muşca, asemeni unor colţi, conştiinţa. Când Will îşi curmă vorba, Rosamunda devenise imaginea dezolării bolnave: buzele-i erau albite şi ochii îi oglindeau o consternare fără lacrimi. Dacă în faţa ei ar fi stat Tertius, înfăţişarea aceea nenorocită i-ar fi stârnit un fior şi s-ar fi prăbuşit alături de ea ca să o consoleze, cu dezmierdarea unor braţe puternice, pe care adesea o socotise prea puţin vrednică de preţuire.

Să i se ierte lui Will că nu îl mâna asemenea pornire de milă. Nu simţea nicio legătură preconcepută cu femeia aceea, care-i irosise o comoară ideală a vieţii lui, aşa încât el nu se considera vrednic de blam. Ştia că este crud, dar deocamdată nu simţea niciun impuls spre compasiune.

După ce sfârşi de vorbit, continuă să se învârtească prin odaie, pe jumătate năuc, în timp ce Rosamunda stătea într-o desăvârşită neclintire. În cele din urmă, Will părând să cumpănească, îşi luă pălăria; totuşi rămase câteva momente indecis. Îi vorbise într-un mod care făcea anevoie de rostit o frază de politeţe banală; şi, cu toate acestea, acum că ajunsese la punctul de a se despărţi de ea fără a-i vorbi, evita gestul acesta ca pe o brutalitate; se simţea înţepenit şi prostit în mânia lui. Se apropie

de poliţa căminului şi-şi rezemă braţul de ea, aşteptând în tăcere – fără să ştie ce anume. Focul răzbunării mai dogorea în sufletul lui şi nu izbutea să scoată niciun cuvânt de retractare; cu toate acestea, în mintea sa stăruia gândul că, întors la căminul acela unde se bucurase de o prietenie consolatoare, găsise înstăpânită acolo nenorocirea – i se dezvăluise subit o durere aflată atât în afara casei, cât şi înăuntrul ei. Şi ceea ce părea o tristă prevestire îi apăsa sufletul, şi parcă i-l prindea încet în cleşti implacabili: presimţirea că viaţa sa ar putea ajunge să fie înrobită de femeia aceasta neajutorată, care se aruncase asupră-i împinsă de o lugubră disperare. Încerca o posomorâtă răzvrătire împotriva acestui fapt pe care subita lui îngrijorare îl întrezărise, şi când ochii îi căzură asupra feţei răvăşite a Rosamundei, îi păru că dintre ei doi el era mai demn de compătimire; căci durerea trebuie să intre în slăvita lume a amintirii, înainte de a se putea preface în compasiune.

Şi rămaseră astfel multe minute în şir, faţă-n faţă, la mare depărtare, cufundaţi în tăcere; chipul lui Will fiind încă stăpânit de o turbare mută, iar al Rosamundei de o durere mută. Sărmana fiinţă nu avea niciun pic de vlagă pentru a face să scapere vreun strop de mânie; în schimb teribila prăbuşire a iluziei către care se încordase întreaga ei nădejde îi dădea o lovitură care o zguduise prea din temelii; micul ei univers zăcea în ruine şi simţea cum se clatină în mijlocul cioburilor, ca o conştiinţă singuratică şi înspăimântată.

Will ar fi dorit să o audă rostind ceva care să aştearnă o umbră moderatoare peste spusele lui crude; avea senzaţia că propriile lui cuvinte stăteau şi priveau la amândoi, batjocorind orice încercare de a mai reînvia camaraderia. Dar Rosamunda nu spunea nimic şi, în cele din urmă, înfrângându-se pe sine cu un ultim efort disperat, musafirul întrebă:

– Să vin diseară să-l văd pe Lydgate?

– Cum vrei, răspunse Rosamunda, cu un glas ce abia se auzea.

După aceea Will ieşi din casă, fără ca Marta să fi ştiut o clipă că fusese pe-acolo.

După plecarea lui, Rosamunda încercă să se scoale de pe scaun, dar căzu leşinată. Când îşi veni în simţiri, îi era prea rău ca să facă efortul de a se ridica să sune clopotul şi rămase acolo, pierdută, până ce fata în casă, surprinsă de îndelungata absenţă a stăpânei, se gândi pentru prima dată să o caute şi prin încăperile de la parter. Rosamunda îi spuse că se simţea bolnavă şi slăbită şi voia să fie ajutată să urce la etaj. Când ajunse sus, se trânti pe pat îmbrăcată şi zăcu într-o aparentă toropeală, cum i se mai întâmplase odată, într-o zi de memorabilă mâhnire.

Lydgate veni acasă mai devreme decât se aşteptase, pe la cinci şi jumătate, şi o găsi acolo. Constatarea că era bolnavă aruncă oricare alt gând pe planul al doilea. Când îi luă pulsul, ochii Rosamundei se opriră asupra lui cu mai multă stăruinţă decât îi arătase de multă vreme încoace, ca şi cum ar fi simţit oarecare mulţumire că se afla el acolo. Pricepu într-o clipită deosebirea şi, aşezându-se lângă ea, îşi strecură cu blândeţe braţul pe sub trupul ei şi, aplecat asupra-i, spuse:

– Biata mea Rosamunda! Te frământă ceva?

Agăţându-se de gâtul lui, ea izbucni în hohote de plâns şi în ţipete isterice, şi un ceas întreg Lydgate nu făcu altceva decât să o dezmierde şi să o îngrijească – îşi imagina că Dorothea venise s-o vadă şi că toate efectele acelea asupra sistemului ei nervos, care implicau evident o reapropiere în menajul lor, se datorau tulburării stârnite de noile impresii provocate de bine-venita vizită.

LXXIX

Ci iată, în visul meu am văzut cum tocmai când sfârşiră de vorbit, păşiră aproape de o foarte mocirloasă baltă, aflată în mijlocul câmpiei; iară ei, fiind fără băgare de seamă, câteşi doi căzură pe negândite în mlaştină. Numele mlaştinei era: Dezolare.

Bunyan. *Călătoria pelerinului*

După ce Rosamunda se linişti şi Lydgate o părăsi, sperând că în curând avea să adoarmă sub efectul unui calmant, doctorul se duse în salon ca să ia o carte lăsată acolo, cu gândul de a-şi petrece seara în odaia lui de lucru, şi văzu pe masă scrisoarea ce-i adresase Dorothea. Nu se încumetase s-o întrebe pe Rosamunda dacă o vizitase doamna Casaubon, dar lectura scrisorii îl încredinţă de acest fapt, deoarece Dorothea menţiona că avea să aducă singură misiva.

Când sosi Will Ladislaw, ceva mai târziu, Lydgate îl întâmpină cu o mirare care arătă limpede că nu i se pomenise de vizita lui precedentă, iar Will nu putea întreba: „Doamna Lydgate nu ţi-a spus că am venit azi-dimineaţă?"

– Biata Rosamunda s-a îmbolnăvit, adăugă Lydgate imediat după ce-i urase bun sosit.

– Sper că nu e ceva serios, zise Will.

– Nu, doar un uşor şoc nervos, urmare a unei anumite agitaţii. În ultima vreme a fost muncită de multe griji. Trebuie să recunosc adevărul, Ladislaw: sunt un prăpădit de ghinionist. De la plecarea ta, am trecut de câteva ori prin purgatoriu, iar în ultimele săptămâni am ajuns la un impas mai greu ca oricând. Presupun că abia ai coborât din poştalion – arăţi cam dărâmat – n-ai cutreierat suficient prin oraş ca să prinzi cu urechea câte ceva?

– Am călătorit toată noaptea şi am ajuns la „Cerbul Alb" azi-dimineaţă, la opt. M-am încuiat în odaie şi m-am odihnit, declară Will, simţind că este un prefăcut, dar nevăzând altă cale decât aceea de a căuta să evite întrebarea.

Şi apoi, ascultă în versiunea lui Lydgate relatarea necazurilor pe care i le zugrăvise Rosamunda, în felul ei. Ea nu menţionase faptul că numele lui Will fusese legat de povestea aceea publică – întrucât amănuntul acela nu o afectase în mod nemijlocit – şi Ladislaw află acum pentru prima dată.

– Am socotit mai nimerit să-ţi spun că numele tău e amestecat în aceste dezvăluiri, urmă Lydgate, care putea înţelege mai bine decât majoritatea oamenilor în ce măsură revelaţia ar putea să-l usture pe Ladislaw. Precis că ai să afli totul de-ndată ce scoţi nasul în oraş. Presupun că Raffles a stat într-adevăr de vorbă cu tine.

– Da, recunoscu Will, sardonic. Voi fi norocos dacă bârfeala n-o să facă din mine persoana cea mai terfelită din toată afacerea asta. Cred că ultima versiune o să arate cam aşa: eu am pus la cale împreună cu Raffles asasinarea lui Bulstrode şi în acest scop am fugit din Middlemarch.

Se gândea: „iată o notă nouă în sunetul numelui meu care ar fi fost menită să-l facă atrăgător auzului ei; oricum, ce mai pot să însemne toate astea acum?"

Dar nu pomeni nimic despre oferta ce-i făcuse Bulstrode. Will manifesta foarte multă francheţe şi nepăsare cu privire la treburile lui personale, dar printre trăsăturile cele mai alese pe care i le modelase natura era şi o delicată generozitate, care-l avertiza să recurgă la reticenţă în această direcţie. Se feri să spună că refuzase banii lui Bulstrode, în momentul când tocmai aflase că nenorocul lui Lydgate se trăgea exact din acceptarea lor.

În mijlocul confidenţelor sale, Lydgate se arătă de asemenea reticent. Nu făcu nicio aluzie la atitudinea manifestată de Rosamunda sub povara supărărilor îndurate, iar despre Dorothea afirmă doar atât: „Doamna Casaubon a fost unica persoană care a ţinut să-mi spună că nu dă crezare niciuneia dintre suspiciunile lansate împotriva mea”. Observând o schimbare pe faţa lui Will, evită să-i mai pomenească numele, simţind că ignoră prea multe despre relaţia dintre ei, pentru a nu se teme că vorbele lui ar putea exercita vreo înrâurire ascunsă şi dureroasă asupra celor doi. Şi-i trecu prin minte că Dorothea era cauza reală a vizitei actuale făcută de Will la Middlemarch.

Cei doi bărbaţi se compătimeau reciproc, dar numai Will ghicea ce proporţii căpăta zbuciumul interlocutorului său. Când Lydgate vorbi cu disperată resemnare despre intenţia de a se stabili la Londra şi adăugă cu un zâmbet palid: „O să te avem din nou alături, bătrâne amic”, Will simţi o întristare imposibil de exprimat şi tăcu chitic. În dimineaţa aceea, Rosamunda stăruise pe lângă el să-l înduplece pe Lydgate la acest pas şi Will avea impresia că ar contempla într-o lanternă magică un viitor în care el însuşi luneca în acea inerţie dezolantă, în voia meschinelor solicitări ale împrejurărilor – atitudine care constituie mai frecvent istoria unei decăderi, decât un unic şi fundamental compromis la care te-ai pretat cândva.

Ne aflăm pe marginea primejdioasă a unei prăpăstii atunci când începem să contemplăm pasiv devenirile noastre viitoare şi ne vedem propriile figuri mânate, cu un apatic consimţământ, către abateri searbede şi înfăptuiri sărăcăcioase. Bietul Lydgate gemea în sinea lui, aplecat peste buza acelei genuni, iar Will se apropia de muche. În seara aceea îi părea că cruzimea exploziei sale împotriva Rosamundei îi crease un soi de obligaţie şi se temea de acea îndatorire; se temea de bunăvoinţa nebănuitoare a lui Lydgate: se temea de propriul lui dezgust faţă de viaţa sa ratată, care avea să-l lase plutind într-o uşurătate lipsită de ţel.

LXXX

Dai aspre legi! şi totuşi porţi
Al Domnului cel mai blând har;
Frumuseţe nu-i, la vii sau morţi,
Ca un surâs pe-al tău chip clar.
Florile-ţi râd pe-al lor răzor
Mireasmă-i pasu-unduitor;
De rele Stelele păzeşti;
Prin tine-s vii şi tari, vechimile cereşti.

Wordswoth, *Odă către Datorie*

Când Dorothea îl văzuse pe domnul Farebrother, în cursul dimineţii, îi promisese că la întoarcerea ei de la Freshitt să cineze în casa parohială. Se vizita des cu familia Farebrother, ceea ce-i îngăduia să spună că nu se simţea deloc singură la Manor şi să reziste, deocamdată, prescripţiei severe de a-şi lua o doamnă de companie. Când ajunse acasă şi-şi aminti de angajamentul luat, se bucură şi, descoperind că-i mai rămânea un ceas înainte de a se putea îmbrăca pentru cină, se duse drept la şcoală şi se cufundă într-o conversaţie despre clopotul cel nou, cu învăţătorul şi cu învăţătoarea, acordând o atenţie arzătoare micilor detalii şi căpătând dramatica impresie că duce o viaţă foarte aferată. În drum spre casă se opri să stea de vorbă cu bătrânul Master Bunney, care punea-n răzoare câteva seminţe de flori şi schimbă replici pline de tâlc cu acel înţelept rural, aflând ce recolte ar da cel mai bun randament pe o anumită fâşie de teren precum şi rezultatele a şaizeci de ani de experienţă cu privire la soluri – anume, că dacă ai un sol moale, mai merge, dar dacă se arată umed, umed, umed cât să plămădeşti din el o mogâldeaţă, ce mai, atunci…

Descoperind că spiritul ei sociabil o făcuse să ajungă aproape în întârziere, se îmbrăcă zorită şi se duse la casa parohială, ceva mai devreme decât era nevoie. Casa aceea nu era niciodată plicticoasă, domnul Farebrother, ca un al doilea White din Selborne, având necontenit ceva nou de povestit despre necuvântătorii lui oaspeţi şi *protégés*, şi dăscălindu-i pe băieţi să nu-i chinuiască; tocmai izbutise să facă dintr-o pereche de ţapi frumoşi răsfăţaţii întregului sat, care-i lăsa să se plimbe la largul lor pe uliţe, asemenea unor animale sacre. Seara se scurse cu voioşie până după ora ceaiului, Dorothea vorbind mai mult ca de obicei şi întinzându-se la taifas cu domnul Farebrother asupra unor istorii având ca eroi făpturi capabile să comunice între ele pe calea antenelor proprii şi care, din câte cunoaştem noi, s-ar putea prea bine să dispună şi de parlamente reformate, când deodată câteva sunete nearticulate atraseră atenţia tuturor.

– Henrietta Noble, grăi doamna Farebrother zărindu-şi sora târându-se disperată printre picioarele mobilelor, ce se întâmplă?

– Mi-am pierdut cutiuţa mea de baga. Mă tem că au rostogolit-o pe undeva pisoii, spuse firava doamnă bătrână, continuând fără voie să emită sunete ca de castor.

– Şi e de mare preţ, mătuşă? întrebă domnul Farebrother, punându-şi ochelarii şi cercetând cu privirea covorul.

– Mi-a dăruit-o domnul Ladislaw, spuse *Miss* Noble. O cutie nemţească foarte drăguţă, dar când cade, totdeauna se rostogoleşte mai departe.

– A, dacă ţi-a dăruit-o domnul Ladislaw, grăi domnul Farebrother, pe un ton de profundă înţelegere, ridicându-se să caute şi el.

În cele din urmă, cutiuţa fu găsită sub un şifonier şi *Miss* Noble o strânse la piept cu încântare, declarând:

– Ultima oară se ascunsese sub un grătar al căminului.

– Asta e o poveste amoroasă pentru mătuşa mea, lămuri domnul Farebrother, zâmbindu-i Dorotheei, în timp ce-şi relua locul.

– Dacă Henrietta Noble se ataşează de cineva, doamnă Casaubon, glăsui cu emfază mama vicarului, i se devotează ca un câine – ar lua pantofii persoanei respective drept pernă, şi-ar dormi cu capul pe ei.

– Cu pantofii domnului Ladislaw aş face aşa ceva, declară Henrietta Noble.

Dorothea încerca să o răsplătească printr-un zâmbet. Era surprinsă şi necăjită să descopere că inima îi bătea violent şi că în zadar mai încearcă după aceea să revină la însufleţirea ei dinainte. Alarmată de propriile ei reacţii, temându-se să nu se mai producă şi alte semne de trădare a unei atitudini pe care şi-o impusese, se ridică şi spuse cu glas scăzut, stăpânită de o îngrijorare nedeghizată:

– Trebuie să plec, m-am obosit peste măsură.

Domnul Farebrother, înzestrat cu o înţelegere ageră, se ridică şi zise:

– E adevărat, pesemne că v-aţi epuizat vorbind în apărarea lui Lydgate. Genul ăsta de efort îşi arată efectele asupra cuiva de îndată ce agitaţia s-a terminat.

Îi dădu braţul, conducând-o acasă la Manor, dar Dorothea nu încercă să mai vorbească, nici măcar atunci când vicarul îi spuse noapte bună.

Se simţea la capătul puterilor şi se cufundase din nou, neajutorată, în ghearele unei nelinişti de care nu putea scăpa. Trimiţând-o la culcare pe Tantripp cu câteva cuvinte rostite cu glas stins, îşi încuie uşa şi, făcând câţiva paşi prin încăperea pustie, îşi apăsă creştetul capului cu amândouă mâinile, şi gemu:

– Ah, îl iubeam cu adevărat!

Sosi apoi ceasul în care valurile de suferinţă o copleşiră prea puternic ca să-i mai lase vreo putere de gândire. Nu era în stare decât să plângă şi să murmure, printre hohote, jelindu-şi credinţa pierdută, pe care o sădise şi o cultivase, făcând-o să crească dintr-o infimă sământă, încă din zilele petrecute la Roma – jelindu-şi bucuria pierdută, bucuria de a-şi închina, cu dragoste şi tăcută statornicie, existenţa unui om care, discreditat în ochii altora, îşi păstra preţuirea în gândul ei; jelindu-şi mândria pierdută, mândria de a domni în amintirea lui; jelindu-şi dulcea şi vaporoasa perspectivă de a spera că, de-a lungul vreunei cărări, să se mai poată întâlni cândva, recunoscând că au rămas aceeaşi, şi să privească anii lăsaţi în urma lor ca pe o zi încheiată abia ieri.

În ceasul acela reedită ceea ce ochii milostivi ai solitudinii au căutat veacuri la rând de-a lungul

conflictelor spirituale ale omului: râvni ca asprimea şi răceala şi osteneala fizică dureroasă să-i aducă eliberarea de misterioasa şi imateriala apăsare a durerii; zăcea pe pardoseala goală şi lăsă ca în juru-i să se adune răcoarea nopţii, în vreme ce trupul ei de femeie cu suflet mare era răscolit de suspine, aidoma unui copil copleşit de deznădejde.

Două imagini – două forme vii – îi sfâşiau inima în două, de parcă ar fi fost inima unei mame care-şi vede pruncul despicat de sabie şi strânge la piept o jumătate sângerândă, în timp ce privirea ei urmăreşte, în agonie, cealaltă jumătate purtată de femeia mincinoasă care n-a cunoscut nicicând fiorul de mamă.

Iată, în căldura unui zâmbet receptiv, în comunicarea vibrantă a cuvintelor, iată făptura strălucitoare în care se încrezuse – care venise la ea ca un duh al zorilor vizitând bolta întunecoasă unde zăcea ea ca mireasă a unei vieţi istovite; şi acum, cu o acută conştiinţă încă niciodată cu-adevărat deşteptată până atunci, îşi întindea braţele spre el şi-i striga amarnic că apropierea lor era de fapt icoana unei despărţiri; îşi descoperea propria pasiune, cu accentul neşovăitor al deznădejdii.

Şi iată, în depărtare, şi totuşi stăruind în preajma ei, însoţind-o oriunde îşi purta paşii şi ea, se afla Will Ladislaw – o credinţă schimbată, secătuită se speranţă, o iluzie dată de gol; ba nu, un om viu, către care însă nu se putea îndrepta niciun vaier de milă plină de păreri de rău, pornit din miezul dispreţului, al indignării şi al trufiei geloase şi călcate în picioare.

Flacăra mâniei care o mistuia pe Dorothea nu putea fi stinsă cu uşurinţă şi ardea cu pâlpâiri capricioase de reproş usturător. De ce se insinuase în viaţa ei, care ar fi putut să fie de-ajuns de împlinită şi fără apariţia lui? De ce îi adusese privirea lui ieftină şi vorbele lui născute doar pe buze, tocmai ei, care nu avea nimic de rând să-i dea în schimb? Ştiuse că o amăgeşte – voise, chiar în clipa bunului-rămas, să o facă a crede că-i dăruieşte întregul preţ al inimii lui, când ştia prea bine că îl cheltuise pe jumătate mai înainte. De ce nu se mărginise să stea contopit în mulţimea anonimă a celor de la care ea nu cerea nimic şi pentru care se ruga doar să fie mai puţin vrednici de dispreţ?

În cele din urmă, îşi pierdu până şi vlaga necesară pentru strigătele înăbuşite şi gemetele ei: lunecă în suspine deznădăjduite şi hohoti acolo, pe duşumeaua rece până ce adormi.

În ceasurile friguroase ce vestesc zorile, când în jurul ei totul era învăluit într-o lumină difuză, se deşteptă – fără a se întreba ce se întâmplase – ci cu conştiinţa limpede că priveşte în ochii suferinţei. Se ridică, se înfăşură într-un halat călduros şi se aşeză într-un fotoliu mare, unde adesea stătuse de veghe. Avea destulă vigoare pentru a suporta noaptea aceea grea fără a-şi simţi trupul slăbit, în afară de oarece durere şi osteneală; dar de la deşteptare, starea ei se schimbase; se simţea uşurată, de parcă sufletul i-ar fi fost izbăvit de conflictul acela teribil; nu se mai lua la trântă cu mâhnirea, ci putea să stea alături de ea, ca o tovarăşă statornică, şi să o facă părtaşa gândurilor ei. Căci acum gândurile îşi luau zborul în stoluri. Nu era felul Dorotheei – după ce trecuse de punctul culminant al unei crize – să rămână chircită în cochilia strâmtă a calamităţii suferite, în mizeria degradantă a unei conştiinţe care vede destinul altcuiva doar ca pe-un accident al propriului ei destin.

Acum începu să reconstituie în minte, în mod deliberat, dimineaţa de ieri, forţându-se să stăruie asupra fiecărui detaliu şi a semnificaţiei lui posibile. Trăise oare singură scena aceea? Era cumva o întâmplare care o privea numai pe ea? Se sili să se gândească la cele petrecute ca la un episod legat de viaţa altei femei – o femeie către care pornise cu dorinţa de a-i aduce o rază de înseninare şi de

mângâiere în tinereţea ei înnourată. În prima răbufnire de indignare geloasă şi dezgust, când părăsise încăperea aceea odioasă, zvârlise cât colo toată îndurarea care o îndemnase să-şi ia însărcinarea de a face acea vizită. Îi învăluise, atât pe Will, cât şi pe Rosamunda, în dispreţul ei arzător şi îi păruse că Rosamunda pierise din ochii ei, arsă pentru totdeauna. Dar imboldul josnic care face ca o femeie să se poarte mai crud cu o rivală decât cu un iubit necredincios, nu avea tăria de a se impune din nou în mintea Dorotheei, acum când spiritul de justiţie, dominant în alcătuirea ei sufletească, înfrânse tumultul lăuntric şi-i înfăţişase măsura mai adevărată a lucrurilor. Toate gândurile însufleţite prin care îşi zugrăvise până atunci încercările grele străbătute de Lydgate şi de acea tânără căsnicie care, la fel ca a ei, părea să aibă frământările ei ascunse şi frământările ei evidente; toată această experienţă vie şi plină de compasiune îi revenea acum ca o forţă: se afirma aşa cum se afirma o cunoaştere dobândită, care nu ne mai lasă să privim faptele aşa cum le vedeam în vremea ignoranţei noastre. Şi îşi struni mâhnirea iremediabilă, spunându-şi că se cuvine ca durerea s-o împingă să-şi ofere ajutorul şi nu să-i interzică efortul. Indiferent de criza care ar putea submina acele trei vieţi, al căror contact cu existenţa ei îi crease o îndatorire – de parcă ar fi avut de-a face cu nişte oranţi purtând ramura sfântă – instrumentele salvării nu trebuiau căutate în închipuire: fuseseră alese pentru ea. Năzuia către dreptatea desăvârşită, ca să-şi poată dura înlăuntrul sufletului un tron de pe care să-şi cârmuiască voinţa rătăcitoare. „Ce s-ar cădea să fac – cum ar trebui să acţionez acum, chiar astăzi, dacă mi-aş putea strânge în pumn suferinţa, silind-o să tacă, ca să mă pot gândi la cei trei!”

Îi trebuise multă vreme ca să ajungă la întrebarea aceasta, şi o suliţă de lumină străpungea bezna din odaie. Trase perdelele şi se uită spre fâşia de drum ce se întindea sub ochii ei, cu câmpiile ce se zbăteau dincolo de margini, în afara porţilor de intrare pe domeniu. Pe drum trecuse un bărbat cu o boccea în spate şi o femeie ducându-şi în braţe pruncul; pe câmp putea urmări siluete mişcându-se – poate păstorul cu câinele lui. În depărtare, unde se arcuia cerul, mijea o culoare sidefie; simţea neţărmurirea lumii şi însufleţirea oamenilor, îndreptându-se în felurite chipuri, către trudă şi îndurare. Persoana ei alcătuia şi ea o părticică din viaţa aceea involuntară, palpitantă spre care nici nu putea să-şi îndrepte privirea ca o simplă spectatoare, din adăpostul acela luxos, şi nici să-şi astupe ochii cu mâna, închistată într-o văicăreală egoistă.

Nu-i apărea încă absolut clar ce se va hotărî să facă în ziua aceea, însă gândul la o acţiune care să poată fi înfăptuită o stimula ca un murmur ce se apropia şi avea să devină curând un sunet lămurit. Îşi scoase veşmintele, care păreau că poartă în ele ceva din osteneala unei vegheri dureroase, şi începu să-şi facă toaleta. Curând o sună pe Tantripp, care veni cu halatul ei de casă.

– Cum aşa, doamnă, nici nu v-aţi întins în pat toată noaptea asta binecuvântată! izbucni Tantripp, uitându-se mai întâi la pat şi pe urmă la faţa Dorotheei care, deşi se îmbăiase, avea obrajii palizi şi pleoapele trandafirii ale unei *mater dolorosa*. O să vă ucideţi cu mâinile dumneavoastră, asta o să se întâmple. Oricine ar putea să gândească acum că aveţi dreptul să vă găsiţi puţină mângâiere.

– Nu fi neliniştită, Tantripp, o potoli Dorothea, zâmbind. Am dormit; nu mi-e rău. O să savurez o ceaşcă de cafea – adu-mi-o cât mai grabnic. Şi vreau să-mi pregăteşti rochia mea nouă, şi mai mult ca sigur că astăzi voi avea nevoie şi de boneta mea cea nouă.

– Zac de mai bine de o lună şi vă tot aşteaptă, madam, iar eu am să fiu cât se poate de mulţumită să vă văd purtând vreo doi coţi de crep mai puţin pe straie, zise Tantripp, aplecându-se să aprindă

focul. Este o chibzuială şi în doliu, cum am zis totdeauna; şi trei cute la capătul fustei şi o rujă simplă la bonetă, şi dacă a mai arătat cineva ca un înger, apoi aşa vă înfăţişaţi dumneavoastră cu voaleta pe obraz – asta se potriveşte foarte bine cu al doilea an de doliu. Cel puţin, aşa gândesc eu, încheie Tantripp, privind îngrijată la foc – şi dacă ar gândi careva să se-n-soare cu mine în speranţa că aş purta cumva doi ani în şir zăbranicele alea slute, jelindu-l întruna, păi atunci ar însemna că-i amăgit de trufie, şi-atâta tot.

– Focul e bun aşa cum arde acum, buna mea Tan, zise Dorothea, vorbind ca pe vremurile frumoase din vechiul Lausanne, numai că avea glasul foarte scăzut. Acum, adu-mi cafeaua.

Se înfundă în jilţul cel încăpător şi-şi rezemă capul de spătar, cu un gest de aprobare şi oboseală, în timp ce Tantripp se depărtă, minunându-se de strania contradicţie vădită de tânără ei stăpână – ca tocmai în dimineaţa când avea mai mult ca oricând o faţă de văduvă, să fi cerut o ţinută de doliu mai moderată, pe care o ocolise până atunci. Tantripp n-avea să găsească niciodată cheia acestui mister. Dorothea voia să-şi confirme ei însăşi că nu avea dinainte o viaţă mai puţin activă, fiindcă îngropase o bucurie intimă; şi cum o urmărea tradiţia că veşmintele noi făceau parte din orice început, simţea nevoia să se cramponeze până şi de acest neînsemnat sprijin exterior, pentru a putea lua cu calm o hotărâre. Căci hotărârea nu era uşor de luat.

Cu toate acestea, la orele unsprezece o pornise spre Middlemarch, după ce ajunsese la ideea de a face – în chip cât mai liniştit şi neobservat posibil – a doua încercare de a o vedea pe Rosamunda.

LXXXI

Du erde warst auch diese Nacht beständig,
Und athmest neu erquickt zu meinem Füssen,
Beginnest schon mit Lust mich zu umgeben,
Du regst und rührst ein kräftiges Beschliessen
Zum höchsten Dasein immerfort zu streben

Faust – 2-er Theil[9]

Când Dorothea se aflǎ din nou la uşa lui Lydgate, vorbind cu Marta, doctorul se gǎsea în odaia alǎturatǎ, cu uşa întredeschisǎ pregǎtindu-se sǎ iasǎ în oraş. Îi auzi vocea şi veni imediat s-o întâmpine.

– Credeţi cǎ doamna Lydgate mǎ poate primi azi-dimineaţǎ? întrebǎ ea, dupǎ ce reflectase cǎ ar fi mai bine sǎ renunţe de a face vreo aluzie la vizita sa precedentǎ.

– N-am nicio îndoialǎ cǎ poate, spuse Lydgate, frânându-şi gândul trezit de înfǎţişarea Dorotheei, care era la fel de schimbatǎ ca şi a Rosamundei – dacǎ veţi fi atât de amabilǎ sǎ intraţi şi sǎ-mi daţi voie sǎ-i spun cǎ sunteţi aici. De când aţi trecut ieri pe la noi, nu s-a simţit prea bine, dar acum s-a mai întremat şi cred, dupǎ toate probabilitǎţile, cǎ va fi îmbǎrbǎtatǎ vǎzându-vǎ din nou.

Era limpede cǎ Lydgate, aşa cum se aşteptase Dorothea, nu ştia nimic despre împrejurǎrile în care se petrecuse vizita din ajun, ba chiar pǎrea sǎ-şi imagineze cǎ se desfǎşurase conform cu intenţiile ei. Dorothea pregǎtise un bileţel în care-i ceruse Rosamundei s-o vadǎ, urmând sǎ-l dea servitoarei dacǎ nu l-ar fi întâlnit pe Lydgate, dar acum era tare neliniştitǎ de rezultatul anunţului lui.

Dupǎ ce o conduse în salon, doctorul se opri sǎ scoatǎ o scrisoare din buzunar şi sǎ i-o punǎ în mânǎ, spunându-i:

– Am scris-o noaptea trecutǎ şi aveam de gând sǎ o duc la Lowick, în drumul meu. Când cineva este recunoscǎtor pentru o faptǎ prea minunatǎ pentru banale mulţumiri, scrisul pare ceva mai puţin nesatisfǎcǎtor decât vorbirea – cel puţin nu *auzi* cât de neadecvate îţi sunt cuvintele.

Faţa Dorotheei se luminǎ.

– Eu trebuie sǎ-ţi mulţumesc pentru ceva mai însemnat, dacǎ m-ai lǎsa sǎ fac acest lucru pentru dumneata. Ai consimţit? grǎi ea, cuprinsǎ brusc de o îndoialǎ.

– Da, chiar azi îi trimit lui Bulstrode cecul înapoi.

Nu mai adǎugǎ nimic, ci urcǎ la Rosamunda, care isprǎvise şi ea târziu cu îmbrǎcatul şi lâncezea, întrebându-se de ce sǎ se mai apuce, obişnuita ei hǎrnicie la lucruri mici îndemnând-o – chiar şi în zilele de întristare – sǎ se apuce de vreo îndeletnicire de care trǎgea lent ore în şir, sau din care se oprea la mijloc, lipsitǎ de interes. Arǎta rǎu, dar îşi recǎpǎtase obişnuitele ei maniere tihnite, iar Lydgate se temuse s-o tulbure cu întrebǎri. Îi povestise despre scrisoarea doamnei Casaubon, conţinând cecul, şi dupǎ aceea spuse:

– A sosit Ladislaw, Rosy; a stat cu mine asearǎ; cred cǎ va veni disearǎ la noi. Mi s-a pǎrut cǎ

arată cam prăpădit şi deprimat.

Iar Rosamunda nu-i răspunse nimic.

De astă dată, când veni sus, i se adresă cu multă blândeţe:

– Rosy, scumpa mea, doamna Casaubon a venit din nou să te vadă; o să-ţi facă plăcere s-o primeşti, nu-i aşa?

Nu-l surprinse că ea se îmbujoră şi schiţă un gest ca o tresărire, după agitaţia produsă de întrevederea din ajun – o agitaţie binefăcătoare, socotea dânsul, de vreme ce părea să o fi apropiat din nou de el.

Rosamunda nu se încumetă să pună nu. Nu îndrăznea să atingă faptele din ajun nici măcar cu o intonaţie a vocii. De ce venise din nou doamna Casaubon? Răspunsul înfăţişa un gol pe care Rosamunda îl putea umple cu spaimă, căci cuvintele sfâşietoare ale lui Will Ladislaw făcuseră din fiecare gând legat de Dorothea o arsură vie pentru ea. Cu toate acestea, în prada noii sale incertitudini umilitoare, nu cuteza să facă altceva decât să consimtă. Nu spuse da, dar se ridică şi-l lăsă pe Lydgate să-i pună un şal uşor pe umeri, în timp ce o asigura:

– Eu plec imediat.

Apoi mintea îi fu străbătută de o intuiţie ce-o îndemnă să ceară:

– Te rog, spune-i Martei să nu mai aducă pe nimeni altcineva în sufragerie.

Şi Lydgate aprobă, crezând că-i înţelegea pe deplin dorinţa. O conduse jos, până-n sufragerie, şi apoi se întoarse, remarcând în sinea lui că era un soţ destul de stângaci dacă lăsa ca încrederea soţiei sale în el să depindă de influenţa altei femei.

Rosamunda, înfăşurându-se în şalul mătăsos, în timp ce păşea către Dorothea, îşi înfăşura sufletul într-o rece rezervă. Oare doamna Casaubon venise să-i spună ceva despre Will? Dacă aşa stau lucrurile, îşi luase o libertate care o stârnea pe Rosamunda şi se pregăti să întâmpine fiecare cuvânt al Dorotheei cu o impasibilitate politicoasă. Prea o duruse felul cum Will îi călcase mândria în picioare, ca să mai simtă vreo pocăinţă faţă de el ori Dorothea: ofensa suferită de ea părea gravă. Dorothea nu era numai femeia „preferată”, ci poseda şi avantajul formidabil de a fi binefăcătoarea lui Lydgate; iar în viziunea confuză şi îndurerată a bietei Rosamunda, părea că această doamnă Casaubon – femeia aceea care avea întâietate în tot ce se leagă de soarta ei – trebuie să fi venit de astă dată cu impresia că deţine un avantaj asupra ei, şi mânată de o animozitate care o împingea să-l folosească. E drept că nu numai Rosamunda, ci oricare altă persoană – cunoscând datele exterioare ale cazului, şi nu simpla inspiraţie sub imboldul căreia acţiona Dorothea – ar fi putut prea bine să se întrebe de ce mai venea.

Arătând aidoma fermecătoarei năluci a propriei sale fiinţe, graţia-i zveltă în molatecul şal alb, cu gura copilăresc rotunjită şi obrajii sugerând blândeţe şi nevinovăţie, Rosamunda se opri la trei paşi de musafirul ei şi-i făcu o plecăciune. Dar Dorothea, care-şi scosese mănuşile – sub un impuls căruia nu-i putea rezista ori de câte ori dorea să încerce o senzaţie de libertate – înaintă şi, cu faţa oglindind o tristă dar dureroasă francheţe, îi întinse mâna. Rosamunda nu se putu feri să-i întâlnească privirea, nici să pună mânuţa ei în mâna Dorotheei, care i-o prinse cu un aer de ocrotire maternă; şi imediat începu să o frământe o îndoială asupra propriilor ei prejudecăţi. Privirea Rosamundei descifra iute expresia feţelor; văzu că obrazul doamnei Casaubon arăta palid şi schimbat faţă de

întâlnirea din ajun, totuşi era binevoitoare, la fel ca şi ferma moliciune a mâinii ei. Dorothea contase însă prea mult pe tăria ei: claritatea şi intensitatea hotărârii sale mintale din acea dimineaţă prelungeau o exaltare nervoasă care făcea ca organismul ei să răspundă la orice solicitare la fel de primejdios ca şi o piesă cizelată din cel mai fin cristal veneţian; şi, uitându-se la Rosamunda, se trezi deodată că-i saltă inima în piept şi că nu e în stare să vorbească – avea nevoie de toată energia pentru a-şi opri lacrimile. Izbuti să se stăpânească şi emoţia care undui o clipă peste chipul ei părea duhul unui suspin; dar spori impresia Rosamundei că starea de spirit a doamnei Casaubon era cu totul alta decât ceea ce-şi imaginase ea.

Aşa că se aşezară, fără niciun cuvânt de introducere, pe cele două fotolii care se nimeriseră să se afle mai aproape şi, în acelaşi timp, unul lângă altul, deşi Rosamunda, când făcuse la început plecăciunea, se gândise să stea la o bună distanţă de doamna Casaubon. Dar încetă de a se mai gândi cum avea să se sfârşească totul – ci se întrebă doar ce avea să urmeze. Şi Dorothea începu să vorbească cu desăvârşită simplitate, din ce în ce mai fermă pe măsură ce înainta.

– Ieri am avut o misiune pe care n-am dus-o până la capăt, iată de ce mă aflu aici din nou, atât de curând. Nu o să mă consideri un musafir nepoftit, când am să-ţi spun că am venit să-ţi vorbesc despre nedreptatea care i s-a făcut domnului Lydgate. O să te încurajeze – nu-i aşa? – să afli despre el o sumă de lucruri pe care ar putea să nu-i placă să ţi le spun personal, tocmai fiindcă îl disculpă şi sunt spre onoarea lui. O să-ţi facă plăcere să ştii că soţul dumitale se bucură de prietenii calde, că are amici care n-au încetat să creadă în caracterul lui ales. O să-mi îngădui să-ţi vorbesc despre asta, fără să gândeşti că îmi iau o libertate prea mare?

Tonul cordial, rugător, ce părea să plutească cu generoasă detaşare pe deasupra faptelor ce umplură mintea Rosamundei, ca motive de împotrivire şi ură între ea şi femeia aceea, se aşternea acum alinător ca un curent cald peste temerile ei şovăitoare. De bună seamă, faptele acelea erau prezente în mintea doamnei Casaubon, dar nu avea de gând să vorbească despre nimic legat de ele. Rosamunda încercă o uşurare prea mare, ca să mai simtă şi altceva în momentul acela. Răspunse drăgălaş, cu calmul renăscut al sufletului ei:

– Ştiu că aţi fost foarte bună. O să-mi facă plăcere să aud orice-mi veţi povesti despre Tertius.

– Alaltăieri, grăi Dorothea, când l-am invitat să vină la Lowick ca să-mi împărtăşească opinia lui despre treburile spitalului, mi-a istorisit totul despre conduita şi simţămintele sale legate de această tristă împrejurare, care i-a făcut pe oamenii ignoranţi să arunce suspiciuni asupra lui. Mi-a mărturisit aceste lucruri numai pentru că am fost foarte cutezătoare şi l-am întrebat. Aveam credinţa că nu a putut acţiona în mod dezonorant şi l-am rugat să-mi înşire toată istoria. Mi-a mărturisit că nu mai relatase nimănui faptele, nici chiar dumitale, deoarece i se pare penibil să afirme: „Nu sunt vinovat”, ca şi cum asta ar fi fost o dovadă în sine, când de fapt nişte oameni vinovaţi ar pretinde acelaşi lucru. Adevărul este că nu avea habar despre omul acela, Raffles, sau despre existenţa unor secrete urâte privitoare la persoana lui; şi se gândea că domnul Bulstrode îi oferise banii deoarece se căise, împins de generozitatea inimii sale, pentru că mai întâi îi refuzase. Singura lui grijă în ce priveşte acel pacient fusese aceea de a-l trata cât mai bine şi era stingherit de faptul că acest caz nu se încheiase aşa cum prevăzuse el; dar atunci credea, şi mai crede şi astăzi, că se prea poate ca nimeni să nu fi nutrit vreo intenţie rea. Şi le-am spus toate acestea domnului Farebrother şi domnului

Brooke şi lui *Sir* James Chettam; toţi au încredere în soţul dumitale. Asta o să te îmbărbăteze, nu-i aşa? Asta are să-ţi dea curaj?

Faţa Dorotheei se însufleţise şi, aşa cum scânteia spre Rosamunda, foarte aproape de ea, aceasta se simţi cuprinsă de un soi de timiditate, ca în faţa unui superior, în prezenţa ardoarei acelei fiinţe vii care uita se sine. Rosti, stânjenită, îmbujorată:

– Mulţumesc, sunteţi foarte amabilă.

– Şi soţul dumitale simţea că a greşit îngrozitor fiindcă nu şi-a descărcat sufletul, vorbindu-ţi despre asta. Dar îl vei ierta. Lucrurile s-au petrecut astfel pentru că se preocupă prea mult de fericirea dumitale decât de orice altceva – simte cum viaţa lui e contopită cu a dumitale şi-l doare mai mult ca orice faptul că nenorocirile lui te lovesc pe dumneata. Mie mi-a putut vorbi pentru că sunt o persoană neutră. Şi pe urmă l-am întrebat dacă aş putea veni să te văd, deoarece îmi pun mult la inimă necazurile lui şi ale dumitale. De asta am venit ieri, şi vin şi azi. Necazul este atât de greu de îndurat, nu-i aşa? Cum am putea trăi gândindu-ne că cineva îndură necazuri – necazuri sfâşietoare – şi că am putea să-l ajutăm, dar că nu încercăm deloc?

Dorothea, purtată cu totul de valul simţământului căruia-i dădea glas, uitase de orice altceva, şi, de fapt, îi vorbea acum din inimă Rosamundei despre încercările prin care trecuse chiar ea. Emoţia îi pătrunse tot mai mult în cuvinte, încât modulaţiile ei ar fi putut răzbi până în străfundul oricărui suflet, ca un strigăt înăbuşit, ţâşnit din inima unei făpturi care suferă în beznă. Şi, fără să-şi dea seama, îşi puse iar mâna pe mânuţa strânsă cu căldură mai înainte.

Rosamunda, cu o durere care-i stăpânea întreaga fiinţă, ca şi cum o rană ascunsă i-ar fi fost tatonată cu degetul, izbucni într-un plâns isteric, cum făcuse cu o zi mai înainte, când se agăţase de gâtul soţului ei. Biata Dorothea simţea cum se năpusteşte peste ea talazul propriei mâhniri – fără să vrea se gândea la vina ce-o putea avea Will Ladislaw în vârtejul iscat în mintea Rosamundei. Începea să se teamă că nu va mai fi în stare să se controleze destul până la capătul acestei întâlniri, şi-n vreme ce mâna i se odihnea încă în poala Rosamundei, care îşi retrăsese mâna din strânsoarea ei, Dorothea se lupta cu suspinele ce-i înălţau pieptul. Încercă să se stăpânească, gândind că episodul acela putea fi o răscruce pentru trei vieţi – dar nu şi pentru a ei; nu, acolo se produse irevocabilul; dar pentru cele trei vieţi care se întretăiau cu a ei, cele trei vieţi aflate în solemna vecinătate a primejdiei şi deznădejdii. Fragila făptură care plângea alături de ea – da, poate că mai era încă vreme pentru a o izbăvi de nefericirea unor legături false, incompatibile; iar momentul acela nu se asemăna cu niciun altul: se putea ca ea şi Rosamunda să nu se mai afle niciodată împreună, păstrând cu aceeaşi lucidă amintire, plină de fiori, a zilei de ieri, vie încă pentru amândouă. Simţea că relaţia dintre ele căpătase o formă destul de deosebită ca să-i acorde o putere de influenţă deosebită, deşi habar nu avea că doamna Lydgate cunoştea pe deplin măsura în care erau implicate simţămintele ei persoanele.

Experienţa Rosamundei trecea printr-o criză iscată mai recent, pe care nici măcar Dorothea nu putea să şi-o imagineze; suferise izbitura primului şoc mare, se prefăcuse în ţăndări lumea ei de vis, tărâmul unde avusese cea mai mare încredere în propriile-i puteri, arătându-se critică faţă de ceilalţi; iar această ciudată şi neaşteptată manifestare de sensibilitate, venind de la o femeie de care se apropiase cu aversiune şi cu o teamă şovăitoare, ca de o persoană sortită neapărat să nutrească împotriva ei o ură izvorâtă din gelozie, făcuse să i se zdruncine cu-atât mai mult sufletul sub impresia

că vieţuise până atunci într-o lume necunoscută, care tocmai se prăbuşise peste ea.

Când pieptul Rosamundei încetă să palpite şi dădu în sfârşit deoparte batista în care-şi ascunsese faţa, ochii ei, dezorientaţi ca două albăstrele, întâlniră privirea Dorotheei. Ce rost avea să se mai gândească la comportare, după plânsul acela? Şi Dorothea avea o expresie aproape la fel de copilăroasă, păstrând pe obraz urma uitată a unei lacrimi mute. Între ele două, mândria zăcea la pământ.

– Vorbeam despre soţul dumitale, urmă Dorothea, cu oarecare timiditate. Alaltăieri mi s-a părut că avea o înfăţişare dureros de schimbată, din pricina suferinţei. Nu-l mai văzusem de luni de zile. Spunea că se simţise tare însingurat în mijlocul încercărilor prin care trecuse, dar cred că le-ar fi îndurat mult mai uşor dacă ar fi fost capabil să se poarte absolut deschis cu dumneata.

– Tertius e atât de enervat şi de nerăbdător dacă îi spun ceva, zise Rosamunda, închipuindu-şi că i se plânsese Dorotheei de atitudinea ei. S-ar cădea să nu se mire că evit să discut cu el despre subiecte penibile.

– Şi-a atras singur blamul asupra lui, pentru că a refuzat să vorbească, explică Dorothea. Despre dumneata a spus doar că nu ar putea trăi fericit făcând ceva care ţi-ar pricinui nefericire – că, desigur, căsnicia lui reprezintă o legătură menită să-i afecteze alegerea în orice privinţă; şi din acest motiv mi-a refuzat propunerea de a-şi păstra postul la Spitalul Nou, deoarece asta l-ar constrânge să rămână în Middlemarch, şi nu şi-ar putea lua angajamentul să întreprindă ceva care te-ar îndurera. Mi-a putut mărturisi aceste lucruri fiindcă ştie că în căsnicia mea am trecut prin multe încercări, din pricina bolii soţului meu, care i-a dat peste cap planurile şi l-a îndurerat; şi mai ştie că am învăţat din experienţa mea cât de greu este să umbli mereu cu frica de a nu îndurera pe cineva legat de tine.

Dorothea aşteptă puţin; desluşi o vagă adiere de bucurie pe chipul Rosamundei. Dar cum nu venea niciun răspuns, urmă cu un tremur sporit în glas:

– Căsnicia reprezintă ceva profund deosebit de orice alt lucru. Uneori creează chiar o stare îngrozitoare, prin apropierea ce-o impune. Chiar dacă am iubi pe altcineva mai mult… mai mult decât pe cel cu care ne-am căsătorit, n-ar folosi la nimic… Sărmana Dorothea, împinsă de neliniştea ei palpitândă, nu putea vorbi decât întretăiat. Vreau să spun, mariajul ne absoarbe toată puterea de a dărui sau primi orice satisfacţie născută din genul acesta de iubire. Ştiu că ar putea fi foarte preţios pentru inima noastră… dar ne ucide căsnicia… şi după aceea căsnicia sfărâmată ne însoţeşte în cuget asemenea unui omor săvârşit… iar toate celelalte pier. Şi apoi soţul nostru… dacă ne-a iubit şi s-a încrezut în noi, şi noi nu l-am ajutat, ci i-am făcut din viaţă un blestem…

Glasul ei căpătase o tonalitate foarte joasă: o încerca teama de a nu apărea prea înfumurată şi de a vorbi ca şi cum ea însăşi ar fi perfecţiunea întruchipată adresându-se erorii. Era prea preocupată de propria ei îngrijorare pentru a-şi da seama că şi Rosamunda tremura; şi, dominată de nevoia de a exprima mai degrabă o solidaritate izvorâtă din compasiune decât o dojană, îşi puse mâinile peste ale Rosamundei şi rosti fremătând:

– Ştiu, ştiu că simţământul poate fi foarte preţios… că ne-a luat prin surprindere… îţi vine atât de greu să renunţi… pare că ni s-ar trage moartea, dacă ne-am despărţi de el… şi noi suntem slabe – eu sunt slabă…

Talazurile propriei ei suferinţe, din mijlocul cărora se zbătea să scape pe altcineva, se năpustiră

asupra Dorotheei cu o forţă biruitoare. Se opri pradă unei agitaţii fără grai, fără lacrimi, dar simţindu-se de parcă înlăuntrul ei s-ar fi încăierat forţe contrarii. Faţa ei căpătase o paloare mortală, buzele îi tremurau şi-şi apăsă deznădăjduită mâinile peste mâinile gazdei.

Năpădită de o emoţie mai puternică decât a Dorotheei, Rosamunda, mânată de un impuls lăuntric nou, care dădea tuturor lucrurilor un alt aspect, cumplit, nedefinit – nu-şi putea găsi cuvintele, dar fără voie îşi lipi buzele de fruntea Dorotheei, foarte apropiată de a ei, şi un minut sau două cele două femei se încleştară una de alta, ca şi cum ar fi înfruntat un naufragiu.

– Lucrul la care te gândeşti nu-i adevărat, rosti Rosamunda într-o şoaptă înfrigurată, în timp ce tot mai simţea braţele Dorotheei în jurul ei, şi îmboldită de o misterioasă pornire de a se elibera de ceva ce-o apăsa, de parcă ar fi fost o vină purtată în sânge.

Se depărtară privindu-se drept în ochi.

– Când ai venit ieri – lucrurile nu stăteau aşa cum ai crezut, spuse Rosamunda, pe acelaşi ton.

Dorothea care o asculta atent tresări surprinsă. Aştepta ca Rosamunda să se justifice.

– Tocmai îmi destăinuia cât de mult iubeşte altă femeie, şi că trebuie să ştiu că nu ar fi nicicând în stare să mă iubească, glăsui Rosamunda, tot mai zorită pe măsură ce urma. Şi acum cred că mă urăşte, fiindcă… fiindcă i-ai înţeles greşit purtarea, ieri. Spune că din pricina mea îl vei judeca greşit – vei crede că este un om fals. Dar nu se va întâmpla aşa ceva din pricina mea. Niciodată n-a simţit niciun pic de dragoste pentru mine – ştiu bine că nu… totdeauna n-am contat decât prea puţin în ochii lui. Ieri mi-a mărturisit că pentru el nu există altă femeie, afară de dumneata. Şi că vina pentru cele întâmplate o port doar eu. A spus că niciodată nu-ţi va putea explica adevărul – din cauza mea. Dar acum ţi l-am spus eu, şi nu-mi mai poate adresa vreun reproş.

Rosamunda îşi despovărase sufletul, sub impulsuri pe care nu le cunoscuse până atunci. Îşi începuse spovedania sub înrâurirea emoţiei Dorotheei şi, pe măsură ce îşi depăna mărturisirea, dobândea impresia că respinge reproşurile lui Will, care erau încă asemenea unei răni de pumnal în sufletul ei.

În adâncul sufletului Dorotheei se iscase o răsturnare de sentimente prea intense pentru a fi numită bucurie. Era un vârtej în care teribila încordare de-o zi şi o noapte alcătuiau o suferinţă durabilă: putea doar să priceapă că senzaţia aceea va deveni bucurie când îşi va recăpăta puterea de a percepe. Pe moment fu conştientă de o imensă simpatie, nezăgăzuită; acum ţinea la Rosamunda, fără conflicte, şi răspunse deschis la ultimele ei cuvinte:

– Nu, nu-ţi mai poate adresa niciun reproş.

Cu obişnuita ei tendinţă de a supraestima binele la alţii, simţea o pornire plină de căldură către Rosamunda, pentru efortul generos cu care-i răscumpărase suferinţa, fără a socoti că efortul acela însemna doar un reflex al propriei ei generozităţi.

După ce păstrase tăcere un scurt răstimp, Dorothea întrebă:

– Nu-ţi pare rău că am venit azi-dimineaţă?

– Nu, ai fost foarte bună cu mine, răspunse Rosamunda. Nu credeam că vei fi atât de bună. Mă simţeam foarte nefericită. Nici acum nu sunt fericită. Totul este atât de trist.

– Dar vor veni zile mai bune. Soţul dumitale va fi apreciat la valoarea lui. Şi se bizuie pe dumneata pentru a-l consola. Te iubeşte mult. Cea mai grea pierdere ai fi suferit-o pierzând această

iubire, dar n-ai pierdut-o – rosti Dorothea.

Încercă să alunge gândul prea copleşitor al propriei ei fericiri, de teamă că nu va izbuti să îndrume din nou afecţiunea Rosamundei către soţul ei.

– Atunci, Tertius nu găseşte că eu sunt de vină? întrebă Rosamunda, înţelegând acum de ce Lydgate i-ar fi putut spune orice doamnei Casaubon şi că, neîndoielnic, aceasta se deosebea de orice altă femeie.

Poate că în întrebarea ei plutea un uşor iz de gelozie. Pe chipul Dorotheei începu să fluture un zâmbet, când spuse:

– Nu, nici gând! Cum de ţi-ai putut închipui aşa ceva?

Dar în momentul acela uşa se deschise şi intră Lydgate:

– Mă întorc în calitate de medic, anunţă el. După ce am plecat, am fost obsedat de două feţe palide: doamna Casaubon arăta de parcă ar fi avut la fel de multă nevoie de îngrijire medicală ca şi tine, Rosy. Şi m-am gândit că nu mi-am făcut datoria, lăsându-vă împreună; aşa că, după ce am vizitat familia Coleman, m-am întors acasă. Am observat că aţi venit pe jos, doamnă Casaubon, şi cerul s-a înnorat – cred că va veni o ploaie. Pot trimite pe cineva să cheme trăsura să vă ia?

– A, nu! Sunt puternică, îmi place să merg pe jos, spuse Dorothea ridicându-se, cu însufleţirea zugrăvită pe faţă. Doamna Lydgate şi cu mine am tăifăsuit după pofta inimii şi a sosit timpul să plec. Totdeauna am fost acuzată că nu am măsură şi că vorbesc prea mult.

Îi întinse mâna Rosamundei şi-şi spuseră liniştit, deschis, la revedere, fără sărutări sau alte manifestări de efuziune: vibrase între ele prea multă emoţie autentică, pentru a se folosi de semnele acelea superficiale.

În timp ce Lydgate o conducea până la uşă, Dorothea nu-i spuse nimic despre Rosamunda, dar îi vorbi despre domnul Farebrother şi de ceilalţi prieteni, care ascultaseră cu încredere istoria lui.

Când se întoarse la Rosamunda, ea se trântise pe sofa, doborâtă de o oboseală plină de resemnare.

– Ei bine, Rosy, întrebă el, aplecându-se deasupra ei şi atingându-i părul – ce părere ai despre doamna Casaubon, acum după ce ai cunoscut-o mai bine?

– Cred că trebuie să fie mai bună decât oricare altă persoană pe care am cunoscut-o, zise Rosamunda, şi este foarte frumoasă. Dacă te duci atât de des să discuţi cu ea, vei fi mai nemulţumit de mine ca oricând.

Lydgate râse de expresia: „atât de des”.

– Dar, oricum, te-a făcut să te-arăţi mai puţin nemulţumită de mine.

– Cred că da, răspunse Rosamunda, privindu-l în faţă. Ce cearcăne ai şi, dă-ţi la o parte părul din ochi.

El îşi ridică mâna lată şi albă, supunându-se, şi se simţi recunoscător că-i dăduse această mică dovadă de interes. Închipuirea hoinară a sărmanei Rosamunda se întorsese acasă teribil de biciuită, şi destul de blajină ca să se cuibărească în vechiul adăpost dispreţuit. Şi adăpostul se afla încă acolo: Lydgate acceptase, cu tristă resemnare, îngustarea drumului ce-i era sortit. O alesese pe făptura aceea fragilă şi luase în braţele sale povara vieţii ei. Trebuia să umble cum putea, purtând în chip jalnic acea povară.

9 *Statornic tu mi-ai fost, pământ, în noapte,*
Când toate le-am crezut pierdute.
Azi bucurii îmi dai tu prin prezenţă
Şi hotărâre îmi trezeşti în suflet.
Goethe, *Faust*, partea a 2-a.
(Traducere de Lucian Blaga)

LXXXII

„Jalea-n faţă-mi, bucuria-n urmă.”

Shakespeare, *Sonete*

Se ştie prea bine că exilaţii se nutresc cu speranţe şi că n-ar rămâne în surghiun dacă n-ar fi nevoiţi. Când Will Ladislaw se exilase de bună voie din Middlemarch, nu pusese un obstacol mai puternic în calea întoarcerii decât propria lui hotărâre, care nu era în niciun caz o barieră de oţel, ci, pur şi simplu, o stare de spirit susceptibilă de a se prinde într-un menuet cu alte stări de spirit, şi de a face o plecăciune alteia, zâmbindu-i şi cedându-i locul, cu o uşurinţă plină de politeţe. Pe măsură ce lunile treceau, îi păruse tot mai greu să-şi spună de ce, la urma urmei, n-ar da o fugă înapoi la Middlemarch – măcar de dragul de a auzi ceva despre Dorotheea – şi, dacă într-o asemenea vizită fulger ar fi avut şansa, prin vreo stranie coincidenţă, de a se întâlni cu ea, nu exista pentru el niciun motiv de ruşinare fiindcă făcuse o călătorie inocentă până acolo, călătorie pe care o presupusese cândva că n-o va întreprinde. De vreme ce despărţirea dintre ei era ireversibilă, cu siguranţă că se putea aventura pentru scurt timp în vecinătatea ei; cât despre prietenii suspicioşi care o păzeau ca nişte balauri – opiniile lor păreau să capete din ce în ce mai puţină greutate, odată cu scurgerea timpului şi cu schimbarea de aer.

Şi iată că se ivise un motiv absolut lipsit de legătură cu Dorothea, care părea că transformă călătoria la Middlemarch într-un fel de datorie filantropică. Will acordase o atenţie dezinteresată unei noi aşezări în vestul îndepărtat, proiectat pe baza unui anumit plan, iar lipsa de fonduri necesare ducerii la îndeplinire a acestei iniţiative măreţe îl făcuse să se întrebe dacă drepturile lui asupra lui Bulstrode nu şi-ar găsi o utilizare lăudabilă, transformând banii ce-i fuseseră oferiţi într-un mijloc de realizare a unui proiect care părea capabil să aducă un beneficiu colectiv! Întrebarea i se părea foarte îndoielnică lui Will, şi sila ce i-o trezea gândul de a intra din nou în relaţii cu bancherul l-ar fi făcut să o înlăture iute, dacă nu i-ar fi răsărit în minte probabilitatea că judecata lui ar putea să se orienteze în mod mai sigur în urma unei vizite în Middlemarch.

Ţelul acesta şi-l fluturase Will în faţa ochilor, pentru a-şi oferi un pretext de a se întoarce. Avusese de gând să-i facă lui Lydgate confidenţe şi să discute cu el chestiunea bănească, şi intenţionase să se amuze, în puţinele seri ale şederii sale, făcând muzică şi glume peste glume cu frumoasa Rosamunda, fără a-şi neglija prietenii de la casa parohială din Lowick şi, dacă aceasta se afla aproape de Manor, nu era el de vină. Neglijase familia Farebrother încă dinainte de plecarea sa, din cauza unei orgolioase rezistenţe faţă de eventuala acuzaţie că ar fi căutat în mod indirect să obţină întrevederi cu Dorothea; dar foamea ne domesticeşte, şi Will ajunsese tare flămând de contururile unei anumite siluete şi de sunetul unei anumite voci. Nimic nu le putuse înlocui – nici opera, nici conversaţiile cu politicieni zeloşi, nici primirea măgulitoare (prin unghere întunecoase) de care se bucurase semnătura sa nouă, dedesubtul unor articole.

Şi astfel se întorsese, prevăzând, plin de speranţă, cum avea să se petreacă aproape totul în mica

lui lume familiară; şi temându-se, la drept vorbind, că vizita lui n-avea să-i aducă nicio surpriză. Găsise însă lumea aceea cotidiană într-un stadiu teribil de dinamic, în care până şi şăgălnicia şi lirismul se prefăcuseră într-un element exploziv; iar prima zi a acelei vizite deveni cel mai fatal moment al vieţii sale. În dimineaţa următoare, se simţise atât de hărţuit de coşmarul pe care i-l înfăţişau consecinţele – îl înspăimântase atât de rău rezultatele imediate aflate sub ochii lui – încât, în timp ce-şi lua micul dejun, văzând cum soseşte diligenţa de Riverston, ieşi afară în grabă şi cumpără un bilet, ca să poată fi scutit, cel puţin pentru o zi, de necesitatea de a face sau a spune ceva în Middlemarch. Will Ladislaw trecea prin una dintre acele crize sufleteşti întortocheate, care intervin mai des în experienţa cuiva decât ne-am putea imagina, din pricina superficialităţii cu care oamenii se pripesc să emită judecăţi categorice. Îl găsise pe Lydgate, căruia îi purta cel mai sincer respect, zbătându-se în greutăţi care solicitau simpatia lui temeinică şi declarată cu francheţe; iar motivul pentru care, în ciuda acelei solicitări, Will considera că era preferabil să evite orice intimitate sau chiar orice contact pe viitor cu Lydgate, era tocmai de natură să facă imposibilă o asemenea atitudine. Pentru o fiinţă înzestrată cu temperamentul susceptibil al lui Will – lipsit de orice zonă neutră de indiferenţă, gata să transforme tot ce se abătea asupra sa în ciocnirile unei drame pasionale – dezvăluirea făcută de Rosamunda, anume că, într-o măsură, fericirea ei depindea de el, crease o dificultate pe care explozia lui de mânie împotriva ei o sporise peste măsură. Îşi ura propria-i cruzime, şi totuşi se temea să se arate pe de-a-ntregul îmbufnat; trebuia să se ducă din nou la ea; prieteniei dintre ei nu i se putea pune capăt subit, iar nefericirea ei constituia o forţă care-l speria. Şi în tot acest timp nu întrezărea în viaţa ce-l aştepta mai multe perspective de bucurie decât dacă i-ar fi fost retezate membrele şi ar fi pornit-o de la capăt în cârje. În cursul nopţii chibzuise dacă nu era cuminte să ia poştalionul, nu spre Riverston, ci spre Londra, lăsându-i lui Lydgate un bilet care să ofere un motiv pentru retragerea lui. Dar corzi puternice îl trăgeau îndărăt, oprindu-l de la plecarea aceea bruscă; veştejirea fericirii sale, când se gândea la Doroteea, zdrobirea acelei unice speranţe care-i mai rămăsese, în pofida necesităţii incontestabile de a se despărţi de ea, însemnau pentru el o suferinţă prea proaspătă pentru a se putea resemna cu ea şi a se pierde într-o depărtare, care nu ar fi fost decât deznădejde.

Astfel că nu trecu la aplicarea altei hotărâri, decât aceea de a lua poştalionul de Riverston. Şi se întoarse cu acelaşi vehicul, când încă nu se-nserase, după ce se decisese că în seara aceea trebuia să se ducă la Lydgate. Ştim că Rubinconul era un pârâu cu totul neînsemnat la vedere; semnificaţia lui consta în întregime din anumite circumstanţe invizibile. Will se simţea aidoma celui forţat să treacă peste micul lui şanţ de hotar, dincolo de care nu zărea o împărăţie, ci supunere îndurerată.

Dar ne este dat uneori, chiar în viaţa noastră cotidiană, să fim martorii influenţei izbăvitoare a unei firi nobile, a cărei divină strădanie întru salvare se poate traduce printr-un simplu act de solidaritate altruistă. Dacă Dorothea, după noaptea ei de zbucium, nu s-ar fi dus din nou în vizită la Rosamunda – poate că discreţia ei ar fi dobândit un caracter mai elevat, dar cu siguranţă că situaţia nu ar fi luat o întorsătură la fel de favorabilă pentru cei trei adunaţi pe acelaşi covoraş din faţa căminului, în casa lui Lydgate, în seara aceea, la şapte şi jumătate.

Rosamunda fusese pregătită pentru vizita lui Will, şi îl primi cu răceală amorţită, pusă de Lydgate pe seama epuizării ei nervoase, despre care nu putea presupune că ar avea vreo legătură cu

Will. Şi în timp ce stătea acolo tăcută, aplecată asupra lucrului ei de mână, Lydgate ceru scuze, cu nevinovăţie, în numele soţiei sale, rugând-o totodată să se rezeme de spătar şi să se odihnească. Will se simţi ca vai de lume, fiind nevoit să joace rolul unui prieten care-şi face prima apariţie, şi o salută pe Rosamunda, în timp ce gândurile lui erau preocupate de sentimentele ei provocate de scena din ajun, care părea încă să-i includă pe amândoi, în mod inexorabil, ca viziunea dureroasă a unei îndoite nebunii. Se nimeri ca nimic să nu-l cheme pe Lydgate afară din încăpere; dar când Rosamunda turnă ceaiul şi Will veni lângă ea să-i întindă ceaşca lui, ea-i pusese pe farfurioară un petec de hârtie împăturită. Will îl văzu şi-l ascunse repede, dar când se înapoie la han, inima nu-i dădea deloc ghes să desfacă bileţelul. Probabil că ceea ce-i scrisese Rosamunda avea să-i întipărească mai adânc impresiile dureroase lăsate de seara aceea. Totuşi, îl deschise şi-l citi la lumânarea de la capătul patului. Cu scrisul ei îngrijit, curgător, erau aşternute doar aceste câteva cuvinte:

„I-am spus totul doamnei Casaubon. Nu are nicio părere greşită despre tine. I-am spus adevărul fiindcă a venit să mă vadă şi a fost foarte amabilă. Acum nu vei avea ce să-mi reproşezi. Nu am schimbat cu nimic lucrurile pentru tine.”

Efectul acestor cuvinte nu a fost bucurie curată. În timp ce zăbovea asupra lor, cu imaginaţia aprinsă, Will simţea cum îi ard obrajii şi urechile la gândul celor petrecute între Dorothea şi Rosamunda – nefiind sigur în ce măsură Dorothea putea să-şi simtă încă demnitatea rănită, fiindcă fusese necesar să i se ofere o explicaţie a purtării lui. În sufletul ei, putea încă să asocieze persoana lui cu situaţii schimbate, care să reprezinte o deosebire iremediabilă – o alterare durabilă a raporturilor lor. Cu închipuirea lui neobosită, se aţâţa singur până ajunse într-un hal de îndoială doar cu puţin mai uşor de suportat decât cea a omului scăpat dintr-un naufragiu în cursul nopţii şi se trezeşte pe un tărâm necunoscut, împresurat de beznă. Până în ziua păcătoasă din ajun – cu excepţia acelui moment de ultragiu petrecut cu mult în urmă, în aceea odaie, şi în prezenţa aceleiaşi persoane – toate imaginile reciproce, toate gândurile ce-şi dedicaseră unul altuia, se desfăşuraseră ca într-o lume aparte, unde raza soarelui cădea pe involţi crini albi, unde niciun soi de rău nu stătea la pândă şi unde nu pătrundea alt suflet.

Dar acum – avea oare să se mai întâlnească Dorothea cu el pe acel tărâm?

LXXXIII

Zi bună-acum, sufletului trezit
Ce nu din teamă ţie îţi stă strajă;
Iubirea-alte-icoane acum ţi-a făurit,
Din odăiţă ţese lumii vrajă.

Doctor DONNE

A doua dimineaţă după vizita făcută Rosamundei, Dorothea se afla după două nopţi de somn zdravăn şi nu numai că-şi ştersese orice urmă de oboseală, dar se simţea înviorată de parcă ar fi înmagazinat în ea o mare cantitate de forţă care-i prisosea – adică mai multă forţă decât putea izbuti să concentreze asupra vreunei activităţi. Cu o zi înainte, făcuse câteva plimbări lungi peste câmpii şi vizitase de două ori casa parohială: dar în viaţa ei nu i-ar fi destăinuit cuiva de ce îşi petrecuse timpul în felul acela sterp, iar în dimineaţa aceea era cam supărată pentru asemenea neastâmpăr copilăresc. Ziua aceea avea s-o petreacă în chip cu totul diferit. Ce putea găsi de făcut prin sat? Vai, Doamne! Nimic. Toată lumea era sănătoasă şi avea flanele; nu-i murise nimănui porcul şi era sâmbătă dimineaţă, când fiecare freca de zor duşumelele şi pragurile de piatră ale caselor şi când în zadar te-ai fi dus la şcoală. Dar mai existau diferite aspecte pe care Dorothea încerca să le lămurească şi se decise să se repeadă plină de energie asupra celui mai grav dintre ele. Se aşeză în bibliotecă, în faţa micului ei teanc personal de cărţi tratând despre economie politică şi alte materii înrudite, din care căuta să obţină o lumină asupra celei mai bune modalităţi de aţi cheltui banii astfel ca să nu-ţi nedreptăţeşti semenii, sau – ceea ce e cam tot una – ca să le faci cât mai mult bine posibil. Era un subiect cu mare pondere şi, dacă ar fi fost măcar în stare să-l stăpânească, cu siguranţă că mintea s-ar fi fixat asupra lui. Din nefericire, mintea îi lunecă departe de acest subiect vreme de un ceas întreg, şi la capătul acestuia, se trezi citind de câte două ori aceleaşi fraze, cu gândul stăpânit de prezenţa intensă a multor altor lucruri, niciunul dintre ele conţinut în text. Era o situaţie fără speranţă. Se cuvenea cumva să ceară trăsura şi să se ducă la Tipton? Nu; din vreun motiv sau altul, prefera să rămână la Lowick. Dar mintea ei pribeagă trebuia să fie readusă la ordine: există o artă şi în autodisciplină; şi dădu de mai multe ori ocol bibliotecii cafenii, chibzuind prin ce fel de manevră şi-ar putea aduna gândurile rătăcitoare. Poate că mijlocul cel mai bun era să-şi ia asupra ei o sarcină simplă – ceva de care trebuia să se ţină cu străşnicie. O temă potrivită n-ar fi oferit-o, oare, geografia Asiei Mici, domeniu care-i atrăsese adesea dojeni din partea domnului Casaubon, pentru cunoştinţele ei dezlânate? Se duse la cabinetul cu hărţi şi desfăşură una dintre ele; da, în dimineaţa aceasta trebuia în sfârşit să se asigure că Paflagonia nu se afla pe coasta levantină şi să risipească bezna totală care-i înconjura pentru ea pe Chalybi, statornicindu-l în mod ferm pe ţărmurile pontului Euxin. Puteai să studiezi de minune o hartă, când erai dispus să te gândeşti la altceva, căci era alcătuită din numiri care se puteau preface într-un refren, dacă reveneai asupra lor. Dorothea se apucă de treabă cu zel, aplecându-se mult peste harta ei şi rostind numirile pe-un ton audibil, potolit, care adesea se

transforma într-adevăr într-un refren.

Era amuzant ce mult aducea a şcolăriţă – după toată experienţa profundă prin care trecuse – dând din cap şi înşirând denumirile pe degete, ţuguindu-şi niţel buzele şi întrerupându-se când şi când ca să-şi prindă faţa în palme şi să exclame: „Vai, Doamne! Vai, Doamne!”

Nu exista niciun motiv ca îndeletnicirea aceea să aibă vreun sfârşit, la fel ca şi căluşeii la bâlci; dar, în cele din urmă, fu întreruptă, uşa se deschise şi Dorotheei i se anunţă sosirea domnişoarei Noble.

Micuţa doamnă bătrână, care abia dacă ajungea cu boneta până la umărul Dorotheei, fu întâmpinată călduros, dar în timp ce gazda îi strângea mâna, bătrâna scoase numeroase sunete de-ale ei, ca de castor, ca şi cum ar fi avut de spus ceva dificil.

– Te rog să iei loc, o pofti Dorothea, trăgând spre ea un fotoliu. E nevoie de participarea mea la ceva? M-aş simţi tare bucuroasă dacă aş putea fi de folos.

– N-am să stau, grăi *Miss* Noble, băgând mâna în coşuleţul ei şi încleştând nervoasă un obiect dinăuntru. Mi-am lăsat un prieten în curtea bisericii.

Se cufundă în sunetele ei nearticulate şi, fără să-şi dea seama, scoase la iveală obiectul cu care se juca. Era cutiuţa de baga, şi Dorothea simţi cum îi năvăleşte sângele în obraz.

– Domnul Ladislaw, urmă timidă bătrânica. Se teme că te-a jignit şi m-a rugat să te întreb dacă îl poţi primi pentru câteva minute.

Dorothea nu răspunse pe loc: îi trecu prin minte că nu-l putea primi în biblioteca aceea, unde părea să stăruie interdicţia pronunţată de soţul ei. Aruncă o privire pe fereastră. Nu putea oare să iasă şi să-l întâlnească în parc? Cerul era încărcat de nori şi copacii începuseră să tremure, ca la apropierea furtunii. Pe lângă aceasta, se ferea să se ducă afară la el.

– Te rog să-l vezi, doamnă Casaubon, stărui patetic *Miss* Noble, altminteri trebuie să mă întorc şi să-i spun „Nu”, şi asta o să-l doboare.

– Da, am să-l văd, zise Dorothea. Te rog să-i spui să vină.

Ar fi putut oare să procedeze altfel? Pentru moment nu dorea nimic, decât să-l vadă pe Will: posibilitatea de a-l întâlni se impusese stăruitor între ea şi oricare alt scop, şi totuşi era stăpânită de o emoţie vibrantă, ca o alarmă – anume impresia că, de dragul lui, săvârşea un act sfidător, vecin cu cutezanţa.

După ce micuţa doamnă se îndepărtă cu paşii ei micuţi, ca să-şi îndeplinească misiunea, Dorothea rămase în mijlocul bibliotecii, cu mâinile încleştate atârnându-i dinainte, fără să încerce câtuşi de puţin să ia o atitudine care să o arate demnă şi desprinsă de cele întâmplate. Cel mai puţin era conştientă, tocmai în clipa aceea, de propriul ei trup: se gândea la ce se petrece, probabil, în mintea lui Will şi la ranchiuna ce-i păstraseră alţii. În numele cărei datorii ar fi avut obligaţia de a fi dură cu el? Împotrivirea faţă de o depreciere injustă se amestecase de la bun început cu sentimentul înfiripat în inima ei pentru el, iar acum, când inima-i se aşezase la loc, după temerile încercate, rezistenţa împotriva celorlalţi se dovedea mai puternică decât oricând. „Dacă îl iubesc prea mult, e din pricină că lumea s-a purtat atât de rău cu el” – în sinea ei, o voce mărturisea acest lucru unui public imaginar din bibliotecă, în clipa când uşa se deschise şi-l zări pe Will dinaintea ei.

Nu se clinti, şi musafirul păşi spre ea cu mai multă îndoială şi timiditate decât îi citise vreodată

pe chip. Era într-o stare de incertitudine care-l făcea să se teamă ca nu cumva vreo privire sau vorbă de-a lui să nu-l condamne la o nouă îndepărtare de ea; iar pe Dorothea o speria propria ei emoţie. Arăta de parcă ar fi fost pironită de o vrajă care o ţinea nemişcată şi o împiedica să-şi descleşteze mâinile, în timp ce un dor intens, grav, gemea întemniţat în ochii ei. Văzând că nu-i întinde mâinile, ca de obicei, Will se opri la un pas de ea şi rosti stingherit:

– Îţi sunt nespus de recunoscător că ai acceptat să mă vezi.

– Voiam să te văd, grăi Dorothea, negăsind alte cuvinte.

Nu-i trecu prin cap să se aşeze, şi Will nu dădu o interpretare îmbucurătoare acestui fel regesc de a-l primi, ci spuse mai departe ceea ce-şi pusese în gând să-i spună.

– Mă tem că mă socoteşti zănatic şi poate nesocotit pentru că m-am întors atât de curând. Am fost pedepsit pentru nerăbdarea mea. Cunoşti – toată lumea cunoaşte acum – o istorie penibilă despre neamurile mele. Am aflat de ea chiar înaintea plecării mele, şi intenţionam să-ţi spun despre acest lucru – dacă ne-am fi reîntâlnit cândva.

Dorothea schiţă o uşoară mişcare şi îşi descleştă mâinile, dar şi le împreună numaidecât din nou.

– Acum însă, afacerea aceasta constituie subiect de bârfeală publică, urmă Will. Voiam să afli ceva legat de acest lucru – ceva care s-a întâmplat înainte de plecarea mea şi a contribuit să mă aducă îndărăt aici. Am crezut, cel puţin, că îmi scuză întoarcerea. Era ideea de a-l convinge pe Bulstrode să dedice o sumă de bani unui scop public – o sumă pe care se gândise să mi-o ofere mie. Poate e mai degrabă spre lauda lui Bulstrode că mi-a oferit, între patru ochi, o compensaţie pentru o veche nedreptate; era gata să-mi asigure un venit bun, ca să-şi ispăşească vina; dar îmi închipui că această istorie dezagreabilă a ajuns şi la urechile dumitale.

Will se uită plin de îndoială la Dorothea, însă atitudinea lui căpătase ceva din curajul sfidător cu care se gândea totdeauna la faptul acela intervenit în destinul său. Adăugă: Îţi dai seama că asemenea episod mă îndurerează sub toate aspectele.

– Da, da, îmi dau seama, rosti Dorothea, cu grabă.

– Nu am putut accepta un venit obţinut dintr-o asemenea sursă. Eram sigur că ţi-ai fi făcut o părere proastă despre mine dacă aş fi procedat astfel, continuă Will. De ce ar fi trebuit să-i mai pese acum dacă-i spunea sau nu asemenea lucruri? Doar îi declarase iubirea ce-i purta. Simţeam că… şi totuşi îşi curmă fraza.

– Ai acţionat aşa cum m-aş fi aşteptat din partea dumitale, spuse Dorothea, cu chipul scânteietor, în timp ce capul i se înălţa mai drept pe frumosu-i lujer.

– Ştiam că nu vei lăsa ca vreo împrejurare legată de obârşia mea să sădească în cugetul dumitale o prejudecată care să-mi dăuneze, deşi era cert că alţii aşa vor reacţiona, urmă Will, scuturându-şi capul pe spate, după vechiul lui tic, şi ţintindu-şi privirea în ochii ei, ca o chemare gravă.

– Dacă asta înseamnă să înfrunţi o nouă încercare grea, ar fi pentru mine un nou motiv să stau neclintită alături de dumneata, glăsui Dorothea cu fervoare. Nimic nu mi-ar fi putut schimba părerile despre dumneata, decât… – inima-i creştea în piept, şi-i venea greu să urmeze; făcu un mare efort pentru a rosti, cu glas scăzut şi tremurător – decât gândul că eşti altfel – nu atât de bun cum te-am crezut eu.

– Negreşit că mă crezi mai bun decât sunt în toate privinţele afară de una, se avântă Will, dând

frâu slobod simţirii sale, după ce Dorothea şi-o afirmase pe-a ei. Mă refer la credinţa statornică ce ţi-am păstrat. Când am gândit că te îndoieşti se asta, nu mi-a mai păsat de nimic altceva. Credeam că s-a sfârşit totul pentru mine şi că nu mi-a mai rămas nimic de încercat… doar de îndurat vitregia împrejurărilor.

– Nu mă mai îndoiesc deloc de dumneata, declară Dorothea, întinzându-i mâna; o teamă vagă pentru soarta lui îi stimula afecţiunea pe care nu şi-o putea mărturisi.

El îi luă mâna şi o ridică la buze, scoţând un fel de suspin. Stătea cu pălăria şi mănuşile în cealaltă mână şi ar fi putut sluji ca model pentru portretul unui regalist. Totuşi, îi venea greu să-i dea drumul mâinii şi Dorothea, retrăgându-şi-o, cuprinsă de o tulburare care o deprima, privi pe fereastră şi se depărtă.

– Ia te uită ce negri sunt norii şi cum se mai zbat crengile copacilor, spuse ea, păşind spre fereastră; vorbea şi umbla având doar o vagă idee despre ceea ce face.

Will o urmă la câţiva paşi şi se rezemă de spătarul înalt al unui fotoliu de piele, pe care se aventură acum să-şi lase pălăria şi mănuşile, scuturându-se de insuportabila crustă de formalism la care fusese condamnat pentru prima oară în prezenţa Dorotheei. Trebuie să recunoaştem că în clipa aceea, când se rezemă de spătar, se simţea foarte fericit. Acum nu se mai temea de nimic din ceea ce-ar fi putut ea să simtă.

Rămaseră tăcuţi, fără a se uita unul la altul, ci privind la tufişurile veşnic verzi, biciuite de vânt şi dezvelindu-şi dedesubtul pal al frunzelor, pe fundalul cerului ce se înnegrea. Niciodată nu se mai bucurase atât de mult Will de perspectiva unei furtuni: îl scutea de necesitatea de a pleca. Frunze şi crenguţe erau învârtejite prin aer şi tunetul se apropia. Lumina devenea tot mai sumbră, dar o scăpărare de fulger îi făcu pe amândoi să tresară, să privească, şi apoi să zâmbească. Dorothea începu să spună la ce se gândise.

– Rău ai făcut afirmând că n-ai avut pentru ce să te mai strădui. Dacă am pierdut bunul nostru cel mai de preţ, ne mai rămâne binele altor oameni, şi pentru el merită să te străduieşti. Unii pot fi fericiţi. Mi-a părut că văd acest lucru mai limpede ca oricând, că mă scufundasem în adâncul dezolării mele. Abia de pot gândi cum aş fi suportat durerea, dacă simţământul acesta n-ar fi răsărit ca să mă întărească.

– Niciodată nu ai putut simţi o durere atât de sfâşietoare ca a mea, spuse Will, atunci când gândeam că trebuie să mă dispreţuieşti.

– Dar eu m-am simţit şi mai rău – mai rău, să ai o părere proastă… Dorothea pornise năvalnic, dar se opri la mijlocul frazei.

Will roşi. Avea impresia că, orice-ar fi spus ea, era rostit în lumina unei fatalităţi care-i ţinea despărţiţi. O clipă păstră tăcerea, pe urmă vorbi pătimaş:

– Cel puţin avem consolarea de a putea discuta fără ascunzişuri. De vreme ce trebuie să plec – de vreme ce trebuie să fim veşnic despărţiţi – te poţi gândi la mine ca la o fiinţă aflată pe marginea mormântului.

În timp ce vorbea, scăpărarea vie a unui fulger îi lumină pe fiecare dintre ei pentru ochii celuilalt – şi lumina păru să însemne groaza unei iubiri fără speranţă. În clipa aceea Dorothea ţâşni de la fereastră; Will o urmă, prinzându-i mâna cu un gest spasmodic şi rămaseră astfel, cu mâinile

încleştate, ca doi copii, privind la furtuna de-afară, pe când tunetul se rostogolea deasupra lor şi trosnea înspăimântător, iar ploaia începu să cadă precipitat. Atunci se răsuciră, cu amintirea ultimelor lui cuvinte întipărită pe chipuri şi, faţă-n faţă, nu-şi mai desprinseră mâinile.

– Nu există speranţă pentru mine, rosti Will. Chiar dacă m-ai iubi la fel cum te iubesc eu – chiar dacă aş fi totul pentru tine – aproape sigur că voi rămâne întotdeauna foarte sărac; la un calcul lucid, nu mă pot baza pe altceva decât pe un destin potrivnic. E cu neputinţă ca noi să ne aparţinem vreodată. Poate este josnic din partea mea că am cerşit un cuvânt de la tine. Intenţionam să plec în tăcere, dar nu am fost în stare să fac ceea ce plănuisem.

– Să nu regreţi, spuse Dorothea, cu tonul ei clar, tandru. Prefer să împărtăşesc tot acest zbucium al despărţirilor noastre.

Buzele îi tremurau, ca şi ale lui. Niciodată nu se va şti care buze s-au mişcat mai întâi către cele din faţa lor, dar se îmbinară într-un sărut tremurător; apoi se depărtară.

Ploaia se năpustea în geamuri ca împinsă de un duh mânios, şi îndărătul ei izbea marea năvală a vântului; era unul dintre acele momente în care atât cei plini de treburi, cât şi cei trândavi se opresc, înfioraţi de o anumită teamă respectuoasă.

Dorothea se aşeză pe locul cel mai apropiat, o sofa lungă şi joasă din mijlocul încăperii şi, cu mâinile împreunate în poală, se uita la mohorâta lume de afară. Will rămase o clipă nemişcat, privind-o, pe urmă se aşeză lângă ea, şi-şi puse mâna peste mâinile ei, care se răsuciră cu palmele în sus, ca să se lase încleştate.

Stătură astfel, privindu-se, până ce ploaia se domoli şi începu să cadă în tăcere. Amândoi fuseseră pradă unor gânduri cărora niciunul nu putea începe să le dea glas.

Dar când ploaia se potoli de tot, Dorothea se întoarse şi se uită la Will.

Cu o exclamaţie înflăcărată, ca şi cum l-ar fi ameninţat menghina vreunui aparat de tortură, el sări în sus şi strigă:

– Nu e cu putinţă!

Se duse şi se rezemă de spătarul fotoliului şi păru că dă o bătălie cu propria-i mânie, în vreme ce ea îl privea întristată.

– E tot atât de fatal ca şi un om sau ca oricare altă grozăvie care desparte oamenii, izbucni el din nou; e intolerabil ca viaţa noastră să fie mutilată de accidente meschine.

– Nu, nu spune asta! Nu e nevoie ca viaţa ta să fie mutilată, rosti cu blândeţe Dorothea.

– Ba da, trebuie, întări Will, furios. E crud din partea ta să vorbeşti astfel – de parcă s-ar putea găsi vreo consolare! Tu poţi vedea dincolo de nefericirea adusă de aceste întâmplări, dar eu nu. E o purtare lipsită de bunătate, înseamnă că-mi azvârli înapoi, ca pe un nimic, iubirea ce-ţi închin eu, dacă poţi vorbi astfel în faţa realităţilor. Niciodată nu ne vom căsători.

– Cândva… am putea, spuse Dorothea, cu glas tremurător.

– Când? ripostă Will, cu amărăciune. Ce rost are să te bizui pe vreun succes al meu? E pur şi simplu o loterie, dacă voi izbuti vreodată mai mult decât să-mi câştig existenţa în mod decent; doar dacă m-aş hotărî să mă vând, resemnându-mă cu rolul de condei mercenar şi să devin purtătorul de cuvânt al cuiva. Pot întrezări perspectiva asta destul de clar. Nu i-aş putea oferi destinul meu niciunei femei, chiar dacă ea n-ar beneficia de o prosperitate la care să fie nevoită să renunţe.

Se înstăpâni tăcerea. Inima Dorotheei era dominată de o stare pe care jinduia s-o exprime, şi totuşi îi venea prea greu să-şi găsească cuvintele. Se simţea în puterea lor, şi totuşi în clipa aceea în sufletul ei se desfăşura o dezbatere mută. Şi-i venea foarte greu să nu poată turna în cuvinte cele ce-i stăteau pe inimă. Will se uita mânios pe fereastră. Dacă s-ar fi uitat la ea, şi nu s-ar fi îndepărtat, Dorotheei i-ar fi fost totul mai uşor. În cele din urmă se întoarse, rezemându-se mai departe de fotoliu şi, întinzându-şi cu un gest automat mâna spre pălărie, spuse cu un fel de exasperare:

– Rămas bun.

– A, nu pot îndura, o să-mi sfâşii inima, strigă Dorothea sărind de la locul ei, sub torentul pasiunii tinereşti ce mătura din cale toate stavilele care o siliseră la tăcere, şi, într-o clipită, lacrimi mari îi ţâşniră din ochi, prelingându-i-se pe obraji. Nu-mi pasă de sărăcie – îmi urăsc bogăţia!

Într-o clipită, Will fu lângă ea şi o împresură cu braţele, dar Dorothea îşi trase capul pe spate şi-l ţinu puţin la distanţă, cu blândeţe, ca să poată vorbi mai departe: iar ochii ei mari, plini de lacrimi, îl priveau cu simplitate, în timp ce-i spunea, suspinând ca un copil:

– Am putea trăi foarte bine cu averea mea… e chiar prea mult… şapte sute pe an… am nevoie de atât de puţin… nu-mi trebuie rochii noi… şi voi învăţa ce preţ are fiecare lucru.

LXXXIV

E-n cuget la cărunţi ori juni
C-aş sta în păcătosul rând,
Da-i vina lor; de gură-s buni,
Numele-mi vătămând.

Neoacheşa Vergină

Era îndată după ce Camera Lorzilor respinsese Proiectul de Reformă: asta explică de ce domnul Cadwallader se nimerise să se plimbe pe pajiştea de lângă sera cea mare de la Freshitt Hall, ţinând în mâinile sale, încrucişate la spate, ziarul *Times* în timp ce-i vorbea lui *Sir* James Chettam – cu aerul impasibil al unui pescuitor de păstrăvi – despre perspectivele ţinutului. Doamna Cadwallader, baroneasa-văduvă Lady Chettam, şi Celia alternau odihna pe scaunele din grădină cu scurte plimbări care să-l însoţească pe micul Arthur, care era transportat în căruţul lui şi, precum se cade unui Buda infantil, sta sub ocrotirea umbrelei sale sfinţite, împodobită cu frumoase franjuri de mătase.

Doamnele discutau şi ele politică, deşi mai pe sărite. Doamna Cadwallader o ţinea strună cu necesitatea de a se acorda noi grade nobiliare: vărul ei îi dăduse drept certă vestea că Truberry trecuse în tabăra cealaltă, la instigaţia soţiei lui, care adulmecase prin aer ranguri de *pair* de la prima punere pe tapet a chestiunii Reformei şi şi-ar fi vândut sufletul chiar şi diavolului, numai să câştige întâietate asupra mezinei sale, măritată cu un baronet. *Lady* Chettam considera că asemenea conduită era cât se poate de reprobabilă şi amintea că mama doamnei Truberry purtase ca domnişoară numele de Walsingham din Melspring. Celia mărturisi că era mai drăguţ să fii o „*Lady*” decât o „doamnă” şi că lui Dodo nu i-ar fi păsat niciodată de precedenţă, dacă ar fi reuşit ca lucrurile să meargă după voia ei. Doamna Cadwallader socotea că obţinerea dreptului la precedenţă îţi oferea o satisfacţie slabă, când toată lumea din jurul tău ştie că nu ai măcar un strop de sânge albastru în vine, iar Celia, oprindu-se ca să se mai uite la Arthur, reluă:

– Totuşi, ar fi foarte drăguţ dacă ar fi viconte – şi îi iese Înălţimii sale un dinţişor! Ar fi putut să fie, dacă James avea titlul de conte.

– Scumpa mea Cealia, interveni soacra ei, titlul lui James valorează mult mai mult decât oricare conţie nouă. Niciodată nu mi-am dorit ca tatăl lui să fie altceva decât *Sir* James.

– A, mă gândeam doar la dinţişorul lui Arthur, spuse Celia, nestingherită. Dar uite că soseşte unchiul meu.

Se repezi să-şi întâmpine unchiul, în timp ce *Sir* James şi domnul Cadwallader li se alăturară ca să formeze un singur grup cu doamnele. Celia îşi strecurase braţul pe sub braţul unchiului şi el o bătea uşor peste mână, scoţând câte o exclamaţie cam melancolică: „Ei bine, scumpa mea!” Pe măsură ce se apropia, era evident că domnul Brooke avea un aer abătut, dar această stare fu pusă integral pe seama situaţiei politice, şi cum dădea mâna cu fiecare, fără a-i saluta decât cu fraza: „Ei bine, sunteţi cu toţi aici, ştiţi”, vicarul spuse râzător:

– Nu-ţi pune atât de mult la inimă respingerea Proiectului, Brooke; aţi câştigat de partea voastră toată pleava din ţinut.

– Proiectul, ‚ai? Ah! făcu domnul Brooke, distrat şi blajin. Respins, ştii, ‚ai? Lorzii merg prea departe, totuşi, O să trebuiască să pună frânele. Veşti triste, ştiţi. Vreau să spun, aici, acasă; veşti triste! Dar nu trebuie să arunci vina pe mine, Chettam.

– Ce s-a întâmplat? întrebă *Sir* James. Sper că nu-i vorba de încă o împuşcare a unui paznic de vânătoare. La aşa ceva m-aş aştepta, când un individ de teapa lui Trapping Bass este lăsat de capul lui cu atâta uşurinţă.

– Paznic de vânătoare? Nu. Haideţi să intrăm în casă; pot să vă spun totul în casă, ştiţi, vorbi domnul Brooke, făcând un semn din cap spre Cadwallader, ca să arate că îi includea şi pe ei în confidenţa pe care voia s-o facă. Cât despre braconieri ca Trapping Bass, ştii, Chettam, continuă el, în timp ce intrau, când eşti magistrat, nu-ţi vine aşa de uşor să condamni. Severitatea este foarte bună, dar totul este mult mai uşor când ai pe cineva dispus să treacă la fapte în locul tău. Şi dumneata ai un locşor duios în inimă, ştii – nu eşti un Dracon, sau un Jeffrey, genul ăsta de om.

Era vădit că domnul Brooke se afla într-o stare de perturbare nervoasă. Când avea ceva penibil de spus, firea lui îl făcea de obicei să introducă anunţul în mijlocul unui şir de amănunte descusute, de parcă ar fi fost o doctorie care ar căpăta un miros mai plăcut prin amestecarea cu alte substanţe. Pălăvrăgi mai departe despre braconieri cu *Sir* James, până ce se aşezară cu toţii, iar doamna Cadwallader, pierzându-şi răbdarea pentru pisălogeala aceea, rosti:

– Mor de curiozitate să aflu veştile triste. Paznicul n-a fost împuşcat; ăsta-i un lucru stabilit. Atunci, ce altceva se întâmplă?

– Ei, un lucru care ne pune la grea încercare, ştiţi, spuse Brooke. Mă bucur că dumneata şi cu vicarul vă aflaţi aici; este o chestiune de familie – dar dumneata ne vei ajuta pe toţi să îndurăm vestea, Cadwallader. Mă văd nevoit să v-o aduc eu, dragii mei.

Domnul Brooke se uită la Celia.

– Nici nu-ţi închipui ce este, ştii. Şi, Chettam, şi pe dumneata o să te sâcâie peste măsură – dar, uite, n-ai fost în stare să împiedici asta, cum n-am fost nici eu. E ceva ciudat în întâmplări: pică singure, ştii.

– Trebuie să fie ceva în legătură cu Dodo, zise Celia, care se deprinsese să se gândească la sora ei ca la o piesă primejdioasă a maşinăriei familiale.

Se aşezase pe taburet, lângă genunchiul soţului ei.

– Pentru numele lui Dumnezeu, să auzim o dată ce ai de spus! exclamă *Sir* James.

– Ei bine, ştii, Chettam; n-a ajutat la nimic testamentul lui Casaubon; era un soi de testament menit să înrăutăţească lucrurile.

– Exact, încuviinţă grăbit *Sir* James. Dar ce s-a petrecut mai rău?

– Dorothea are de gând să se mărite din nou, ştiţi, spuse domnul Brooke, dând din cap spre Celia, care-şi înălţă imediat ochii spre soţul ei, aruncându-i o căutătură înspăimântată, şi-şi puse mâna pe genunchiul lui.

Sir James aproape se albise la faţă, dar nu scoase o vorbă.

– Cerule îndurător! strigă doamna Cadwallader. Nu cumva cu tânărul Ladislaw?

Domnul Brooke încuviinţă din cap, rostind:

– Ba, da; cu Ladislaw. Şi apoi se închise într-o tăcere prudentă.

– Vezi, Humprey! spuse doamna Cadwallader, fluturându-şi braţele spre soţul ei. Încă o dată va trebui să recunoşti că am un oarecare simţ al previziunii; sau mai degrabă ai să mă contrazici şi ai să fii la fel de orb ca întotdeauna. *Tu* ai presupus că tânărul *gentleman* plecase din ţinut.

– Se prea poate să fi fost plecat şi totuşi să se fi întors, spuse vicarul, liniştit.

– Când ai aflat vestea asta? întrebă *Sir* James, căruia nu-i plăcea să audă pe altcineva vorbind, deşi lui însuşi îi venea greu să vorbească.

– Ieri, spuse domnul Brooke, blajin. M-am dus la Lowick. Dorothea a trimis după mine, ştiţi. Totul s-a produs absolut subit – acum două zile niciunuia dintre ei nici măcar nu-i trecuse aşa ceva prin cap – nici gând n-aveau, ştiţi. E ceva ciudat în lucruri. Dar Dorothea este absolut decisă – nu are rost să ne opunem. I-am expus părerea mea cu energie. Mi-am făcut datoria, Chettam.

– Mai bine l-aş fi provocat acum un an să ieşim pe teren şi l-aş fi împuşcat, izbucni *Sir* James, nu împins de intenţii sângeroase, ci fiindcă simţea nevoia de a spune ceva tare.

– Zău aşa, James, ar fi fost o treabă dezagreabilă, îşi dădu Celia cu părerea.

– Fii rezonabil, Chettam. Priveşte mai cu calm chestiunea, interveni domnul Cadwallader, mâhnit să vadă cum prietenul său, înzestrat cu o fire blajină, se lasă atât de copleşit de mânie.

– Nu-i vine prea uşor să fie calm unui om care are măcar un strop de demnitate – un strop de simţ al echităţii, când chestiunea se petrece în propria lui familie – grăi *Sir* James, încă mocnind de indignare incandescentă. Este ceva pur şi simplu scandalos. Dacă Ladislaw ar fi avut măcar o scânteie de onoare, ar fi plecat pe dată din ţară şi nu şi-ar mai fi arătat obrazul pe-aici. Oricum, nu mă surprinde. A doua zi după înmormântarea lui Casaubon am spus ce s-ar fi cuvenit să se facă. Dar nu mi s-a dat ascultare.

– Voiai ceva imposibil, ştii, Chettam, se apără domnul Brooke. Voiai să fie expediat pe un vapor. Ţi-am spus eu că pe Ladislaw nu putem să-l manevrăm cum pofteam: avea ideile lui. E un tip remarcabil – totdeauna am spus că e un tip remarcabil.

– Într-adevăr, spuse *Sir* James, incapabil să-şi înfrâneze o ripostă, păcat că ţi-ai format o părere atât de înaltă despre el. Acestei opinii îi datorăm stabilirea lui prin împrejurimi. Datorită ei vedem cum o femeie ca Dorothea se înjoseşte prin măritişul acesta.

Sir James lăsă mici pauze între spusele sale, deoarece cuvintele nu-i veneau uşor pe buze.

– Un om pus la index în mod atât de categoric prin testamentul soţului ei, încât delicateţea ar fi trebuit să-i interzică a-l mai vedea – un om care o scoate din rândurile clasei sale, trăgând-o în sărăcie, şi care are meschinăria de a accepta acest sacrificiu – totdeauna a adoptat o poziţie criticabilă –, un ins cu obârşie proastă – şi, *cred* un om cam lipsit de principii şi cu un caracter uşuratic. Aşa îl judec eu, încheie pompos *Sir* James, întorcându-se într-o parte şi încrucişându-şi picioarele.

– I-am arătat toate acestea Dorotheei, grăi domnul Brooke, în chip de scuză – mă refer la sărăcia, la abandonarea poziţiei sale sociale. I-am spus: „Scumpa mea, nu ştii ce înseamnă să trăieşti cu şapte sute de lire pe an, şi să n-ai trăsură, şi genul ăsta de lucruri, şi să umbli printre oameni care n-au habar cine eşti”. I-am pus picioru-n prag, expunându-i părerea mea. Dar te sfătuiesc să vorbeşti

personal cu Dorothea. Adevărul este că simte o antipatie faţă de averea lui Casaubon. O să auzi ce spune, ştii.

– Nu, scuză-mă, n-am să-i vorbesc, replică *Sir* James, cu mai multă răceală. Nu pot suporta să o mai văd; e prea penibil. Mă doare prea mult ca o femeie ca Dorothea să săvârşească ceva atât de greşit.

– Fii drept, Chettam, interveni degajat vicarul, care se declara împotriva acelei supărări inutile. Se poate ca doamna Casaubon să acţioneze în mod imprudent: renunţă la o avere de dragul unui bărbat, iar noi, bărbaţii, avem unii despre alţii o părere atât de proastă, încât anevoie putem numi înţeleaptă o femeie care se poartă astfel. Dar cred că nu trebuie să-i condamni atitudinea, socotind-o o acţiune greşită, în sensul strict al cuvântului.

– Ba da, o condamn, răspunse *Sir* James. Cred că Dorothea comite o acţiune greşită măritându-se cu Ladislaw.

– Dragul meu amic, suntem predispuşi să definim drept greşită o acţiune fiindcă ne produce nouă neplăceri, grăi liniştit vicarul.

La fel ca mulţi oameni care iau viaţa uşor, avea talentul de a rosti din când în când câte un adevăr cotidian celor care, înflăcăraţi de virtute, îşi cam pierdeau cumpăna. *Sir* James îşi scoase batista şi începu să-i muşte colţul.

– Totuşi, e pur şi simplu îngrozitor din partea lui Dodo, interveni Celia, dorind să-şi justifice soţul. A spus că *niciodată* n-o să se mai mărite – cu nimeni pe lume.

– Am auzit-o şi eu spunând acelaşi lucru, glăsui majetuoasă *Lady* Chettam, ca şi cum declaraţia ei ar fi constituit o mărturie regală.

– A, în asemenea cazuri există de obicei o excepţie trecută sub tăcere, interveni în discuţie doamna Cadwallader. Singurul lucru care mă miră e că se mai află printre voi cineva care e surprins. N-aţi făcut nimic ca să împiedicaţi acest mariaj. Dacă l-aţi fi adus aici pe lordul Triton ca să-i facă curte şi s-o încânte cu filantropia lui, ar fi putut să o ia cu el înainte de sfârşitul anului. Niciun alt plan nu prezenta vreo siguranţă. Domnul Casaubon a pregătit toate acestea în chipul cel mai frumos cu putinţă. S-a făcut antipatic – sau a fost voia Domnului să-l facă aşa – şi pe urmă a provocat-o să-l contrazică. Cel mai potrivit mod de a face ca o trădare să devină ispititoare este să o evaluezi la un preţ atât de ridicat.

– Nu ştiu ce vrei să înţelegi prin noţiunea de „greşit”, Cadwallader, zise *Sir* James, simţindu-se încă puţin cam înţepat şi răsucindu-se în fotoliu spre vicar. Nu este un om pe care să-l acceptăm în familie. Vorbesc cel puţin în numele meu, continuă el grijuliu, ferindu-şi privirea de ochii domnului Brooke. Presupun că alţii vor găsi compania lui prea plăcută ca să le mai pese dacă are o atitudine decentă sau nu.

– Ei bine, ştii, Chettam, grăi domnul Brooke într-o dispoziţie admirabilă, masându-şi piciorul, eu nu-i pot întoarce spatele Dorotheei. Trebuie să fiu un părinte pentru ea, până la un anumit punct. I-am spus: „Draga mea, nu mă voi opune să te duc la altar. Până atunci vorbisem cu tărie. Dar pot trece la dezmoştenire. Va costa bani şi va fi sâcâitor, dar pot face şi asta, ştii”.

Domnul Brooke clătină din cap către *Sir* James şi simţi că îşi demonstrase forţa de om hotărât şi, totodată, acceptase partea considerată de el ca justă din supărarea baronetului. Picase peste un mijloc

mai ingenios de a para atacurile decât îşi dăduse seama. Folosise un argument de care *Sir* James se ruşina. Cea mai mare parte din reacţia acestuia la vestea căsătoriei Dorotheei cu Ladislaw se datora, în bună măsură unei prejudecăţi scuzabile – sau chiar unei opinii ce putea fi justificată şi, în bună măsură, unei repulsii nu străină de gelozie, doar că puţin mai mică în cazul lui Ladislaw decât în cel al lui Casaubon. Era convins că măritişul acela înfăţişa ceva fatal pentru Dorothea. Dar prin miezul acelui vălmăşag de impresii trecea un filon pe care un om bun şi onorabil ca el n-avea deloc chef să-l recunoască, până şi faţă de propria sa persoană, anume: fără doar şi poate că unirea celor două moşii – Tipton şi Freshitt – întinzându-se pline de farmec în interiorul unei îngrădituri inelare, era o perspectivă care-l măgulea pentru fiul şi moştenitorul său. De aceea când domnul Brooke, clătinând din cap, apelase la argumentul dezmoştenirii, James se simţi năpădit de o jenă bruscă; i se puse un nod în gât; ba chiar roşi. Târât de prima izbucnire a mâniei sale, găsise mai multe cuvinte ca de obicei; dar sprijinul domnului Brooke îi paraliza mai mult limba decât aluzia caustică a domnului Cadwallader.

Celia era însă bucuroasă să se poată amesteca şi ea în vorbă şi, după sugestia făcută de unchiul ei asupra ceremoniei nupţiale, întrebă cu o ardoare tot atât de moderată de parcă ar fi fost vorba de o invitaţie la cină:

– Vrei să spui că Dodo o să se mărite imediat, unchiule?

– Peste trei săptămâni, ştii, răspunse domnul Brooke, neputincios. Nu pot face nimic pentru a împiedica această căsătorie. Cadwallader, adăugă el întorcându-se, pentru a-şi compune o şubredă aparenţă de demnitate, către vicar, care comentă:

– *Eu* unul n-aş face niciun tămbălău pe tema asta. Dacă îi place să fie săracă, treaba ei! Nimeni n-ar fi suflat o vorbă dacă s-ar fi măritat cu acest tânăr fiindcă era bogat. O droaie de clerici cu beneficii sunt mai săraci decât vor fi. Elinor, aci de faţă, continuă provocatorul soţ, şi-a supărat familia măritându-se cu mine: abia dacă scoteam o mie pe an – şi eram nătărău – nimeni nu găsea că e ceva de capul meu; nu purtam nici modelul potrivit de pantofi – toţi bărbaţii se întrebau cum ar putea ţine la mine o femeie. Pe cuvântul meu, trebuie să iau apărarea lui Ladislaw, până când voi auzi mai multe lucruri rele despre el.

– Humphrey, toate astea sunt cai verzi pe pereţi, şi tu o ştii prea bine, îi reteză vorba soţia sa. La tine toate-s deopotrivă, cu asta începe şi sfârşeşte orice. De parcă n-ai fi fost un Cadwallader! Oare îşi închipuie cineva că aş fi luat un monstru ca tine, dacă ai fi purtat alt nume?

– Şi mai era şi om al bisericii, remarcă *Lady* Chettam, cu ton aprobator. Despre Elinor nu se poate afirma că a coborât sub rangul ei. E greu de spus ce este domnul Ladislaw, ce părere ai, James?

Sir James scoase un uşor mârâit, mai puţin respectuos decât felul lui obişnuit de a-i răspunde mamei. Celia îşi înălţă ochii spre el, ca o pisicuţă meditativă.

– Trebuie să recunoaştem că în vinele lui curge o amestecătură înfricoşătoare, constată doamna Cadwallader. Fluidul de sepie al lui Casaubon, mai întâi, şi pe urmă un viorist polonez răzvrătit, ori era cumva profesor de dans? Şi pe urmă un bătrân cam…

– Absurdităţi, Elinor, grăi vicarul, ridicându-se de pe scaun. E timpul să plecăm!

– La urma urmei, este un vlăstar frumuşel, conchise doamna Cadwallader, ridicându-se şi ea,

dornică să se mai pocăiască. Arată ca unul din frumoasele portrete vechi ale lui Crichley, înainte de au intrat idioţii în pictura lui.

– Plec şi eu cu voi, spuse grăbit domnul Brooke, sculându-se cu vioiciune. Trebuie să veniţi cu toţii şi să prânziţi la mine mâine, ştiţi, ,ai, ce zici Celia, scumpa mea?

– Vii, James, nu-i aşa? întrebă Celia, luându-şi de mână bărbatul.

– A, desigur, dacă-ţi face plăcere, răspunse *Sir* James, trăgându-şi vesta în jos, dar incapabil pentru moment să-şi ajusteze şi buna dispoziţie pe chip. Adică, dacă nu urmează să ne întâlnim şi cu alte persoane.

– Nu, nu, nu, asigură domnul Brooke, pricepând condiţia. Dorothea nu va veni, ştii, decât dacă te-ai fi dus să o vezi.

După ce *Sir* James şi Celia rămaseră singuri, ea spuse:

– Te superi dacă iau trăsura ca să mă duc la Lowick, James!

– Cum aşa, acum, pe loc? întrebă soţul ei cu oarecare surprindere.

– Da, e foarte important, spuse Celia.

– Ţine minte, Celia, eu nu pot s-o văd… repetă *Sir* James.

– Nici dacă ar renunţa la măritiş?

– Ce rost are să întrebi asta? Oricum, eu mă duc la grajduri. Am să-i spun lui Briggs să tragă trăsura în faţă.

Celia credea că era de mare folos, chiar dacă nu spunea acest lucru, să facă o călătorie până la Lowick în scopul de a influenţa hotărârea Dorotheei. În tot cursul adolescenţei sale simţise că-şi poate înrâuri sora printr-un cuvânt judicios plasat – deschizând o ferestruică pentru ca lumina zilei dăruită de înţelegerea ei să pătrundă printre lămpile în culori stranii, sub raza cărora Dodo vedea de obicei lumea. Iar Celia – mamă de familie, se simţea în mod firesc, mult mai capabilă să-şi povăţuiască sora lipsită de copii. Cum putea cineva să o înţeleagă pe Dodo la fel de bine ca sora ei, sau să o iubească cu tot atâta tandreţe?

Dorothea, prinsă cu treburi în budoarul ei, simţi o undă de plăcere zărindu-şi sora atât de curând după dezvăluirea proiectului matrimonial. Prevăzuse, chiar exagerând proporţiile, dezgustul prietenilor, ba se temuse că până şi Celia ar putea fi ţinută la distanţă de ea.

– Vai, Kitty, sunt încântată! exclamă Dorothea, punându-şi mâinile pe umerii Celiei, cu faţa radiind de bucurie. Mai-mai să cred că n-ai să mai vii la mine.

– Nu l-am adus pe Arthur, fiindcă mă grăbeam, se scuză Celia, şi se aşezară pe două scăunele puse faţă-n faţă, atingându-şi genunchii.

– Ştii, Dodo, e tare rău, începu Celia, cu timbrul ei placid, gutural, având un aer cât se poate de drăgălaş, fără niciun fel de răsfăţ. Ne-ai dezamăgit pe toţi cum nici nu-ţi închipui. Şi nici nu mă pot gândi că se va întâmpla vreodată cu adevărat, doar nu te poţi duce să trăieşti în felul asta. Şi pe urmă, ce vei face cu toate planurile tale? Nu se poate să te fi gândit vreodată la una ca asta. James şi-ar fi dat toată osteneala pentru tine, şi ai fi fost liberă să-ţi duci traiul aşa toată viaţa, făcând ce-ţi place.

– Dimpotrivă, draga mea, spuse Dorothea, niciodată n-am putut face nimic din ce mi-a plăcut. Încă nu mi-am realizat niciun plan.

– Pentru că totdeauna ai dorit lucruri care nu se pot realiza. Dacă ai fi avut planuri mai realiste s-

ar fi împlinit. Şi cum poţi să te măriţi cu domnul Ladislaw, cu care nimeni dintre noi nu s-a gândit vreodată că *te-ai putea* mărita! Vestea îl şochează cumplit pe James! L-ai vrut de soţ pe domnul Casaubon fiindcă avea un suflet atât de mare, şi era aşa de bătrân, şi de deprimant, şi de învăţat; şi acum, poftim, îţi pui în gând să te măriţi cu domnul Ladislaw, care n-are nici moşie, nici nimic altceva. Asta se întâmplă, presupun eu, din pricină că, într-un fel sau altul, te simţi obligată să-ţi faci cu mâna ta viaţa neconfortabilă.

Dorothea râse.

– Ei bine, e o treabă foarte serioasă, Dodo, urmă Celia, devenind mai impresionantă. Cum ai să-ţi duci viaţa? Şi vei trăi printre oameni ciudaţi. Iar eu n-am să te mai văd niciodată, şi nici n-o să-ţi pese de micul Arthur – şi eu credeam totdeauna că ai să…

Lacrimile Celiei, care se iveau rar, i se adunaseră în ochi şi colţurile gurii îi zvâcniră.

– Scumpă Celia, rosti Dorothea cu gravitate tandră, dacă n-ai să mă mai vezi, nu va fi din vina mea.

– Ba da, va fi, răspunse Celia, cu aceeaşi mişcătoare alterare a trăsăturilor ei delicat cizelate. Cum pot să vin la tine, sau să te aduc la mine, când James nu poate suporta asta? Fiindcă, după părerea lui, nu e just ce faci tu – gândeşte că săvârşeşti o greşeală grozavă, Dodo. Dar tu totdeauna ai făcut asemenea greşeli; atâta că eu nu mă pot opri să te iubesc. Şi nimeni nu înţelege undei vei locui, unde poţi pleca?

– Plec la Londra, zise Dorothea.

– Cum ai să poţi trăi veşnic pe o stradă? Şi vei fi nespus de săracă. Ţi-aş putea da jumătate din lucrurile mele, dar cum să fac, când n-am să te mai văd deloc?

– Fii binecuvântată, Kitty, grăi Dorothea, cu blândă căldură. Consolează-te: poate că James mă va ierta, cândva.

– Dar ar fi mult mai bine dacă nu te-ai mărita, spuse Celia, ştergându-şi ochii şi revenind la argumentele ei, atunci n-ar mai exista între noi nicio piedică. Şi dacă n-ai face un pas de care nimeni nu te socotea capabilă; James a spus totdeauna că tu s-ar cuveni să fii o regină, dar purtarea asta nu-i defel indicată pentru o regină. Ştii ce greşeli ai comis mereu, Dodo, şi acum faci o nouă greşeală. Nimeni nu-l consideră pe domnul Ladislaw potrivit pentru tine. Şi doar ai spus că nu te vei mai mărita niciodată.

– E foarte adevărat că aş fi putut fi mai înţeleaptă, Celia, replică Dorothea, şi aş fi putut realiza ceva mai bun în viaţă, dacă aş fi fost mai bună. Dar asta am de gând să fac de acum înainte. Am făgăduit să mă mărit cu domnul Ladislaw, şi îmi voi ţine cuvântul.

În tonul cu care Dorothea rosti aceste lucruri se simţea o notă pe care Celia se învăţase de mult s-o recunoască. Rămase câteva clipe tăcută, şi apoi întrebă, ca şi cum ar fi înlăturat orice polemică:

– Ţine foarte mult la tine, Dodo?

– Aşa sper. Eu ţin foarte mult la el.

– Asta-i frumos, se pronunţă Celia, consolatoare. Numai că aş fi vrut să ai mai degrabă un soţ în genul lui James, cu o moşie foarte apropiată, ca să pot veni cu trăsura la tine.

Dorothea zâmbi, iar Celia avea o expresie de ajuns de meditativă. Deodată constată:

– Nu-mi pot da seama cum de s-a întâmplat totul.

Celia se gândea că ar fi plăcut să audă întreaga istorie.

– Cred şi eu că nu poţi, replică Dorothea, ciupindu-şi sora de bărbie. Dacă ai şti cum am ajuns la hotărârea asta, nu ţi s-ar părea prea minunat.

– Nu-mi poţi povesti? întrebă Celia, încrucişându-şi comod braţele.

– Nu, draga mea, ar trebui să simţi la unison cu mine, altminteri n-ai înţelege niciodată.

LXXXV

Apoi ieşiră juraţii, ale căror nume sunau astfel: domnul Orbete, domnul Netrebnic, domnul Şiretenie, domnul Patimă, domnul Deşuchiatu, domnul Turbatu, domnul Mintosu, domnul Vrăjmăşie, domnul Mincinosu, domnul Cruzime, domnul Beznă şi domnul Necruţător; şi-şi dădură fiecare în parte verdictul împotriva lui în dezbaterea lor, iară după aceea ajunseră la încheierea unanimă de a-l aduce dinaintea judelui ca vinovat. Şi dintâiul între ei, domnul Orbete, starostele, bolmăji: „Văd cu limpezime că acest om este un eretic". Apoi grăi domnul Netrebnic: „Să piară de pe faţa pământului asemenea ins!" „Aşa să fie, încuviinţă mieros domnul Şiretenie, căci urăsc până şi înfăţişarea lui". După care cuvântă domnul Patimă: „Niciodată nu l-am putut răbda". „Nici eu, spuse domnul Deşucheatu; căci osândea întruna felul meu de a fi". „Spânzuraţi-l, spânzuraţi-l", se repezi şi domnul Turbatu. „O lepădătură jalnică", îşi dădu cu părerea domnul Mintosu. „Inima mea se ridică împotriva lui",se stropşi domnul Vrăjmăşie. „Este un nemernic", ticlui domnul Mincinosul. „Furcile sunt prea bune pentru el", rosti scrâşnit domnul Cruzime. „Să-l mistuim din calea noastră", se-nnegură domnul Beznă. Apoi întări domnul Necruţător: „De mi s-ar dărui şi lumea, tot n-aş putea să mă împac cu el; drept care să-l târâm dinaintea judelui, sub osânda cuvenită pentru omor".

Bunyan, *Călătoria Pelerinului*

Când nemuritorul Bunyan zugrăveşte acest tablou al pasiunilor persecutoare care-şi dau verdictul: „vinovat" – cine-l mai compătimeşte pe Credincios? De asemenea ursită rară şi binecuvântată n-au avut parte prea mulţi dintre oamenii mari; să te ştii doar tu că eşti lipsit de vină, în faţa unei mulţimi care te condamnă – să fii sigur că nu ai fost denunţat pentru altceva decât pentru binele care sălăşluieşte în cugetul tău! Soarta vrednică de milă este aceea a omului care nu a putut pretinde titlul de martir, chiar dacă se convinsese că oamenii ce-aruncă cu pietre într-însul înfăţişau doar hâde patimi întrupate – cel care ştie că mulţimea îl lapidează nu fiindcă a propovăduit adevărul, ci pentru că nu este omul drept care s-a dat.

Conştient de acest lucru, Bulstrode se ofilea, în timp ce-şi făcea pregătirile pentru a pleca din Middlemarch şi a se duce să-şi sfârşească viaţa zdrobită într-un jalnic refugiu, sub privirea indiferentă a unor necunoscuţi. Neabătuta şi îndurătoarea statornicie a soţiei sale îl eliberase de o spaimă, dar nu putea evita ca însuşi prezenţa ei să constituie încă un tribunal în faţa căruia nu putea să-şi descarce sufletul şi simţea nevoia să fie apărat. Tertipurile folosite când dezbătuse în forul său lăuntric cazul morţii lui Raffles susţinuseră concepţia unei Atotştiinţe căreia i se ruga; şi totuşi avea pe suflet o spaimă care nu-l lăsa să se expună judecăţii, spovedindu-se pe deplin soţiei; ce nume avea

oare să dea ea actelor spălate şi diluate de el ca argumente şi motivări lăuntrice, şi pentru care-i păruse relativ uşor să dobândească iertare? Nu putea îndura ideea că ea, în tăcere, va da veşnic actelor lui numele de crimă. Se simţea învăluit în îndoiala ei: îşi trăgea tăria de a o înfrunta din impresia că soţia lui încă nu avea temeiuri îndreptăţite de a pronunţa acea severă condamnare. Cândva, poate – când va fi pe patul morţii – urma să-i dezvăluie totul; în umbra profundă a acelui moment, când ea îi va ţine mâna în tenebrele ce se vor grămădi, l-ar putea asculta fără să i se încrânceneze carnea la atingerea lui. Poate: dar în viaţa lui se deprinsese cu ascunzişurile, iar imboldul de a se spovedi nu avea putere împotriva fricii de o umilinţă mai adâncă.

Îl stăpânea o sfielnică grijă faţă de soţia sa, nu numai fiindcă îl speria orice judecată aspră din partea ei, ci şi pentru că simţea o amărăciune adâncă văzând-o că suferă. Îşi trimisese fiicele interne la o şcoală de pe coasta mării ca să le poată ascunde cât mai mult posibil criza suferită de părintele lor. Eliberată, prin absenţa fetelor, de necesitatea insuportabilă de a-şi justifica întristarea sa de a fi martora consternării lor înspăimântate, putea trăi fără constrângere, cu mâhnirea care zi de zi înălbea câte o şuviţă din păr, şi-i toropea pleoapele.

– Spune-mi ceva, spune-mi ce ţi-ar plăcea să fac, Harriet, i se adresase Bulstrode. Mă refer la dispoziţiile privitoare la averea mea. Nu am intenţia să vând pământul pe care-l posed prin împrejurimi, ci să ţi-l lase ţie, ca investiţie sigură. Dacă ai vreo dorinţă cu această chestiune te rog să nu mi-o ascunzi.

La câteva zile după aceea, când se întorsese dintr-o vizită făcută fratelui său, doamna Bulstrode începu să-i vorbească soţului ei despre o problemă care de câtăva vreme îi umbla prin minte:

– Mi-ar plăcea să faci ceva pentru familia fratelui meu, Nicholas; şi cred că suntem datori să ne răscumpărăm cu ceva faţă de Rosamunda şi de soţul ei. Walter spune că domnul Lydgate trebuie să părăsească oraşul, iar clientela lui aproape că nu mai face nici două parale, şi le-au rămas foarte puţin bani cu care să se poată stabili altundeva. Mai degrabă m-aş lipsi de ceva de-al nostru, ca să pot răscumpăra cu ceva necazurile din familia sărmanului meu frate.

Doamna Bulstrode nu dorea să se apropie de realităţi mai mult decât permiteau cuvintele: „răscumpărarea cu ceva”, ştiind că soţul ei trebuie neapărat s-o înţeleagă. Dar acesta avea un motiv special pe care Harriet nu-l cunoştea, de a sta în cumpănă la auzul sugestiei ei. Ezită înainte de a rosti:

– *Nu-mi* este posibil să-ţi împlinesc dorinţa în felul cum propui tu, draga mea. Domnul Lydgate a respins virtualmente, orice nou serviciu venit din partea mea. Mi-a restituit mia de lire pe care i-o împrumutasem. Doamna Casaubon i-a avansat suma în acest scop. Iată scrisoarea.

Scrisoarea păru că o răneşte dureros pe doamna Bulstrode. Menţionarea împrumutului făcut de doamna Casaubon părea să reflecte opinia publică, şi aceasta considera un lucru de la sine înţeles că toată lumea se ferea să aibă de-a face cu soţul ei. Păstră un răstimp tăcerea, şi lacrimile i se rostogoleau una după alta, iar bărbia îi tremura în timp ce şi le ştergea. Stând în faţa ei, lui Bulstrode îi sângera inima la vederea acelui chip veştejit de suferinţă, care numai cu două luni în urmă înflorea în plină strălucire. O îmbătrânise trista tovărăşie pe care o ţinea trăsăturile lui ofilite. Dorind s-o consoleze, adăugă:

– Mai sunt şi alte mijloace, Harriet, prin care aş putea aduce un serviciu familiei fratelui tău,

dacă îţi face plăcere să-i ajuţi. Şi cred că ar fi spre folosul tău: ar fi un mod avantajos de a administra moşia, pe care am de gând să ţi-o las ţie.

Ea păru să acorde atenţie proiectului.

– Garth s-a gândit odată să ia asupra lui administrarea domeniului Stone Court, în scopul de a-l plasa acolo pe nepotul tău, Fred. Inventarul urma să rămână cel de-acum, şi ei trebuiau să plătească o anumită cotă din profituri, în locul obişnuitei rente. Asta ar fi un început promiţător pentru tânăr, combinat cu postul lui, sub conducerea lui Garth. Acest aranjament ţi-ar aduce o mulţumire?

– Da, mi-ar aduce, răspunse doamna Bulstrode, recăpătându-şi o parte din energie. Sărmanul Walter este atât de abătut, încât aş încerca tot ce-mi stă în puteri ca să-l pot ajuta înainte de plecăm. Totdeauna ne-am avut într-adevăr ca frate şi soră.

– Trebuie să-i faci chiar tu lui Garth propunerea, Harriet, urmă domnul Bulstrode, căruia nu-i făcea plăcere ceea ce avea de spus, dar care dorea să atingă ţelul propus, îndemnat şi de alte motive pe lângă intenţia de a-şi consola soţia. Trebuie să-i declari că moşia e, virtualmente, a ta şi că nu e deloc necesar să negocieze cu mine. Comunicările le poate primi prin intermediul lui Standish. Îţi menţionez acest detaliu, deoarece Garth a renunţat să mai fie agentul meu. Pot pune în mâinile tale un act redactat chiar de el, în care stabileşte condiţiile; şi-i poţi propune să-şi reînnoiască acceptarea. Cred că ai şanse să accepte, când îi vei propune acest lucru, de dragul nepotului tău.

LXXXVI

Le cœur se sature d'amour comme d'un sel divin qui le conserve; de là l'incorruptible adhérence de ceux qui se sont aimés des l'aube de la vie et la fraîcheur des vieilles amours prolongés. Il existe un embaumement d'amour. C'est de Daphnis et Chlöe que sont faits Philémon et Baucis. Cette vieillesse là, ressemblance du soir avec l'aurore.

Victor Hugo, *L'Homme qui rit*[10]

Doamna Garth, auzindu-l pe Caleb intrând în coridor, pe la ceasul ceaiului, deschise uşa salonaşului şi spuse:

– Iată-te acasă, Caleb. Ai mâncat? (Mesele domnului Garth erau subordonate în mare măsură „afacerilor”).

– A, da, am luat un prânz bun – berbec rece şi nu mai ştiu ce. Unde e Mary?

– În grădină cu Letty, aşa cred.

– Fred n-a venit încă?

– Nu. Iarăşi pleci fără să-ţi iei ceaiul, Caleb? întrebă doamna Garth, văzând că distratul ei soţ îşi pune din nou pălăria pe care abia şi-o scosese.

– Nu, nu, mă duc doar pentru un minut la Mary.

Mary se afla într-unul din ungherele ierboase ale grădinii, unde se zărea un leagăn atârnat la înălţime, între doi peri. Îţi legase o eşarfă trandafirie pe cap, făcându-i un mic bor ca să-şi adumbrească ochii de razele soarelui ce cădeau drept, în timp ce o legăna straşnic pe Letty, care râdea şi ţipa ca o sălbatică.

Văzându-şi tatăl, Mary lăsă leagănul şi se duse să-l întâmpine, împingându-şi pe spate eşarfa trandafirie şi zâmbindu-i de la distanţă, cu surâsul involuntar care oglindeşte o plăcere izvorâtă din iubire.

– Am venit după tine Mary, zise domnul Garth. Hai să ne plimbăm puţin!

Mary vedea prea bine că tatăl ei voia să-i împărtăşească ceva deosebit: sprâncenele lui alcătuiau unghiul lor patetic şi în glas îi suna o tandră gravitate; amănuntele acestea fuseseră pentru ea semne infailibile încă de pe când avea vârsta lui Letty. Îl luă de braţ şi se întoarseră spre casă pe sub şirul de nuci.

– O să treacă o bucată de vreme lungă şi tristă, până ce ai să te poţi mărita, Mary, începu tatăl ei, fără s-o privească, dar uitându-se fix la capătul bastonului pe care-l ţinea în mâna cealaltă.

– Nu tristă, tată, am de gând să fac din ea un răstimp plăcut, rosti Mary surâzătoare. Am fost singură şi voioasă douăzeci şi patru de ani şi mai bine: presupun că nu va mai dura încă o dată peatâta.

Apoi, după o mică pauză, adăugă cu mai multă seriozitate, aplecându-şi chipul înspre obrazul tatălui ei:

– Ei, eşti mulţumit de Fred?

Caleb îşi strânse buzele şi întoarse capul într-o parte, cu înţelepciune.

– Haide, tată, abia miercurea trecută l-ai lăudat. Ai spus că are o pricepere neobişnuită la inventar şi un ochi bun pentru evaluarea lucrurilor.

– Am spus eu asta? întrebă Caleb, cam pişicher.

– Da, am aşternut totul pe hârtie, cu data, *anno Domini* şi toate celelalte, răspunse Mary. Îţi place ca lucrurile să fie făcute cu tot dichisul în registre. Şi pe urmă are o purtare cu adevărat bună faţă de dumneata, tată; îţi nutreşte un profund respect, şi nu văd cum ar putea cineva să aibă o fire mai bună decât a lui Fred.

– Mda, mda, vrei să-mi arunci praf în ochi, ca să-l socotesc o partidă bună.

– Nici gând, tată. Nu-l iubesc fiindcă e o partidă bună.

– Atunci pentru ce?

– O, Doamne, fiindcă l-am iubit dintotdeauna. Niciodată n-o să-mi placă la fel de mult să dojenesc pe altcineva, şi asta e un punct asupra căruia trebuie să te gândeşti când îţi alegi un soţ.

– Vasăzică, hotărârea ta e absolut statornicită, Mary? întrebă Caleb revenind la tonul lui iniţial. Nu ţi s-a mai ivit altă dorinţă, de vreme ce lucrurile au continuat ca şi în ultimele luni? (Caleb cuprindea multe aspecte în fraza aceea vagă – fiindcă mai bine mai târziu decât niciodată.) O femeie nu trebuie să-şi forţeze inima – prin asta nu i-ar face niciun bine unui bărbat.

– Simţămintele mele nu s-au schimbat, tată, răspunse calm Mary. Îi voi păstra credinţă statornică lui Fred, cât timp îmi va păstra şi el mie. Nu cred că unul dintre noi s-ar putea lipsi de celălalt sau ar putea ţine mai mult la altă fiinţă, oricât de mult am admira alte persoane. Ar însemna o prefacere prea mare pentru noi – ca şi cum ai vedea toate locurile vechi răscolite şi cu denumirile schimbate. Trebuie să aşteptăm încă multă vreme; dar Fred ştie asta.

În loc de a vorbi imediat, Caleb păstra tăcerea şi îşi înfigea bastonul în iarba aleii. Apoi rosti, cu emoţie în glas:

– Ei bine, am o veste. Ce-ai zice dacă Fred s-ar duce să stea la Stone Court şi ar administra moşia de-acolo?

– Cum s-ar putea realiza asta, tată? întrebă Mary cu mirare.

– Ar administra-o în numele mătuşii sale Bulstrode. Biata femeie a fost la mine, stăruind şi rugându-se. Vrea să-i facă un bine flăcăului, şi ar putea fi un lucru minunat pentru el. Gospodărindu-se cu cumpătare, ar putea, încet-încet, să cumpere inventarul: şi se vădeşte dăruit pentru agricultură.

– O, Fred va fi atât de fericit! E prea frumos ca să-mi vină a crede.

– A, dar bagă de seamă, urmă Caleb, întorcându-şi capul în semn de avertisment. Trebuie să iau treaba pe umerii mei şi eu să mă declar răspunzător şi să văd de toate, iar asta o s-o cam, mâhnească pe maică-ta, deşi s-ar putea să nu recunoască. Fred trebuie să dovedească chibzuinţă.

– Poate că-ţi cer prea mult, tată, spuse Mary, strunindu-şi bucuria. N-ar fi nicio fericire să-ţi aduc un necaz nou pe cap.

– Na, na, na; munca e desfătarea mea, copilă, când nu o supără pe maică-ta. Şi atunci, dacă tu şi cu Fred vă veţi căsători – la acest pasaj, glasul lui Caleb avu o ezitare abia perceptibilă – o să devină cumpătat şi econom; iar tu ai deşteptăciunea maică-ti, şi a mea de asemenea, într-un fel

femeiesc; şi o să-l ţii din scurt; o să se dea el pe brazdă, aşa că am vrut să-ţi spun ţie mai întâi – deoarece cred că ţi-ar face plăcere să-i dai *tu*, vestea, între patru ochi. După asta, aş putea discuta pe îndelete cu el şi apoi am putea porni la treabă şi la rostuirea lucrurilor.

– Vai, scumpul, bunul meu tată! strigă Mary, petrecându-şi braţele pe după gâtul părintelui său, în timp ce el îşi pleca paşnic capul, dornic să fie dezmierdat. Mă întreb dacă mai există vreo fată care să-l socotească pe tatăl ei cel mai bun om din lume!

– Aiureli, copilă; o să ai o părere mai bună despre soţul tău.

– Imposibil, zise Mary, revenind la tonul ei obişnuit – soţii sunt o categorie inferioară de bărbaţi, care au nevoie să fie ţinuţi din scurt.

Când intrară în casă împreună cu Letty, care o zbughise la ei, Mary îl zări pe Fred în poarta livezii şi se duse să-l întâmpine.

– Ce haine frumoase porţi, tinere extravagant! îl luă ea în primire, în timp ce Fred se opri locului, scoţându-şi pălăria în faţa ei, cu un formalism poznaş. Nu te-nveţi cu economia!

– Ei nu, că prea eşti răutăcioasă, Mary, se apără Fred. Uită-te numai la marginile acestor manşete! Doar periindu-le zdravăn mai arăt şi eu respectabil. Strâng bani pentru trei costume – unul va fi costumul de nuntă.

– Ce caraghios arăţi! Ca un *gentleman* dintr-un album demodat.

– A, nu, moda mai ţine ea doi ani.

– Doi ani! Fii rezonabil Fred, spuse Mary, începând să se plimbe. Nu încuraja iluziile trandafirii.

– De ce nu? Cu ele trăieşti mai bine decât cu perspectivele sumbre. Dacă nu ne putem căsători până-n doi ani, adevărul ne va face destul rău şi singur, când o să apară.

– Am auzit o istorioară despre un tânăr *gentleman* care îşi făcea tot felul de iluzii optimiste şi i-au dăunat.

– Mary, dacă ai ceva deprimant să-mi spui, o şterg de-aici; mă duc în casă cu domnul Garth. Mi-a pierit curajul. Taică-meu are o înfăţişare atât de abătută – căminul nu mai arată ca odinioară. Nu mai pot suporta şi alte veşti proaste.

– Şi ai considera o veste proastă dacă ţi s-ar spune că ar urma să locuieşti la Stone Court, să administrezi ferma şi să vădeşti o prudenţă remarcabilă, agonisind bani în fiecare an, până ce întregul inventar şi mobilierul ţi-ar aparţine şi ai deveni un distins personaj agrar, cum spune domnul Borthrop Trumbull – cam îndesat, mă tem, şi cu greaca şi latina jalnic bătute de vânt şi ploi?

– Nu faci altceva decât să înşiri nişte fantasmagorii, nu-i aşa, Mary? replică Fred, îmbujorându-se uşor, cu toate acestea.

– Abia adineauri mi-a pomenit tatăl meu de aşa ceva, vorbind ca despre un lucru realizabil, ori tata n-a înşirat în viaţa lui fantasmagorii, răspunse Mary, înălţându-şi acum ochii spre Fred, în timp ce el îi strângea mâna, până ce aproape că o duru; dar nu voia să se plângă.

– A, atunci aş putea să ajung un tip grozav de bun, Mary, şi ne-am putea căsători pe loc.

– Nu aşa repede, *Sir*; de unde ştii că n-aş amâna mai degrabă cununia cu câţiva ani? Asta ţi-ar lăsa răgazul să-ţi dai în petic şi atunci, dacă aş ţine mai mult la altcineva, aş avea o scuză să te las frumuşel să baţi din buze.

– Te rog să nu glumeşti, Mary, vorbi Fred, cu adâncă emoţie. Spune-mi serios că toate sunt adevărate şi că veştile te-au făcut fericită – fiindcă pe mine mă iubeşti mai presus de orice.

– Totul e adevărat, Fred, şi aceste veşti m-au făcut fericită, fiindcă te iubesc pe tine mai presus de orice, rosti Mary, pe tonul unei recitări mecanice.

Zăboviră pe treapta pragului, sub portalul cu acoperiş înclinat şi Fred spuse, aproape în şoaptă:

– Când ne-am logodit prima oară, cu inelul de la umbrelă, Mary, obişnuiai să…

Spiriduşul bucuriei începu să râdă mai cu hotărâre în ochii lui Mary, dar fatalul Ben sosi alergând în uşă, cu Brownie lătrând îndărătul lui şi, ciocnindu-se de ei, zise:

– Fred şi Mary! Nu veniţi odată? Sau pot să vă mănânc eu porţia de cozonac?

10 Inima e saturată de iubire ca de o sare divină ce-o conservă; aceasta explică de ce aceia care s-au iubit din zorii vieţii rămân statornici, şi prospeţimea vechilor iubiri ce dăinuiesc până târziu. Există o îmbălsămare a iubirii. Filemon şi Baucis sunt plămădiţi din Dafnis şi Cloe. Acest soi de bătrâneţe conferă amurgului asemănarea cu aurora.
VICTOR HUGO, *Omul care râde* (n.t.)

FINAL

Fiecare limită reprezintă totodată un început ca şi un sfârşit. Cine poate părăsi nişte vieţi tinere, după ce a stat vreme îndelungată în compania lor, fără a dori să afle ce soartă le-a fost hărăzită în anii ce-au urmat? Căci un crâmpei de viaţă, oricât de tipic ar fi, nu ne oferă mostra unei ţesături întregi: speranţele pot să nu se împlinească şi o pornire înflăcărată poate fi urmată de o delăsare; puteri latente pot să-şi găsească ocazia mult aşteptată; o rătăcire trecută poate stimula o mare resurecţie.

Căsătoria, care a însemnat piatra de hotar a atâtor naraţiuni, înfăţişează în acelaşi timp un mare început, cum a fost pentru Adam şi Eva, care şi-au petrecut luna de miere în Paradis, dar au avut prima lor odraslă printre spinii şi scaieţii pustietăţilor. Ea este, totodată, începutul eposului domestic – cucerirea treptată sau pierderea iremediabilă a acelei comuniuni depline care face din perindarea anilor o culminare, iar din perioada vârstei înaintate recolta unor duioase amintiri comune.

Unii pornesc la drum, aidoma cruciaţilor din vechime, cu o glorioasă armură de nădejde şi entuziasm, dar sunt zdrobiţi prin pribegie, cerând fiecare îngăduinţa celuilalt şi a lumii întregi.

Tuturor celor care s-au interesat de Fred Vincy şi Mary Garth le va face plăcere să afle că ei doi n-au suferit un asemenea eşec, ci au ajuns la o solidă fericire reciprocă. Fred şi-a surprins semenii în felurite chipuri. A devenit un om destul de distins prin părţile comitatului său, ca fermier practician şi teoretician, şi a publicat o lucrare despre: *Cultivarea Recoltelor Verzi* şi *Economia Hrănirii Vitelor*, care i-a adus înalte elogii la întrunirile agricole. În Middlemarch admiraţia se manifesta mai rezervat: majoritatea persoanelor din oraş erau înclinate să creadă că meritele de autor ale lui Fred se datorau soţiei sale, deoarece nu se aşteptaseră niciodată ca Fred Vincy să scrie despre sfecla furajeră.

Dar când Mary scrisese pentru băieţii ei o cărţulie intitulată: *Vieţile oamenilor mari, adaptate după Plutarh* şi o tipări şi publică la Cripp et Co, din Middlemarch, toată lumea fu dispusă să pună această lucrare pe seama lui Fred, amintindu-şi că el umblase pe la Universitate, „unde erau studiaţi anticii" şi ar fi putut fi cleric, dacă s-ar fi hotărât.

În felul acesta, reieşea limpede că Middlemarch-ul nu se lăsase niciodată înşelat şi că nu e nevoie să mai lauzi pe cineva pentru că a scris o carte, devreme ce totdeauna o scrie de fapt altcineva.

Mai mult încă, Fred rămase de o seriozitate neabătută. La câţiva ani după căsătorie, îi mărturisise lui Mary că fericirea lui i se datora pe jumătate lui Farebrother, care-i trăsese o scuturătură zdravănă la momentul potrivit. Nu pot spune că nu a fost niciodată indus în eroare de optimismul lui: randamentul recoltelor sau profiturile obţinute de pe urma vânzării vitelor se adevereau a fi, îndeobşte, sub aprecierile lui, şi se arăta totdeauna dispus să creadă că ar putea scoate parale din cumpărarea unui cal cu care treaba până la urmă ieşea prost – deşi, după cum aprecia Mary, desigur că vina o purta calul, şi nu judecata lui Fred. Rămăsese îndrăgostit de echitaţie, dar rareori îşi îngăduia o zi de vânătoare călare şi, când o făcea, era demn de remarcat cum se supunea riscului de a fi luat în râs pentru laşitate la sărirea gardurilor, părându-i-se că îi vede pe Mary şi pe băieţi stând pe poarta cu cinci bare sau iţindu-şi capetele cârlionţate între gardul viu şi

şanţ.

Aveau trei băieţi: Mary nu se declara mulţumită că adusese pe lume numai vlăstare bărbăteşti; iar când Fred îşi dorea să aibă o fată aidoma ei, răspundea surâzătoare: „Ei nu, asta ar fi o încercare prea mare pentru maică-ta”. Doamna Vincy, în anii amurgului, şi după ce gospodăria ei căpătase un lustru mai scăzut, se mângâia mult cu convingerea ei că cel puţin doi dintre băieţii lui Fred erau autentici Vincy şi nu „aducea la trăsături cu Garth-ii”. Dar în taină, Mary se bucura că mezinul semăna foarte mult cu tatăl ei, aşa cum trebuie să fi arătat acesta când purta pantaloni scurţi, şi vădea o minunată precizie la ţintit, când juca bile sau azvârlea cu pietre ca să dea jos pere mustoase de pe crăci.

Ben şi Letty Garth, care au deţinut calitatea de unchi şi mătuşă mai înainte de a fi depăşit vârsta de zece ani, se ciorovăiau adesea pe tema dacă e preferabil să ai nepoţi ori nepoate; Ben susţinând că era clar că fetele se pricepeau la mai puţine treburi decât băieţii, altminteri n-ar fi umblat mereu în fuste, ceea ce arăta ce lucruri neînsemnate li se hărăziseră; la care Letty, extrăgându-şi multe dintre argumente din cărţi, se înfuria, ripostând că Dumnezeu crease veşminte din piele pentru Adam şi Eva deopotrivă – de asemeni, îi venise în minte şi faptul că în Orient bărbaţii purtau tot un fel de fuste. Dar acest ultim argument, întunecând măreţia celui precedent, întrecea măsura, căci Ben răspundea dispreţuitor: „Sunt cu-atât mai nătărăi”, şi imediat apela la maică-sa, ca să-i confirme dacă băieţii nu au mai multe calităţi decât fetele. Doamna Garth decretă că amândouă speciile erau la fel de nesuferite, dar că băieţii erau, fără îndoială, mai voinici, puteau să alerge mai iute şi să arunce cu precizie la o distanţă mai mare. Cu această sentinţă de oracol, Ben de declara pe deplin satisfăcut, fără să-i pese de rezerva exprimată; dar Letty primi prost această apreciere, simţul ei de superioritate fiind mai dezvoltat decât muşchii.

Fred n-ajunse niciodată om bogat – optimismul lui nu-l împinsese să se aştepte la asta; dar, treptat, economisi suficient ca să devină proprietarul inventarului şi al mobilierului de la Stone Court şi munca lăsată de domnul Garth pe mâna lui îl ajuta să străbată în belşug prin acele „vremuri grele” care se ivesc totdeauna pentru fermieri.

Mary, în perioada când căpătă o înfăţişare de matroană, deveni la fel de trupeşă ca şi maică-sa; dar spre deosebire de aceasta, le preda băieţilor prea puţină învăţătură sistematică, astfel că doamna Garth era alarmată că nu vor avea niciodată o temelie bună la gramatică şi geografie. Cu toate acestea, când se duseseră la şcoală, fură consideraţi că ştiu destule lucruri – poate fiindcă nimic nu le plăcuse mai mult decât să stea cu mama lor. Când Fred călărea spre casă în serile de iarnă, i se înfăţişa dinaintea ochilor imaginea plăcută a căminului scânteietor din salonul lambrisat, şi-i părea rău de alţi bărbaţi care nu o puteau avea pe Mary de soţie; mai cu seamă de domnul Farebrother. Acum îi putea spune lui Mary, cu mărinimie: „Era de zece ori mai vrednic de tine decât sunt eu”.

– Nici vorbă că era, răspundea Mary, şi din această pricină se putea descurca bine şi fără mine. Dar tu – mă înfior să mă gândesc ce s-ar fi ales de tine – ajungeai vreun preot înglodat în datorii ca să-ţi plăteşti calul închiriat şi batistele de linon!

La o cercetare, s-ar putea eventual afla că Fred şi cu Mary mai locuiesc încă şi acum la Stone Court – că plantele agăţătoare îşi aruncă încă spuma florilor peste frumoasele ziduri de piatră, în câmpia unde nucii se înalţă într-un şir falnic – şi că în zilele însorite, cei doi îndrăgostiţi, care se

logodiseră prima oară cu un inel de umbrelă, pot fi zăriţi stând într-o tihnă încărunţită la fereastra deschisă de la care, în zilele bătrânului Peter Featherstone, i se poruncise adesea lui Mary să se uite afară după domnul Lydgate.

Părul lui Lydgate n-a apucat să albească. A murit când abia împlinise cincizeci de ani, lăsându-şi soţia şi copilele înstărite, datorită unei însemnate asigurări pe viaţă încheiată de el. Îşi formase o clientelă excelentă, alternându-şi activitatea, după sezoane, între Londra şi o staţiune balneară de pe continent, deoarece scrise un tratat despre gută – o afecţiune în favoarea căreia pleda o bună doză de bogăţie. Mulţi pacienţi buni platnici se bizuiau pe priceperea lui, dar totdeauna el s-a considerat un ratat; nu realizase ceea ce intenţionase cândva să realizeze. Cunoscuţii îl considerau un om demn de invidiat pentru că avea o soţie atât de fermecătoare, şi nu s-a întâmplat nimic care să le zdruncine opinia. Rosamunda nu a mai comis niciodată vreo altă indiscreţie compromiţătoare. A continuat pur şi simplu să fie blândă din fire, inflexibilă în judecata ei, dispusă să-şi admonesteze soţul şi capabilă să-i frustreze scopurile prin stratagemele ei. Pe măsură ce anii treceau, aceasta i se opunea tot mai puţin, drept care Rosamunda trase concluzia că învăţase să aprecieze valoarea opiniei ei; pe de altă parte, se convinsese mai temeinic de talentul lui, acum că scotea un venit bun, şi în locul coliviei de pe Bride Street, cu care fusese ameninţată, îi asigură una toată numai flori şi zorzoane aurite, potrivită cu o pasăre a paradisului, cu care semăna ea. Pe scurt, Lydgate era ceea ce se numeşte un om ajuns pe culmea succesului. Dar a murit înainte de vreme, de difterie, şi după aceea Rosamunda s-a măritat cu un vârstnic şi bogat medic, care s-a îngrijit cu bunătate de cei patru copii ai ei. Alcătuia un spectacol foarte drăgălaş alături de fiicele sale, plimbându-se în trăsura ei, şi adesea vorbea despre fericirea dobândită ca despre o „răsplată” – nu spunea pentru ce anume, dar probabil se gândea la răsplata pentru răbdarea avută cu Tertius, a cărui fire niciodată nu fusese fără cusur şi care, până în clipa din urmă, lăsă câteodată să-i scape cuvinte amare, mult mai memorabile decât semnele lui de căinţă. Odată o numise basiliscul lui, şi când ea îi ceruse explicaţii, spusese că basiliscul era o plantă care înflorea minunat înfigându-şi rădăcina în creierii unui om ucis. Rosamunda avea o replică placidă, dar energică, la asemenea ieşiri. De ce o alesese pe ea? Păcat că nu o luase de soţie pe doamna Ladislaw, pe care totdeauna o elogia şi o punea mai presus de ea. Şi astfel conversaţia se termina în avantajul Rosamundei. Ar fi însă injust să nu arătăm că niciodată nu rostea un singur cuvânt de depreciere la adresa Dorotheei, păstrând o amintire evlavioasă a generozităţii cu care aceasta îi venise în ajutor, în criza cea mai acută a vieţii ei.

Dorothea însăşi nu visa să fie lăudată şi pusă mai presus de alte femei, simţind că totdeauna ar fi putut înfăptui ceva mai bun, doar dacă ar fi fost ea mai bună şi ar fi posedat mai multe cunoştinţe. Totuşi, nu se căia deloc că renunţase la poziţia ei socială şi la avere pentru a se mărita cu Will Ladislaw, iar acesta ar fi socotit cea mai mare ruşine, precum şi o mâhnire pentru el, dacă soţia lui s-ar fi căit. Erau legaţi printr-o iubire mai puternică decât oricare alte impulsuri capabile să o ştirbească. Dorothea n-ar fi conceput o viaţă care să nu fie animată de emoţie, şi acum avea o viaţă plină de o activitate binefăcătoare, pe care o descoperea şi desfăşura pentru plăcerea ei, fără osteneli cu rezultat îndoielnic. Will deveni un fervent om politic, muncind cu spor în vremurile acelea când reformele erau iniţiate cu un tineresc optimism – speranţă într-o propăşire imediată care s-a cam stins în zilele noastre – şi, în cele din urmă, a ajuns în Parlament ca reprezentant al unei circumscripţii

electorale care a suportat cheltuielile campaniei. Nimic n-ar fi fost pe placul Dorotheei, de vreme ce pe lume existau nedreptăţi, decât ca soţul ei să se afle în vâltoarea luptei împotriva acestora, iar ea să-l ajute. Mulţi dintre cei care o cunoşteau gândeau că era păcat ca o făptură aleasă şi independentă ca ea să fie atât de absorbită în viaţa altei făpturi şi să nu fie cunoscută în anumite cercuri decât ca soţie şi mamă. Dar ce altceva mai potrivit cu posibilităţile ei s-ar fi cuvenit să facă – nimeni nu ştia exact nici măcar *Sir* James Chettam, care se mărginea la opinia negativă că nu s-ar fi cuvenit să se mărite cu Will Ladislaw.

Dar această opinie a cumnatului nu provocă o înstrăinare durabilă, şi modul în care familia fu din nou întregită era caracteristic pentru toţi cei pe care-i privea. Domnul Brooke nu putu rezista plăcerii de a coresponda cu Will şi cu Dorothea; şi într-o dimineaţă, când pana lui se dezlănţuise cu o remarcabilă cursivitate pe tema perspectivelor de Reformă Municipală, lunecă şi în formularea unei invitaţii la Grange care, odată aşternută pe hârtie, nu putea fi lichidată cu un preţ mai mic decât sacrificarea (anevoie de conceput) unei întregi scrisori valoroase. În cursul lunilor cât durase această corespondenţă, domnul Brooke făcuse necontenit presupuneri sau aluzii – în discuţiile cu *Sir* James Chettam – la intenţia sa de a proceda la dezmoştenire, şi în ziua în care pana lui lansase îndrăzneaţa invitaţie, se duse la Freshitt înadins pentru a afirma că era mai convins ca oricând de motivele ce determinau măsura aceea energică, şi anume o precauţiune împotriva oricărui amestec de viţă inferioară în sângele moştenitorului neamului Brooke.

Dar în dimineaţa aceea, la Hall se petrecuse ceva tulburător. Celia primise o scrisoare care o făcuse să plângă în tăcere în timp ce o citea, iar când *Sir* James, neobişnuit să o vadă cu faţa scăldată în lacrimi, întrebase neliniştit ce s-a întâmplat, ea izbucni într-un geamăt cum n-o mai auzise vreodată.

– Dorothea are un băieţaş. Şi n-o să mă laşi să mă duc s-o văd. Şi sunt sigură că vrea să mă vadă. Şi ea n-o să ştie ce să facă cu bebeluşul – o să procedeze greşit. Era cât pe-aci să moară. E îngrozitor la culme! Închipuie-ţi că ar fi fost vorba de mine şi de micuţul Arthur, şi că pe Dodo ar fi împiedicat-o cineva să vină să mă vadă! Aş vrea să fii mai puţin sever, James!

– Doamne sfinte, Celia! exclamă *Sir* James foarte mişcat, ce vrei? Voi face orice pofteşti. Te duc mâine la oraş, dacă asta doreşti.

Şi Celia dorea, într-adevăr, acest lucru.

După acest episod, sosi şi domnul Brooke şi, întâlnindu-l pe baronet în parc, începu să tăifăsuiască cu el, ignorând noutăţile, pe care *Sir* James – din anumite motive – nu-şi dădu osteneala să i le împărtăşească imediat. Dar când fu atinsă chestiunea dezmoştenirii, în felul obişnuit, el pronunţă:

– Dragul meu domn, nu am eu căderea de a-ţi dicta dumitale, dar, întrucât mă priveşte, aş lăsa baltă treaba asta. Aş lăsa ca lucrurile să rămână aşa cum sunt.

Domnul Brooke se simţi atât de surprins, încât nu descoperi pe loc cât de mult îl uşurase impresia că nimeni nu se aştepta la ceva special din partea lui.

Inima Celiei mărturisindu-şi această dorinţă, era inevitabil ca *Sir* James să consimtă la o împăcare cu Dorothea şi cu soţul ei. Când femeile se iubesc, bărbaţii învaţă să-şi înăbuşe antipatia reciprocă. *Sir* James nu-i arătă niciodată simpatie lui Ladislaw, iar Will prefera să se bucure de

compania lui *Sir* James laolaltă cu a altor persoane: dovedeau o toleranţă reciprocă, lucru ce părea nespus de uşor numai când Dorothea şi Celia erau de faţă.

Ajunsese de la sine înţeles că domnul şi doamna Ladislaw să facă cel puţin două vizite pe an la Grange şi, treptat, apărură la Freshitt un mic şir de verişori care se bucurau să se joace cu cei doi veri veniţi în vizită la Tipton, de parcă sângele acestor rubedenii ar fi conţinut o mixtură mai puţin dubioasă.

Domnul Brooke trăi până la adânci bătrâneţe şi moşia lui fu moştenită de fiul Dorotheei, care ar fi putut să reprezinte Middlemarch-ul în Parlament, dar refuzase, gândind că opiniile lui întâmpinau mai puţine riscuri de a fi sugrumate rămânând în afara arenei politice.

Sir James nu încetă nicio clipă să considere a doua căsătoriei a Dorotheei drept o eroare; şi, într-adevăr, aşa rămase în tradiţia din Middlemarch, unde li se povestea generaţiilor mai tinere despre o fată frumoasă, care se măritase cu un pastor bolnăvicios, de ajuns de bătrân ca să-i fie tată, iar la un an şi jumătate după moartea acestuia, renunţase la moşia ei pentru a se mărita cu vărul său – destul de tânăr ca să-i fie fiu fostului ei soţ, fără niciun ban şi de obârşie proastă. Cei care nu o văzuseră în viaţa lor pe Dorothea de obicei trăgeau concluzia că nu se putea să fi fost „o femeie cuviincioasă”, altminteri nu s-ar fi măritat nici cu unul, nici cu altul.

Hotărât că acele acte decisive ale vieţii sale nu purtau pecetea unei frumuseţi ideale. Erau rezultatul amestecat al unui tineresc şi nobil imbold, luptând împotriva condiţiilor unor stări sociale imperfecte, în care sentimentele mari capătă adesea aspectul erorii, iar marea credinţă, aspectul iluziei. Căci nu există făptură al cărei eu să se dovedească atât de puternic, încât să nu fie în mare măsură determinat de ceea ce se află în afară. O nouă sfântă Tereza cu greu ar mai avea azi ocazia de a reforma viaţa monahală, la fel cum o nouă Antigonă şi-ar irosi în zadar pietatea eroică, sfidând totul pentru înmormântarea unui frate: mediul în care au fost plămădite faptele lor măreţe a pierit pentru totdeauna. Dar noi, oamenii insignifianţi, cu acţiunile şi cuvintele noastre de fiecare zi, pregătim vieţile multor Dorothee, dintre care unele pot înfăţişa o jertfă mult mai dureroasă decât cea a Dorotheei a cărei poveste o cunoaştem.

Sufletul ei fin cizelat păstra încă minunatele lui soluţii eroice, deşi nu se vădeau în amănunţime. Firea ei, înzestrată cu o plenitudine vitală, ca fluviul acela a cărui forţă a îngenuncheat-o Cirus, s-a irosit, scurgându-se pe albii care nu au un nume mare pe acest pământ. Dar înrâurirea fiinţei sale asupra celor din preajmă avea o influenţă nepreţuită, căci sporirea binelui în lume depinde în parte de acte neistorice; şi dacă pentru dumneata şi pentru mine lucrurile nu merg chiar atât de prost cum ar fi putut să meargă, aceasta se datorează în bună măsură numărului celor care au trăit cu devotament o viaţă pierdută în anonimat şi se odihnesc în morminte nevizitate de nimeni.